

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ALPARSLAN SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HARP TARİHİ ANABİLİM DALI
ASKERİ TARİH PROGRAMI**

**BRUSİLOV TAARRUZU VE TAARRUZUN
DURDURULMASI HUSUSUNDA 15. TÜRK
KOLORDUSUNUN GAYRETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET BUĞRA ÇETİN

188916

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. NECDET HAYTA

**ANKARA
HAZİRAN 2020**

**T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ALPARSLAN SAVUNMA BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
HARP TARİHİ ANABİLİM DALI
ASKERİ TARİH PROGRAMI**

**BRUSİLOV TAARRUZU VE TAARRUZUN
DURDURULMASI HUSUSUNDA 15. TÜRK
KOLORDUSUNUN GAYRETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET BUĞRA ÇETİN

188916

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. NECDET HAYTA

**ANKARA
HAZİRAN 2020**

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 151 sayfalık kısmına ilişkin, 19/06/2020 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %3'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Ahmet Buğra ÇETİN

19.06.2020

ETİK BEYAN

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleri Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bu tezdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler bana aittir; Millî Savunma Üniversitesi ve Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

Ahmet Buğra ÇETİN

19.06.2020

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasında General Aleksey Brusilov ve adı ile anılan Brusilov Taarruzu'nun nedenleri, planlaması, hazırlıkları, icrası ve durdurulması ile bu taarruzun durdurulmasında büyük gayret gösteren ve sonrasında da Alman ve Avusturya-Macaristan subaylarından büyük takdir gören 15.Türk Kolordusu'nun Galiçya seferi anlatılmaktadır. General Brusilov'un şahsı ve planladığı taarruz ile alakalı yapılan çalışmaların azlığı ve 15.Türk Kolordusu'nun Galiçya'ya intikali ile giriştiği muharebelerde gösterdiği yararlılıklar, bu konunun seçilmesinin temel nedenidir.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde şahsımı değerli görüşleri ile yönlendiren, kendisine danıştığım da değerli zamanını şahsıma ayıran, ayrıca sabırla ve ilgiyle şahsıma yardımcı olabilmek için elinden gelenin fazlasını sunan çok sevgili danışman hocam Prof. Dr. Necdet HAYTA'ya, Genelkurmay ATASE Arşivi'nde büyük kolaylıklar sağlayan ve çalışmanın 15.Kolordu kısmı için verdiği tavsiyeler ile şahsımı yönlendiren değerli Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü Başkanı Doç Dr. Hüsnü ÖZLÜ komutanıma, yine değerli görüşlerini şahsımdan esirgemeyen Doç. Dr. Efdal AS komutanıma, çalışma henüz kağıt üzerindeyken verdiği tavsiyeler ile yol gösteren Prof. Dr. Fatih YEŞİL hocama, Osmanlı arşiv metinlerini sıfırdan okumayı öğreten Doç. Dr. Arif SARI hocama, ikinci el kaynakların tedarikinde ve yorumlanmasında ayrıca bölümlerin düzenlenmesinde büyük emeği geçen sevgili kardeşim Mehmet Tolga ÇETİN'e ve hiçbir zaman desteğini esirgemeyen sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Ankara; Haziran 2020

Ahmet Buğra ÇETİN

İÇİNDEKİLER

ÖZGÜNLÜK RAPORU

ETİK BEYANI

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

ÖZ	xv
ABSTRACT	xvi
1. GİRİŞ	1
2. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI BAŞINDA İTİLAFA DEVLETLERİ VE İTTİFAK DEVLETLERİ’NİN SİYASİ DURUMLARI VE CEPHELER.....	5
2.1 İtilaf Devletleri (Antant).....	5
2.1.1. Büyük Britanya İmparatorluğu	5
2.1.2. Fransa Cumhuriyeti.....	7
2.1.3. Rus İmparatorluğu	10
2.2. İttifak Devletleri (Merkezi kuvvetler)	13
2.2.1 Alman İmparatorluğu.....	13
2.2.2 Avusturya-Macaristan İmparatorluğu.....	15
2.2.3. İtalya Krallığı.....	17
2.3 Osmanlı İmparatorluğu’nun İttifak Arayışları	19
3. BRUSİLOV TAARRUZU ÖNCESİNDE AVRUPA VE OSMANLI CEPHELERİ’NİN DURUMU	22
3.1. Batı Cephesi	22
3.2. Doğu Cephesi	27
3.3. Osmanlı Cephesi	30
3.3.1. Kafkas Cephesi	30
3.3.2. Irak Cephesi	31
3.3.3. Sina-Filistin Cephesi.....	33
3.3.4. Çanakkale Cephesi.....	34

4. BRUSİLOV TAARRUZU (4 HAZİRAN – 20 EYLÜL 1916).....	40
4.1. Taarruzun Nedenleri	40
4.2. Taarruzun Planlanması	41
4.3. Taarruz Hazırlıkları	44
4.4. Taarruzun İcrası.....	48
4.5. Taarruzun Durdurulması	60
4.6. Taarruzun Sonuçları ve Tarafların Zayıatları	65
5. BRUSİLOV TAARRUZU'NUN DURDURULMASI HUSUSUNDA 15. TÜRK KOLORDUSU'NUN FAALİYETLERİ	67
5.1. 15.Kolordu'nun Kurulması ve Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesine Karar Verilmesi	67
5.2. 15.Kolordu'nun Galiçya Cephesi'ne İntikali	69
5.3. 15.Kolordu'nun İlk Muharebeleri ve Ağustos Ayında İcra Edilen Harekatlar	72
5.4. 15.Kolordu'nun Eylül Ayında İcra Ettiği Harekatlar ve Brusilov Taarruzu'nun Durdurulmasında Gösterdiği Gayretler	73
6. BRUSİLOV TAARRUZU'NDA AKTİF GÖREV ALAN VE DOLAYLI YOLDAN KATKI SAĞLAYAN ÖNEMLİ SUBAYLAR.....	77
6.1. Rus İmparatorluğu	77
6.1.1. General Aleksey Alekseyevich Brusilov (Güneybatı Orduları Grubu Başkomutanı) 1 Eylül 1853 – 17 Mart 1926.....	77
6.1.2. General Aleksey Ermolaevich Evert (Batı Orduları Grubu Başkomutanı) 4 Mart 1857 – 12 Kasım 1918? / 10 Mayıs 1926?	82
6.2. Alman İmparatorluğu	84
6.2.1. Generaloberst Felix Ludwig Graf Von Bothmer (Güney (Bothmer) Ordusu Komutanı) 10 Aralık 1852 – 18 Mart 1937	84
6.2.2. Generaloberst Alexander Von Linsingen (Bug Ordusu – Linsingen Ordular Grubu Komutanı) 10 Şubat 1850 – 5 Haziran 1935	86
6.2.3. Mareşal August Von Mackensen (Mackensen Orduları Komutanı) 6 Aralık 1849 – 8 Kasım 1945	87
6.3. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu	90

6.3.1. Mareşal Franz Conrad Von Hötzendorf (Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Genelkurmay Başkanı) 11 Kasım 1852 – 25 Ağustos 1925	90
6.3.2. Mareşal Eduard Von Böhm-Ermolli (İkinci Ordu – Böhm-Ermolli Orduları Komutanı) 12 Şubat 1856 – 9 Aralık 1941	92
6.4. Osmanlı İmparatorluğu.....	93
6.4.1. Orgeneral Yakup Şevki (Subaşı) (15.Kolordu Komutanı) 1876 – 20 Aralık 1939	93
6.4.2. Albay Mehmet Şefik (Aker) (19.Tümen Komutanı) 1 Ocak 1877 – 6 Şubat 1964	95
6.4.3. Kurmay Albay Yasin Hilmi Salman (El-Haşimi) (20.Tümen Komutanı) 1884 – 21 Ocak 1937	97
7. SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA	102
EKLER.....	115
Ek 1: Doğu Cephesi’nde Savaş Durumu 1914 – 1918.....	117
Ek 2: Rus Güneybatı Cephesi Kurmay Kadrosu (General Brusilov ortada), 1917..	118
Ek 3: Mareşal Paul von Hindenburg, Generaloberst Eduard von Böhm-Ermolli, Korgeneral Erich Ludendorf, Tümgeneral Bardoff ve Tümgeneral Riml ile Mahiyetlerindeki Subaylar, Lemberg (Lviv), 3 Ağustos 1916	119
Ek 4: Generaloberst Freiherr von Hötzendorf ve General der Kavallerie (Denk Rütbe Orgeneral) Böhm-Ermoli, Lemberg (Lviv), Haziran 1915.....	119
Ek 5: Mareşal August von Mackensen ve General der Kavallerie Böhm-Ermolli, Lemberg (Lviv), 21 Temmuz 1915.....	120
Ek 6: 15.Kolordu Komutanı Yakup Şevki (SUBAŞI) ve Mahiyetindeki Subaylar .	120
Ek 7: 15.Kolordu Karargâhı, Pidvysoke?, 21 Eylül 1916.....	121
Ek 8: Galiçya Cephesi’nde Bir Türk Subayın Raporunu Kabul Eden Arşidük Veliht Karl Franz Joseph, General der Kavalerie Rütbesiyle, 1916	121
Ek 9: Enver Paşa’nın 15 Eylül 1916 tarihinde 15. Kolordu’nun Galiçya Cephesi’ndeki Başarıları Üzerine Çektiği Tebrik Telgrafı	122
Ek 10: Güney Ordusu Komutanı General Der Infanterie Graf von Bothmer’in 30 Eylül 1916 tarihinde 15. Kolordu’nun Gösterdiği Başarı Sebebiyle 1 Ekim 1916 Tarihinde Çektiği Telgraf	123

Ek 11: 4 Haziran 1916'da Galiçya-Volhynia'da Vaziyet, 31 Mayıs 1916'da Stavka'ya Göre Taarruz Planı	124
Ek 12: 4 – 9 Haziran 1916'da Volhynia'da Vaziyet	125
Ek 13: 4 Haziran 1916 Okna Muharebesi, 6 – 10 Haziran 1916'da Yazlovets'deki Gedik, 10 – 12 Haziran 1916'da Okna'daki Gedik, 17 – 26 Haziran 1916'da Doğu Galiçya ve Bukovina'daki Vaziyet	126
Ek 14: 10 – 15 Haziran 1916'da Böhm-Ermolli Orduları Grubu ve Linsingen Orduları Grubu, 16 – 20 Haziran 1916'da Linsingen Orduları Grubu Karşı Taarruzu	127
Ek 15: 21 – 29 Haziran 1916 ve 30 Haziran 3 Temmuz 1916'da Linsingen Orduları Grubu Karşı Taarruzları	128
Ek 16: 24 Haziran – 7 Temmuz 1916 Kolomyia Muharebesi, 4 – 13 Temmuz 1916'da Monastyriska'daki Çatışmalar, 6 – 27 Temmuz 1916'da Karpatlar'daki Çatışmalar, 25 – 28 Temmuz 1916 Brody Muharebesi	129
Ek 17: 2 – 9 Temmuz 1916 Baranaviçi Muharebesi, 4 – 15 Temmuz 1916'da Czartorijsk'te Styr Nehri'nin Kaybedilmesi ve Linsingen'in Stokhid (Nehri) Hattı'na Çekilmesi, 16 – 19 Temmuz 1916'da Marwitz Orduları Grubu'nun (Zlota) Lipa'da Savuşturulması, 20 – 21 Temmuz 1916 Berestechko Muharebesi	130
Ek 18: Temmuz 1916 sonu Batı Cephesi'nde Vaziyet, 27 Temmuz 1916'da Avusturya-Macaristan Doğu Cephesi, 27 Temmuz 1916'da Doğu'daki Birlikler ve Dağılımları	131
Ek 19: 28 Temmuz – 7 Ağustos 1916 Kovel Muharebesi, 8 – 27 Ağustos 1916'da Linsingen Orduları Grubu	132
Ek 20: 4 – 14 Ağustos 1916'da Siret Nehri Üzerindeki Çatışmalar, 27 Temmuz – 14 Ağustos 1916 Stanislau (İvano-Frankivsk) Muharebesi, 1 – 26 Ağustos 1916'da Karpatlar'daki Çatışmalar	133
Ek 21: 27 Ağustos 1916 Akşamı Transilvanya'daki Vaziyet ve 1 Eylül 1916 Sabahı Dobruca'daki Vaziyet	134
Ek 22: 28 Ağustos – 30 Eylül 1916 Karpatlar Muharebesi	135
Ek 23: 31 Ağustos – 6 Eylül 1916'da Bothmer Ordusu'nun Çatışmaları, 7 Eylül – 6 Ekim 1916'da Naraivka Nehri Çatışmaları, 31 Ağustos – 6 Ekim 1916'da Zboriv Çatışmaları	136

Ek 24: 31 Ağustos 1916'da ve 16 Eylül 1916'da Linsingen Orduları Grubu Vaziyeti, 31 Ağustos 1916 itibari ile Avusturya-Macaristan 4.Ordusu'nun Teşkilatı	137
ÖZGEÇMİŞ.....	138

ÖZ

Brusilov Taarruzu ve Taarruzun Durdurulması Hususunda 15.Türk Kolordusunun Gayretleri

Ahmet Buğra ÇETİN

Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü

Ankara; Haziran 2020

Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yılında Batı Cephesi, siper savaşı ile yenişmezlik durumuna geçince Britanya ve Fransa, cephedeki Alman baskısını azaltmak için Rusya'dan Doğu Cephesi'nde bir taarruz gerçekleştirmelerini istediler. 1914 yılı sonlarına doğru başlattıkları bu taarruz Avusturya-Macaristan ordularını sürekli geri çekilmeye ve bazı durumlarda da teslim olmaya zorladı. Akabinde yeniden toparlanan Avusturya-Macaristan orduları, Alman ordularının yardımı ile 1915 yazında başlattıkları müşterek taarruz ile Rus ordularına ağır kayıplar verdirdiler. Britanya, Fransa ve Almanya, Batı Cephesi'nde yeni taktikler denemeye devam ederken Rusya eski usul taktikleri kullanmaya devam etti. Alman ve Avusturya-Macaristan birliklerinin eski usul taktikler ile yenilemeyeceğini fark eden General Aleksey Brusilov, Rus Genelkurmayı'nın savunma muharebeleri yönündeki ısrarlarına rağmen yeni taktikler kullanarak bir taarruz planı hazırladı. Her ne kadar bu taktikler, taarruzun başlarında büyük başarılar getirse de diğer Rus generallerinin Brusilov kadar yetenekli olmaması ve inisiyatif alma kabiliyetlerinin olmaması taarruzun etkisinin azalmasına ve nihayetinde durmasına sebep oldu. Taarruzun durdurulması için Alman Genelkurmayı tarafından bir Türk kolordusunun da Galiçya Cephesi'ne gönderilmesi istendi. Bu istek üzerine Enver Paşa'nın direktifleri ile 15.Kolordu'nun Galiçya Cephesi'ne gönderilmesi kararlaştırıldı. Bu çalışmada General Brusilov, Brusilov Taarruzu ile 15.Kolordu'nun bu taarruzun durdurulmasında gösterdiği gayretlerinin anlatılması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Askeri Tarih, Avrupa Tarihi, Rusya Tarihi, Osmanlı Tarihi.

Bilim Kodu: 117804, 117806, 117811, 116114

Sayfa Sayısı: 151

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Necdet HAYTA

ABSTRACT

The Brusilov Offensive and the Efforts of the 15th Turkish Corps to Stop the Offensive

Ahmet Buğra ÇETİN

Turkish National Defense University Alparslan Defense Science Institute

Ankara; June 2020

When the Western Front turned into a stalemate with the introduction of trench warfare at the beginning of the World War One, Britain and France demanded Russia to carry out an offensive on the Eastern Front to reduce the German pressure on the front. Although this offensive, which started towards the end of 1914, forced the Austrian-Hungarian armies into constant retreats and surrender in some cases, soon after the reorganized Austro-Hungarian armies with the help of German armies launched a joint offensive in 1915, causing heavy losses to the Russian armies. While Britain, France and Germany continued to try new tactics on the Western Front, Russia continued to use old-style tactics. Realizing that German and Austro-Hungarian armies cannot be defeated by using old-style tactics, General Aleksey Brusilov prepared an offensive plan with the use of new tactics despite the Russian General Staff's insistence on making defensive battles. Although these new tactics brought great success at the beginning of the offensive, the other Russian generals' lack of skill and inability of taking the initiative caused the offensive to lose its effectiveness and eventually to halt. A Turkish corps was asked to send to the Galician Front by the German General Staff to stop the offensive. Upon this request, it was decided that the 15th Corps would be sent to the Galician Front by the directives of Enver Pasha. This study aims to give a comprehension of General Brusilov, Brusilov Offensive and the efforts of the 15th corps in stopping this offensive.

Keywords: Military history, History of Europe, History of Russia, History of the Ottoman Empire.

Science Code: 117804, 117806, 117811, 116114

Pages: 151

Supervisor: Prof. Dr. Necdet HAYTA

1. GİRİŞ

İngiliz yazar H. G. Wells'in 1914 Ağustosunda yazdığı makalesinde "Savaşı bitirecek olan savaş" ve Amerikalı askeri tarihçi Edward M. Coffman'ın 1968'de yazdığı kitabında "Tüm savaşları bitiren savaş" olarak anılan Birinci Dünya Savaşı; Batı Cephesi'nin bitmeyecek gibi görünen siper savaşlarından Rusya'nın geniş topraklarına, Arap çöllerinden Avusturya Alpleri'ne, Sırbistan'dan Makedonya'ya ve Çanakkale'den Yemen'e uzanan devasa bir savaş olması sebebiyle tarihçiler için önemli bir çalışma alanıdır.

Nitekim bu dünya savaşının sadece Batı Cephesi'nden ya da Osmanlı Cephelelerinden oluşmadığını unutmamak gerekir; Avusturya-Macaristan'ın bağımsızlığına bir tehdit olarak gördüğü Sırbistan'ı cezalandırmak istemesi ile açılan Sırp Cephesi, İtalya ve Avusturya-Macaristan'ın Alp Dağları'nda ve eteklerinde yaptıkları İsonzo Nehri Muharebeleri ve Monte Grappa Muharebeleri ile öne çıkan İtalyan Cephesi, geniş düzlüklerin yağmurlar ile bataklığa döndüğü Doğu Cephesi, Akdeniz'de ve Kuzey Denizi'nde yapılan deniz muharebeleri gibi daha birçok cephe ve muharebeler de Birinci Dünya Savaşı içindedir.

Tüm bu cephe ve muharebelerde bazen büyük bazen de küçük çaplı muharebeler görülmüş olsa da savaşın kaderi ağırlıklı olarak Batı Cephesi'nde kalmıştır fakat diğer cephe ve muharebeler için savaşın gidişatını değiştirdikleri meselesi halen tartışılabilir da Doğu Cephesi için bu tartışma pek anlamlı olmayacaktır. Batı Cephesi'nde başlayan her büyük muharebenin yavaşlatılması için neredeyse her seferinde Doğu Cephesi'nde bir taarruz girişimi yahut bir yarma harekâtı düzenlenmiştir ve icra edilmeye çalışılmıştır. Rus İmparatorluk Orduları'nın yeteneksiz subay kadrosu, lojistik eksiklikleri ve taktik anlamında geri kalmaları sonucu kendilerinden daha az sayıda olan Alman orduları tarafından yenilmelerine sebep olmuştur. Aldıkları bu yenilgilere rağmen Rus orduları Avusturya-Macaristan ordularına büyük kayıplar verilmeyi başarsa da 1915 yazında başlayan Alman-Avusturya ortak taarruzu sebebiyle büyük bir geri çekilme harekâtı yapmış ve 1916 yılı başında ülkenin önemli kömür ve demir madenleri ile önemli endüstri merkezlerini kaybetmişlerdir. 1916 yazında ise diğer Rus subaylarından farklı düşünen bir generalin planlaması ile başlayan taarruz hem Rus İmparatorluğu'nun hala potansiyel taşıdığını göstermiştir hem de yeni taktiklerin düzgün icra edildiğinde başarı getirdiğini kanıtlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun muharebelerine bakıldığında ise taarruz, müdafaa ve destek cepheleri şeklinde ayrıldığı söylenebilir. Ortaöğretim ders kitaplarında standart olarak yer alan bilgiler arasında bulunan bu taarruz ve müdafaa cepheleri, neredeyse tüm öğrencilerin bildiği ve düzenli olarak yapılan anma törenleri ile de hatırlanan ve bilinen cephelerdir. Destek cepheleri ise daha çok ikinci planda kalmış ve bahsi geçen cepheler ile alakalı fazla çalışma yapılmamıştır. Osmanlı birlikleri Çanakkale'de, Kafkasya'da, Irak'ta, Sina Yarımadası'nda, Hicaz ve Yemen'de savaşmış; aynı zamanda müttefiklerine destek için açılan cephelerde de savaşarak müttefiklerinden büyük takdir görmüştür.

Bu tez çalışması, İkinci Dünya Savaşı'nın önemli komutanlarından olan Mareşal Bernard Montgomery ile Herwig, Stone, Jerabek, Lincoln ve Dowling gibi çeşitli tarihçilerin "Birinci Dünya Savaşı'nın en iyi generallerinden" biri olarak değerlendirdiği Rus Güneybatı Cephesi komutanı General Aleksey Alekseyevich Brusilov'u ve adı ile anılan Brusilov Taarruzu'nu, bu taarruzun durdurulmasına destek vermek için gönderilen 15.Türk Kolordusu'nu ve taarruzun durdurulması konusunda yaptığı çalışmaları anlatmaktadır.

Brusilov ve Brusilov Taarruzu ile ilgili Türkçe yapılan bir araştırma bulunmamakla birlikte Brusilov ve Brusilov Taarruzu; Bilge KARBİ'nin Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı'nda yayımlanan "*Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askerî Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi Kararı Etrafındaki Tartışmalar*" adlı makalesinde, Oya DAĞLAR MACAR'ın "*Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordularının Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar*" adlı makalesinde, Volkan MARTTİN'in İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi'nin ve Buca Belediyesi'nin düzenlediği 2.Uluslararası Tarih Sempozyumu'nda yayımlanan "*Galiçya Cephesi'nde 15. Türk Kolordusu'nun Etkinliği Üzerine*" adlı makalesinde geçmektedir. Tarihçilerin Brusilov ve Brusilov Taarruzu üzerine 1920ler'de, 1930lar'da ve 1940lar'da yaptığı araştırmalar propaganda amaçlı olup bu konuda 1970lerin sonlarına kadar derinlemesine çalışmalar yapılmamıştır.

Bu araştırmalar, 1990lar sonunda Holger Herwig'in "*The First World War, Germany and Austria-Hungary 1914-1918*" adlı eseri ile daha güvenilir hale gelmiştir ancak yazılan bu eser savaşı sadece İttifak Devletleri tarafından aktardığı için yeterli değildir.

İngiliz Tümgeneral Alfred Knox'un aldığı notlar, savaşı İtilaf Devletleri tarafından aktardığı için önemli bir kaynak olarak bahsedilmektedir. Norman Stone'un "*The Eastern Front 1914-1917*" adlı eseri ise tüm Doęu Cephesi'ni anlatsa da Sovyet Arřivleri'ne erişim sağlanamadığından dolayı güvenilirliği düşük belgeler içeriordu. William Bruce Lincoln'un "*Passage through Armageddon. The Russians in war & revolution 1914-1918*" adlı eseri subay ve er profillerini incelerken askeri bir analizden çok politik ve sosyal bir analiz içermektedir. Doęu Cephesi üzerine yapılan araştırmalar Rus ve Sovyet arşivlerinin erişim kısıtları sebebiyle yeni belge ortaya koyamamış; bundan dolayı bu araştırmalar, önceki araştırmaları tekrar etmekten ileri gidememiştir. Konunun tez konusu olarak sečilme nedeni Türkiye'deki akademik araştırmalara katkı sağlamak, General Brusilov'u ve Brusilov Taarruzu'nu tanıtmak ayrıca bu taarruzun durdurulmasında büyük faydaları dokunan 15.Türk Kolordusu'nun Galiçya seferine de dikkat çekmektir.

Çalışmada Brusilov ve Brusilov Taarruzu ile alakalı bölümler ele alınırken, yukarıda bahsedilen yabancı dilde yazılan eserler ile Profesör Albay Timothy Dowling'in "*The Brusilov Offensive*" adlı eserinden, Graydon A. Tunstall'ın "*Austria-Hungary and The Brusilov Offensive of 1916*" adlı makalesinden, Brusilov'un Rusça olarak basılan anılarından ve Avusturyalı askeri tarihçi Edmund Glaise von Horstenau tarafından düzenlenen, en büyük Almanca kaynaklardan biri olan "*Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918 (ÖULK)*" adlı eserden yararlanılmıştır.

Galiçya Cephesi ve 15.Kolordu üzerine yapılan çalışmalar ise en kapsamlı olarak 1967 yılında Genelkurmay Başkanlığı'nca yayımlanan "*Birinci Dünya Harbi VII. Cilt Avrupa Cepheleeri I.Kısım (Galiçya Cephesi)*" adlı eser ile başlamış ve son zamanlarda artış göstererek Genelkurmay ATASE Arşivi'nde kayıtlı olan harp mecmualarının çevrilmesi ile kolordunun gün gün giriştiği muharebeler ve yaşanan olaylar öğrenilmiştir. Daha kapsamlı olarak Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayımlanan başka bir eser bu harp mecmuaları ile diğer arşiv metinlerinden yararlanılarak hazırlanmış olan Dr. Hülya TOKER'in "*Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi 15.Kolordu'nun Harekâtı*" adlı eserdir.

Çalışmanın 15.Kolordu kısmı ile ilgili olarak Genelkurmay ATASE Arşivi'nden temin edilen belgeler ile bahsi geçen eserler kullanılmıştır. Buna rağmen ATASE Arşivi'nden temin edilen belgelerin 1916 yılı Eylül ayı sonrası ile 1917 yılı ağırlıklı olması ve Brusilov Taarruzu'nun yapıldığı tarihte olanların azlığı nedeniyle Dr. Hülya TOKER'in eseri daha ağırlıklı kullanılmıştır, bunun yanında bahsi geçen eserde yer almayan arşiv metinleri de çalışmaya eklenmiştir.

Brusilov Taarruzu'nda aktif görev alan ve dolaylı yoldan katkı sağlayan önemli subaylar da yine çalışmanın konusu içerisinde yer almıştır.

Çalışmada yer alan haritalar ile fotoğraflar “*Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918 (ÖULK)*” aldı eserden ve Avusturya Devlet Arşivleri'nden temin edilmiştir.

2. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI BAŞINDA İTİLAFA DEVLETLERİ VE İTTİFAK DEVLETLERİ'NİN SİYASİ DURUMLARI VE CEPHELER

2.1 İtilaf Devletleri (Antant)

2.1.1. Büyük Britanya İmparatorluğu

18.yy'da İspanya ve Fransa ile yaptığı sömürge yarışında öne geçmeye başlayan Büyük Britanya İmparatorluğu, 1815 Viyana Kongresi ve hemen ardından başlayan Uluslararası Viyana Düzeni¹ ile halihazırdaki sömürgelerini ve ticaret yollarını korumak ve yeni sömürgeler elde etmek için fırsatlar elde etti ancak 1822'de "Muhteşem Yalnızlık"² politikası, ülkenin resmi politikası olarak kabul edildi. Bu gelişmeye müteakip Büyük Britanya yine 1822'de Viyana Kongresi'nin devamı niteliğindeki Verona Kongresi kararlarından çekildiğini açıkladı³. Bu yıllarda Britanya, "Taçtaki Mücevher" olan Hindistan'ın güvenliğinin Afganistan'a doğru ilerlemeye başlayan Rus İmparatorluğu tarafından tehdit edilmeye başlaması üzerine bölgedeki varlığını artırma yoluna gitti⁴ ayrıca kurulan birçok ticaret şirketleri ile de hemen hemen her bölgede ticari olarak üstünlük elde etmiş vaziyetteydi⁵.

¹ Koalisyon Savaşları'ndan sonra ülkelerin sınırlarını korumak, Avrupa'da artan liberal ve milliyetçi görüşlerin yayılmasını engellemek ve monarşileri korumak için beş büyük Avrupa Devleti; Büyük Britanya, Fransa, Prusya, Avusturya ve Rusya, Avusturya Şansölyesi Klemens von Metternich başkanlığında Viyana'da toplandılar ve Dörtlü İttifak (İng. *Quadruple Alliance*) oluşturdular. Daha sonra Fransa'da bu ittifaka katılarak Beşli İttifak'a (İng. *Quintuple Alliance*) dönüştü ve Restorasyon Devri başladı. Bu ittifak 1822 Verona Kongresi'nde Büyük Britanya'nın Rus İmparatorluğu'na olan güvensizliği nedeniyle çekilmesi ile zayıfladı ve Yunan İsyanı sırasında Rusya, Fransa ve Britanya'nın isyanı bastırmak yerine Rumlara yardım etmesi Restorasyon Devrini ve ittifakın geçerliliğini bitirdi. James Stuart Olson, Robert Shadle, *Historical dictionary of European imperialism* (New York: Greenwood Press, 1991), 149.

² 1822 ile 1904 arasında İngiltere hükümetinin uyguladığı, Britanya İmparatorluğu'nun Avrupa anakarasının politik ve siyasi atmosferinden uzaklaşmasını öngören dış politikaya verilen isim. İngiltere, 1815 Viyana Kongresi ile yeni düzeni oluşturan Avrupa'dan 1822 yılında yapılan Verona Kongresi ile çekildi ve sömürgeleri ile büyüttüğü deniz ticaretini işler vaziyette tutmaya ve Hindistan ile Hindistan üzerinden Orta Asya'ya uzanan ticaret yollarının kontrolü için uğraşmaya başladı ancak 1839'dan beri Rusya ile Afganistan üzerindeki mücadelesi ve Kayser II.Wilhelm'in 1888'de tahta çıkması ile Almanya'nın saldırgan politikalar izlemeye başlaması, İngiltere'yi önce Fransa ile sonra da Rusya ile ittifak yapmaya mecbur bıraktı.

John Charmley, *Splendid Isolation? Britain and the Balance of Power 1874–1914* (London: Sceptre, 1999), 228.

³ "Congress of Verona", Encyclopædia Britannica, <https://www.britannica.com/event/Congress-of-Verona>, Encyclopædia Britannica, inc. (13 Ekim 2019) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

⁴ Judith Brown, *The Twentieth Century, The Oxford History of the British Empire Volume IV*, (Oxford: Oxford University Press, 1998), 5.

⁵ John Keay, *The Honourable Company*, (London: Macmillan Publishing Company, 1991), 393.

Britanya İmparatorluğu, her ne kadar Yunan İsyanı ve 1827 Navarin Olayı sırasında Osmanlı Devleti'ne karşı cephede yer aldıysa da çıkarları doğrultusunda önce 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması ve 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi ile imtiyazlarını artırdı, ardından 1853-1856 Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldı ve bu durumunu 1878 Berlin Antlaşması'na kadar korudu⁶. Berlin Antlaşması'ndan sonra bu politikasını terk ederek önce Kıbrıs'ı ardından da Mısır'ı ilhak ettiğini açıkladı⁷. 1885 Berlin Konferansı ile Afrika'nın Paylaşımı ve hemen ardından başlayan "Yeni Emperyalizm"⁸ Büyük Britanya'yı; Afganistan'da Rus İmparatorluğu ile, Güneydoğu Asya'da Fransa Cumhuriyeti ile, Pasifik adaları ve Afrika'da ise Alman İmparatorluğu ile rekabete mecbur bıraktı⁹. Bunlarla beraber Britanya İmparatorluğu, 1888'de Alman İmparatoru olan Kayser II.Wilhelm'in 1890'da Şansölye Otto von Bismarck'ı görevden alması ile başlayan agresif dış politika ve Amiral Alfred von Tirpitz'in 1897'de Alman Kraliyet Donanması'nın (*Alm. Kaiserliche Marine*) varlığını artırmaya yönelik çalışmaları ile modern gemi projeleri istihdamı gibi sebeplerle Alman İmparatorluğu'na karşı cephe aldı¹⁰ ve 1904'te İngiliz-Fransız Antantı ile 1907'de İngiliz-Rus Antantı'nı imzaladı¹¹.

⁶ Büyük Britanya, Osmanlı Devleti ile imzaladığı bu antlaşmalar ile Osmanlı pazarında düşük gümrük vergisi ile ürün getirmeye başladı ve Rus İmparatorluğu'nun 1833 Hünkâr İskelesi Antlaşması ile elde ettiği imtiyazlarını kaybetmesine sebep oldu. Büyük Britanya'nın Osmanlı Devleti'nin yanında yer almasının sebeplerinden biri de Rus İmparatorluğu'nun Afganistan ve İran üzerinden Basra Körfezi'ne ve Yunanistan üzerinden Akdeniz'e inme niyetiydi. Rus İmparatorluğu'nun bu niyeti Büyük Britanya için Hindistan'ın güvenliğine ve ticaret yollarına bir tehditti, bu nedenle 1853-1856 Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldı.

Hugh Seton-Watson, *The Russian Empire 1801–1917* (Oxford: Clarendon Press, 1988), 280-319.

⁷ Niall Ferguson, *Empire: The Rise and Demise of the British World Order and the Lessons for Global Power* (New York: Basic Books, 2004), 230-233.

⁸ Yeni Emperyalizm deyimi 1884-1885 Berlin Konferansı sonrasında Afrika'nın paylaşımı ile sahipsiz Pasifik adaları, Güney ve Güneydoğu Asya'daki toprakların paylaşılmasına verilen isimdir. Avrupa Devletleri'nin Sanayi Devrimi'nden sonra artan hammadde ve pazar arayışlarının karşılanması için yeni topraklara ihtiyaç duymaları Yeni Emperyalizmi tetikleyen güç oldu. ABD ve Japon İmparatorluğu'nun da katılımıyla hız kazandı ve Afrika ile Çin ticareti için Avrupalı Devletler birbirleri ile ciddi derecede rekabete başladı.

William Roger Louis, "32: Robinson and Gallagher and Their Critics", *Ends of British Imperialism: The Scramble for Empire, Suez, and Decolonization* (London: I.B.Tauris, 2006), 910.

⁹ Jeffrey Ira Herbst, *States and power in Africa: comparative lessons in authority and control* (Princeton: Princetown University Press, 2000), 71-72.

¹⁰ Hedley Paul Willmott, *World War I* (London: Dorling Kindersley Publishing, 2003), 21.

¹¹ Alan John Percivale Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe, 1848–1918* (Oxford: Oxford University Press, 1954), 345, 403–426.

Tanca Krizi¹² ve Agadir Krizi¹³ sırasında Fransa Cumhuriyeti'nin yanında yer alan Büyük Britanya, bir ada ülkesi olması nedeniyle savunma hattını Hollanda Krallığı ile 1839 Londra Konferansı'ndan beri bağımsızlığını garantilediği Belçika Krallığı üzerinden hazırladı¹⁴. 1912 yılına gelindiğinde ise Antant ve Merkezi Kuvvetler diplomatik ilişkileri minimum düzeyde tutarken Büyük Britanya ve Alman İmparatorluğu arasında kısa bir diplomatik yumuşama dönemi kendisini gösterdi¹⁵.

Bu yumuşama döneminin ortaya çıkmasının en önemli sebebi Büyük Britanya ve Rus İmparatorluğu arasında daha önceden imzalanan İngiliz-Rus Antantı'na uyulmamasıdır¹⁶. Takvimler 1914 yılını gösterdiğinde Büyük Britanya, diğer ülkeler gibi çıkacak olan savaş beklemekteydi.

2.1.2. Fransa Cumhuriyeti

Napoleon Bonaparte'ın 1815 yılında St. Helena Adası'na sürülmesinden sonra Fransa'da Bourbon Hanedanı tarafından anayasal monarşi ilan edildi ve Fransa daha tedbirli dış politikalar izlemeye başladı¹⁷ ancak 1824'te tahta çıkan X. Charles, anayasanın kendi yetkilerini engellemesinden rahatsızdı ve kendi meclisi ile muhalefete cevap vermekten de memnun değildi. 1830 yılında X. Charles parlamentonun açılış konuşması yapıldıktan sonra parlamentoyu feshettiğini

¹² Birinci Fas Krizi olarak bilinen bu kriz, 1905'te Kayser II. Wilhelm'in Fas Sultanı Abdülaziz'i ziyareti ve ardından Almanya'nın sultanın egemenliğini korumak için geldiğini açıklaması ile Fransa'ya bir meydan okuma olarak başladı. Fransa ile Almanya arasındaki ultimatolar sonucu 1906'da Algeciras Konferansı ile sorun geçici olarak çözüldü de Üçlü İtilaf ile Üçlü İttifak arasındaki ilişkiler giderek kötüleşti.

Marina Soroka, *Britain, Russia, and the Road to the First World War*. (Farnham: Ashgate Publishing, 2011), 114.

¹³ İkinci Fas Krizi olarak bilinen bu kriz, 1911 yılında başlayan isyanı bastırmak için Fransa'nın bölgeye asker göndermesi ile başladı. Almanya bölgedeki Fransız hakimiyetine zarar vermek ve İngiltere'nin kendisi ile Fransa'ya karşı bir ittifaka girip girmeyeceğini test etmek için bölgeye ticari çıkarlarını korumak amacıyla bir gambot ve ardından bir kruvazör gönderdi ancak İngiltere bölgeye iki zırhlı göndererek Fransa'nın yanında yer aldığının mesajını verdi. Krizin tam ortasında Almanya'da başlayan ekonomik kriz sonucu Kayser II. Wilhelm Fransa ile Kamerun'un Almanya'ya verilmesine karşılık Fas'taki hakimiyetini tanıyacağı yönündeki isteklerini bildirince antlaşma sağlandı ve kriz çözüldü. Christopher Clark, *The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914* (New York: Harper Perennial, 2012), 204-213.

¹⁴ Hew Strachan, *The First World War: To Arms* (Oxford: Oxford University Press), 2001, 208.

¹⁵ Clark, *a.g.e.*, 324.

¹⁶ 1907 İngiliz-Rus Antantı İran, Afganistan ve Hindistan üzerinde etki alanları oluşturdu ve bu etki alanları yeni tarafsız bölgeleri doğurdu. Ne var ki İran'da oluşturulan tarafsız bölge 1914 yılının başında Rusya'nın Kuzey İran ve Kafkaslar'daki etki alanına sadık kalmayıp genişlemeye çalışması sebebiyle tarafsızlığını kaybetmeye başlaması İngiltere'yi rahatsız etti ve Almanya'nın düşmanca tutumuna rağmen ileride işe yarar bir müttefik olabileceği kanaatine vardı.

Connor Martin, *Bang! Europe At War*. (San Francisco: Blurb, 2017), 23.

¹⁷ John W. Rooney, Jr.; Alan J. Reinerman, "Continuity: French Foreign Policy of The First Restoration" *Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850: Proceedings*, (1986), 275-288.

açıkladı¹⁸. Bu açıklamanın ardından çalışma şartlarından memnun olmayan ve gıda fiyatlarındaki artıştan etkilenen işçiler ile basına uygulanan sansür ve erken seçim çağrısından rahatsız olan burjuvalar krala karşı harekete geçti¹⁹ ve 1830 İhtilalleri olarak bilinen ve halkın da katıldığı bu ayaklanma X. Charles'ın tahttan çekilmesine sebep oldu²⁰. Onun yerine parlamento tarafından getirilen Orléans Dükü Louis-Philippe “Fransızların Kralı” sıfatıyla tahta geçti ve Fransa'nın hâlihazırdaki yiyecek ve işçi hakları meselelerine çözüm aramaya başladı²¹.

Ne var ki bu sorunlara çözüm bulunamadığı gibi sendika hakkı ile toplanma faaliyetleri yasaklandı ve bir dizi kötü hasat ile tekrar fiyatı artan gıda maddeleri halkı zorlamaya başladı, hemen ardından bankalar iflas etti, borsalar ciddi şekilde düştü ve işçi ayaklanmaları başladı²². Bunlarla birlikte başını cumhuriyetçilerin çektiği muhalif kesimlerin reform çağrılarını önemsemeyen ve çıkan köylü isyanlarını güç kullanarak bastıran Louis-Philippe ve hükümetinin orta sınıfı ve işçi sınıfını göz ardı etmeye devam etmesi, artan siyasi yozlaşma ile ihtiyaç malları üzerinde kurulan tekeller ve Büyük Britanya ile olan ticaretin yasaklanması ile başlayan gösterilerin tamamının yasaklaması sonucu 1848 Şubatı'nda başlayan ayaklanmalar büyüyerek 1848 İhtilalleri halini aldı²³. Bunun sonucunda Fransa'da İkinci Cumhuriyet ilan edildi ve Napoleon Bonaparte'ın yeğeni olan Louis-Napoleon Bonaparte başkan seçildi²⁴.

Mecliste cumhuriyetçilerin çoğunlukta olması nedeniyle dikkatli şekilde davranan Louis-Napoleon, kendine yakın gördüğü ve monarşi destekçisi olan kişileri bakanlıklara getirdi ve yeniden seçilmek için seçim kanununda değişikliğe gitti. Ne var ki yapmak istediği bu değişikliklerin meclis tarafından reddedilmesi ve kurulan hükümetin güvenoyu alamaması sonucu 2 Aralık 1851'de Bonaparte destekçileri ile birlikte bir darbe yaparak İkinci Cumhuriyet'i yıktı ve kendisini III. Napoleon olarak Fransa imparatoru ilan etti²⁵.

¹⁸ John Patrick Tuer Bury, *France, 1814–1940* (London: Routledge, 1949), 33-44.

¹⁹ Philip Mansel, *Paris Between Empires* (New York: St. Martin Press, 2001), 238.

²⁰ Sally Waller, *France in Revolution, 1776-1830* (Portsmouth: Heinemann, 2002), 134-135.

²¹ Munro Price, *The Fall of the French Monarchy: Louis XVI, Marie Antoinette and the Baron de Breteuil* (New York: Pan Macmillan, 2011), 177, 181–182, 185.

²² “Louis-Philippe”, *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Louis-Philippe>, Encyclopædia Britannica, inc. (2 Ekim 2019) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

²³ Karl Marx; Frederick Engels, "Class Struggles in France", *Collected Works of Karl Marx and Frederick Engels: Volume 10 Marx and Engels:1849-1851* (London: Lawrence and Wishart, 1978), 75-77.

²⁴ Pierre Milza, *Napoléon III* (Paris: Tempus, 2006), 189-190.

²⁵ a.g.e., 255.

İktidarında Fransa'nın toplum yapısını değiştiren ve önceki iktidarlardan daha başarılı sanayi atılımları yapan III. Napoleon, Britanya ile olan ticari ilişkileri tekrar iyileştirdi ve Fransa'nın gücünü göstermek adına Britanya'nın yanında Kırım Savaşı'na katılarak kazanan tarafta yer aldı²⁶. Yine bu dönemde Fransa, elde ettiği Uzak Doğu sömürgeleri (Vietnam, Laos ve Kamboçya ile Koçinçin) ve Hindistan'daki ticaret şirketleri ile zenginleşirken Prusya Krallığı'nın Alman Birliği'ni sağlama yönündeki çabaları, özellikle Alsas-Loren (Fr. *Alsace-Lorraine*) bölgesini hakimiyet alma çabası, Fransa'yı Prusya ile karşı karşıya getirdi ve 1870'te başlayan Fransa-Prusya Savaşı'nda Sedan Muharebesi ile yenilen Fransa'da cumhuriyetçiler tekrar yönetimi ele geçirerek Üçüncü Cumhuriyet'i ilan ettiler²⁷.

Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamasını fırsat bilerek 1830'da ele geçirdiği Cezayir'in ardından 1881'de Tunus'u ele geçirerek Afrika'daki topraklarını büyüten Fransa Cumhuriyeti, 1885 Berlin Konferansı ile Afrika'nın Paylaşımı yapıldığında en büyük pay sahiplerinden biriydi ve Çin üzerindeki Avrupalı hakimiyetinin sağlanması için Sekiz Millet İttifakı²⁸'na katıldı, hemen ardından da sahipsiz Pasifik adalarının sömürgeleştirilmesine başladı²⁹.

1894'de Rus İmparatorluğu ile bir ittifak antlaşması imzalayan Fransa, bu müttefiklikten memnun kalmakla beraber Fransa-Prusya Savaşı'nın yenilgisinin getirdiği kaosu ve orduya olan güvensizliği aşmaya çalışıyor ve bir intikam hırısı³⁰ ile kaybettiği Alsas-Loren bölgesini geri almak için ordusunu güçlendirmeye ve vatandaşlarına Alman karşıtı söylemlerini aşılamaya devam ediyordu³¹. Tanca Krizi ve Agadir Krizi sırasında müttefiki Büyük Britanya'dan da destek alan Fransa, Birinci

²⁶ Matthew Smith Anderson, *The Eastern Question, 1774–1923: A Study in International Relations* (New York: St. Martin's Press, 1966).

²⁷ John Ashley Soames Grenville, *Europe Reshaped 1848-1868* (Fontana: Collins, 1976), 339-353.

²⁸ Sekiz Millet İttifakı, 1899 ile 1900 yılları arasında Boksör denilen Çin dövüş sanatlarını icra eden bir topluluğun Çin İmparatorluğu'nun da destek vermesi ile misyonerlere ve Hristiyan Çinlilere saldırması sonucu başlayan Boksör Ayaklanması bastırmak için ABD, Britanya, Fransa, İtalya, Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan, Rusya ve Japonya tarafından kurulan ve ticari imtiyazları korumak, misyonerler ile yabancı temsilcilerin can ve mal güvenliklerini korumak gibi amaçları olan bir ittifaktır.

Hall Gardner, *The Failure to Prevent World War I: The Unexpected Armageddon* (Surrey: Ashgate Publishing, 2016), 127.

²⁹ Raymond F. Betts, *Assimilation and Association in French Colonial Theory, 1890–1914* (Lincoln: University of Nebraska Press, 2005), 10.

³⁰ Bkz. Rövanşizm.

³¹ Mark Hewitson, "Germany and France before the First World War: a reassessment of Wilhelmine foreign policy". *English Historical Review*. Vol.115 Issue 462 (Oxford: Oxford Academic, 2000), 570–606.

Dünya Savaşı'nın hemen başında gerek vatandaşları gerek de ordusu bakımından savaş istekli bir devlet olarak beklemedeydi.

2.1.3. Rus İmparatorluğu

19.yy'nin ilk çeyreğinde Rus İmparatorluğu, 1804-1813 Rusya-İran Savaşları ile 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşları sonucunda Kafkasya'da yeni topraklar elde etti ve 1812'de Moskova üzerine sefere çıkan Napoleon ve ordularına ağır kayıplar verdirerek Paris'e kadar takip etti³². 1815 Waterloo Savaşı'nda Napoleon'un yenilmesi ve sürgüne gönderilmesi sonrasında Avrupa'nın haritasını yeniden belirlemek adına toplanan Viyana Kongresi'ndeki beş büyük devletten biri olan Rus İmparatorluğu, "Kurtarıcı Çar" olarak bilinen Çar I. Alexander öncülüğünde önemli bir siyasi rol üstlendi³³. Buna rağmen Sanayi İnkılabı sırasında diğer Avrupalı devletler ekonomilerini geliştirirken Rus İmparatorluğu ekonomik anlamda geride kalmaya başladı ve büyük güç statüsünü tehdit edecek zayıflıklar kendisini yavaş yavaş belli etmeye başladı³⁴.

1826-1828 Rus-İran Savaşları ve 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşları sonucunda Rus İmparatorluğu Kafkasya'daki topraklarını büyütürken Osmanlı ülkesindeki Rum Ortodoksların hamiliğini de üstlendi ancak Çar I. Petro'dan beri devam eden Rus modernizasyonu, özellikle askeri teknoloji ve ordu yapısı konusunda, neredeyse durmuş vaziyetteydi³⁵. Bu durumun farkında olan bazı Rus diplomatlar ve askeri gözlemciler yeniden reform yapılmasını ve Rus hükümeti ile Rus halkı arasında kendini belli etmeye başlayan toplumsal uçurumun giderilmesi gerektiğini Çar I. Alexander'a bildirseler de onun ölümü neticesinde reformlar ciddi manada uygulanamadı ve yerine gelen Çar I. Nikola talep edilen bu reformları yapmak yerine kendi otoritesini güçlendirecek şekilde yeni bürokratik reformları yapmayı tercih etti³⁶. Ne var ki yapılan bu reformlar halk ile hükümet arasındaki uçurumu kapatmamakla beraber bürokraside rüşvetin yaygınlaşmasına sebep olduğu gibi uygulanan devlet

³² "The Battle of Paris, 1814", Napolun.com, http://www.napolun.com/mirror/web2.airmail.net/napoleon/Paris_1814.htm [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

³³ Harold Nicolson, *The Congress of Vienna; a Study in Allied Unity, 1812–1822* (Edinburgh: Constable & co., 1946), 158.

³⁴ Alexander Baykov, "The economic development of Russia.", *Journal of Economic History Review* Vol.7 Issue 2 (1954), 137–149.

³⁵ "Russia", *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Russia>, Encyclopædia Britannica, inc. (16 Kasım 2019) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

³⁶ William Bruce Lincoln, *The Romanovs* (New York: The Dial Press, 1981), 411.

sansürü, halkın ve elit tabakanın Çar ve hükümetine karşı bir güvensizliğin oluşmasına da sebep oldu³⁷.

1830 İhtilalleri sırasında Polonya’da çıkan isyanı şiddetle bastıran Rus İmparatorluğu, 1848 İhtilalleri sırasında da Budapeşte’de başlayan Macar İsyanı’na karşı iyi ilişkiler içinde olduğu Avusturya’nın yanında yer alarak bu isyanın bastırılmasında yardımcı oldu³⁸. Yine bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu’na karşı saldırgan bir politika izleyen Rus İmparatorluğu, “Doğu Sorunu” bahanesiyle Balkanlar’daki Ortodoks hamiliğini de üstlenmeye çalışarak panislavist politikalarına devam etti ancak bu saldırgan politikalar 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazlar’ın Osmanlı hakimiyetinde kalması gerektiğini ve hiçbir savaş gemisinin geçmeyeceğini belirten Büyük Britanya için bir tehdit olarak görüldü³⁹.

1853-1856 Kırım Savaşı’nda Rus İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ile müttefiklerine karşı kaybederek hem büyük güç statüsü sarsılmış bir şekilde savaştan yenik olarak çıktı hem de ciddi manada bir reform ihtiyacı kendisini belli etti⁴⁰. 1856 Paris Antlaşması sonunda Rus İmparatorluğu hem ordu hem de donanma olarak büyük yara almış vaziyetteydi ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen İkinci Afyon Savaşı sırasında Britanya ve Fransa yanında yer alması nedeniyle Amur Nehri’nin doğusunda kalan toprakları, ardından Kazak Hanlığı ile Taşkent, Buhara ve Semerkant’ı topraklarına kattı⁴¹. Britanya ile Afganistan üzerinden ciddi bir çatışmaya girmek istemeyen Rus İmparatorluğu, hem Karadeniz’de tekrar donanma bulundurmak için çalışmalar yaparken diğer taraftan da Fransa ile iyi ilişkiler içinde bulunmaya devam ediyordu⁴². Bununla birlikte Rus İmparatorluğu 1870-1871 Fransa-Prusya Savaşı sonunda Fransa’nın Prusya’ya yenilmesi ile Alman şansölye Bismarck’ın oluşturduğu Üç İmparatorlar Antlaşması’na katılarak Alman İmparatorluğu ile yakın ilişkilerde bulunsada Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Balkanlar’daki çıkar çatışması ve

³⁷ “Russia”, *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Russia>, Encyclopædia Britannica, inc. (16 Kasım 2019) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

³⁸ Olga E. Maiorova, "War as Peace: The Trope of War in Russian Nationalist Discourse during the Polish Uprising of 1863." *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* Vol.6 no.3 (2005), 501-534.

³⁹ Taylor, *a.g.e.*, 60-61.

⁴⁰ Orlando Figes, *The Crimean War: A History* (London: Picador, 2012).

⁴¹ Kumar Warikoo, *Himalayan Frontiers of India: Historical, Geo-Political and Strategic Perspectives* (Abingdon: Routledge, 2009), 14.

⁴² Thomas Otte, "From 'War-in-Sight' to Nearly War: Anglo-French Relations in the Age of High Imperialism, 1875–1898," *Diplomacy and Statecraft* Vol.17 No.4 (2006), 693–714.

tarihi emeller sebebiyle kurulan bu ilişkiler fazla uzun süreli olmadı ve tekrar Fransa ile yakınlaştı⁴³.

Balkanlar'daki Slav topluluklarını, özellikle Sırları ve Bulgarları, Osmanlı hakimiyetinden kurtarmak ve Rusya'ya bağlı prenslikler haline getirmek isteyen Çar II. Alexander 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rus ordularının Osmanlı ordularını yenerek Yeşilköy'e girmeleri neticesinde Ayastefanos Antlaşması'nı Osmanlı İmparatorluğu'na imzalatsa da Büyük Britanya'nın savaş tehdidi Çar'ın geri durmasına sebep oldu ve aynı yıl yapılan Berlin Konferansı⁴⁴ sonucu Rus İmparatorluğu Berlin Antlaşması ile kazançlı çıkarak masadan ayrıldı⁴⁵. 20.yy'ın ilk yıllarına girerken Rus İmparatorluğu, Sanayi İnkılabı'nın etkileri sonucu ekonomisi büyümeye başlayan ve yaşam şartları iyileşen ancak genel anlamda halen kırsal nüfusun fazla olduğu fakir bir ülke olmaktan ileri gidemedi⁴⁶. Trans-Sibirya Demiryolu'nun tamamlanması ve Sekiz Millet İttifakı, Rus İmparatorluğu'nun ekonomik olarak gelişmesine katkı sağlamış olsa da Kore ve Mançurya üzerindeki emelleri kendisini rahatsız eden Japon İmparatorluğu tarafından 1904-1905 Rus-Japon Savaşı⁴⁷'nda yenildi. Bu yenilgi Rus ordusu ve donanması için bir hezimet olurken yenilgi neticesinde de halihazırda hükümete karşı kızgın olan Rus işçilerinin ve köylülerin ağırlaşan yaşam ve çalışma koşulları sebebiyle ayaklanarak 1905 Devrimi'ni başlatmasına da neden oldu⁴⁸. Bunun üzerine Çar II. Nikola bir manifesto

⁴³ Norman Rich, *Great power diplomacy, 1814-1914* (New York: McGraw-Hill, 1992), 216-262.

⁴⁴ 1877 – 1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası imzalanan Ayastefanos Antlaşması yerine Berlin Antlaşması'nın imzalandığı konferans. Konferansta Büyük Britanya, Fransa, Rusya, Avusturya-Macaristan, Almanya ve İtalya temsilcileri ile Osmanlı temsilcileri ve Sırbistan, Karadağ, Romanya ve Yunanistan temsilcileri Balkanlar'daki yeni sınırları belirlemek ve ülkelerin statüsünde değişiklik yapmak için toplanmışlardır.

Augustus Oakes; R. B. Mowat, *The Great European Treaties of the Nineteenth Century* (Oxford: Clarendon Press, 1918), 332–360.

⁴⁵ Christopher J. Walker, *Armenia: The Survival of A Nation* (London: Croom Helm, 1980), 112.

⁴⁶ Joel Carmichael, *A short history of the Russian Revolution* (New York: Basic Books, 1964), 23-24.

⁴⁷ 1904 ile 1905 yılları arasında Rus İmparatorluğu ve Japon İmparatorluğu arasında yaşanan bu savaş bu iki devletin Kore ve Mançurya üzerindeki hakimiyetini kesinleştirmek için yapıldı. 1895'te Çin'in gücünü kıran Japonya, Avrupalı devletler ile Çin üzerinde hakimiyet kurmak için Sekiz Millet İttifakı'na katıldı ancak 1898'den beri bölgeye ciddi yatırımlar yapan ve 1900'de yaşanan Boksör Ayaklanması ile pozisyonunu güçlendiren Rusya'dan rahatsız oldu ve Kore üzerindeki hakimiyetinin kabul edilmesini istedi. İstekleri Moskova tarafından reddedilince 1904 yılında Rusya'ya savaş ilan eden Japonya, Britanya'nın istihbarat yardımları ve yeni uyguladığı ordu reformları ile savaşı kazandı ve bu bölgelerde hakimiyet kurdu. Bu savaşın Rusya'ya faturası ise halihazırda borç içinde yüzen Rus maliyesine ağır bir yük yükledi ve Çar II. Nikola'nın iktidarını sarstı.

Hew Strachan, *The First World War* (Oxford: Oxford University Press, 2003), 844.

⁴⁸ Abraham Ascher, *The Revolution of 1905: A Short History* (Stanford: Stanford University Press, 2004), 160–186.

yayımlayarak bir yasama meclisi (Duma) ve oy kullanma haklarında genişlik içeren bir dizi yasayı onayladığını belirterek pozisyonunu korudu⁴⁹.

Birinci Dünya Savaşı başlamadan hemen önce Rus İmparatorluğu siyasi olarak sarsılmış ve halen ordu için gerekli olan ekipman açığını kapatamadığı gibi askerler için gerekli olan gıda ve petrol gibi ihtiyaç maddeleri bakımından sıkıntılı bir haldeydi⁵⁰.

2.2. İttifak Devletleri (Merkezi kuvvetler)

2.2.1 Alman İmparatorluğu

Avrupa’da yükselen bir güç haline gelen Prusya Krallığı, Viyana Kongresi sonrasında 1806’daki sınırlarının büyük bir bölümünü yeniden almış olsa da tamamını geri alamadı ancak Restorasyon Devri Prusya için yeni idari reformları uygulamak ve üç önemli Protestan kilisesini birleştirmek için önemli bir fırsat oldu⁵¹. 1848 İhtilalleri sırasında Frankfurt Parlamentosu Kral IV. Friedrich Wilhelm’e birleşik Alman Kralı olması için bir önerge sunsa da IV. Friedrich Wilhelm Prusya’nın bağımsızlığının tehlikeye gireceği ve Avusturya ile muhtemel bir düşmanlık istemediğini belirterek bu teklifi reddetti⁵². Aynı yıl Danimarka Krallığı’nın Schleswig ve Holstein Düklikleri’ne karşı harekete geçmesi Birinci Schleswig-Holstein Savaşı’nı başlattı ancak bu savaş Prusya’ya yapılan diplomatik baskılar neticesinde Danimarka’nın zaferi ile sonuçlandı⁵³. Yine bu yıl Prusya’nın ilk anayasası oluşturuldu ve oy kullanma hakları ile meclis yapısı belirlendi⁵⁴.

1861’de tahta çıkan I. Wilhelm 23 Eylül 1862’de şansölyelik makamına Otto von Bismarck’ı atadı. İlk başlarda Alman birliğinin sağlamasına zor gözüyle bakılırken Bismarck bunun gerçekleşmesi gerektiği ve birleşik bir Almanya’nın Prusya Krallığı

⁴⁹ Shelia Fitzpatrick, *The Russian Revolution* (Oxford: Oxford University Press, 1994), 32–33.

⁵⁰ Dominic Lieven, *Russia and the Origins of the First World War* (New York: St Martin's Press, 1983), 5, 8, 27.

⁵¹ Christopher Clark, "Confessional Policy and the Limits of State Action: Frederick William III and the Prussian Church Union 1817-40". *The Historical Journal*. Vol.39 No.4 (1996), 985–1004.

⁵² Christopher Clark, *Iron Kingdom: The Rise and Downfall of Prussia, 1600-1947* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2006), 495.

⁵³ John Pike, "First Schleswig-Holstein War / First War of the Danish Duchies", <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/schleswig-holstein-war-first.htm> [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

⁵⁴ "Verfassungsurkunde für den preußischen Staat", <http://www.documentarchiv.de/nzjh/verfpr1848.html>, documentArchiv.de (3 Ocak 2004) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

altında olması gerektiği kanaatine vardı⁵⁵. Bu birliğin sağlanmasındaki ilk adım Schleswig ve Holstein Dükallıkları'nı tekrar Alman Konfederasyonu'na katmaktı ve Prusya Krallığı 1864'te Danimarka'ya karşı Avusturya ile birlikte İkinci Schleswig-Holstein Savaşı'nı başlattı ve galip gelerek bu dükallıkları Avusturya İmparatorluğu ile paylaştı⁵⁶, ikinci adım Avusturya'nın bu birlikten çıkarılmasıydı ve 1866'de Avusturya-Prusya Savaşı⁵⁷ sonucu Avusturya yenildi hemen ardından Alman Konfederasyonu lağvedilerek Kuzey Alman Konfederasyonu kuruldu⁵⁸.

Son adım olarak Fransa'nın elindeki Alsas-Loren bölgesinin alınması duruyordu ve 1870-1871 Fransa-Prusya Savaşı sonucu bu bölge de Alman topraklarına katıldı, Paris kuşatılırken Versailles Sarayı'nda I. Wilhelm taç giyerek Alman İmparatorluğu'nun ilk imparatoru (kayser) oldu⁵⁹.

Alman İmparatorluğu bu zaferden sonra halihazırdaki seçim kanununu ve meclis yapılarını yeniledi ve Büyük Britanya ile iyi ilişkiler halinde olarak 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda barışı sağlamak için Berlin Konferansı ve Berlin Antlaşması için önyak oldu⁶⁰. 1885 Berlin Konferansı ile Afrika'nın Paylaşımı yapılırken paylaşım sonucu kalan kolonileri alarak sömürgeciliğe adım atan Alman İmparatorluğu ayrıca Sekiz Millet İttifakı'na katılarak elini güçlendirmekle beraber Pasifik adalarının bir kısmı ile Yeni Gine'yi de sömürgeleri arasına katmayı başardı⁶¹.

Ne var ki Alman İmparatorluğu, 1888'de tahta çıkan Kayser II. Wilhelm'in politikaları sebebiyle daha saldırgan bir dış politika izlemeye başlayarak Bismarck'ın oluşturduğu karmaşık diplomatik sistemden uzaklaştı ve önce 1890 yılında Reasürans Antlaşması⁶²

⁵⁵ Kenneth Barkin, "Otto von Bismarck", <https://www.britannica.com/biography/Otto-von-Bismarck>, Encyclopædia Britannica [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

⁵⁶ Taylor, *a.g.e.*, 142-155.

⁵⁷ Altı Hafta Savaşı olarak da bilinen bu savaş, Prusya'nın İkinci Schleswig-Holstein Savaşı sonunda Avusturya'ya bırakılan Holstein Dükallığı'nı alarak ve Avusturya'nın gücünü kırarak kendisi altında bir Alman birliği oluşturmak amacıyla başladı. İtalya ile ittifak yapan Prusya, Avusturya'yı yenerek Alman Birliği'nden çıkardı ve Kuzey Alman Federasyonu'nu kurdu.

Alan John Percivale Taylor, *Bismarck: The Man and the Statesman*, (London: Hamish Hamilton, 1955).

⁵⁸ Ernst Rudolf Huber: *Deutsche Verfassungsgeschichte seit 1789. Vol. III: Bismarck und das Reich. 3rd edition* (Stuttgart: W. Kohlhammer, 1988), 536-537.

⁵⁹ Wilfried Rogasch; Arnulf Scriba, "Die Reichsgründung 1871",

<https://www.dhm.de/lemo/kapitel/kaiserreich/das-reich/reichsgruendung/>, Lebendiges virtuelles Museum Online (25 Ağustos 2014) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

⁶⁰ Henry Kissinger, *Diplomacy* (New York: Simon & Schuster, 1995), 139-143.

⁶¹ Helmut Washausen, *Hamburg und die Kolonialpolitik des Deutschen Reiches* (Hamburg: Hans Christians Verlag, 1968).

⁶² Sadece çok az üst rütbeli görevlinin bildiği bu antlaşma, Bismarck'ın Avrupa'da barışı korumak ve Almanya'nın ekonomik, politik ve askeri gücünü korumak için Rusya ile imzalanmıştır. Almanya'nın Fransa'ya saldırısı ve Rusya'nın Avusturya'ya saldırısı dışında bu iki devletten biri eğer başka bir büyük

lağvedildi ardından da Kayser II. Wilhelm Bismarck'ın şansölyelik makamından istifasını kabul etti⁶³.

20.yy'nin ilk yıllarında Alman İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ile yakınlık içerisindeydi ve askeri ıslahatlar konusunda Osmanlı Genelkurmayı'na yardımcı olurken 1900 yılında Bağdat Demiryolu ihalesini alarak Berlin-Bağdat Hattı'nın yapımına başladı⁶⁴. Bunlarla birlikte tarihi ve kültürel bağları olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile müttefikliğine devam eden Alman İmparatorluğu, 1908'de Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan tarafından ilhakı sırasında Rus İmparatorluğu'na baskı yaparak geri durmasını sağladı⁶⁵. Takvimler 1914 yılına geldiğinde Alman İmparatorluğu yaptığı hesaplar neticesinde orduları hazır bir şekilde emellerini gerçekleştirmek için gün sayıyordu.

2.2.2 Avusturya-Macaristan İmparatorluğu

Koalisyon Savaşları sırasında etkinliği azalan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu 1806'da Napoleon tarafından lağvedildi ve 1804 yılında II.Franz'ın kendisini Avusturya İmparatoru ilan etmesi ile Avusturya İmparatorluğu resmi olarak kuruldu⁶⁶. Bu savaşlar devam ederken yenilgiler sonrası güç kaybeden Avusturya İmparatorluğu, Viyana Kongresi'nde Şansölye Klemens von Metternich tarafından yürütülen güç dengeleri diplomasisi ile Dörtlü İttifak'ın mimarı oldu. Bu durum Avusturya'yı Britanya, Rusya, Prusya ile müttefik yapmakla beraber hem İtalya'da hem de yeni kurulan Alman Konfederasyonu içinde yeni topraklar elde etmesini sağladı⁶⁷.

devlet ile savaşa girdiğinde tarafsız kalacaktı ayrıca bu antlaşma ile Almanya, Bulgaristan ve Doğu Rumeli'deki Rus etki alanını tanıyacak ve Boğazlar meselesinde tarafsız kalacağı yönünde taahhüt verecekti. 1890 yılında tekrar yenilenmesi beklenirken Kayser II. Wilhelm tarafından reddedildi ve bu ret Fransa ile Rusya'yı birbirlerine yakınlaştırdı.

J. P. T. Bury, *The New Cambridge Modern History: The Shifting Balance of World Forces 1898–1945* (Cambridge: Cambridge University Press, 1968), 112.

⁶³ Isabel V. Hull, *The Entourage of Kaiser Wilhelm II, 1888–1918* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 85.

⁶⁴ Edward Meade Earle, *Turkey, The Great Powers, and the Bagdad Railway* (New York: Macmillan, 1923), 58.

⁶⁵ Noel Malcolm, *Bosnia: A Short History* (London: Pan Books, 2002).

⁶⁶ Emil Reich, "Abdication of Francis the Second", *Select Documents Illustrating Medieval and Modern History* (London: P.S. King & Son, 1905), 622

⁶⁷ Barbara Jelavich, *The Habsburg Empire in European Affairs: 1814-1918* (Chicago: Rand McNally, 1969).

Metternich'in iktidarında Avusturya topraklarındaki milliyetçi isyanlar bastırıldı ancak 1848 İhtilalleri sonucu çıkan Macar İsyanı bastırılamayınca Metternich istifa etti⁶⁸. 1864'te Prusya Krallığı'nın yanında yer alan Avusturya İmparatorluğu Holstein Dükalığı'nın kontrolünü almış olsa da 1866'da başlayan Prusya-Avusturya Savaşı sonucunda yenildi ve iç karışıklıklar ile İtalya Bağımsızlık Savaşları sonucu Avusturya İmparatorluğu'nda yeni bir anayasanın onaylanması ile ikili monarşinin gelmesi, imparatorluğu Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na dönüştürdü ve Franz Joseph ilk Avusturya-Macaristan İmparatoru olarak tahta geçti⁶⁹.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, kurulduktan kısa bir süre sonra liberal bir ekonomi modeli izleyerek çeşitli iş adamlarının ve orta sınıf tüccarların kazançlı işler yaptığı ve zenginleştiği bir ülke haline gelerek gelişti. Ayrıca bu iş adamları hükümet ile beraber altyapı, demiryolları, iletişim ve sanayi gibi konularda iş birliğine giderek Avusturya-Macaristan ülkesini hızlıca kalkındırmaya başladı⁷⁰. Bu yatırımlar sonucu Avusturya-Macaristan İmparatorluğu; ABD ve Alman İmparatorluğu'ndan sonra elektrikli ev aletlerinde ve endüstriyel aletlerde en büyük üçüncü, makine ve uçak endüstrisinde en büyük dördüncü ülke olmayı başardı⁷¹. Ne var ki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu gibi çok uluslu bir yapıya sahipti ve bu çok uluslu yapı Rus İmparatorluğu'nun Slav hamiliği politikaları ve Balkan hakimiyet amaçları için bulunmaz bir fırsattı⁷².

1878 Berlin Antlaşması'nda Bosna-Hersek'in denetimi kendisine bırakılan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, 1908'de bu bölgeyi ilhak ettiğini açıklasa da İkinci Balkan Savaşı'nın hemen ardından Sırbistan'ın genişlemesi Osmanlı İmparatorluğu'nu hem gizliden hem de kısmen açıktan kendisine doğru yakınlaştırdı⁷³. Bunlarla beraber müttefiki Alman İmparatorluğu'ndan farklı bir Balkan politikası izleyen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, farklı Balkan devletlerini desteklemeleri ile Alman İmparatorluğu'nun bir Balkan devlet ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasında bir savaş durumu söz konusu olursa müttefikinin yanında savaşa katılma konusunda

⁶⁸ Alan Sked, *The Decline and Fall of the Habsburg Empire, 1815-1918* (London: Longman, 1989).

⁶⁹ Karl Otmar, Baron von Aretin, "Franz Joseph", <https://www.britannica.com/biography/Franz-Joseph>, Encyclopædia Britannica inc. [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

⁷⁰ Max-Stephan Schulze, *Engineering and Economic Growth: The Development of Austria-Hungary's Machine-Building Industry in the Late Nineteenth Century* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 1996), 80.

⁷¹ a.g.e., 295.

⁷² Frederick Engels, "Germany and Pan-Slavism" *Collected Works of Karl Marx and Frederick Engels: Volume 14* (London: Lawrence and Wishart, 1978), 156-158.

⁷³ Samuel R. Williamson, *Austria-Hungary and the Origins of the First World War* (New York: St. Martin's Press, 1991), 125-140.

isteksiz olması gibi sebeplerden dolayı ittifakta bir güvensizlik gözlemlendi⁷⁴. Her ne kadar Avusturya Macaristan İmparatorluğu diğer sömürgeci devletlerin sahip oldukları gibi geniş topraklara sahip olmasa da büyük güç sayıldığı için davet edildiği Berlin Konferansı'nda Britanya Güney Afrika, Fransız Madagaskar ve İtalyan Somalisi haricindeki tüm Avrupalı Afrika limanlarına serbestçe demir atma hakkı⁷⁵ ayrıca da Sekiz Millet İttifakı'nın üyesi olması ile Tianjin Limanı'nda da taviz bölgesi kazandı⁷⁶. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı başında insan ve ekipman sorunu olan bir ülke olmamakla beraber ikili monarşi nedeniyle Kraliyet Ordusu, Avusturya Ordusu ve Macaristan Ordusu olarak toplamda üç farklı ordu grubu barındırıyordu ayrıca vatandaşlar arasında on beş farklı dil konuşulması ve subayların yüzde 80'inin Almanca konuşması sorun teşkil edebilecek boyuttaydı⁷⁷.

2.2.3. İtalya Krallığı

Koalisyon Savaşları sırasında İtalya topraklarına giren Napoleon ve ordusu, İtalya topraklarında uzun zamandır devam eden feodal düzeni yıkarak cumhuriyet ve eşitlik gibi fikirleri İtalya toplumuna getirerek Bourbon Hanedanı'na ve Habsburg Hanedanı'na karşı ayaklanmalarına zemin hazırladı⁷⁸. Ne var ki Viyana Kongresi ile Milan'dan Venedik'e kadar olan bölgede yeni bir krallık oluşturarak kendisine bağlayan Avusturya İmparatorluğu, İtalya'nın birleşmesinde önemli bir engel olarak kaldı⁷⁹. 1848 İhtilalleri'ne kadar kendi içlerinde cumhuriyetçi ayaklanmalar yaşayan İtalya şehir devletleri, çeşitli reformlarla bu devrimleri atlatmış olsalar da 1848 İhtilalleri başladığında Sardinya Krallığı, Avusturya İmparatorluğu'nu İtalya'dan sürmek ve İtalya'yı birleştirmek için Milan'da ve Sicilya'da bir ayaklanma çıkardı⁸⁰.

⁷⁴ a.g.e., 147-149, 151-153.

⁷⁵ MITTEILUNG V.Berliner Konferenz "Die Persönlichkeit in der Wissenschaft". *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*. Vol 33 No.4, (1985).

⁷⁶ Lee Chinyun, "Austro-Hungarian Concession", *Tianjin under Nine Flags, 1860-1949* <http://www.bristol.ac.uk/tianjin-project/tianjinnineflags/austrohungarian/>, Bristol, University of Bristol (28 Eylül 2009) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

⁷⁷ Alan John Percivale Taylor, *The Habsburg Monarchy 1809–1918* (London: Hamis Hamilton, 1948).

⁷⁸ Anna Maria Rao, " Republicanism in Italy from the eighteenth century to the early Risorgimento," *Journal of Modern Italian Studies* Vol.17 No.2, (2012), 149-167.

⁷⁹ Josephine Bunch Stearns, *The Role of Metternich in Undermining Napoleon*, Champaign, University of Illinois Press, (1948).

⁸⁰ John Gooch, *The unification of Italy* (London: Methuen, 1986).

Bu ayaklanma devam ederken kısa bir yenilginin ardından hemen toparlanan Avusturya orduları, Milan'a tekrar girdiği gibi Sardinya Krallığı'nı da yenerek bu ihtilalleri tamamen bastırdı⁸¹.

1855'te Kırım Savaşı'na katılarak Büyük Britanya'nın ile Fransa'nın desteğini almak isteyen ve 1859'a kadar herhangi bir birleştirme girişimde bulunmayan Sardinya Krallığı, III. Napoleon'un desteklemesi sonucu Avusturya İmparatorluğu'na tekrar savaş açtı. Avusturya ordularının etkili olmayan liderliği ile Fransız yardımının gelmesi sonucunda Milan ve çevresi Sardinya Krallığı'na verilerek bir barış antlaşması imzalandı⁸². 1860'ın başında Roma'da Papalık, Venedik'te Avusturya İmparatorluğu ve güneyde İki Sicilya Krallığı ile kuzeyde Sardinya-Piyemonte Krallığı; İtalya'da hüküm süren devletlerdi ancak İtalyan general ve milliyetçi Giuseppe Garibaldi, Palermo'ya ve ardından Messina'ya girerek İki Sicilya Krallığı'nı Sardinya-Piyemonte'ye bağladı⁸³. 1866'da Prusya-Avusturya Savaşı devam ederken Prusya Krallığı ile anlaşılan İtalya Krallığı, başlarda yenilse de sonraları Venedik ve çevresini Avusturya'dan alarak burayı da topraklarına kattı⁸⁴. Geride sadece Roma birleşik İtalya'nın önünde bir engel olarak duruyordu ancak Fransa, Roma'da Papalık'ı koruyan bir garnizon bulundurmaktaydı fakat bu garnizon 1870-1871 Fransa-Prusya Savaşı'nın başlamasıyla anavatana çağrıldı ve İtalyan birlikleri Roma'ya girerek Papalık Devleti'ne son vermiş ve birleşik İtalya hayalini gerçekleştirmiş vaziyetteydi⁸⁵.

İtalya Krallığı 1885 Berlin Konferansı'nda Eritre ve Somali topraklarını alarak burada koloniler kurmaya başladı⁸⁶ ve 1889'da Etiyopya'nın koruculuğunu üstlendiği yönünde bir bildiri içeren Uccialli Antlaşması'nı imzaladı ancak Etiyopya bu antlaşmadaki 17.maddenin farklı yorumlanmaya açık olması sebebiyle tanımadı ve bu hareket İtalya'nın Etiyopya'yı işgali için bir bahane oldu⁸⁷. Çar II. Nikola bu savaşta

⁸¹ Priscilla Smith Robertson, *Revolutions of 1848: A Social History* (Princeton: Princeton University Press, 1952), 311-401.

⁸² J. Rickard, "Second War of Italian Independence", 1859-61, http://www.historyofwar.org/articles/wars_second_war_italian_independence.html (18 Şubat 2018) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

⁸³ Lewis Charles Bernard Seaman, "Proved Only Negative Propositions", *The Unification of Italy, 1859-1861: Cavour, Mazzini, or Garibaldi?* (New York: Hold, Rinehart, and Winston, 1980), 72.

⁸⁴ Denis Mack Smith, *Italy: a modern history* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1969), 76-82.

⁸⁵ Raffaele De Cesare, *The Last Days of Papal Rome* (Edinburg: Archibald Constable & Co, 1909), 444.

⁸⁶ Thomas Pakenham, *The Scramble for Africa: White Man's Conquest of the Dark Continent from 1876 to 1912* (New York: Perennial, 1992), 281.

⁸⁷ a.g.e., 470.

Etiyopya'ya ciddi derecede silah yardımı yaptı, buna karşılık Britanya'da İtalya'nın yanında savaşa girdi ancak İtalya ve Britanya kuvvetleri Etiyopya orduları tarafından yenildi ve 1896'da Addis Ababa Antlaşması ile Uccialli Antlaşması tamamen feshedildi⁸⁸.

1899'da Sekiz Millet İttifakı'na üye olan İtalya Krallığı, Boksör Ayaklanması'nın bastırılmasının ardından diğer üye ülkeler gibi ticari imtiyazlar kazandı⁸⁹ ancak Britanya, Fransa ve Alman İmparatorluğu ile kıyaslanamayacak kadar yetersiz olan ekonomisi ve sömürge arayışı sonucunda İtalya Krallığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Afrika'daki son toprak parçası olan Trablusgarp'a saldırdı. Bu saldırının ardından bölgeye gizli kimliklerle intikal eden Enver Bey, Mustafa Kemal, Fethi Bey gibi Osmanlı subayları yerel halkı örgütleyip İtalyanlara karşı harekete geçirerek İtalyan ordusuna büyük kayıplar vermeye başlaması sonucunda İtalya Krallığı, On iki Ada'ya asker çıkardı ve Çanakkale Boğazı'nı abluka altına almaya çalıştı⁹⁰.

Birinci Balkan Savaşı'nın başlamasıyla barış yapmak zorunda kalan Osmanlı İmparatorluğu, Uşi Antlaşması ile Trablusgarp'ı ve geri alınması kaydıyla On iki Ada'yı İtalya Krallığı'na bıraktı⁹¹. Birinci Dünya Savaşı'nın başında İtalya Krallığı her ne kadar Merkezi Kuvvetler'de bulunuyor olsa da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun İtalyan azınlıklarını barındıran son bölgelerini almak istemesi ve Fransa ile olan düşmanlığın aşılarda Balkanlar ve Ortadoğu'da etkin olunmak istenmesi gibi nedenlerle Nisan 1915'te Fransa, Britanya ve Rusya ile gizli bir antlaşma imzalayarak Antant'a geçti⁹².

2.3 Osmanlı İmparatorluğu'nun İttifak Arayışları

17.yy'nin başlarında en güçlü konumuna ulaşmış olan Osmanlı İmparatorluğu 1683 İkinci Viyana Kuşatması ile başlayan geri çekilme ve 1699 Karlofça Antlaşması ile ilk büyük toprak kaybı sonrası ıslahatlara başlamış ve Nizam-ı Cedit Reformları gibi bazı

⁸⁸ Micheal Clodfelter, *Warfare and Armed Conflicts: A Statistical Encyclopedia of Casualty and Other Figures, 1492-2015* (Jefferson: McFarland, 2017), 202.

⁸⁹ Maurizio Marinelli; Giovanni Andornino, *Italy's Encounters with Modern China: Imperial Dreams, Strategic Ambitions*, (New York: Palgrave Macmillan), 2014.

⁹⁰ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi Cilt: 2 Kısım: 1*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991), 100.

⁹¹ Pietro Bertolini; Guido Fusinato; Giuseppe Volpi; Mehmed Naby; Roumboyoglou Fahreddin, "Treaty of Peace Between Italy and Turkey." *The American Journal of International Law Vol.7, No.1* (1913), 58-62.

⁹² Thomas Nelson Page, *Italy and The World War* (New York: Charles Scribner's Sons, 1920), 142-208.

teşebbüslerde ve bazı alanlarda başarıya ulaşmış olsa da bu başarılar uzun ömürlü veya yeterli değildi⁹³. 19.yy'nin ilk yıllarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu, askeri alandaki ıslahatlarla beraber idari alanda da ıslahatlar devam ederek Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı ile azınlıkların devlete bağlılığını artırmayı ve dolaylı yoldan da Avrupalı devletlerin içişlerine müdahalesini önlemeyi amaçlamaktaydı⁹⁴.

19.yy'nin genel siyaseti olan denge politikasını izleyen Osmanlı İmparatorluğu, 1853-1856 Kırım Savaşı sırasında aldığı dış borçlar ile ekonomisi daha fazla dışa bağımlı hale gelmeye başlarken ordu reformlarını uygulamaya ve altyapı çalışmalarını tamamlamaya devam ediyordu ancak alınan bu borçlar geri ödenmesi zor bir hal almaya başlayınca Osmanlı maliyesi 1875'te iflas ettiğini açıkladı. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında yapılan Berlin Konferansı ile yeni toprak kayıpları ve mali yükler Osmanlı İmparatorluğu'nu daha da zorlayarak 1881'de Düyun-u Umumiye İdaresi'nin kurulması ile imparatorluğun gelir kaynaklarının bir kısmına el konulması, Osmanlı İmparatorluğu'nu tamamen dışa bağımlı bir devlet haline getirdi⁹⁵.

1883'te İstanbul'a gelen Colmar Freiherr von der Goltz, Osmanlı ordusunun talim edilmesi ve düzene sokulması için Sultan II. Abdülhamit tarafından görevlendirildi ve Osmanlı İmparatorluğu ordusunda Alman modelini esas alarak yeniden teşkilatlandı ancak II. Meşrutiyet'in ilanına kadar von der Goltz Paşa'nın yaptığı tespitler ile raporlamalar pasif mukavemet gereğince kurulan komisyonlarca bekletilerek uygulanmadı fakat 1909 yılında kurulan Ahmet İzzet Paşa hükümeti, von der Goltz Paşa'yı geri getirerek 1910'da Erkan-ı Harp Dairesi ve karar verme yetkisi konularında düzenlemeye gidildi.

Ne var ki bu düzenleme Balkan Savaşları sırasında siyasete karışmış olan orduyu düzeltmeye yetmediği gibi Osmanlı İmparatorluğu tarihinin en ağır yenilgilerinden birini alarak Balkanlar'daki son topraklarını da kaybetti. Birinci Balkan Savaşı'nın ardından 1913'te Bâb-ı Âli Baskını ile iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki mensupları, bu düzenlemeyi yaparak personel yapısında başarılı bir değişim elde

⁹³ Ali Yaycıoğlu, *Partners of the empire: The crisis of the Ottoman order in the age of revolutions* (Palo Alto: Stanford University Press, 2016), 38

⁹⁴ Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku* (Bursa: Bursa Ekin Kitabevi Yayınları, 2000), 19-23

⁹⁵ Cevdet Küçük; Tevfik Ertüzün, "Düyun-u Umûmiye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/duyun-i-umumiye> (1994) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

ettiler ve aynı sene Liman von Sanders askeri gözlemci sıfatıyla İstanbul'a gelerek Çanakkale ve İstanbul Boğazı'nın tahkimlerini denetledi⁹⁶.

Lojistik ve tedarik açısından yeterli kabiliyete sahip olmayan Osmanlı ordusu aynı zamanda teknoloji ve silah açısından da iyi durumda değildi⁹⁷. Ayrıca İttihat ve Terakki Hükümeti, çıkacak olan savaşın pekâlâ farkında olduğundan Britanya ve Fransa ile diplomatik ilişkilerde mümkün olduğunca uzlaşma yoluna gitse de Almanya ile de aynı derecede sıkı ilişkiler yürütmeye çalıştı. Antant ile olan bu görüşmeler savaşın başlamasına kadar sürse de nihayetinde Osmanlı-Almanya İttifak Antlaşması imzalandı. Hemen ardından Osmanlı İmparatorluğu, orduların sevk ve idaresi için bir Alman heyetinin yetkili kılınmasını uygun gördü⁹⁸.

20.yy'nin ilk çeyreğine girerken Antant ve Merkezi Kuvvetler gelişen bu olayların ardından artan gerginlik sebebiyle patlak vermesi muhtemel olan büyük bir savaşı beklemekteydi. Nihayet 1914 yılının Haziran ayına gelindiğinde Arşidük Franz Ferdinand ve eşi Sofia'nın Saraybosna'yı ziyaretleri sırasında Gavrilo Princip adında bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesinin ardından iyice tavan yapan düşmanlıklar Temmuz Krizi adı verilen ve sırasıyla Avusturya'nın Sırbistan'a olan karşılanamaz talepleri, Sırbistan'ın bu taleplere ret cevabı, Almanya'nın Avusturya'nın yanında yer aldığı şeklindeki açıklamaları, Rusya'nın Sırbistan'ın yanında şeklindeki açıklamaları ve son olarak Fransa'nın da Rusya'nın yanında yer aldığını bildiren açıklamalar ile son bulan bir dizi olayın getirisi olarak 28 Temmuz 1914'te "Bütün savaşları bitiren savaş" olarak anılan Birinci Dünya Savaşı Avusturya'nın Sırbistan'a savaş ilanı ile başladı⁹⁹.

Devletlerin bu savaş ilanı kendi vatandaşlarınca alkışlanarak karşılandı ve ilk tahminler bu savaşın kış bitmeden biteceği yönündeydi ancak bu hesapların hepsi ciddi derecede şaşmış ve dünya o güne kadar görülmemiş ölçekte büyük bir savaşa tanık olmuştur.¹⁰⁰

⁹⁶ Michael Duffy, "Who's Who - Otto Liman von Sanders", *firstworldwar.com*, <https://www.firstworldwar.com/bio/liman.htm>, (22 Ağustos 2019) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

⁹⁷ Caroline Finkel, *Osman's Dream: The History of the Ottoman Empire* (New York: Basic Books, 2007), 529.

⁹⁸ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi Cilt 4* (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1972), 411-412.

⁹⁹ David Fromkin, *Europe's Last Summer: Why the World Went to War in 1914* (Portsmouth: Heinemann, 2004), 196-197.

¹⁰⁰ Gail Braybon, *Evidence, History, and the Great War: Historians and the Impact of 1914-18* (New York: Berghahn Books, 2004), 8.

3. BRUSİLOV TAARRUZU ÖNCESİNDE AVRUPA VE OSMANLI CEPHELERİ'NİN DURUMU

3.1. Batı Cephesi

Birinci Dünya Savaşı başladığında Almanya'nın yedi ordusu Batı Cephesi'nde konuşlanmaktaydı ve bu ordular Schlieffen Planı'nın modifiye edilmiş bir versiyonunu icra etmek üzere hazır bekliyordu¹⁰¹. Planın amacı Fransa'nın Alman sınırı boyunca uzanan savunma hatlarının arkasından dolaşmak ve Fransız ordusunu sarmak için tarafsız olan Belçika topraklarından girmektir ancak Büyük Britanya, Belçika'nın bağımsızlığının korunması noktasında garantör ülke statüsündeydi ve Almanya'nın bu planı devreye sokması Britanya'yı da Almanya'ya savaş ilan etme mecburiyetinde bıraktı¹⁰². 2 Ağustos 1914'te Lüksemburg'u işgal eden Almanya, 4 Ağustos günü Belçika'ya girdi ancak 5 Ağustos günü başlayan Liège Muharebesi Belçika ordusunun iyi konuşlanması sebebiyle 11 gün sürdü ve Alman birliklerini hem şaşırttı hem de Fransa ve Britanya orduları için beş gün kadar bir zaman kazandırdı¹⁰³. Bu süre zarfında Fransa, Alsas-Loren'i geri almak için 7. Kolordu'sunu 7 Ağustos'ta taarruza kaldırdı fakat Mullhouse şehrinde büyük kayıplar vererek geri çekildi¹⁰⁴.

Bu geri çekilmenin ardından Fransa, bölgeye 14 Ağustos'ta ana taarruzunu başlattı ancak Saar Nehri'ne doğru ilerleyişleri güçlü Alman birliklerince durduruldu ve Fransız 3. ve 4. Orduları büyük kayıplar vererek geri çekildiler¹⁰⁵. Alman birlikleri Belçika'ya girdiğinde gelişigüzel idamlar ve toplu tecavüzler gibi savaş suçları işlemeye başladı ve bu savaş suçları İtilaf propagandası için bulunmaz nimetlerden biri olarak kullanıldı¹⁰⁶. Eylül başlarına kadar çekilen İtilaf ordularını kovalayan Alman birlikleri Paris'e 70 km mesafeye geldiklerinde İtilaf Genelkurmayı geri çekilmeyi durdurdu ve geri çekilmenin durması ile 6 Eylül'de başlayan Birinci Marne Savaşı 12

¹⁰¹ Richard F. Hamilton; Holger H. Herwig, *The Origins of World War I* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 159.

¹⁰² D. Stevenson, *1914-1918: The History of the First World War* (London: Allen Lane, 2005), 44-45.

¹⁰³ Paddy Griffith, *Fortifications of the Western Front 1914-18* (Oxford: Osprey, 2004), 9.

¹⁰⁴ Leonard V. Smith; Stéphane Audoin-Rouzeau; Annette Becker, *France and the Great War, 1914-1918* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 33.

¹⁰⁵ William R. Griffiths; Thomas E. Griess, *The Great War* (Wayne: Avery, 1986), 29-30.

¹⁰⁶ Belçika'nın Tecavüzü olarak bilinen bu savaş suçları sivil vatandaşların mülkiyetlerine el koyma ve yok etme, zorunlu göç, zorunlu çalıştırılma ve tecavüz gibi olayların bütünüydü ve bu olaylar sonucu 1,5 milyon Belçikalı Alman ordusundan kaçarak Fransa topraklarına girdi.

John N Horne; Alan Kramer, *German Atrocities, 1914: A History of Denial* (New Haven: Yale University Press, 2001), 1-608.

Eylül'de bittiğinde Alman 1. ve 2. Ordusu arasında bir boşluk yarattı ve Alman ordularını geri çekilmeye zorladı¹⁰⁷. Bu geri çekilme ve İtilaf kuvvetlerinin karşı taarruzu ile Alman ordusunu sarma hareketleri, Batı Cephesi'ni 17 Eylül'den başlayarak 19 Ekim'e kadar tarafların karşılıklı siper kazması ile İsviçre sınırından Kuzey Denizi'ne doğru uzanan statik bir siper hattına dönüştürdü¹⁰⁸. Almanya'nın bu hamle ile kazandığı topraklar Fransa'nın demir üretiminin yüzde 64'ünü, çelik üretiminin yüzde 27 ve kömür üretiminin yüzde 40'ını oluşturuyordu ayrıca bu toprakların kaybedilmesi Fransa için büyük bir darbeydi¹⁰⁹.

19 Ekim'den 22 Ekim'e kadar süren ve Kuzey Belçika'da gerçekleşen Birinci Ypres Savaşı hem Alman ordularını hem de İtilaf ordularını maliyetli bir çıkmaza soktu ve bu durumda Alman Genelkurmay Başkanı Erich von Falkenhayn savaşın sadece askeri manevralar ve elde olan kuvvetlerle kazanılamayacağına kanaat getirdi ve acilen diplomatik çözüm yollarına geçilmesi gerektiği yönünde görüş bildirdi¹¹⁰.

Falkenhayn'ın bu görüşüne rağmen Mareşal Paul von Hindenburg, Şansölye Theobald von Bethmann-Hollweg ve Levazım Generali Erich Ludendorff, savaşın isabetli saldırılar ile kazanılabileceği yönündeki görüşlerini dile getirdiler ve Almanya'nın gerçek düşmanının Rusya değil Fransa ve İngiltere olduğunu, Rusya ile eğer yapılabilirse küçük tavizler verilerek bir barış antlaşması yapılması ve Batı Cephesi'ne yönelmeleri gerektiğini düşünüyorlardı¹¹¹.

1915 yılına gelindiğinde İtilaf kuvvetleri Birinci Ypres Savaşı sonunda oluşan çıkıntıyı aşmak için Champagne ve Artois bölgelerinden taarruza kalksa da başlarda hızlı ilerleyen taarruzları İngiliz Seferi birliklerinin top mühimmatlarının üçte birini kullanmaları sebebiyle önce İngiliz taarruzu ve ardından Fransız taarruzu Alman destek birliklerinin gelmesi ile yapılan karşı taarruz sonucunda başarısız oldu¹¹². Nisan 1915'e gelindiğinde hem İtilaf kuvvetleri hem de Alman kuvvetleri bu siper savaşını kırmak için çeşitli teknolojiler geliştirmeye başladılar ve yeni taktikler uygulamak için harekete geçtiler¹¹³.

¹⁰⁷ Hew Strachan, *The First World War: To Arms* (Oxford: Oxford University Press, 2001), 242-262.

¹⁰⁸ Griffiths, *a.g.e.*, 31-37; Bkz. Race for the Sea.

¹⁰⁹ Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers* (New York: Vintage Books, 1989), 265-266.

¹¹⁰ Strachan, *a.g.e.*, 273-278.

¹¹¹ R. T. Foley, *German Strategy and the Path to Verdun: Erich von Falkenhayn and the Development of Attrition, 1870–1916* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 110-115.

¹¹² John F. C. Fuller, *The Conduct of War, 1789–1961: A Study of the Impact of the French, Industrial and Russian Revolutions on War and its Conduct* (New York: Da Capo Press, 1992), 166-167.

¹¹³ Michael J. Lyons, *World War I: A Short History* (Upper Saddle River: Prentice Hall, 2000), 112.

Bu taktiklerden ilki 1907 Hauge Konferansı ile yasaklanan zehirli gazların Almanya tarafından kullanılması idi ve Alman birlikleri İkinci Ypres Savaşı sırasında iki gün boyunca top atışına tuttukları İngiliz ve Fransız birliklerinin üzerine 171 ton klor gazı bıraktı¹¹⁴. Havadan ağır olan klor gazı, tarafsız bölgeyi (*Ing. No Man's Land*) geçerek İtilaf siperlerine geldiğinde ölümler başladı ve bu ölümler askerler arasında paniğe sebep olarak İtilaf kuvvetlerinin yaklaşık 6 km geri çekilmesine ve cephede boşluk oluşturmaya yol açtı¹¹⁵. Ne var ki Alman kuvvetleri klor gazının başarılarına karşın bir takip harekâtına veya bir taarruza hazır değildi, eksik olan ihtiyat birlikleri sebebiyle bu fırsatı değerlendiremediler ve Kanadalı askerler boşalan tahkimleri tekrar alarak Alman ilerleyişini durdurdular¹¹⁶. Zaman içerisinde İtilaf Devletleri daha etkili gaz maskeleri ve yeni ürettikleri Fosgen ve Hardal gazları ile Alman kuvvetlerine karşı üstünlük sağladı ancak bu gelişmelere rağmen çıkmazı aşamadılar¹¹⁷.

İkinci bir taktik ise uçakların cepheye gelmeye başlaması ile keşif görevlerini üstlenmeleri oldu¹¹⁸ ve Almanya'nın uçak teknolojisinde üstünlüğü ele geçirmesi, İtilaf uçaklarının göklerden sürülmesine yol açtı ancak Almanya'nın ana savunma doktrini sebebiyle bu uçakların İtilaf hava sahasında savaşı beklenirken keşif görevleri icrası hariç Alman hava sahasında kalması bu üstünlüğü zaman içerisinde etkisizleştirdi¹¹⁹.

Mayıs ayı geldiğinde ise İtilaf kuvvetleri Aritois bölgesinden tekrar taarruza kalktı ve 5 km boyunca ilerledi¹²⁰. 9 Mayıs'ta başlayan bu taarruz Alman destek birliklerinin gelmesi ile durduruldu ve Alman karşı taarruzunun başlaması ile İtilaf kuvvetleri bir kez daha geri çekildiler ancak Fransız destek birliklerinin gelmesi ile 18 Haziran'da Alman taarruzu da durdu¹²¹. Bu muharebede bazı Fransız evraklarını ele geçiren Alman birlikleri Fransa'nın savunma hatta taktikleri hakkında bilgi sahibi oldu ve

¹¹⁴ R. A. Doughty, *Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War* (Cambridge, MA: Belknap Press, 2005), 148-151.

¹¹⁵ Fuller, *a.g.e.*, 172-173.

¹¹⁶ J. Sheldon, *The German Army on the Western Front 1915* (Barnsley: Pen and Sword Military, 2012), 95-121.

¹¹⁷ D. Richter, *Chemical Soldiers: British Gas Warfare in World War I* (London: Leo Cooper, 1994), 182-183, 210-211.

¹¹⁸ Christopher Campbell, *Aces and Aircraft of World War I* (Dorset, Blandford Press, 1981), 26-27.

¹¹⁹ Paddy Griffith, *Battle Tactics of the Western Front: The British Army's Art of Attack 1916-18* (New Haven: Yale University Press, 1994), 155-156.

¹²⁰ J. E. Edmonds; G. C. Wynne, *Military Operations France and Belgium, 1915: Winter 1914-15 Battle of Neuve Chapelle: Battles of Ypres* (London: Macmillan, 1927), 68.

¹²¹ Smith, *a.g.e.*, 79-80.

“Derin Savunma” olarak bilinen savunma taktiklerini bundan sonraki İtilaf taarruzlarına karşı kullanmaya karar verdi¹²².

Temmuz ve ağustos ayları boyunca hazırlanan İtilaf kuvvetleri 22 Eylül’de önce topçu ateşi ve 25 Eylül’de ise tekrar Artois ve ek olarak Champagne ve Loos üzerinden bir taarruza kalktılar¹²³ ve bombardımana rağmen halen bozulmamış dikenli tel ile makineli tüfek yuvalarına rağmen ilerlediler. Ne var ki derin savunma taktiklerini uygulayan Alman kuvvetleri taarruz eden Fransız birliklerini 5 km kadar içeri çekip taarruzlarını durdurdu ve büyük kayıplar verdirdi¹²⁴.

Daha kuzeyde Loos kentini dört gün süren topçu ateşi altında aldıktan ve yaklaşık 5 bin silindir klor gazı kullanıldıktan sonra, İngiliz birlikleri Champagne’deki taarruzu desteklemek ve Alman birliklerinin dikkatini çekmek için taarruza kalktı ancak cephanesini tüketen topçu ve Alman makineli tüfekleri sebebiyle büyük kayıplar verdi¹²⁵. 13 Ekim’de yenilenen İngiliz taarruzu ilkinde göre daha etkili olsa da durduruldu¹²⁶.

1916 yılında Falkenhayn, çıkmazın aşılamayacağına inanmış vaziyetteydi ve çıkmazı aşmaktansa Britanya’ya ve Fransa’ya büyük kayıplar verdirerek teslim olmaya zorlamanın daha mantıklı olacağı kanaatine vardı¹²⁷. Fransa’yı ve Britanya’yı teslim olmaya zorlamak için iki strateji oluşturan Falkenhayn, ilk stratejisinde Britanya’yı açlığa mahkûm etmek için Henning von Holtzendorff ve Alfred von Tirpitz’in önerisi olan “Kısıtlanmamış Denizaltı Harbi”¹²⁸ taktiğine başlanmasını öngördü.

¹²² Timothy T. Lupfer, *The Dynamics of Doctrine, The Changes in German Tactical Doctrine During the First World War* (Fort Leavenworth: US Army Command and General Staff College, 1981), 1-36.

¹²³ Doughty, *a.g.e.*, 157-158.

¹²⁴ Martin Samuels, *Command or Control? Command, Training and Tactics in the British and German Armies, 1888-1918* (Hove: Psychology Press, 1995), 168-171.

¹²⁵ Albert Palazzo, *Seeking Victory on the Western Front: The British Army and Chemical Warfare in World War I* (Lincoln: University of Nebraska Press, 2000), 66.

¹²⁶ Philip Warner, *The Battle of Loos* (London: Wordsworth Editions, 2000), 4-31.

¹²⁷ Lyons, *a.g.e.*, 141.

¹²⁸ *Ing. Unrestricted Submarine Warfare*. Bu taktiğe göre Alman denizaltıları Atlantik Okyanusu’na açılarak İtilaf Devletleri’ne yardım götürülen bütün gemileri, bandıraları ne olursa olsun, batırarak Britanya’yı açlığa ve silah ile cephane eksikliğine mahkûm ederek teslim olmalarını sağlayacaktı ancak bu faaliyetler Amerikan bandıralı Lusitania adlı yolcu gemisinin batırılması ile 115 Amerikan vatandaşının ölmesi sonucu Amerikan kamuoyunda büyük rahatsızlık yarattı ve ABD’nin İtilaf Devletleri’nin safında savaşa girme nedenlerinden biri oldu.

“Unrestricted U-Boat Warfare” The National WWI Museum and Memorial, <https://www.theworldwar.org/explore/centennial-commemoration/us-enters-war/unrestricted-u-boat-warfare> [Erişim Tarihi; 1 Mayıs 2019].

İkinci stratejisinde ise Fransız birliklerine en büyük kaybı verdirmek için stratejik ve sembolik önemi olan, bu nedenle de Fransız birliklerinin asla geri çekilmeyeceği bir bölgeye taarruz edip ele geçirmeye çalışılması yönünde bir harekât hazırladı¹²⁹. Bu harekât için seçilen hedef ise Alman hatlarına en yakın olan, Paris'e giden yolu koruyan ve bölgedeki önemli bir ağırlık merkezi olan ve bir dizi kale zinciri ile korunan şehir Verdun idi¹³⁰.

Falkenhayn bu saldırı için cepheyi 5 ile 6 km arasında sınırlı kalacak şekilde ayarladı, böylelikle topçu ateşi yoğunlaştırılabilecek ve herhangi bir karşı taarruzda cephenin kırılması önlenecekti. Ayrıca Verdun üzerinde hava hâkimiyeti kurmak ve topçu ile bombardıman uçaklarının kesintisiz çalışmasını sağlamak için bölgeye avcı uçaklarını gönderdi ve bu uçaklar savaşın sonuna kadar hava üstünlüğü için Fransız ve İngiliz uçakları ile mücadele etti¹³¹.

Verdun Muharebesi, hesaplanan başlangıç tarihinden dokuz gün sonra, kar ve tipiden dolayı, 80 saatlik bir topçu ateşi sonrasında 21 Şubat'ta başladı¹³². Alman birlikleri bu bombardımandan sonra direniş ile karşılaşmayacaklarını umarak Verdun'a ve kalelerine doğru ağır ağır ilerlemeye başladılar. Tek tük direniş ile karşılaşsalar da 420mm'lik Krupp topları ile ilerlemeye devam ettiler ve 25 Şubat'ta Douaumont Kalesi'ni sadece 100 kişilik bir keşif bölüğü ile aldılar¹³³. Alman birliklerinin bilmediği şey, bu toplarının Belçika'daki başarısından dolayı Fransa Genelkurmayı tarafından Verdun'un çevresindeki kalelerin neredeyse tamamının boşaltıldığı ve sadece bakım ekiplerinin kalede hazır bulunduğu idi¹³⁴.

28 Şubat'ta Alman ilerlemesi, yağmurdan dolayı bataklığa dönen topraklardan dolayı ilerleyemeyen topları nedeniyle ve Fransız destek birliklerinin gelmesi ile gecikti¹³⁵, topçu menzilinın dışına çıktıkları için karşı topçu bombardımanı ile yok edilmemiş Fransız bataryaları tarafından açılan ateş ile kayıplar vererek durdu¹³⁶.

¹²⁹ Isabel V. Hull, *Absolute Destruction: Military Culture and the Practices of War in Imperial Germany* (London: Cambridge University Press, 2005), 295-296.

¹³⁰ Foley, *a.g.e.*, 207-208.

¹³¹ Campbell, *a.g.e.*, 40.

¹³² Lyons, *a.g.e.*, 143.

¹³³ William Martin, *Verdun 1916: They Shall Not Pass* (Oxford: Osprey, 2001), 28-83.

¹³⁴ C. Holstein, *Fort Douaumont* (Havertown: Pen and Sword, 2010), 43-44.

¹³⁵ *a.g.e.*, 45-50.

¹³⁶ D. Mason, *Verdun* (Moreton-in-Marsh: Windrush Press, 2000), 114-115.

6 Mart'tan 9 Nisan'a kadar süren çatışmalarda Alman birlikleri hareketin başında susturmaları gereken bu topları bulmak için çeşitli taarruz girişimlerinde bulundu¹³⁷. Neticede savaşın başında planlanan Alman ilerleyişi büyük alandaki büyük operasyonlardan küçük alandaki sınırlı hedefleri olan operasyonlara doğru kayd, bazen de durdu¹³⁸.

Nisan ayı boyunca destek birlikleri ile toparlanmaya çalışan Alman kuvvetleri, top üstünlüğü elinde olmasına rağmen Fransız topçusunu susturamadı ayrıca savunma mevkiilerinde tedarikleri tamamlanmış ve kararlı olan Fransız birliklerine karşı yaptıkları bütün taarruzları durdurulabilir bir hal alınca yeni gelecek olan birlikleri beklemekten ve yeni bir taarruz planı yapmaktan başka bir şey yapamadılar¹³⁹. Fransa ise daha çok savunma yapma taraftarı olan General Philippe Pétain'i Verdun'daki 2.Ordu Komutanlığı'ndan Merkez Orduları Komutanlığı'na getirdi ve yerine daha çok taarruz yapma taraftarı olan General Robert Nivelle'i atadı¹⁴⁰.

10 ile 24 Mayıs arasında Alman kuvvetleri, Fransız komuta kademesindeki bu değişiklik sebebiyle başlayan Fransız karşı taarruzlarına karşılık aldıkları tahkimleri savunmakla ve yerel taktiksel noktaları almaya çalışmakla geçti¹⁴¹. 24 Mayıs'ta Douaumont Kalesi'ni almak için başlayan Fransız taarruzu Alman tahkimlerinin çoğunu yok etti ve kaleye ciddi derecede zarar verdi. Tüm bunların yanında Alman birliklerinin iletişim hatları zarar gördü ve su rezervleri tükendiğinde kaleyi Fransız birliklerine teslim ettiler ancak gelen Alman destek birlikleri kaleyi yeniden aldı ve Fransız taarruzu başarısız oldu¹⁴². 30 Mayıs'ta Alman birlikleri güneye doğru yeni bir taarruza başlayıp Vaux Kalesi'ni kuşattığında cephe gerisine ulaşan haberler Fransız askerleri arasında büyük panik yarattı¹⁴³.

3.2. Doğu Cephesi

1913 yılında Almanya ve Avusturya Genelkurmayı, Rusya'nın 1904-1905 Rus-Japon Savaşı yenilgisinden toparlanma süresini hesapladıklarında eğer Rusya ile savaşa girilecekse ilk birkaç yıl içinde girilmesi gerektiğini, aksi olursa Rusya'nın yenmek

¹³⁷ Foley, *a.g.e.*, 225-226.

¹³⁸ Doughty, *a.g.e.*, 283.

¹³⁹ Holstein, *a.g.e.*, 78.

¹⁴⁰ Peter Simkins, *The First World War: The War To End All Wars* (Oxford: Osprey, 2014), 74.

¹⁴¹ Michelin, *The Battle of Verdun (1914-1918)* (Clermont-Ferrand: Michelin & cie, 1919), 17-18.

¹⁴² Holstein, *a.g.e.*, 91.

¹⁴³ *a.g.e.*, 63.

için çok güçlü bir rakip haline geleceği kanaatine vardılar¹⁴⁴. Nitekim Rusya 1914 yılına geldiğinde bu toparlanmayı neredeyse tamamlarken muhtemel bir seferberliğin ordunun ekipman açığını kapatmayacağı gibi daha da açacağının farkındaydı ve hesaplamaları sonucu halihazırda 1,4 milyon personele ek olarak 5 milyon insanı seferber edebilirken sadece 4,6 milyon tüfeğinin olduğunu fark etmesi uzun sürmedi¹⁴⁵.

Doğu Cephesi'nde ilk temas Rusya'nın Doğu Prusya ve Galiçya üzerine 7 Ağustos 1914'te yaptığı taarruz ile oldu ancak Rusya'nın ekipman eksikliği bir yana subay kadrosu da yetenekli değildi¹⁴⁶. Buna rağmen ilerleyen Rus birlikleri Alman İmparatorluğu'nun tarihi kalbi olan Doğu Prusya'ya saldırdığında kendilerinden sayıca az olan Alman birliklerinin direnişi ile karşılaşmalarına rağmen 20 Ağustos'ta Alman birliklerini yenerek geri çekilmeye zorladı¹⁴⁷.

Rus birliklerinin bu başarısına rağmen Alman Genelkurmayı bu geri çekilmeyi daha önceden öngördüğü için birliklerin Königsberg'e intikal edip şehri savunmaları ve bazılarının da Vistül Irmağı'nın batısına çekilmesi yönünde emir verdi¹⁴⁸. Ne var ki Königsberg tahkimleri doğuya bakarken güneyde herhangi bir tahkim yoktu ancak Rus birlikleri bu avantajı, uçak ve süvari eksikliği ile koordinasyondan yoksun biçimde hareket etmeleri sebebiyle değerlendiremediler¹⁴⁹. Bu başıboş hareketleri ordular arasında zaman zaman boşluklara neden oluyor ve orduların her tümen veya tugayları birbirlerinden bağımsız olarak savaşıyordu ki Alman birlikleri Rus birliklerinin lojistik, yeniden silahlanma, eğitim ve istihbarat gibi sorunları ile beraber bu durumlarının da pekâlâ farkındaydı¹⁵⁰. 22 Ağustos'ta cepheye atanan Mareşal Paul von Hindenburg, Rus birliklerinin bu zayıflıkları ile komuta kademesinin koordinasyon eksikliğinden yararlanarak saldıran Rus ordularını sarma harekâtına başlanmasını emretti¹⁵¹.

¹⁴⁴ William C. Wohlforth, "The Perception of Power: Russia in the Pre-1914 Balance" *World Politics*, Vol. 39, No. 3 (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), 353-381.

¹⁴⁵ Lieven, *a.g.e.*, 51-140.

¹⁴⁶ Strachan, *a.g.e.*, 298.

¹⁴⁷ S. McMeekin, *The Russian Origins of the First World War* (Harvard: Harvard University Press, 2011), 67.

¹⁴⁸ Terence Zuber, "The German intelligence estimates in the west, 1885-1914", *Journal of Intelligence and National Security* Vol.21 No.2 (Abingdon: Taylor & Francis Group, 2006), 177-201.

¹⁴⁹ G. Darby, C. Culpin, *The Russian Revolution: Tsarism to Bolshevism, 1861-1924* (Harlow: Longman, 1998), 6.

¹⁵⁰ Matthew Smith Anderson, *The Ascendancy of Europe: 1815-1914* (Abingdon: Routledge, 2014), 57.

¹⁵¹ John MacDonald, *Great Battlefields of the World* (Edison: Chartwell Books Inc., 1987), 132.

26 Ağustos'ta Rus birliklerinin kötü lojistiğinden yararlanan Alman birlikleri, Tanneberg kentinden sarma harekâtına başladığında, Rus komuta kademesi bunu fark edemedi ve birbirlerinden bağımsız olarak taarruzlara başladı. Yaptıkları bu taarruzları başarısız olduğu gibi hızlı hareket eden Alman birlikleri tarafından 28 Ağustos günü çembere alındılar ve 30 Ağustos'a kadar top atışları altında çemberi kırmaya çalışsalar da büyük kayıplar vererek teslim oldular¹⁵². Galiçya'da ise Rus birlikleri büyük bir başarı ile dört Avusturya ordusunu dağıtarak 1914'ün sonunda bölgenin neredeyse tamamını aldılar ve bu yenilgi Avusturya'nın deneyimli subaylarını tüketti ve Avusturya ordusuna büyük zarar vermekle beraber Avusturya'yı politik olarak da kırdı¹⁵³.

1915 yılında Almanya, Avusturya'nın üzerindeki baskıyı azaltmak ve Rus birliklerinin Karpat Dağları'nın ötesine geçmesine engel olmak için Gorlice-Tarnów istikametine doğru ortak bir saldırı yapmayı kararlaştırdılar¹⁵⁴. Rus Başkomutanı Büyük Dük Nikola Nikolayeviç, Alman birliklerinin cepheye geldiğini ancak herhangi bir karşı hamle yapmadığını rapor etti¹⁵⁵.

Lojistik hatlarını yenileyen ve taarruzlarına hazır olan İttifak kuvvetleri, 1 Mayıs günü Batı Cephesi'nde kullandıkları ve çok etkili olduklarını gördükleri ağır toplarını, demiryolu bataryalarını ve ağır havanlarını ateşe başlattı ve Rus tahkimlerinin hemen hemen hepsini dağıtarak Rus birliklerini zorla karşı taarruza kaldırdı ancak bu karşı taarruz Rusya için zayıttan başka bir şey olmadı¹⁵⁶. 2 Mayıs'ta taarruz başladığında bölgeye gönderilen ve Avusturya birliklerini yavaşlatmakla görevlendirilen iki tümen karargahlarına durumu rapor edemeden tamamen yok edildi, 9 Mayıs'ta İttifak kuvvetleri başarılı bir şekilde başlattıkları bu taarruz sonucu hedeflerinin hepsine ulaştı ve Rus karşı taarruzları daha umutsuz bir hal aldı¹⁵⁷.

¹⁵² Strachan, *a.g.e.*, 334.

¹⁵³ Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bu yenilgi üzerine deneyimli asker sayısını kaybetmekle kalmadı ayrıca İmparatorluğun prestiji zayıfladı ve güvenliği tehlikeye girdi ayrıca asker kaçaklarının artması ile ülkedeki azınlıkların kontrolü bir adım daha zorlaştı.

Trevor Nevitt Dupuy; Włodzimierz Onaciewicz, *Triumphs and Tragedies in the East, 1915–1917. The Military History of World War I* (New York: Franklin Watts, 1967), 31.

¹⁵⁴ Holger H. Herwig, *The First World War, Germany and Austria-Hungary 1914–1918* (London: Arnold, 1997), 136.

¹⁵⁵ Paul Robinson, *Grand Duke Nikolai Nikolaevich. Supreme commander of the Russian Army* (De Kalb: Northern Illinois University Press, 2014), 230.

¹⁵⁶ *a.g.e.*, 233.

¹⁵⁷ Richard L. DiNardo, *Breakthrough: The Gorlice-Tarnow Campaign* (Santa Barbara: Praeger, 2010), 75.

12 Mayıs günü saldırının devam etmesine karar verildi ve Avusturya kuvvetleri Karpat Dağları'nı geçerek neredeyse bir yıl önce kaybettikleri Lemberg şehrini, 22 Haziran'da cepheyi boşaltan Rus birliklerinden geri aldı¹⁵⁸. Rus birlikleri ise Büyük Dük Nikola'nın emri ile Galiçya ve Polonya'dan geri çekilerek ihtiyaçları olan silahları beklemeye başladı ve 1915'in sonuna gelindiğinde ise İttifak ilerleyişi durdu ve Alman birliklerinin önemli bir kısmı Batı Cephesi'nde yapılacak olan Verdun Harekatı'na katılmak üzere yola çıktı¹⁵⁹.

3.3. Osmanlı Cepheleri

3.3.1. Kafkas Cephesi

Osmanlı İmparatorluğu'nun açtığı ilk cephe olan Kafkas Cephesi hem Osmanlı Genelkurmayı hem de Alman Genelkurmayı için önemli amaçları olan bir cepheydi. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu cephedeki amaçları 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında kaybettiği Kars, Ardahan ve Batum'u almak, Kafkasya Müslümanlarını Rus İmparatorluğu'nun baskısından kurtarmak ve Hazar Denizi'nin ötesindeki Türki halklarla temasa geçerek Turancılık idealini gerçekleştirmek iken Alman Genelkurmayı ise bu cephenin açılmasını Bakü petrolünün kontrolünü sağlayarak Rusya'daki yakıt sıkıntısını artırmak ve açılacak bu cephe ile Doğu Cephesi'ndeki ağırlığı azaltmak amacıyla istemekteydi¹⁶⁰.

Savaşın başlarında Kafkasya'da fazla birlik bulundurmayan Rusya, Osmanlı'nın savaşa girme olasılığının artması sebebiyle bölgedeki varlığını artırma yoluna giderek 100 tabur ile 117 bölük ve 250 top mevcudu bulunan bir ordu hazırladı. Ardından 1 Kasım 1914 tarihinde Rus birlikleri Osmanlı sınırını geçerek taarruzlarına başladılar ve Kasım ayı sonunda Rus birlikleri Osmanlı topraklarının 25km içinde ve ilk taarruz hedeflerine ulaşmış vaziyetteydi¹⁶¹. Aralık ayı sonlarına doğru başlayan Sarıkamış Harekatı ise şiddetli kış ve yetersiz lojistikten dolayı bir hezimete dönüşünce Rus birlikleri tekrar taarruza kalktı ve ciddi bir engelle karşılaşmadan Van yönünde

¹⁵⁸ a.g.e., 99.

¹⁵⁹ D. T. Zabecki, *Germany at War: 400 Years of Military History* (Santa Barbara: ABC-CLIO, 2014), 735.

¹⁶⁰ Eugene Hinterhoff, "Persia: The Stepping Stone To India", *Marshall Cavendish Illustrated Encyclopedia of World War I. Vol.4* (New York: Marshall Cavendish Corporation, 1984), 499-503.

¹⁶¹ Albert Frederick Pollard, "The first winter of the war". *A Short History of the Great War* (London: Methuen, 1920), 90-113.

ilerlerken Ermeni isyancıların da önünü açarak bu isyancıların bölge halkına yaptıkları zulümlerine ve katliamlarına önayak oldular¹⁶².

1915 yılı Kafkas Cephesi'nde iki taraf için gerek yapılan saldırılar gerek de yapılan savunmalar açısından kısmen durağan geçti ancak yıl sonuna doğru Rus birliklerinin mevcudu 200 bin askere ve 380 parça topa ulaştı, aynı zamanda Rus birlikleri güneyde Malazgirt'in ötesine geçmek ve Trabzon'u almak gibi yeni hedeflerle yeniden organize olurken kağıt üzerinde daha büyük olan Osmanlı ordusunda savaşabilecek mevcudun az olması ile Çanakkale Savaşı'nın ağırlığı gibi sebeplerden dolayı bölgede konuşlu birliklerin kayıpları kapatılamadığı gibi gelecek sene herhangi bir Rus saldırısı beklemiyorlardı¹⁶³. 1916 yılı başlarında Rus birlikleri daha da ağırlaşan kış mevsimini fırsat bilerek Erzurum ve Trabzon yönünde ilerlemeye başlayarak önce ocak ayının sonlarında Erzurum'u, şubat ayının sonlarında Rize'yi, mart ayında Muş ve Bitlis'i ve nisan ayının ortalarında da Trabzon'u ele geçirerek Osmanlı kuvvetlerini zor duruma düşürdü¹⁶⁴.

Brusilov Taarruzu başladığı sırada Osmanlı kuvvetleri yeni kaybettikleri Erzincan'ı ve Trabzon'u geri almak için taarruza kalkarken Rus birlikleri de Bayburt'a doğru yeni bir taarruz başlamış vaziyetteydi¹⁶⁵.

3.3.2. Irak Cephesi

Britanya İran Petrol Şirketi'nin İran'ın Basra Körfezi'ne yakın olan bölgelerindeki petrol kuyularını satın alması ve Kraliyet Donanması'nın bu şirketle yaptığı tedarik anlaşması gereğince Abadan'ı ve Şatt'ül-Arab'ı koruma amacıyla bölgedeki askeri varlığını artıran Britanya tarafından açılan Irak Cephesi, genel olarak Britanya Hindistanı Genel Valiliği birliklerinin Osmanlı kuvvetleri ile çarpıştığı bir cepheydi¹⁶⁶. Kasım 1914'te İngiliz birlikleri Fao Kalesi'ne donanma destekli bir çıkarma yaparak fazla bir direniş ile karşılaşmadan kaleyi ele geçirdikten sonra, Kasım ayı sonunda

¹⁶² Francis Lieber, *The Encyclopedia Americana* v.28 (Wilkinsburg, Scholastic, 1920), 404.

¹⁶³ Pollard, *a.g.e.*, 90-113.

¹⁶⁴ William Edward David Allen; Pavel Pavlovich Muratov, *Caucasian Battlefields: A History of Wars on the Turco-Caucasian Border, 1828–1921* (Nashville, Battery Press, 1999), 361-363.

¹⁶⁵ David Eggenberger, *An Encyclopedia of Battles: Accounts of Over 1,560 Battles from 1479 b.c. to the Present* (Mineola, Courier Dover Publications, 1985), 137.

¹⁶⁶ Lieber, *a.g.e.*, 403.

Basra'nın kontrolünü alarak Osmanlı kuvvetlerini uzaklaştırdı ve petrol bölgelerini korudu¹⁶⁷.

Çanakkale Cephesi, Kafkas Cephesi ve Sina-Filistin Cephesi Osmanlı kuvvetlerinin bu bölgede fazla varlık göstermesini engellediyse de Şatt'ül-Arab'ı ne pahasına olursa olsun almak isteyen Süleyman Askeri Bey birtakım Arap aşiretlerinin de yardımı ile 1915 yılı Nisan ayında buraya bir taarruz başlatsa da başarısız oldu ve yaralanan Süleyman Askeri Bey kaldırıldığı Bağdat'taki sahra hastanesinde intihar etti¹⁶⁸.

İngilizlerin bölgedeki beklenmeyen bu zaferleri planların yenilenmesine ve yeni taarruz istikametlerinin belirlenmesine neden oldu, akabinde Kut şehri ve Bağdat yeni hedefler olurken Bulgaristan'ın savaşa girmesi İngiliz birliklerinin ilerleyişini yavaşlatsa da ilerlemeye devam eden birlikler Kut şehrine ulaştı. Bu ilerlemelerine rağmen Bağdat yönünde yaptıkları taarruz başarısız olunca von der Goltz Paşa ve Nureddin Paşa komutasındaki Osmanlı birlikleri geri çekilen İngilizleri Kut şehrinde kuşatarak çembere aldı¹⁶⁹.

1916 yılı başında Halil Paşa, Nureddin Paşa'nın görev yerinin değişmesini istemesi sebebiyle yerine atandı ve İngilizleri teslim olmaya zorlamak için harekete geçti ancak sınırlı da olsa havadan ikmal alan İngiliz birlikleri kuşatmayı kırmak için taarruz etseler de ağır kayıplar vererek başarısız oldu¹⁷⁰. Bu saldırılar ocak ayından mart ayının sonlarına kadar devam etse de herhangi bir sonuç alınamayınca Kut şehrindeki İngiliz birliklerin komutanı olan General Charles Townshend destek birliklerinin gelmesini beklemek yerine şehri Halil Paşa'ya teslim ederek birlikleri ile beraber teslim oldu. Bu yenilgi İngiliz ordusunun Gelibolu'daki yenilgiden sonra aldığı ikinci büyük yenilgi olarak tarihe geçti¹⁷¹.

¹⁶⁷ Edward J. Erickson, *Ottoman Army Effectiveness in World War I: A Comparative Study* (London: Routledge, 2007), 62.

¹⁶⁸ *Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri* (Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 1972), 18.

¹⁶⁹ Chris Baker, "The Battle of the Hanna (21 January 1916)", *The Long, Long Trail*, https://web.archive.org/web/20080828074239/http://www.1914-1918.net/meso_bat11.htm (28 Ağustos 2008) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

¹⁷⁰ Chris Baker, "Sir John Nixon's Second Despatch", *The Long, Long Trail*, https://web.archive.org/web/20080828074239/http://www.1914-1918.net/meso_bat11.htm (31 Mayıs 2008) [Erişim Tarihi: 17 Kasım 2019].

¹⁷¹ Jan Morris, *Farewell the Trumpets: An Imperial Retreat* (London: Faber & Faber, 2010), 3–4.

1916 yılı yaz aylarında Bağdat yönüne herhangi bir taarruza izin vermeyen ve taarruz planlamayan İngiliz birlikleri destek birliklerinin gelmesini bekleyerek lojistik sorunlarını çözmeye çalıştılar¹⁷².

3.3.3. Sina-Filistin Cephesi

Alman Genelkurmayı'nın Birinci Dünya Savaşı'ndaki amaçlarından biri olan Britanya'nın sömürgelerine giden yolları kesme girişimi Alman İmparatorluk Donanması'ndaki gemilerin pahalı olması sebebiyle denize açılmasını zorlaştırdığı için Batı Cephesi açısından, denizaltı muharebeleri hariç, durmuş olsa da Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girmesi bu girişim için yeni olasılıklar doğurdu.

İngiliz koruması altında olan Süveyş Kanalı eğer zapt edilebilirse ya da en azından kanala zarar verilebilirse Britanya'nın uzak kolonileri olan Avustralya ve Yeni Zelanda ile Britanya Hindistanı'ndan gelebilecek asker ve diğer kaynaklar engellenebilirdi ve Batı Cephesi'ndeki üstünlük sağlayamama durumu aşılabilirdi.

Bu olasılığı değerlendiren Alman Genelkurmayı o dönem albay olan ve Liman von Sanders'in subaylarından olan Friedrich Freiherr Kress von Kressenstein'ı Süveyş Kanalı'na yapılacak olan saldırıyı komuta etmesi, Süveyş Kanalı'nı geçecek ekipmanı hazırlaması ve Bahriye Nazırı Cemal Paşa'ya destek vermesi için görevlendirdi¹⁷³. Ne var ki İngiliz keşif birlikleri uçakların yardımıyla Osmanlı kuvvetlerinin hareketlerini tespit etmiş vaziyetteydi ve gelecek olan saldırıyı beklemekteydi¹⁷⁴.

25 Ocak 1915 tarihinde başlayan temaslar sonucu Osmanlı birlikleri 2 Şubat günü Kressenstein'in seferi birlikleri ile kanalı geçseler de lojistiğin zayıflaması ve konuşlu İngiliz birliklerinin raylı savunma hatları sonucu kanalda tutunamadılar ve geri çekilen Osmanlı kuvvetleri 15 Şubat günü Gazze-Birüssebi hattında mevzilendi¹⁷⁵. Bu geri çekilmeyi herhangi bir karşı saldırı ile takip edemeyen İngiliz birliklerinin bir kısmı Çanakkale Savaşı'na katılmak üzere İskenderiye Limanı'na intikal etti¹⁷⁶. Bir yıl

¹⁷² Imperial War Museum, *Private Papers; Imperial War Museum Documents 7308. Entry for the 16th April 1916.*

¹⁷³ Edward J. Erickson, *Ordered to Die: A History of the Ottoman Army in the First World War (Contributions in Military Studies)* (Westport: Greenwood Press, 2001), 69.

¹⁷⁴ Cyril Falls; George Fletcher MacMunn, *Military Operations Egypt & Palestine from the Outbreak of War with Germany to June 1917. Official History of the Great War Based on Official Documents by Direction of the Historical Section of the Committee of Imperial Defence* (London: H.M. Stationery Office, 1930), 37.

¹⁷⁵ Erickson, *a.g.e.*, 71.

¹⁷⁶ Falls, *a.g.e.*, 55-64.

boyunca iki tarafta herhangi bir girişimde bulunmayarak pozisyonlarını korudular ancak iki tarafta bu süre içerisinde çeşitli baskınlar yaparak birbirleri üzerine üstünlük sağlamaya çalıştılar¹⁷⁷.

23 Nisan 1916 tarihinde Kressenstein Sina Yarımadası'nda kendisini hissettirmeye başlayan İngiliz kuvvetlerine karşı başarılı bir baskın gerçekleştirdi ancak İngilizler bölgeye daha fazla birlik göndererek bölgedeki faaliyetlerini artırdılar¹⁷⁸. Özellikle bölgedeki su kaynaklarının azlığı operasyon menzillerini de belirlediğinden dolayı İngiliz istihkâm birlikleri bu kaynakların çoğunu kurutma yoluna girişti ve bu durum Osmanlı kuvvetlerinin taarruz istikametlerini kuzey yönü ile sahil şeridini takip edecek şekilde sınırladı¹⁷⁹. Brusilov Taarruzu başladığı sırada Kressenstein'in komutasındaki Osmanlı birlikleri Roma İmparatorluğu'ndan kalma bir liman şehri olan Pelusium'a doğru intikal etmekteydi¹⁸⁰.

3.3.4. Çanakkale Cephesi

Birinci Marne Savaşı'ndan sonra İsviçre sınırından Kuzey Denizi'ne kadar uzanan büyük bir siper hattı hem İtilaf Devletleri'ni hem de İttifak Devletleri'ni Batı Cephesi'nde bir çıkmaza sokmuş vaziyetteydi. Çar II.Nikola İtilaf Genelkurmayı'ndan Osmanlı kuvvetlerinin dikkatini başka yöne çekecek bir hareket yapılmasını talep etti, böylelikle Osmanlı kuvvetleri Kafkas Cephesi'nden kaydırılmak zorunda kalacak bu da Rus birliklerinin ilerleyişini kolaylaştıracaktı¹⁸¹. Aynı zamanda İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katılmaya istekli olan Yunanistan Başbakanı Venizelos da böyle bir hareketin Çanakkale Boğazı civarlarına yapılması durumunda harekate destek vereceklerini ancak Bulgaristan'ın da bu harekate dahil edilmesi gerektiği yönünde bir planı Britanya'ya iletse de Britanya Genelkurmayı böyle bir hareketin yapılmasının fazla şartlar içermesi ve uzun bir planlamadan geçmeden uygulanamayacağı gibi sebeplerden dolayı reddetti¹⁸².

¹⁷⁷ Earl Wavell, "The Palestine Campaigns", *A Short History of the British Army* (London: Constable & Co., 1968), 33-34.

¹⁷⁸ *a.g.e.*, 43-45.

¹⁷⁹ Falls, *a.g.e.*, 178.

¹⁸⁰ Erickson, *a.g.e.*, 155.

¹⁸¹ Yaşar Semiz, "18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi Sayı 14* (2004), 221-247.

¹⁸² İbrahim Artuç, *1915 Çanakkale Savaşı* (İstanbul: Kastaş Yayınları, 1992), 39-40.

25 Kasım 1914 tarihinde kabine toplantısında konuşan Deniz Bakanı Winston Churchill; Rus İmparatorluk Ordusu'nun artan silah ve cephane sıkıntısını en hızlı şekilde çözmek, savaşa girmemiş olan Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya'yı İtilaf Devletleri safına çekerek Almanya'yı ve Avusturya-Macaristan'ı mümkün olan en hızlı şekilde savaş dışı bırakmak gibi amaçların en hızlı şekilde gerçekleşmesi için Çanakkale Boğazı'ndan yapılacak bir zorlama ile İstanbul'un alınıp Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş dışı bırakılarak Almanya'yı zor duruma düşürmeyi önerdi¹⁸³, ne var ki Britanya Genelkurmayı Batı Cephesi'nde verilen ciddi kayıplardan sonra yeni bir hareket için herhangi bir kuvvet ayırmayı mümkün görmemekle beraber Fransa Genelkurmayı da aynı şekilde asker göndermeyi kesin bir dille reddetti¹⁸⁴.

Bunun üzerine Çanakkale Boğazı'nın sadece donanma kullanılarak geçme yolları aranmaya başlandı ve Amiral Sackville Carden 11 Ocak 1915'te Çanakkale Boğazı'nın donanma ile geçilebileceğinin mümkün olma ihtimalinin olduğunu bildirdiği görüşü bir görev gücünün temellerini atarken 28 Ocak günü Çanakkale'ye yapılacak hareketin onaylanması için bir konsey toplandı¹⁸⁵.

Britanya Genelkurmayı halen Çanakkale'nin sadece donanma ile geçilebileceğine inanmamaktaydı ancak Churchill'in bu harekate inancı tamdı ve neticede donanma operasyonu için onay almayı başaramadı¹⁸⁶. Amiral Carden görevinin getirdiği stresten dolayı rahatsızlandı ve yerine atanan Amiral John de Robeck 18 Mart günü görev gücünün Çanakkale Boğazı'nın en dar yerine doğru bir saldırı başlatmalarını emretti ancak İtilaf mayın gemilerinin yoğun topçu ateşi altında görevlerini gerektiği gibi icra edememesi ve 10 gün önce Nusret mayın gemisi tarafından döşenen mayınlar sebebiyle üç zırhlı battı ve üç zırhlı da ağır hasar alarak savaş dışı kaldı¹⁸⁷. Mayın temizleme faaliyetlerine devam edilebilmesi için Osmanlı tabyalarının tamamen susturulması gerektiği kanaatine varan Britanya Genelkurmayı General Ian Hamilton'a harekâta katılması ve destek vermesi için onay verdi.

¹⁸³ a.g.e., 10.

¹⁸⁴ a.g.e., 40.

¹⁸⁵ a.g.e., 47.

¹⁸⁶ a.g.e., 43.

¹⁸⁷ David Fromkin, *A Peace to End All Peace: The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East* (New York: Henry Holt, 1989), 151.

Ne var ki birbirinden bağımsız olan İngiliz Ordusu, ANZAC birlikleri ve Fransız Orient Seferi Ordusu'nun tek çatı altında birleştirilmesi uzun sürdüğü gibi kötü hava şartları sebebiyle bu orduların lojistik eksiklikleri giderilemedi¹⁸⁸.

Bu gecikme Gelibolu ve Biga Yarımadası'ndaki Osmanlı kuvvetleri için paha biçilemez bir dört hafta kazandırdı¹⁸⁹ ve bu süre zarfında sahillere dikenli teller çekildi, yeni makineli tüfek yuvaları yapıldı ve yeni yollar yapılarak lojistik problemlerinin önüne geçilmeye çalışıldı¹⁹⁰. 25 Nisan günü Seddülbahir bölgesine beş ayrı çıkarma noktasından¹⁹¹ harekate başlayan İngiliz ve Fransız birlikleri bu çıkarma bölgelerinden üçünde tam kontrol sağlasalar da bölgelerin coğrafi yapısı ve inisiyatif alarak taarruza kalkan Osmanlı birlikleri sebebiyle bazı bölgelerdeki askerler tahliye edildi ve karaya çıkan birliklerin ilerlemesi durdu¹⁹².

Aynı gün Arıburnu'na yapılan çıkarma Balkan Savaşları sırasında Gelibolu'da ve Eceabat'ta görev yapmış olan Yarbey Mustafa Kemal'in dikkati sayesinde fark edildi ve muhtemel bir ilerlemenin önüne geçilmekle birlikte taburların birbirlerinden bağımsız olarak aldığı emirler sebebiyle ciddi bir ilerleme sağlanamadan Osmanlı kuvvetleri ile karşı karşıya geldiler¹⁹³. Ertesi günü devam eden İngiliz taarruzları sonucunda çıkarma bölgelerine bakan hâkim tepeleri zapt edilmiş olsa da öğleden sonra herhangi bir faaliyet olmadığı gibi Osmanlı birlikleri 3 km kadar çekilerek yeni savunma hatlarına konuşlandı¹⁹⁴.

28 Nisan günü başlayan Birinci Kirte Muharebesi'nin başlarında İngiliz ve Fransız birlikleri Osmanlı birliklerini geri çekilmeye zorlasa da öğleden sonra taarruza kalkan Yarbey Sabri Bey bu birliklerin taarruz gücünü kırarak İtilaf kuvvetlerinin taarruzun başlangıç noktalarına kadar geri çekilmelerine sebep oldu¹⁹⁵. 1 Mayıs sabahı Arıburnu'nda başlayan Osmanlı karşı taarruzu öğlen zayıflayarak başarısız oldu ancak ertesi gün yapılan ANZAC karşı taarruzu da amacına ulaşamadı ve birlikler yerini korudular. 4 Mayıs günü Kabatepe'ye karşı bir ANZAC taarruzu olduysa da bu da

¹⁸⁸ Peter Hart, *Gallipoli* (London: Profile Books, 2011), 52.

¹⁸⁹ Harvey Broadbent, *Gallipoli: The Fatal Shore*, Camberwell, Viking/Penguin, 2005, 40.

¹⁹⁰ Robert Rhodes James, *Gallipoli: A British Historian's View* (Parkville: University of Melbourne Department of History, 1995), 77.

¹⁹¹ Broadbent, *a.g.e.*, 47.

¹⁹² Tim Travers, *Gallipoli 1915* (Stroud: Tempus, 2001), 50-53.

¹⁹³ Peter Dennis; Jeffrey Grey; Ewan Morris; Robin Prior; Jean Bou, *The Oxford Companion to Australian Military History* (Melbourne: Oxford University Press, 2008), 228.

¹⁹⁴ Broadbent, *a.g.e.*, 44.

¹⁹⁵ Artuç, *a.g.e.*, 203

başarısız oldu¹⁹⁶ ve 6 Mayıs'ta başlayan İkinci Kirte Muharebesi İngiliz ve Fransız birliklerinin hedeflerine ulaşamaması sebebiyle 8 Mayıs'ta Osmanlı zaferi ile sonuçlandı¹⁹⁷.

19 Mayıs günü ANZAC birliklerini denize dökmek üzere taarruza kalkan Osmanlı kuvvetleri İngiliz uçaklarının keşif uçuşu sırasında tespit edilmesi üzerine ağır kayıplar verdi ve taarruzlarını durdurdular¹⁹⁸. 4 Haziran günü başlayan Üçüncü Kirte Muharebesi yine Osmanlı zaferi ile sonuçlandı ve bu taarruzun da başarısız olması sonucu İngiliz ve Fransız komutanlar büyük alanda taarruz yapılması yerine daha küçük alanda yoğun topçu ateşi ile desteklenen taarruzlar yapılmasına karar verdiler¹⁹⁹.

21 Haziran günü bu direktif doğrultusunda Fransız taarruzu ile başlayan Birinci Kerevizdere Muharebesi Fransızların hedefleri ulaşması bakımından başarılı olsa da daha fazla ilerlemeleri mümkün olmadığından sınırlı bir getirisi oldu²⁰⁰. 28 Haziran'da bu taktiği uygulayarak Zığındere ve Zığın sırtı yönünde taarruza kalkan İngiliz birlikleri Osmanlı siperlerini ele geçirse de 5 Temmuz'a kadar süren çatışmalar boyunca siperler ile Zığın sırtı birçok kez el değiştirdi ve neticede İngiliz birlikleri Zığın sırtındaki yerlerini korumuş halde ancak Zığındere'de ilerleyememiş vaziyetteydiler²⁰¹.

12 Temmuz'da Zığın sırtındaki başarılarını devam ettirmek isteyen İngiliz birliklerinin Fransız birlikleri ile beraber başlattıkları İkinci Kerevizdere Muharebesi iki gün sürmekle beraber sadece kısmi bir ilerleme ile sonlandığında İngiliz ve Fransız komutanlar Seddülbahir yönünden kuzeydoğuya doğru ilerlemenin planlanandan daha fazla asker ve cephane kaybına yol açacağını fark ettiler²⁰².

6 Ağustos günü Suvla Koyu'na yapılan çıkarma ile Çanakkale Savaşı batıya doğru kaydı ve çıkarmanın hemen ardından ilerlemesi gereken birlikler dağınık bir şekilde hareket ettiğinden ve sahilde çakılı kaldığından bölgeye intikal eden Osmanlı birlikleri

¹⁹⁶ Broadbent, *a.g.e.*, 126, 129, 134.

¹⁹⁷ *a.g.e.*, 137-142.

¹⁹⁸ Erickson, *a.g.e.*, 87.

¹⁹⁹ *a.g.e.*, 88.

²⁰⁰ Artuç, *a.g.e.*, 247.

²⁰¹ Kadri Perk, *Çanakkale Savaşları Tarihi: Büyük Harpte Çanakkale* (İstanbul: Askeri Matbaa, 1940), 78.

²⁰² Artuç, *a.g.e.*, 250.

ANZAC birliklerinin fazla ilerlemesini önleyerek burada da cepheyi bir çıkmaza soktu²⁰³.

8 Ağustos günü başlayan Birinci Anafartalar Savaşı sonunda Osmanlı birlikleri mevkillerini korumayı başarmıştı ancak İngiliz birlikleri yeni destek birlikleri ile 12 Ağustos günü Tekketepe'ye doğru bir taarruza kalktılar. Tekketepe Taarruzu olarak da bilinen bu taarruz sonucu İngiliz birlikleri hedeflerine ulaşamadıkları gibi ciddi kayıplar verdiler. 15 Ağustos'ta tekrar bir taarruz girişiminde bulunarak Osmanlı birliklerini geri çekilmeye zorladılarsa da Mustafa Kemal'in bizzat yönettiği karşı saldırı ile taarruzun başlangıç noktasına döndüler²⁰⁴.

Mısır'dan gelen yeni destek birlikleri ile 21 Ağustos günü İngiliz ve ANZAC birlikleri genel bir taarruza kalmış ancak 29 Ağustos'a kadar süren bu muharebelerden bir sonuç alınamayıp bu bölgede de durum siper savaşına dönüşünce iki tarafta herhangi bir taarruz veya başka bir harekate girişmedi²⁰⁵.

14 Ekim 1915 tarihinde Bulgaristan'ın Merkezi Kuvvetler yanında savaşa girmesi sebebiyle Fransız Orient Seferi Ordusu acele bir emirle Selanik'e kaydırıldı ve Britanya Genelkurmayı General Hamilton'ı görevden alarak yerine General Charles Monro'yu getirdi²⁰⁶.

Bulgaristan'ın savaşa girmesi ile Alman yardımları İstanbul'a ulaştırıldı ve Avusturya topçuları Gelibolu'ya intikal ederek Osmanlı topçusu yanında mevzi aldı²⁰⁷. Monro detaylı bir incelemeden sonra Gelibolu'nun tahliyesinin gerekli olduğu şeklindeki raporunu Lord Kitchener'a sundu ve aralık ayından itibaren sistematik olarak İngiliz birlikleri geri çekilmeye başladı, bu geri çekilme 9 Ocak 1916 tarihinde tamamlandı ve bu tarih Çanakkale Cephesi'nin kapanış tarihi oldu²⁰⁸.

²⁰³ Nigel Steel; Peter Hart, *Defeat at Gallipoli* (London: Macmillan, 1994), 214–217.

²⁰⁴ Brig C. F. Aspinall-Oglander, *Military Operations Gallipoli: May 1915 to the Evacuation. History of the Great War Based on Official Documents by Direction of the Historical Section of the Committee of Imperial Defence* (London: Heinemann, 1932), 355.

²⁰⁵ Charles Edwin Woodrow Bean, *The Story of ANZAC from 4 May, 1915, to the evacuation of the Gallipoli Peninsula. Official History of Australia in the War of 1914–1918* (Brisbane: University of Queensland Press, 1924), 760-762.

²⁰⁶ Broadbent, *a.g.e.*, 244-245.

²⁰⁷ Moshe Ya'akov Ben-Gavriel, *Tagebücher: 1915 bis 1927 {Alm., Günlükler, 1915–1927}* (Wien: Böhlau, 1999), 258.

²⁰⁸ Gerald W. L. Nicholson, *The Fighting Newfoundlander* (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2007), 480.

Geri çekilen İngiliz ve ANZAC birlikleri Mısır'da ve Batı Cephesi'nde yeniden konuşlandırılmak üzere yola çıkarken bu cephenin toplam kaybı Britanya ve Fransa için 302 bin kayıp iken Osmanlı İmparatorluğu için de 250 bin idi²⁰⁹.

²⁰⁹ Erickson, *a.g.e.*, 327.

4. BRUSİLOV TAARRUZU (4 HAZİRAN – 20 EYLÜL 1916)

4.1. Taarruzun Nedenleri

Vaux Kalesi'nin 2 Haziran 1916'da düşmesi sonucu Verdun'daki Alman birliklerinin baskısı arttı ve Fransız birlikleri arasında ciddi moral bozuklukları ile paniğin artmaya başlaması, Fransız Genelkurmayı'nın İtilaf Devletleri'nden Alman birliklerinin dikkatini başka bir yöne hatta mümkünse Doğu Cephesi'ne yönlendirecek bir saldırı çağrısı yapılmasını aksi takdirde Fransız birliklerinin bu kayıplar sebebiyle daha da zor duruma düşeceğini bildirdi²¹⁰.

Bu çağrıdan önce de benzer bir çağrıya karşılık veren Rus Genelkurmayı, bugünkü Belarus sınırları içerisinde bulunan Naroç Gölü yakınlarındaki Alman tahkimlerini ve topçusunu yok etmek ve Almanya'yı Batı Cephesi'nden asker çekmeye zorlamak ve Fransa üzerindeki Verdun baskısını azaltmak amacıyla 18 Mart'ta bir taarruz başlattı.

Sayı bakımından üstün olmalarına rağmen eksik yapılan keşif faaliyetleri, acele karar verme, kötü hava şartları, tahkimlerin iki gün boyunca topçu ateşine maruz kalmasına rağmen Alman topçusuna bir zarar gelmemesi ve topyekûn piyade hücumu sırasında Rus birliklerinin tarafsız bölgeyi geçerken dağınık düzen yerine toplu düzeni tercih etmesi gibi sebeplerden dolayı bu birlikler Alman makineli tüfekleri için kolay hedefler haline geldi. Hem maliyetli hem de sonuç alınamayan bu taarruz sonrası Rus birlikleri 10 km ilerlemelerine rağmen akabinde başlayan Alman karşı taarruzu Rus askerlerinin moralini bozdu. Ayrıca devam eden yağmurlar bölgeyi bataklığa çevirince 30 Mart günü Rus Batı Ordular Grubu Komutanı Aleksey Evert taarruzu durdurdu ve Rus birlikleri taarruzun başladığı yere ağır kayıplar vermiş olarak geri döndü²¹¹. Bu taarruzdan sonra herhangi bir harekate isteksiz olan Rus birlikleri, tahkimlerinde kalmayı tercih ederken Alman ve Avusturya birlikleri de aldıkları yerlerde tahkim inşa etmeye başladılar²¹².

²¹⁰ David Stone, *The Russian Army in the Great War: The Eastern Front, 1914–1917* (Lawrence: University Press of Kansas, 2015), 221, 252.

²¹¹ N. E. Podorozhniy, „Нарочская операция в марте 1916 г. на русском фронте мировой войны {Birinci Dünya Savaşı 1916 Yılı Rus Cephesi Naroç Taarruzu} {Rusça} (Moskova: Voenizdat, 1938), 193.

²¹² Spencer C. Tucker; Priscilla Mary Roberts, *Encyclopedia of World War I* (Santa Barbara: ABC-CLIO, 2005), 715.

4.2. Taarruzun Planlanması

Birinci Dünya Savaşı her noktada bir yıpratma savaşına dönüşmüştü ve ülkeleri yeni taktik ve stratejiler geliştirmeye mecbur bırakmaktaydı. Siper savaşı her iki tarafı da kaynaklarını siperi almak yahut siperi savunmak için kullanmaya zorluyordu ve kazanılan her siper, Batı Cephesi'nde küçük bir değişim arz etmekten ileri gidemiyordu. Kazanılan başarılarla karşın birlikler genel olarak takip harekâtı gerçekleştiremeyecek kadar yorgun veya mühimmatları yetersiz olarak duraklıyor, karşı tarafın toparlanmasına ve kendilerinin eski durumlarından pek de ileri gidememelerine neden oluyordu²¹³.

Bu durumu aşmak için Britanya Genelkurmayı iki taktik geliştirdi; bu taktiklerden ilki piyadenin ilerleyişini zırhlı araçlarla ve zamanın en yeni teknolojisi olan “tanklar”²¹⁴ ile desteklemek ve siperleri daha kolay ele geçirmektir, diğer bir taktik ise piyadeyi topçu atışının hemen gerisinde tutarak ilerletmek ve düşman toparlanmadan siperleri ele geçirmektir. Yürüyen Yaylım Ateşi taktiği (*Ing. Creeping Barrage*) piyade ile topçunun tam koordinasyonunu gerektiren ve piyade ile top mermisinin düşeceği yer arasında 2 ile 3 dakikada 100 yarda (91 metre) mesafe bırakacak şekilde mükemmel zamanlama ile yapılması ön görülen yeni bir taktiktir²¹⁵. Ne var ki bu taktiğin iki temel elemanı olan koordinasyon ve zamanlama, birbirleri ile uyumlu olmadığında ölümcül sonuçlar doğurmaktaydı; eğer topçu piyade ilerleyişinin gerisinde kalırsa dost ateşine sebep olabiliyordu ya da bu ilerleyişin çok ilerisinde kalırsa düşman birlikleri tekrar pozisyon alıp gelen piyadeyi kolaylıkla durdurabiliyordu²¹⁶.

²¹³ Clifford A.Kaye, “Military Geology in the United States Sector of the European Theater of Operations during World War II”, *Bulletin of the Geological Society of America* Vol. 68, Issue 1, (1957), 47.

²¹⁴ Batı Cephesi'ndeki siper sistemlerini aşmak amacıyla Britanya ve Fransa'nın birbirinden bağımsız olarak geliştirdiği tank projesi, dikenli tel gibi tahkimleri aşmak ve piyadenin düşman siperlerine ilerlemesini kolaylaştırmak için bir zırhlı araç geliştirilmesini amaçlıyordu. Kara gemileri (*Ing. Landships*) olarak anılan ilk prototipler siperleri geçebilecek kadar uzun ve makineli tüfek ateşinden etkilenmeyecek kadar kalınlıkta zırh taşıyorlardı ancak dağınık düzende toplu hareket etmedikleri zaman ağır toplar tarafından kolaylıkla patlatılabiliyordu. Otomobil şasisi kullanılarak yapılan hafif zırhlı araçlar ile beraber süvarinin rolünü alan tanklar ilk kez Somme Taarruzu'nda Britanya tarafından kullanıldı.

Winston Churchill, *The World Crisis* (Canada & New York: Macmillan Publishing Company, 1992), 316-317.

²¹⁵ Ian V. Hogg, *Barrage: The Guns in Action* (New York: Ballantine Books, 1970), 25-26.

²¹⁶ a.g.e., 30

Batı Cephesi'nde yaşanan bu gelişmeler hem İtilaf kuvvetlerine hem de İttifak kuvvetlerine yeni tecrübeler kazandırırken Rus Genelkurmayı bu taktiksel gelişmelerin gerisinde kalmaktaydı ve inatla eski usul süvari ve piyade hücumları ile Alman ve Avusturya-Macaristan birliklerine karşı durmaya çalışıyordu²¹⁷.

1916 yılı mart ayı sonunda Fransa'nın çağrısı sonucu gerçekleştirdikleri ve Naroç Gölü Muharebesi olarak bilinen bu muharebe, bu anlamda Rus Genelkurmayı'na taktik değiştirmelerine dair kesin bir mesaj vermiş olsa da yüksek rütbeli subayların genelinde taktik değiştirmek gibi bir düşünde mevcut değildi²¹⁸.

Lakin bu subaylardan farklı düşünen General Aleksey Brusilov, düşmanın eski taktiklerle yenilemeyeceği çok önceden fark etmekle beraber ilerleyen Alman ve Avusturya-Macaristan birliklerine karşı bir taarruz planı hazırlamaktaydı. Ona göre düşman, doğru uygulandığı takdirde, sürpriz faktörün yarattığı şok ile şaşırtılacak ve toparlanmalarına fırsat vermeden taarruz edilerek morali düşürecek ardından verdikleri kayıplar karşısında teslim olmaya zorlanacaktı.

Brusilov'a göre sürpriz faktör silahın kendisinden daha ölümcüldü ve bu taktik düşman hatlarının en zayıf olduğu yerde uygulanırsa daha büyük bir kırılmaya neden olacağı için yapılacak olan harekâtı Lviv (Lemberg), Kovel ve Lutsk üzerine yani Avusturya-Macaristan hatlarının en zayıf olduğu noktalara yapmayı planladı²¹⁹.

²¹⁷ Ivan Ivanovich Rostunov, *General Brusilov* (Moscow: Voenizdat, 1964), 189.

²¹⁸ History.com Editors, "Brusilov Offensive begins", HISTORY, A&E Television Networks, <https://www.history.com/this-day-in-history/brusilov-offensive-begins>, [Erişim Tarihi; 1 Mayıs 2019]

²¹⁹ C. N. Trueman, "The Brusilov Offensive", The History Learning Site, <https://www.historylearningsite.co.uk/world-war-one/battles-of-world-war-one/the-brusilov-offensive/> [Erişim Tarihi; 1 Mayıs 2019]

Bu noktaların belirlenmesinde Gorlice-Tarnow Muharebesi ile Rus birliklerinin art arda aldıkları yenilgiler ve İtalya'nın savaşa girmesi ile açılan İtalya Cephesi sebebiyle bölgedeki Avusturya-Macaristan birliklerinin azalması etkin rol oynadı. Ayrıca Stavka²²⁰ bu taarruzun başarılı olması sonucunda Avusturya-Macaristan'ı savaş dışı bırakmasını hatta ayrı bir barış antlaşması ile savaştan çekilmesini ön gördü²²¹.

Brusilov'un Rus Genelkurmayı'na göre gayet radikal olan bu planı, savaş alanını taktiksel olarak sürekli çalışmasının getirdiği bir üründü ve aynı zamanda her iki cephede de yaşanan değişimleri onaylıyordu; hücumlar daha ölümcül halde bazen de intihar niteliğindeydi ve Rus savaş doktrini, piyadenin daha aktif olduğu ve topçunun ile süvarinin sınırlı rolleri olan ve sayı üstünlüğüne dayalı taktikleri sebebiyle, üstün ateş gücünün hakim olduğu muharebelerde muazzam kayıplara neden olmaktan ileri gitmiyordu²²².

Batı Cephesi'ndeki gibi yürüyen yaylım ateşi veya herhangi bir topçu ateşi biçimi, Brusilov için bir seçenek değildi çünkü Rus birlikleri stratejik yahut Fransızların Verdun'u ne pahasına olursa olsun bırakmayacağı nitelikteki gibi sembolik olmasından kaynaklı olarak Avusturya-Macaristan birliklerinin sürekli taarruz etmek zorunda kalacağı bir hedefi tutmuyordu. Kaldı ki Rus İmparatorluğu'nun istenilen topçu mevcudunu toplaması pek mümkün değildi ve yapılan hesaplamalara göre Alman birliklerinin kullandığı üç bükümlü dikenli tel hatlarında yaklaşık 50 metrelik gedik açmak için yaklaşık olarak 400 ağır veya 25 bin hafif top mermisinin düşmesi gerekiyordu²²³. Bunun yanında Alman ve Avusturya-Macaristan hatları 1916 yılı başında üç kemerli 18 ile 20 bükümlü dikenli telleri kullanmaktaydı²²⁴.

²²⁰ Hem Rus İmparatorluğu'nun hem de Sovyetler Birliği'nin silahlı kuvvetlerinin genel karargâhı olan Stavka Genelkurmay Başkanlığı benzeri bir yapı ile yönetilmekteydi. Birinci Dünya Savaşı'nda başta Baranaviçi 1915'teki geri çekilmeden sonra da Mogilev şehrinde konuşlandırılmıştır. Dört bölümden oluşan Stavka, Brest-Litovsk Antlaşması ile lağvedilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Barbarossa Harekati'nin başlamasıyla Joseph Stalin'in çok gizli koduyla yeniden kurulmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı'na dönüştürülmüştür.

"60 лет Победе. Создание Ставки Главного Командования Вооруженных Сил СССР {Zaferin 60.yılında. SSCB Silahlı Kuvvetleri Yüksek Komutanlığı Karargâhı'nın Kurulması}" {Rusça} victory.mil.ru,

https://web.archive.org/web/20090305065528/http://victory.mil.ru/war/1941/policy/02_01_03.html, (5 Mart 2009) [Erişim Tarihi: 16 Haziran 2020]

²²¹ Foley, *a.g.e.*, 129.

²²² Bruce W. Menning, *Bayonets Before Bullets: The Imperial Russian Army* (Bloomington: Indiana University Press, 1992), 256-266.

²²³ Timothy C. Dowling, *The Brusilov Offensive* (Bloomington: Indiana University Press, 2008), 48.

²²⁴ Norman Stone, *The Eastern Front 1914 – 1917* (London: Penguin, 1998), 237.

Yeteri kadar topçu mevcudu sağlansa bile oluşturulacak olan gedik yetersiz kalabilir ve şok unsurunun kullanılmasına engel olabilirdi ve bu sebepten dolayı Brusilov, planı hazırlarken Fransız birliklerinin 1915 Eylül'ünde kullandığı bir taktiği adapte ederek kazılacak olan siperlerin 1 ya da 2 dakika sürecek konsantre bir topçu ateşinin ardından taarruz edecek şekilde yakın olmasına dikkat etti. Diğer Rus generalleri toprağın don ya da çamurlu olması, arazinin bu taktiğin uygulanmasına müsaade etmemesi ve Rus birliklerinin hazırlanmak için yeterince disiplinli veya düzenli olmaması gibi sebeplerle Fransız taktiklerini kullanmak istemediler ancak Brusilov, Galiçya Cephesi'nin bu taktikler için uygun olduğunu biliyordu ve eğer kırılma sağlanırsa Avusturya-Macaristan birliklerini kolaylıkla ezebilirdi ayrıca kendisine bağlı dört ordu eş zamanlı saldırırsa Avusturya-Macaristan rezervlerinin bir noktaya yoğunlaşmasını engelleyebilirdi ve bunun yanında Batı Orduları kendi taarruzlarına başladıklarında Avusturya-Macaristan hatlarından Alman hatlarına gidecek olan muhtemel desteği de önleyebilirdi²²⁵.

4.3. Taarruz Hazırlıkları

İlk direktifini 19 Nisan 1916'da veren Brusilov, Dinyeper Nehri havzasında bulunan ve Pripiyat şehrinden geçen Styr Nehri ile Prut Nehri'nin Romanya sınırındaki bölümü arasında kalan 450 km uzunluğundaki cephe üzerinden taarruz edileceğini bildirdi ve ana hedefleri Kovel'deki ve Lutsk'daki demiryolu istasyonları olarak belirledi²²⁶. 1915 yılı sonundaki büyük geri çekilme Rus tedarik hatlarını kısaltmıştı ve 1916 yılı başında fabrikalar yıllık 1,3 milyon tüfek ile 1,5 milyar mermi üretim kapasitesine çıkmayı başaramıştı²²⁷ ayrıca Britanya ve Fransa'dan Ocak 1916'da 1,2 milyon tüfek ve Nisan 1916'da 2 milyon daha tüfek Rus limanlarına ulaşmış vaziyetteydi²²⁸. 1914 Ağustos'undan bu yana kadar İtilaf erzak konvoyları Rusya'ya yaklaşık 1900'ün üzerinde top ile obüs sevk etmişti, bu gelen destek ile Rus İmparatorluk Ordusu'nun hazır topçu mevcudu %60 ile %70 arasında bir ivme yakalamıştı²²⁹. Mart 1916 sonunda yaklaşık 2 milyon kişi daha askere alınarak kayıplar telafi edilmeye çalışıldı

²²⁵ William Bruce Lincoln, *Passage through Armageddon. The Russians in war & revolution 1914–1918* (New York: Simon & Schuster, 1986), 246.

²²⁶ Dowling, *a.g.e.*, 48.

²²⁷ Lincoln, *a.g.e.*, 240-241.

²²⁸ Stone, *a.g.e.*, 212.

²²⁹ Lincoln, *a.g.e.*, 241.

ancak subay açığı erlerin içinden yetenekli olanların subay yapılmasına rağmen kapatılamadı²³⁰.

Rus ordularının sayı üstünlüğü her cephede kendisini belli etse de Avusturya-Macaristan ve Alman birliklerine ateş gücü bakımından en denk olan birlikler Brusilov'un komutasındaki birliklerdi; 8.,11.,7. ve 9.Ordu toplamda 40 piyade tümeninden ve 15 süvari tümeninden oluşuyordu²³¹.

Taarruz başladıktan sonra yeterli derecede destek ve ikmal alamayacağını bilen Brusilov, avantajlı olarak taarruza başlayabilmek için askerlerine 300 metre uzunluğunda, 90 metre genişliğinde ve düşman hatlarına yer yer 70 metre olacak şekilde siperler kazmalarını emretti. Böylelikle topçu saldırısının hemen ardından birlikler hızlı bir şekilde taarruz edebilecekti aynı zamanda çıkan toprak ile siper önlerine sur yapmalarını da emrederek hem gözetlemeyi engellemek hem de askerlerin az da olsa karşı topçu saldırısından korumayı amaçladı²³². Bu hazırlıklarla beraber Brusilov, havadan keşif görevleri icra edilmesini de emrederek düşman tahkimleri konusunda istihbarat toplanmasını ve Rus İmparatorluğu'na iltica edenler ile savaş esirlerini kullanarak Avusturya-Macaristan tahkimlerinin haritalandırılmasını yaparak komutasındaki her generalin, komuta ettiği ordunun en avantajlı olduğu sektörü²³³ seçmesine de izin verdi²³⁴.

Brusilov'un talimatlarına göre taarruz edilecek alan tahminen ortalama 15 ile 20 km genişliğinde olabilecekti ancak 10 km veya 30 km genişliğinde de olma ihtimali de mevcuttu. Taarruz edecek olan gruplar beş tümeden fazla olmayacaktı, 15 km genişliğindeki bir cepheye yapılacak olan taarruz ideal olarak iki kolordu ve bu kolorduların destekleyecek olan iki tugay tarafından gerçekleştirilecekti²³⁵. Taarruzlar dört dalga halinde yapılacaktı; birinci dalgada el bombaları ile donatılmış olan piyadeler ilk siperlere ilerleyecek ve topçu saldırısının kaçırdığı kanatlarda mevcut olan topları etkisiz hale getirecekti. İkinci dalgada yine el bombaları ile donatılmış olan piyadeler ilk dalganın 200 adım gerisinden gelerek ikinci siperlere saldıracaktı. Kırılma noktası emniyetli hale getirildiğinde ise üçüncü dalga ile makineli tüfekler öne

²³⁰ Dowling, *a.g.e.*, 42.

²³¹ *a.g.e.*, 48.

²³² *a.g.e.*, 49.

²³³ Operasyon yapılacak olan bölgenin ya da cephenin bir kısmı.

²³⁴ *a.g.e.*, 49.

²³⁵ *a.g.e.*, 49-50.

çıkacaktı ve dördüncü dalga ile de ilerleme genişletilecekti. Rus süvarisi de oluşan bu boşluktan içeri girecek ve kanatlardan düşmana taarruz edecekti²³⁶.

Hafif topçular piyadeleri komuta eden subayın emrinde olacaktı ve dikenli tel hatlarında en az 4,5 metrelik iki delik açarak hemen ardından düşmanın makineli tüfek noktalarını hedef alacaktı, ağır topçular ise düşmanın muhabere siperlerini hedef alacaktı. Tüm bu topçu saldırısı 10 ile 12 dakika arasında gerçekleşecek ve piyade taarruzu başladığında hafif topçular düşman topçusunu susturmaya yönelirken ağır topçular da düşman rezervlerini engellemek adına yan siperleri vuracaktı. Ayrıca ağır toplar Avusturya-Macaristan topçularının karşı topçu ateşinden korunmak için hiçbir şekilde en öndeki düşman siperinden 4 km'den daha az mesafede konuşlanmayacaktı²³⁷.

11.Ordu komutanı General Vladimir Sakharov dışındaki diğer subaylarının Brusilov'un bu planına olan inançları çok azdı. 9.Ordu Komutanı General Platon Letschitski elli parçadan az topu olduğunu ve Avusturya-Macaristan tarafında en az üç katı kadar fazla top mevcudu olduğunu söyleyerek birliklerinin ağır top eksikliğinden dolayı ciddi kayıp vereceğinden yakınırken 8.Ordu Komutanı General Aleksey Kaledin taarruz edeceği Avusturya-Macaristan hatlarının çok iyi korunduğundan ve taarruzun başarılı olamayacağından şikâyet ediyordu. Bu yakınmalara karşı Brusilov, ellerindeki top mermisi mevcudunun kullanılmaya müsait olan toptan daha fazla olduğunu belirterek doğru kullanılırsa görevlerini başarmaları için yeterli olduğunu bildirdi²³⁸.

İttifak Devletleri tarafında ise Gorlice-Tarnow Muharebesi ile Rus birliklerinin büyük bir geri çekilme harekâtı yapması ve Naroç Gölü Muharebesi'nde aldıkları hezimet hem Alman hem de Avusturya-Macaristan genelkurmaylarında Rus İmparatorluğu'nun artık büyük bir operasyon yapma imkan ve kabiliyetinin olmadığı fikrinin hakim olmasına yol açtı nitekim Avusturya-Macaristan Genelkurmay Başkanı Mareşal Conrad von Hötzendorf Alman Genelkurmayı gibi düşünse de ikna olmamış vaziyettedir ancak Galiçya Cephesi'ndeki hareketliliğin durması ve İtalya'nın savaşa girmesi ile kendisini Avusturya 15.Kolordusu'nu 8. Piyade Tümeni ve 6.Piyade

²³⁶ a.g.e., 50.

²³⁷ a.g.e., 49-51.

²³⁸ a.g.e., 50-51.

Tümeni ile beraber İtalya Cephesi'ne göndermeye mecbur bıraktı²³⁹. Tirol üzerine bir taarruz planlayan Hötzenndorf, Sırp Cephesi'nden iki ve Galçya Cephesi'nden üç tümen daha çekerek bu birliklerin yerine en az üç Alman tümeni ile otuz Alman ağır topçusu istediğini Alman İmparatorluğu Genelkurmay Başkanı Erich von Falkenhayn'a bildirdiğinde Falkenhayn Verdun Savaşı için Doğu Cephesi'nden sekiz tümen çekildiği ve İtalya'dan resmi bir savaş ilanı almadıkları gerekçesi ile isteklerini reddederek hem destek gönderemeyeceklerini hem de kendi sektörlerindeki Rus birliklerinde bir artış tespit ettiklerinde güneyde konuşlu olan Alman birliklerinin de (Bothmer) geri çağrılacağını bildirdi ve Hötzenndorf'u bu taarruzu daha ileriye götürmemesi konusunda uyardı²⁴⁰. Hötzenndorf, Falkenhayn'ın bu uyarısını dinlemeyerek Avusturya 7.Ordusundan, Avusturya 2.Ordusundan ve Avusturya 4.Ordusundan toplamda dört tümen ve en fazla savaş deneyimine sahip olan ağır top bataryalarını Galıçya'dan çekerek Tirol taarruzunu yapacak olan birliklerin emrine verdi. Bununla beraber Rusların Avusturya-Macaristan ordularının hareketlerini gözlemlediği ve bu hareketlere göre hamle yapacaklarına dair olan uyarıları da dinlemeyerek kendi hesaplarına göre herhangi bir Rus taarruzu için en az 30 tümen gerektiğini ve bu mevcutta bir formasyonun ise İttifak kuvvetleri tarafından tespit edileceğine kanaat getirdi²⁴¹.

Avusturya-Macaristan komutanları gelebilecek olan muhtemel bir Rus saldırısı için özellikle General Karl von Pflanzner-Baltin komutasındaki 7.Ordu üzerinden uygulanacak bir savunma planı geliştirdiler; bu plana göre Avusturya-Macaristan subayları Rus asker kaçaklarının getirdiği bilgilerin yanlış olması ihtimaline karşı dikkatli davranacaklardı, Rus süvarilerinin formasyonlarına ve sarma hareketlerine karşı bu formasyonları not edeceklerdi, düşman cephesinde cephan taşıma faaliyetleri ve düşman devriyesinde artış yahut engellerin kaldırılmaya başlandığı gözlemlendiği anda taarruz ihtimalini değerlendireceklerdi²⁴². Yine aynı planda yer alan gözlemlerde Rus piyadesinin disiplinsiz ve deneyimsiz oluşu ile subayların askerlere eşlik etmediği ayrıca makineli tüfeklerin taarruz için kullanılmadığı da not edilmişti ve bu gözlemlere dayanarak Rus saldırısının durdurulması sorun olmayacaktı. 1916 yılı başları Hötzenndorf'un Tirol taarruzuna odaklanması sebebiyle tecrübeli olan birliklerin

²³⁹ Rudolf Jerabek, *Die Brussilowoffensive 1916: Ein Webdepunkt der Koalitionskriegführung der Mittelmächte* (Wien: Diss, 1982), 139.

²⁴⁰ Dowling, *a.g.e.*, 54-55.

²⁴¹ Herwig, *a.g.e.*, 180-205.

²⁴² Jerabek, *a.g.e.*, 128-142.

Galiçya'dan Tirol'a çekilmesi ve yerine daha önce hiç savaş görmemiş yeni birliklerin taşınması ile başlarken aynı zamanda savunma hatları da inşa edilmeye başlandı²⁴³.

Avusturya-Macaristan birliklerinin en temel savunması makineli tüfeklerin ve topların etkili kullanımı için birbirlerinden en az 50 metre en çok 100 metre ile ayrılan ve üç hattan oluşan üç pozisyondu. Bu hatlarda topçu saldırısından korunmak için beton koruganlar, makineli tüfeklerin yayılım ateşi sağlayabilmesi için palye haline getirilmiş toprak ve gözcüler için ahşap sığınaklar mevcuttu ve yakın topçu desteği sağlamak için zaman zaman ilk hattın 300 metre arkasında ve düşman hatlarına 3 km'den fazla uzakta olmayacak şekilde yerleştirilmiş toplar da bulunuyordu. Bu pozisyonların hemen önünde ise yaklaşık 6 ile 10 metre derinliğinde olan 3 şeritli dikenli tel engelleri bulunmaktaydı ve bütün olarak bu pozisyonlara bakıldığında Avusturya-Macaristan birlikleri ağırlıklı olarak ilk hatta ve kanatlarda konuşlu vaziyetteydi²⁴⁴.

Moral ve motivasyon olarak iyi, talim olarak yeterli seviyede olan Avusturya-Macaristan orduları Pflanze-Baltin'in 7.Ordusu, Bothmer komutasındaki Güney Ordusu, Böhm-Ermolli Orduları (1. ve 2.Ordu) ve Linsingen Orduları'nın altında bulunan Arşidük Joseph Ferdinand komutasındaki 4.Ordu ile toplamda 38 piyade tümeni ve 11 süvari tümeni ile Galiçya ve Pripiyat Bataklıkları arasında konuşluydu²⁴⁵.

4.4. Taarruzun İcrası

15 Mayıs 1916'da başlayan Tirol taarruzu Avusturya-Macaristan için başarılı bir şekilde devam ederken Batı Cephesi'nde Verdun Savaşı şiddetlenmeye devam ediyordu. Avusturya-Macaristan'ın bu erken başarısı İtalya Krallığı'nı korkuttu ve taarruzun başlamasından dört gün sonra Rus İmparatorluğu'ndan yapacakları taarruzu derhal başlatmalarını istedi²⁴⁶. Bu çağrıya Brusilov olumlu olarak baksa da Genelkurmay Başkanı General Mikhail Alekseev cephelerin hazır olmadığını söyleyerek hazırlıkların daha fazla hızlandırılmayacağını söyledi. 23 Mayıs günü daha acil bir şekilde yenilenen bu isteğe General Aleksey Kuropatkin ve General Aleksey Evert hazır olmadıkları gerekçesi ile isteksiz yaklaştılar ancak Brusilov 1 Haziran günü taarruz edebileceğini bildirdi. Hem kendi subaylarından gelen baskılar

²⁴³ a.g.e., 145-148.

²⁴⁴ Dowling, a.g.e., 56-57.

²⁴⁵ a.g.e., 48.

²⁴⁶ a.g.e., 65.

hem de Evert'in ve Alekseev'in ısrarları sonuncu Brusilov, Evert'in ve Alekseev'in ek süre istememeleri şartı ile üç gün beklemeyi ve 4 Haziran günü taarruz etmeyi kabul etti²⁴⁷.

4 Haziran günü saat 04:00'da top atışları ile başlayan Brusilov Taarruzu, İttifak Devletleri tarafında başlarda yerel bir saldırı olarak değerlendirilirken Avusturya 4.Ordusu Kowel'e ve Lutsk'a doğru yapılan ilerlemeyi fark ederek 10.Süvari Tümeni'ni, 2.Piyade Tümeni'ni ve 70.Macar İhtiyat Tümeni'ni bu şehirlerdeki güçlü noktalara destek olmak için sevk etti²⁴⁸. Linsingen Orduları komutanı Generaloberst (Kıdemli Orgeneral) Alexander von Linsingen, komutası altındaki subayları uyararak Rus birliklerinin Avusturya-Macaristan birlikleri ile muharebeye başladığını bildirdi ve karşı saldırı için hazır olmaları emrini verdi²⁴⁹. Kendi komutası altında Arşidük Joseph Ferdinand'ın 4.Ordusu, Leh Lejyonları ile iki ordu grubu daha mevcuttu ve bu birlikler Kaledin komutasındaki 8.Ordu ile Sakharov komutasındaki 11.Ordu'ya mensup birlikler ile çatışmaya girmişti²⁵⁰. Avusturya-Macaristan tarafında ise merkezde Böhm-Ermolli'nin 2.Ordusu ile Bothmer'in Güney Ordusu ve ona bağlı olan Hoffmann Kolordusu ile Avusturya 9.Ordusu, Dmitriy Scherbatshev'in 7.Ordusuna karşı dururken daha güneyde konuşlu olan Pflanzler-Baltin'in 7.Ordusu'nun karşısında ise Letschitski'nin 9.Ordusu mevcuttu.

Yaklaşık bir aydır Okna, Tarnopol ve Kovel üzerine yapılacak olan taarruzu bekleyen Avusturya-Macaristan birlikleri, Rus birliklerinin kısıtlı ancak isabetli olan atışları karşısında savunma düzenlerinin sağladığı korumalarla az kayıplar verirken, karşı topçu saldırıları Rus birliklerinin taarruz etmemesinden dolayı etkili olamadı ve gece çöktüğünde başlayan Rus saldırısı sonucunda bazı ihtiyat birlikleri cepheye sürülse de Avusturya 4.Ordusu ve Bothmer'in Güney Ordusu az zayıf vererek az bir çaba ile yerlerini korudular²⁵¹. Böhm-Ermolli'nin komutasındaki 2.Ordu ise topçu saldırısı sebebiyle tahkimlerini kaybetti ve iletişim hatları zarar gördü, ardından başlayan Sakharov'un 11.Ordusu'nun zırhlı araçlarının saldırısı sonucu askerlerin düzeni bozuldu ve ikinci hatlarını da kaybettiler. 1.Ordu ise kısa bir geri çekilmenin ardından

²⁴⁷ a.g.e., 66-67.

²⁴⁸ Stone, a.g.e., 248-249; Edmund Glaise von Horstenau, *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918 {ÖULK}*, C.IV (Wien, 1932), 375.

²⁴⁹ *ÖULK*, IV, 375-377.

²⁵⁰ Dowling, a.g.e., 71.

²⁵¹ *ÖULK*, IV, 421.

Rus birliklerini geri püskürtse de Rus topçusu sebebiyle fazla ileri gitmedi²⁵². Pflanze-Baltin komutasındaki 7.Ordu ise topçu ateşinden etkilenmemekle beraber Rus 9.Ordusu tarafından iki gün daha topçu bombardımanına uğrasa da yerini koruyordu. Buna rağmen Letschitski'nin 5 Haziran günü öğle saatlerinde başlayan saldırısı sonucunda elindeki birliklerin savaş tecrübesi olmayışı ve Rus topçusunun isabetli atışları sebebiyle akşam saatlerinde Avusturya-Macaristan birlikleri Okna'dan püskürtüldü ve Rus birlikleri yaklaşık bir tümen asker esir aldı²⁵³. Bu zaferin ardından Letschitski ilerlemeye devam etti ve 6 Haziran günü yine öğlen saatlerinde topçuları hazır değilken taarruz etti ancak yeniden organize olan Avusturya-Macaristan topçuları hem kendi hatlarına yaklaşmayı başarabilen hem de geriden gelen Rus piyadesini biçti. Avusturya-Macaristan birlikleri ağır kayıplar verseler de bu saldırıyı püskürterek Dinyester Nehri'nin güneyine çekilmeyi başardı²⁵⁴. Letschitski'nin 9.Ordusu yaralarını sararken Scherbatshev'in 7.Ordusu Pflanze-Baltin'in sol kanadına saldırısını başlattı ve top mevcudunun az olmasına rağmen sol kanadın tüm savunmasını yok etti. Bununla beraber 6 Haziran gecesi Avusturya 15.Piyade Tümeni taarruza kalktı ve topçuların yardımı ile 5 km kadar içeriye sokulmuş olan Rus birliklerini durmaya zorladı²⁵⁵. İlk temaslar iki taraf için de yaklaşık denk sayılarda kayıplar verdirse de Rus İmparatorluğu'nun bu kayıpları karşılayacak rezervleri Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndan fazlaydı ve Avusturya-Macaristan tarafındaki birlikler hem şoka uğramış hem de ciddi derecede demoralize olmuş vaziyetlerdi²⁵⁶.

7 Haziran'dan 9 Haziran'a kadar kanatlardaki tümen ve kolordular arasında değişim yaparak geri çekilmeye devam eden Pflanze-Baltin'in 7.Ordusu ve Bothmer'in Güney Ordusu, Scherbatshev'in 7.Ordusu'na mensup süvari birlikleri tarafından taciz edilmeye devam ediyordu. 10 Haziran günü Avusturya-Macaristan birlikleri bu süvari akınları ve Letschitski'nin toparlanarak başlattığı piyade hücumları sonucunda 30 km kadar geri çekildi ve 16 bin kadar esir verdi²⁵⁷. 11 Haziran günü 26 bin esir daha alan Rus birlikleri 12 Haziran günü Kazak süvarilerinin akınları ile Avusturya-Macaristan birliklerini geri çekilişini bozarak birliklerin arasını 30 km kadar açtı ve ardından

²⁵² *ÖULK*, IV, 379-380; Stone, *a.g.e.*, 249.

²⁵³ *ÖULK*, IV, 423-424; Stone, *a.g.e.*, 253; Jerabek, *a.g.e.*, 295-296.

²⁵⁴ Jerabek, *a.g.e.*, 296-298.

²⁵⁵ Dowling, *a.g.e.*, 77-79.

²⁵⁶ *a.g.e.*, 77-79.

²⁵⁷ *a.g.e.*, 79-80.

Letschitski, birliklerini bölerek takip harekâtına başladı²⁵⁸. Avusturya-Macaristan birlikleri Rus birliklerine büyük kayıplar verdirerek pozisyonlarını korumayı başarsalar da Brusilov'un taktikleri ile Rus birlikleri başka bir pozisyona saldırıp yeniden Avusturya-Macaristan hatlarını kırabiliyordu ancak Rus birlikleri verdikleri kayıplar karşısında durarak destek birliklerinin gelmesini beklediler. 14 Haziran günü keşif harekâtına başlayan Scherbatshev'in birliklerine mensup bir Kazak devriyesinin ertesi günü gelişigüzel yaptığı süvari hücumu ile halihazırda geri çekilen Avusturya-Macaristan birliklerinin düzeni bozuldu ancak Güney Ordusu'nun güney kanadını desteklemek için intikal eden Alman 105.Piyade Tümeni sayesinde yeniden toparlanabildiler²⁵⁹. 15 ve 16 Haziran'da Pflanze-Baltin'in 7.Ordusu destek birliklerinden yoksun ve mevcudu ciddi derecede azalmış halde ayrıca ne taarruz edebilecek ne de Prut ile Dinyester arasında kalan alanı ve Bukovina'yı etkili bir şekilde koruyabilecek gücü kaldı. Letschitski'nin 9.Ordusu ise 17 Haziran günü mevcutları azalmış ve parçalanmış olan Avusturya-Macaristan birliklerine taarruz etti ve 24 Haziran günü Bukovina'nın çoğuna hâkim oldu²⁶⁰. 29 Haziran günü Kolomiya şehrini ele geçiren Rus birlikleri 40 bin kişi daha esir aldılar ancak cephanelerinin ve mevcutlarının yetersiz olması sebebiyle Karpat Dağları geçitlerini zorlayacak durumda değillerdi ve Romanya'nın savaşa girmesini ummaktan ve beklemekten başka bir seçenekleri kalmamıştı²⁶¹.

Daha kuzeyde ise Kaledin'in 8.Ordusu taarruzun başladığı gün istihkâm ve topçu birliklerinin yardımı ile Avusturya 4.Ordusu'na yaklaşık iki tümen asker kaybettirerek geri çekilmeye zorladı ve Avusturya-Macaristan tümen komutanları Linsingen'in rezervleri dikkatli kullanması yönündeki emirlerini dinlemeyerek rezervlerini harcamaya başladılar ve savunma hatlarını geri almaya çalıştılar ancak başarılı olamadılar²⁶².

Avusturya 4.Ordusu zor duruma düşmüş olsa da Kaledin'in takip harekâtını pek önemsememesi sebebiyle Lutsk şehrine doğru yapılan geri çekilme tamamlanabildi²⁶³. Hötzenndorf, Falkenhayn'dan destek istediye de Falkenhayn kendisine Tirol taarruzunu durdurmasını ve bu birlikleri Galiçya'ya geri göndermesini ayrıca eğer Rus

²⁵⁸ *ÖULK*, IV, 445.

²⁵⁹ Dowling, *a.g.e.*, 80-82.

²⁶⁰ Jerabek, *a.g.e.*, 349.

²⁶¹ Stone, *a.g.e.*, 254.

²⁶² *ÖULK*, IV, 382-383.

²⁶³ Stone, *a.g.e.*, 248-249.

birlikleri kuzeye yönelirse Bothmer'in Güney Ordusu'ndan Avusturya 4.Ordusu'na destek verebileceğini bildirdi²⁶⁴. Linsingen ise Avusturya 4.Ordusu'na destek göndermekte niyetliydi ancak karşı saldırı için seçtiği 45.Muhafız Tümeni ile 89.Muhafız Tümeni intikal edemedi Kaledin kendi taarruzunu başlattı ve Arşidük Joseph Ferdinand'ın hazırlattığı üçüncü hat savunmaları Rus topçusunun isabetli atışları sebebiyle bozuldu ve firarlar başladı. Avusturya topçuları karşı saldırıya başladıysa da cephaneleri tükendi ve 6 Haziran sabahı Avusturya 4.Ordusu tekrar bir geri çekilme harekâtına başladı²⁶⁵.

Linsingen'in geri çekilmeyi durdurmak ve kendi orduları ile Avusturya 4.Ordusu arasında boşluk oluşmasını önlemek için görevlendirdiği 10.Kolordu, karşı saldırı hattı belirlenemediği için geri çekilmek zorunda kaldı ve Avusturya 4.Ordusu bu çabaya rağmen Kaledin'in ilerleyen süvarileri karşısında geri çekilmeye devam etti²⁶⁶. Bu geri çekilmenin ardından Böhm-Ermolli Ordularından gelen istediği desteği alan Linsingen, Rus birliklerinin bu taarruzuna karşı güçlü bir karşı taarruz başlatmayı ve inisiyatifi almayı planladı. 6 – 7 Haziran gecesi Kaledin, taarruzun getirdiği başarılar sebebiyle rehavete kapılarak rezervlerin gelmesini bekledi ve takip harekâtına başlamadı ancak 7 Haziran günü Brusilov'un emri ile tekrar taarruza başlamak zorunda kaldı²⁶⁷. Lutsk üzerine yapılan bu taarruz Avusturya topçusunun gösterdiği başarı ile kanatlarda sonuçsuz kalırken tükenme noktasına gelmiş olan Avusturya 4.Ordusu, Rus 40.Kolordusu ve 8.Kolordu tarafından hırpalanıyordu. Linsingen'in 4.Ordu'ya destek vermesi için görevlendirdiği 10.Kolordu ise Styr Nehri'nin Lutsk'tan geçen kısımlarındaki köprübaşlarını koruyamadı ve tekrar geri çekilmeye başlayan Avusturya 4.Ordusu acele bir emir ile Arşidük Joseph Ferdinand'ın komutasından alınarak Linsingen'e verildi²⁶⁸. Kaledin'in 8.ordusu 7 – 8 Haziran gecesi Lutsk şehrine girdi ve Avusturya-Macaristan tarafından yapılan tüm karşı saldırılar daha fazla geri çekilme ile sonuçlandı²⁶⁹. 10 Haziran günü 35 bin kayıp vermiş olan ve cephanesi tehlikeli derecede azalmış olan Kaledin'in 8.Ordusu ileri hareketlerini durdurdular ve destek birlikleri ile cephanenin gelmesini beklediler²⁷⁰.

²⁶⁴ Jerabek, *a.g.e.*, 311-313; Stone, *a.g.e.*, 250.

²⁶⁵ Jerabek, *a.g.e.*, 264-272; *ÖÜLK*, IV, 388-393.

²⁶⁶ Dowling, *a.g.e.*, 87-88.

²⁶⁷ Jerabek, *a.g.e.*, 272-274, 312-314.

²⁶⁸ Dowling, *a.g.e.*, 88-90.

²⁶⁹ *a.g.e.*, 89-91.

²⁷⁰ *a.g.e.*, 90-91.

Brusilov Taarruzu temmuz ayı başında İttifak Kuvvetlerini 45 km kadar batıya itmeyi başarmıştı ve birçok Avusturya-Macaristan askerinin de esir düşmesine sebep olmuştu. Kovel ile Lemberg yolu açılmıştı ve Rus İmparatorluğu'na göre Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ya ayrı bir barış antlaşması imzalayıp savaştan çekilecekti ya da dağılacaktı²⁷¹. Letschitski'nin 9.Ordusu ile Scherbatschev'in 7.Ordusu taarruzlarına devam ederken Kaledin'in 8.Ordusu ile savunma pozisyonu almaya başlamak üzereydi ancak Galiçya Cephesi'nde bunlar olurken Batı Orduları komutanı General Evert ile Rus 5.Ordu komutanı General Kuropatkin yeni destek birlikleri gelmesine rağmen bir hareketlilik içerisinde değildiler ve taarruz etmek istememekteydiler²⁷². Brusilov ise 14 Haziran günü taarruza kalkacağını bildiren Evert'den memnun değildi ve eğer yakın zamanda taarruz etmezse Alman birliklerinin kuzeyden güneye hareket etmesinin hatta Batı Cephesi'nden birlik sevk etmelerinin bir zaman meselesi haline geleceğinin de pekâlâ farkındaydı²⁷³.

Hem Falkenhayn hem de Hötzenndorf, Brusilov'un başarılarının kendi ülkelerini ne kadar tehlikeli bir duruma soktuğunun farkındaydılar. Hötzenndorf için eğer Brusilov'un birlikleri taarruzlarına devam ederse savaş Macaristan ovalarına taşınabilirdi ve bu durum Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun tam anlamı ile felakete sürüklenebileceği anlamına gelirken diğer yandan Falkenhayn için ise bu taarruz durdurulmazsa hem Alman-Avusturya ittifakı zarar görebilirdi hem de Alman İmparatorluğu Batı Cephesi'ndeki varlığını Doğu'daki düşmana ayırmak zorunda kalacağı için hızlı bir şekilde teslim olmak zorunda kalabileceği anlamına geliyordu²⁷⁴. İki komutan da durumun öneminin farkındaydı ve ikisi de kişisel anlaşmazlıklarını bir kenara bırakıp karşılıklı olarak birbirlerinin taleplerini dinlediler. Falkenhayn 7 Haziran günü 4 Alman tümeni göndereceğini Hötzenndorf'a bildirerek kendisinden en az 2 tümeni Tirol'den Galiçya'ya göndermesini istedi²⁷⁵. 10 Haziran günü Tirol üzerindeki tüm operasyonları durduran Hötzenndorf, birliklerin intikaline başladı; 14 Haziran günü tekrar temasa geçen Falkenhayn 1 tümen daha gönderileceğini Hötzenndorf'a bildirdi ve Linsingen'den Kovel'i ne pahasına olursa olsun savunmasını

²⁷¹ ÖULK, IV, 403-411; Jerabek, *a.g.e.*, 322-323; Stone, *a.g.e.*, 257.

²⁷² Dowling, *a.g.e.*, 91-93.

²⁷³ ÖULK, IV, 411-415; Stone, *a.g.e.*, 255-257.

²⁷⁴ Erich von Falkenhayn, *The German General Staff and Its Decisions, 1914-1916* (New York, Dodd, 1920), 281-282.

²⁷⁵ Dowling, *a.g.e.*, 93-94.

emretti²⁷⁶. Linsingen'in komutasına Avusturya 4.Ordusu'na ek olarak Böhm-Ermolli komutasındaki Avusturya 1.Ordusu da verildi²⁷⁷.

Brusilov ise kendi birliklerinin yeniden düzen alabilmesi için Evert'in taarruz etmesini beklemekten başka bir seçeneği olmadığı için bir eylemde bulunamadı ancak Evert havanın kötüleşmesini ve çamurun henüz taarruzlarını hızlı bir şekilde gerçekleştirmesine imkân vermediğini gerekçe göstererek 14 Haziran günü planlanan taarruzuna başlamadı ve en az dört güne ihtiyacı olduğunu bildirerek taarruzu bekletmeye başladı. 17 Haziran'da Alekseev'e telefon eden Brusilov Çar II. Nikola'ya haber verilmesini ve derhal Evert'e taarruz emri verilmesini talep etti ancak bu talep Alekseev tarafından reddedilince kendisi Çar ile bizzat görüşerek bu mesele ile alakalı olarak ricada bulundu, Çar ise operasyonların 18 Haziran günü devam edeceği hakkında Brusilov'a güvence vererek ek cephane talebini de kabul etti ayrıca 1. Türkistan Piyade Tümeni'ni ve 2.Türkistan Piyade Tümeni'ni de Brusilov'un cephesine gönderilmesinin emrini de verdi²⁷⁸. Aynı gün tekrar Alekseev ile temasa geçen Evert saldıracağı sektördeki Alman birliklerinin sayısının arttığını ve ağır toplar da getirdiklerini bildirerek saldıracağı yeri değiştirme talebini ileletti ve Çar bu talebi onayladı²⁷⁹. Evert'e göre birlikleri 3 Temmuz günü taarruz edeceklerdi ancak Brusilov yaptığı durum değerlendirmesinde bu yer değiştirmenin en az 6 hafta alacağını hesapladığında avantajlı durumda olmaktan uzaklaşacaklarını da fark etmişti. Dahası Çar II. Nikola Brusilov'un cephesine ağırlık verileceğini bildirmesi ve Evert ile Kuropatkin'in 7.Ordu'ya ve 3.Ordu'ya destek vereceği yönündeki emri bu avantajın kaçtığını doğrular nitelikteydi²⁸⁰. 11 Haziran günü Kaledin'in süvarileri halen Avusturya 4.Ordusu'nu takip etmeye devam ediyordu ancak bu takip hareketi ertesi gün durunca Avusturya-Macaristan birlikleri toparlanmaları için gerekli olan zamanı kazandılar ve aynı gün yardıma gelen 4 Alman tümeni ile daha sağlam savunma hatları oluşturdular; Brusilov da 14 Haziran'da taarruza devam etti ve Kaledin'in 8.Ordusu'nu

²⁷⁶ Falkenhayn, *a.g.e.*, 281-285; Jerabek, *a.g.e.*, 319-321.

²⁷⁷ Dowling, *a.g.e.*, 94-96.

²⁷⁸ *ÖULK*, IV, 488, 570-577; Lincoln; *a.g.e.*, 253.

²⁷⁹ Dowling, *a.g.e.*, 94-96.

²⁸⁰ Brusilov, anılarında bu hadise ile alakalı olarak şunları yazmıştır: "Çar'ın hiçbir suçluluk hissetmediğini biliyorum çünkü askeri deneyimden yoksundu, Alekseev ise durumun önemini anlamıştı ancak Evert ve Kuropatkin ne kadar suçlu olduklarının farkında değillerdi. Eğer Rus Ordusu'nun başında başka bir adam genelkurmay başkanı olmuş olsaydı Evert geciktirilmeden görevden alınır Kuropatkin ise ordudan kovulurdu."

Aleksey Brusilov, *My memories* (Moscow: Military Publishing, 1983), 218-222.

Kovel üzerine gönderdi ayrıca 9.Ordu'nun ve 7.Ordu'nun takip hareketlarına devam etmesini de emrederek Alman birliklerini Avusturya hatlarından ayırmayı amaçladı²⁸¹. Linsingen'in komutasına verilen yeni birlikler ile oluşturulan Linsingen Ordular Grubu merkezde Rus taarruzunu dengelemeyi başardı. Düşmanın kuzey kanadına saldıran Rus 3.Ordusu komutası Brusilov'da olmasına ve sayısal üstünlüğü elinde bulundurmasına rağmen Brusilov'un taktiklerine adapte olmadığı için Alman birlikleri karşısında kayıplar verdiler. Sakharov'un 11.Ordusu Avusturya 1.Ordusu'nu geri çekilmeye zorladı ancak Kaledin'in sürpriz saldırısına rağmen Alman destek birliklerinin yardımı ile Avusturya-Macaristan birlikleri hattı tutmayı başardılar²⁸². 15 Haziran sabahı taarruzlarını yenileyen Sakharov ve Kaledin Avusturya ve Alman birlikleri arasında boşluk oluşturmayı başardı ancak Kaledin verdiği kayıplar neticesinde bu avantajı değerlendiremedi ve Linsingen Ordular Grubu ile Böhm-Ermolli'nin 2.Ordusu oluşan boşluğu kapattı ve daha güvenli pozisyonlara mevzi almak için geri çekildi²⁸³. 16 Haziran sabahı tekrar başlayan Kaledin'in taarruzu mevcutları azalmış olan Avusturya 2.Ordusu 4.Piyade Tümeni'ni geri çekilmeye zorladıysa da Linsingen'in karşı taarruzu Kaledin'in geri çekilmesini sağladı ancak altındaki Avusturya birliklerinin bir kısmının tükenmiş olması ve bir kısmının da alanı koruyamayacak durumda olması bu karşı taarruzu yavaşlattı²⁸⁴. Linsingen'in bu karşı taarruzu 2 gün boyunca Alman ve Avusturya-Macaristan birliklerini toplamda 8 km kadar doğuya gitmekten başka bir başarı getirmedi. 17 Haziran'da Sakharov'un yaptığı karşı taarruz Alman istihbarat birimleri tarafından deşifre edilerek durduruldu. Hem Alman komutanlar hem de Avusturyalı komutanlar rezervleri olmadığı için yeni bir taarruz gerçekleştiremediler. Bazı Avusturya-Macaristan birlikleri de mücadele etmeden teslim oldu ve Linsingen tekrar savunmaya geçilmesi emrini verdi²⁸⁵. 18 Haziran'da ve 20 Haziran'da yapılan taarruzlar Rus birliklerinin yerlerini koruması sebebiyle kayıp vermektan ileri gidemedi ancak hem Hindenburg'un kendi cephesinden gönderdiği hem de Batı Cephesi'nden gelen destek birlikleri ile 21 Haziran'da tekrar taarruza kalkan Linsingen Kaledin'in daha kuvvetli savunma hatlarına geri çekilmesi ile sadece terk ettikleri mevzileri alabildi. 24 Haziran'da tekrar taarruz etmek istediysen de Avusturya 4.Ordusu görev için gerekli olan mevcuda sahip

²⁸¹ Dowling, *a.g.e.*, 96-98.

²⁸² *a.g.e.*, 98-102.

²⁸³ *ÖULK*, IV, 473-487; Stone, *a.g.e.*, 255-256; Jerabek, *a.g.e.*, 327-334; Falkenhayn, *a.g.e.*, 289.

²⁸⁴ Dowling, *a.g.e.*, 103.

²⁸⁵ *ÖULK*, IV, 493-499; Stone, *a.g.e.*, 257; Jerabek, *a.g.e.*, 240.

olmadığı için taarruz edemedi ve 26 Haziran günü de karşı taarruza bu sebepten dolayı geçemediler²⁸⁶. 29 Haziran'da bir kez daha taarruz emri veren Linsingen, Kaledin'in 8.Ordusu ile Sakharov'un 11.Ordusu arasında boşluk yaratmaya çalışsa da Brusilov'un gönderdiği birlikler sonucunda başarısız oldu. 30 Haziran günü benzer bir taarruz başlattıysa da Avusturya 4.Ordusu taarruz edemez haldeydi ve en erken 1 Temmuz'da tekrar hazır olabilirdi. Bu gelişmeler üzerine Styr Nehri hattında mevzi alan Linsingen Avusturya-Macaristan birliklerinin toparlanmasını beklemek zorunda kaldı²⁸⁷.

Linsingen'in taarruzları başarısız olurken Brusilov'un da emekleri boşa çıkmaya devam ediyordu, düzenlenen her Rus karşı saldırısı Linsingen tarafından durduruluyordu ve rezervler bu kaybedilen yerleri geri almak için harcanıyordu. Bununla beraber Evert'in Batı Orduları ve daha kuzeydeki Kuropatkin'in 5.Ordusu taarruz etmedikleri için daha kuzeydeki Alman birlikleri Galiçya'ya doğru intikale devam ediyordu²⁸⁸. Nihayetinde Evert 3 Temmuz günü, Somme Taarruzu'nun başladığı gün, taarruz edeceğini bildirdi ve Brusilov yeni bir taarruz planı hazırladı; bu plana göre Kaledin'in 8.Ordusu Kovel'e doğru taarruza kalkacaktı, Letschitski'nin 9.Ordusu ile Scherbatschev'in 7.Ordusu ilerlemeye devam edecek ve Stanislau'daki (günümüzde Ivano-Frankivsk) demiryolu istasyonunu ele geçirecek ve Karpat Dağları'nda tam hakimiyet sağlayacaktı, Sakharov'un 11.Ordusu ise Avusturya 2.Ordusu'na ve Bothmer'in Güney Ordusu'na taarruz edecekti²⁸⁹. Kaledin yeni emirleri alır almaz protesto etti ancak Brusilov zor da olsa onu ikna etmeyi başardı. Aynı zamanda Brusilov, Evert'in taarruzun Alman birliklerini oyalamaktan başka bir amacı olmadığını biliyordu. Bununla beraber taarruzun başlangıcındaki eğitimli birlikleri taarruzlarda ve karşı taarruzlarda kaybedildikçe takviye olarak intikal ettirilen birliklerin daha önce savaş yüzü görmemiş olması ve bu taktikler için eğitilmemiş olması da sorun teşkil ediyordu. Yine de Somme Taarruzu'nun Batı Cephesi'nde bir değişim yapmaktan uzak olduğunun hemen hemen tüm İtilaf Devletleri farkındaydı ve Brusilov bir kez daha Avusturya hatlarını yarabilirse Romanya'nın İtilaf Devletleri yanında savaşa gireceğinden emindiler²⁹⁰.

²⁸⁶ Jerabek, *a.g.e.*, 365.

²⁸⁷ Jerabek, *a.g.e.*, 365.

²⁸⁸ Graydon A. Tunstall, "Austria-Hungary and the Brusilov Offensive of 1916". *The Historian*, Vol.70, Is.1 (Hoboken: John Wiley & Sons, 2008), 30–53.

²⁸⁹ Dowling, *a.g.e.*, 107-109.

²⁹⁰ Stone, *a.g.e.*, 260.

2 Temmuz günü Evert Baranaviçi'ye doğru taarruza başladı ancak Brusilov'un aksine komutasındaki subaylar taarruz planına sadece 2 hafta boyunca çalışmışlardı, havadan keşif görevleri icra edilmemekle beraber uçaklar topçu saldırısını düzeltmek için sınırlı olarak kullanılıyordu, kullandıkları haritalar eskiydi ve yapılan topçu saldırısı isabetli olmaktan çok uzaktı. Bu sebepten dolayı taarruz başlar başlamaz yavaşladı ve ertesi gün saat 02:00'da tekrar devam edebildi ancak Brusilov'un taktiklerine aşına olan Avusturya birlikleri bu kez rezervlerin hızlı intikali ve ağır topçuların yardımı ile Evert'in taarruzlarını 2 gün boyunca ağır kayıplar verdirerek durdurdu²⁹¹. 6 Temmuz günü hiçbir faaliyette bulunmayan Evert, intikal eden Alman birliklerini de engellemediği gibi ertesi gün de saldırmadı ve 8 Temmuz'da yapılan taarruz ile birtakım ilerleme kaydedilse de takip harekâtına başlanılmadığı için taarruz boşa çıktı²⁹². Evert Stavka tarafından gönderilen destek birliklerini beklerken daha kuzeyde Kuropatkin'de 5 Temmuz'da kısa süreli bir taarruz gerçekleştirdikten sonra tekrar başladığı yere geri çekildi²⁹³. Brusilov'un komutasındaki ordular henüz taarruza başlamıştı ancak Evert ile Kuropatkin de henüz taarruz etmekten vazgeçmişlerdi. Buna rağmen 4 Temmuz'da Kaledin'in 8.Ordusu isabetli topçu atışları ile ilerlemeyi sürdürürken Rus 3.Ordu ise destek taarruzuna başladı ve Avusturya birlikleri ile Alman birlikleri arasında boşluk yaratmayı başardılar fakat takip harekâtına girişmediler²⁹⁴. Rus birlikleri 7 Temmuz sabahı başlattıkları taarruz ile Avusturya birliklerini tekrar geri püskürtmeyi başardılar ancak Avusturya birlikleri geri çekilme düzenini bozmadıkları gibi kayıp verseler de Styr Nehri üzerindeki köprüleri patlatarak yeni savunma hatlarına yerleştiler. Linsingen karşı taarruzunu başlattı ve Hindenburg da kendi cephesinden Galiçya'ya doğru destek göndermeye devam etti. Kaledin ise taarruz etmesine rağmen bataklık arazilerden geçmek zorunda kalması sebebiyle etkili olamadı ve tamir edilen köprüler de Avusturya istikam birlikleri tarafından patlatıldı²⁹⁵. 9 Temmuz günü yeniden toplanan Brusilov'un kuvvetleri yeni

²⁹¹ K.A. Zalessky, Кто был кто в Первой мировой войне {Birinci Dünya Savaşı'nda Kim Kimdi?} {Rusça} (Moskova: Astrel, 2003), 699.

²⁹² Dowling, a.g.e., 115-116.

²⁹³ ÖULK, IV, 571-575; Stone, a.g.e., 260-261; Lincoln, a.g.e., 253-254.

²⁹⁴ Dowling, a.g.e., 115-116.

²⁹⁵ a.g.e., 116-118.

emirlerini beklerken Kuropatkin ise Alman birliklerinin güneye inmelerini önlemek için 16 Temmuz'da taarruz etmeyi kabul etti²⁹⁶.

15 Temmuz günü Kovel'e saldırmayı planlayan Brusilov, destek birliklerinin gecikmesi sebebiyle taarruzunu 20 Temmuz'a erteledi. İttifak Devletleri tarafında ise Rusların taarruzunun durmadığının farkında olan Avusturyalı ve Alman komutanlar gelecek saldırının Kovel, Lemberg yahut Brody şehirlerinden biri üzerine yapılacağı konusunda emin olsalar da hedefi bilmemekteydiler²⁹⁷. Brusilov'un istihbarat çalışmaları sonucunda Alman ve Avusturya birliklerinin 18 Temmuz'da karşı taarruza geçeceği bilgisi deşifre edildi ve Sakharov'un 11.Ordusu bu taarruzu durdurmak için görevlendirildi. Brusilov 11.Ordu'nun operasyon kabiliyetinin yeterli olmadığını biliyordu fakat taarruz ettiğinde düşman hatlarını kırmayı başarırsa Avusturya 1.Ordusu'nu ve Avusturya 2.Ordusu'nu geri çekilmeye zorlayabilir ve Styr Nehri'ni geçmek için hazırlıklara başlayabilirdi²⁹⁸. 18 Temmuz günü isabetli topçu atışları sonucu zayıflamış olan Avusturya-Macaristan hatlarını yaran Sakharov, düşmanı geri çekilmeye zorlamış olsa da Linsingen'in ve Böhm-Ermolli'nin çabuk davranması sonucu taarruzu yavaşladığı için tekrar toparlanmaya mecbur kaldı ve Styr Nehri'ni geçme hazırlıklarına başladı²⁹⁹. 20 Temmuz sabahı Styr Nehri'ni geçme teşebbüsü Avusturya-Macaristan birlikleri tarafından fark edildi ve İttifak kuvvetleri karşı taarruzlarını başlattılar ancak aynı günün ikinci saatlerinde yoğun topçu bombardımanı sayesinde Rus birlikleri Styr Nehri'ni birçok noktadan geçmeyi başardı³⁰⁰. 21 Temmuz günü nehrin diğer yakasına geçen Sakharov, yeni taarruzunu başlatmak için bir üç gün daha hazırlıklara devam edilmesini uygun gördü. Geri çekilen Avusturya 1.Ordusu tekrar toparlanmaya çalışırken Alman ve Avusturya-Macaristan birliklerinin düzenlediği havadan keşif faaliyetleri ve radyo mesajlarının deşifre edilmesi sonucu Sakharov'un Brody üzerine Böhm-Ermolli'nin 2.Ordusu'na taarruz edeceği bilgisi edinildi³⁰¹. 25 Temmuz günü Böhm-Ermolli'nin sol kanadına doğru taarruza kalkan Sakharov, Avusturya hatlarını bölerek ilerlemeye devam ederken akabinde başlayan karşı taarruz sonucu geri çekilmek zorunda kalmasına rağmen tekrar taarruz etti. Bu kısmen dönüşümlü ve dalgalar halinde yapılan taarruzlar

²⁹⁶ Stone, *a.g.e.*, 260; Brusilov, *a.g.e.*, 223.

²⁹⁷ *ÖULK*, IV, 596-608; Jerabek, *a.g.e.*, 381-383.

²⁹⁸ Brusilov, *a.g.e.*, 223.

²⁹⁹ Dowling, *a.g.e.*, 125-126.

³⁰⁰ Jerabek, *a.g.e.*, 377; *ÖULK*, IV, 627-633.

³⁰¹ Dowling, *a.g.e.*, 125-128.

sonucu Böhm-Ermolli'nin sol kanadı geri çekilmeye başladı ve Böhm-Ermolli eğer ihtiyat birlikleri gönderilmezse tüm 2.Ordu'nun geri çekilmek zorunda kalacağını Linsingen'e ve Bothmer'e bildirdi³⁰². Avusturya 2.Ordusu Böhm-Ermolli'nin komutanlık becerileri sayesinde iki gün boyunca Alman takviyeleri gelene kadar Rus topçusuna ve piyade taarruzlarına karşı durmayı başardı ancak gelen takviyelere rağmen 27 Temmuz'da taarruza kalkan Sakharov Avusturya-Macaristan birliklerini Brody'den çıkartarak tüm 2.Ordu'nun geri çekilmesine sebep oldu. İttifak takviyeleri geldiğinde 2.Ordu geri çekilmesine rağmen merkez hattında ve sağ hattında halen aynı yerindeydi ve Sakharov'un 11.Ordusu Brody'i aldıktan sonra takip harekâtı yapmamayı tercih etti³⁰³.

Brody'nin kaybedilmesi hem Avusturya-Macaristan Genelkurmayı'nda hem de Alman Genelkurmayı'nda huzursuzluk yaratsa da Falkenhayn ile Hötzenndorf'un uzun uğraşlar sonucunda Doğu Cephesi'nde komuta kademesi üzerinde değişiklik yapma konusunda anlaşmaları ve gelecek olan takviyelerin muharebelere devam eden orduların ihtiyaçlarına göre gönderilmesi üzerinde mutabık kalması ile kısmen çözüldü³⁰⁴. Rus tarafında ise Bukovina'da konuşlu olan Letschitski'nin 9.Ordusu ile Scherbatschev'in 7.Ordusu Karpat Dağları'nı aşmak için taarruz etmeyi planladıysa da Brody Muharebesi devam ederken bu ordular tedarikleri tamamlanmadığı için taarruz edemediler. 28 Temmuz'da Bothmer'e doğru taarruz eden Scherbatschev ilerleme kaydedemese de Bothmer'in cephesinden Avusturya 3.Ordusu'na destek göndermesini engellediği gibi Letschitski'nin taarruzunu da kolaylaştırdı³⁰⁵. 9.Ordu'nun taarruzu Avusturya 3.Ordusu'nun geri çekilmesine sebep oldu ayrıca Bothmer'i de hatlarda boşluk olacağı endişesi ile geri çekilmeye zorladı ve kuzeyde hem Kaledin'in hem de Sakharov'un başlattığı taarruzlar Avusturya 4.Ordusu'nu tam anlamıyla kırdı ancak Linsingen'in karşı saldırısı sayesinde imha edilmekten kurtuldular³⁰⁶. Aynı gün Brusilov Kovel'e doğru bir taarruz başlattı ancak kötü hava koşulları ve Alman hava üstünlüğü sebebiyle top atışları etkili olamadı ve Alman birlikleri yerlerini korudular. Ertesi günü bu sefer tüm güçleri ile başlattıkları

³⁰² *a.g.e.*, 126-128.

³⁰³ *a.g.e.*, 128-129.

³⁰⁴ 23 Temmuz'da verilen önergede Mareşal Paul von Hindenburg'un Pripyat Bataklıkları ile Dinyester Nehri arasında kalan cephenin komutasını devralacaktı ve buna karşılık Arşidük Friedrich veya başka bir Avusturyalı komutan cephenin kalan kuzey kısmının komutasını devralacaktır.

Dowling, *a.g.e.*, 131-133.

³⁰⁵ Brusilov, *a.g.e.*, 223-224; *ÖULK*, IV, 658-660; *ÖULK*, V, 117-127, 148-149.

³⁰⁶ *ÖULK*, V, 152-153; Jerabek, *a.g.e.*, 428-430; Brusilov, *a.g.e.*, 224.

taarruzları Avusturya-Macaristan birlikleri arasında paniğe neden olarak mevzilerini terk etmelerine sebep olsa da Alman birlikleri az sayıdaki ihtiyatlarını da kullanarak bu taarruzlarını önce yavaşlattı ardından da durdurdu³⁰⁷. Avusturya-Macaristan birliklerini bu durumu karşısında Linsingen, Hindenburg'un da desteği ile bu birliklerin komutasına Alman subayları getirdi ve Alman birliklerini Avusturya-Macaristan birlikleri ile karıştırarak hepsinin Alman birliklerinin aldığı eğitimi aldığından emin oldu. 30 Temmuz'da Kaledin taarruzunu yinelediğinde Alman subayların etkisi hemen kendisini gösterdi ve hem Avusturya-Macaristan birlikleri hattı tutmayı başardı hem de Kaledin taarruzunu durdurmak zorunda kaldı³⁰⁸. Rus 3.Ordu'su ise yapması gereken taarruzda yavaş kaldı ve Avusturya-Macaristan birliklerinin daha avantajlı mevzilere çekilmesi ile Kaledin gibi 3.Ordu'da durdu ve bu duraklama Alman ve Avusturya-Macaristan rezervlerinin ihtiyaç olan yerlere intikal ettirilmesini sağladı³⁰⁹. Güneyde ise Letschitski, henüz Sırbistan Cephesi'nden Galiçya'ya transfer edilen General Hermann Kövess von Kövessháza'nın komutasındaki Avusturya 3.Ordu'su'na taarruz etmek yerine bu ordunun, hazırlıksız olmasına rağmen, iyi konuşlandığını düşünerek yapılacak olan taarruzun daha fazla birlik ve daha fazla zaman gerektireceğini bildirerek taarruz etmedi. Onun bu hareketi kendisinin Brusilov tarafından görevleri yanlış anladığı şeklinde eleştirilmesine neden olduğu gibi Alman ve Avusturya-Macaristan Genelkurmayı bu fırsatı değerlendirdi ve bölgeye 3 Alman tümeni ile 1 Avusturya tümeni intikal ettirdiler³¹⁰. 30 Temmuz günü Linsingen, Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın söz verdiği gibi 15.Türk Kolordusu'nun Belgrad'a intikalini devam ettiği haberini de aldı. 3 Ağustos günü hazırlıkları denetleyen Hindenburg hem Rusların taarruzlarını durdurabileceklerine hem de karşı taarruza geçebileceklerine kanaat getirdi³¹¹.

4.5. Taarruzun Durdurulması

Batı Orduları'nın ve Kuropatkin'in hem taarruz etmeyişleri hem de gerektiği gibi destek vermemesi ile komutası altındaki subayların emirleri gerektiği gibi uygulamaması, Brusilov'u endişelendirmişti. 1 Ağustos günü yeniden toparlanan

³⁰⁷ Dowling, *a.g.e.*, 136-137.

³⁰⁸ *ÖULK*, V, 126-132; Jerabek, *a.g.e.*, 423.

³⁰⁹ Dowling, *a.g.e.*, 139-140.

³¹⁰ *a.g.e.*, 140-142.

³¹¹ *a.g.e.*, 140-142.

birlikler taarruz istikametlerini beklerken Alekseev Galiçya'daki durumdan memnun değildi ve hem kendi komutanlarından gelen baskılar hem de Alekseev'in memnuniyetsizliği Brusilov'u bütün cephe boyunca taarruz etmeye zorladı³¹². Yeni plana göre Rus birlikleri sayı üstünlükleri ile taarruz ettikleri noktalarda güçlü pozisyonlar yaratacak ve geri çekilmeyi önleyeceklerdi. 4 Ağustos günü Kovel'in kuzeyinden ve güneyinden taarruz ederek Alman ve Avusturya-Macaristan birliklerini sıkıştırarak ve Kovel demiryolu istasyonunu alarak bu birlikleri imha edeceklerdi, 3.Ordu ile Kaledin'in 8.Ordusu Kovel üzerine ve Avusturya 4.Ordusu'na taarruz ederken Sakharov'un 11.Ordusu da Lemberg üzerine doğru aynı amaçla taarruz edecekti, Letschitski'nin 9.Ordusu ise Scherbatschev'in 7.Ordusu'nun hedefi olan Stanislau'ya yapacağı taarruzu destekleyecekti³¹³. İlgili emirler 4 Ağustos günü 9.Ordu'ya ulaştığında Pflanz-Baltin'in 7.Ordusu ile bu orduya eşlik eden Alman Karpatlar Grubu bir gün önce başlattıkları taarruz sonucunda 9.Ordu'yu geri püskürtmüş fakat arazi sebebiyle takip harekâtına hemen başlayamamışlardı. Ertesi günü ilerlemeye devam eden Alman ve Avusturya-Macaristan birlikleri 9.Ordu'yu tekrar geri çekilmeye zorladı ve üç gün süren ilerlemenin ardından iyi hazırlanmış Rus savunma hatları Pflanz-Baltin'in ilerleyişini durdurdu³¹⁴. 4 Ağustos günü Sakharov, Lemberg üzerine taarruza başladı ve aynı günün öğlen saatleri taarruz Rus birliklerinin zaferi şeklinde sonuçlanıyor gibi görünüyordu ancak gece yarısına kadar süren taarruz Avusturya-Macaristan birliklerinin karşı saldırısı ile durduruldu ve Rus birlikleri geri çekildi. Ertesi sabah başlayan taarruzları Avusturya 2.Ordusu'nu mevzilerini terk etmesine sebep olsa da bu erken başarıları Alman destek birliklerinin intikali ve Bothmer'in karşı taarruzu ile dengelendi. Bununla birlikte 7 Ağustos'a kadar Sakharov ciddi kayıplar vermesine rağmen yerini korudu ve ertesi günü Brusilov'dan ve Alekseev'den gelen taarruz emrine karşılık en az iki tümenin Brody'den batıya doğru kaydırıldığı zaman taarruza devam edeceğini bildirerek yeniden taarruz etmedi³¹⁵.

Karpat Dağları'nda ise 8 Ağustos'da sağlam savunma hatlarına çekilmiş olan Letschitski'nin 9.Ordusu, bir önceki gün Kövess'in 3.Ordusu üzerine başlattığı taarruz neticesinde hem 3.Ordu'yu hem de Scherbatschev'in 7.Ordusu ile muharebede olan Güney Ordusu'nu geri çekilmeye zorladı. Kövess'in elindeki birlikler savunma için

³¹² *a.g.e.*, 143-145.

³¹³ *ÖULK*, V, 158-164; Jerabek, *a.g.e.*, 425-428.

³¹⁴ *ÖULK*, V, 155-157.

³¹⁵ Dowling, *a.g.e.*, 145-147.

yeterli değildi ve yaptığı analiz sonucu Rusların taarruzu karşısında tutunamayacaklarını ve daha iyi savunma yapabilecekleri noktalara geri çekilmeyi önerdi³¹⁶. 9 Ağustos günü taarruzunu yineleyen Letschitski, 3.Ordu'yu Kolomyia şehrine geri çekilmeye mecbur bıraktı ancak 3.Ordu'yu Kolomyia'dan çıkarmak için yaptığı tüm girişimler sonuçsuz kaldı, 10-11 Ağustos arasında şiddeti artan Rus taarruzu karşısında ordular arasında boşluk yaratmamak adına hem Güney Ordusu hem de 3.Ordu geri çekildi³¹⁷. Pflanze-Balin'in 7.Ordusu, Kövess'in 3.Ordusu ve Güney Ordusu pozisyonlarını terk etmişlerdi ve Macaristan ovaları Rus birlikleri için artık açıktı ancak Letschitski'nin bu ilerleyişinin maliyeti ağır oldu ve hem kendi birlikleri hem de Scherbatschev'in birlikleri takip harekâtı ve taarruz için fazla yorgundular ve Stanislau'da 12 Ağustos boyunca yeniden toparlanmaktan başka bir faaliyete girişmediler. Bu noktada Brusilov'un orduları fazlaca sayıda hem asker hem de cephane harcamıştı ve avantajlı olmaktan yeterince uzaklaşmıştı ayrıca Güney Ordusu yeni gelen Alman ve Avusturya tümenleri ile beraber Karpatlar'a kaydırılan 15.Türk Kolordusu'nu da mevzi aldirmişti ve Kövess'in 3.Ordusu geri çekilirken köprübaşlarını patlatarak Rus ordusunun öncü birimlerini engelledi³¹⁸.

Karpat Dağları önlerindeki hareketlilik devam ederken Alekseev, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Kovel'e yapılacak olan taarruz ile dağılacığı konusunda emindi ve Kovel şehrini takıntı haline getirmişti. Sakharov'un Lemberg taarruzu devam ederken Scherbatschev'in 7.Ordusu ile Kaledin'in 8.Ordusu tedarikleri tam olarak karşılanmamış olsa da Alekseev tarafından taarruz etmeye zorlandılar³¹⁹. Brusilov ve Alekseev, Romanya Krallığı'nın yakında İtilaf Devletleri tarafında savaşa gireceğinden emindi ve eğer bu saldırı da başarı sağlarsa Romanya daha erken ikna olabilir ve Avusturya-Macaristan hatlarının arkasından Macaristan ovalarına taarruz ederek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu savaş dışı bırakabilirdi; nitekim Kovel'i tutan Linsingen'in birlikleri avantajlı konumdaydı, Alman uçakları hava üstünlüğünü sağlamıştı ve düzenli olarak Rus hatlarını bombalıyorlardı, Brusilov'un komutasında hava saldırılarına karşı koyacak kadar uçaksavar veya uçak yoktu ayrıca halen eski haritalar kullanıldığından yapacakları harekât isabetli olmaktan uzak olacaktı³²⁰. Yapılan yeni plana göre 3.Ordu ve

³¹⁶ *a.g.e.*, 147-148.

³¹⁷ *a.g.e.*, 148-150.

³¹⁸ *a.g.e.*, 150-151.

³¹⁹ *ÖULK*, V, 159-160; Jerabek, *a.g.e.*, 425-426.

³²⁰ Dowling, *a.g.e.*, 151-153.

Kaledin'in 8.Ordusu Kovel'e taarruz edecek ve tahmin edilen güçsüz Avusturya birliklerini imha ederek şehri kuzeyden ve güneyden kuşatacaklardı. 8 Ağustos günü başlayan bu taarruz Linsingen'in havadan keşif faaliyetleri ile 2-6 Ağustos arasında Rus birliklerinin güçlü noktalarını ve taarruz hazırlıklarını tespit etmesi nedeniyle neredeyse başlar başlamaz karşı topçu ateşi sebebiyle durakladı³²¹. Yapılan bu taarruzun tek başarılı noktası ise Avusturya 4.Ordusu'nun geri çekilmeye zorlanması oldu ancak bu başarı da gerektiği gibi değerlendirilemedi ve 3.Ordu'nun taarruzuna yardım etmesi planlanan Muhafız Ordusu Alekseev'in emri ile Evert'in cephesine atandı. Yapılan bu atamanın ardından Kovel'e doğru taarruzlar devam etse de Rus tarafı için kayıp vermektan başka bir sonuç getirmedi³²².

14 Ağustos günü Letschitski'nin 9.Ordusu ve Scherbatschev'in 7.Ordusu Karpat Dağları önlerinde ilerleyebilecekleri en son noktaya geldiklerinde Romanya Krallığı tarafsızlığını koruyordu ayrıca Haziran 1916'dan beri Rus İmparatorluğu'ndan düzenli olarak silah ve cephane yardımı alıyordu. Brusilov ve Alekseev, Romanya'nın kendi saflarında savaşa gireceklerinden emindiler. Bunun bir nedeni Romanya Kralı I.Carol'un vefatından sonra yerine gelen I.Ferdinand'ın Rus yanlısı olması ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir vilayeti olan etnik Rumenlerin yaşadığı Bukovina'yı geri almak istemesiydi³²³. Falkenhayn ise Romanya'nın savaş girmeyeceğine emindi ve Kayser II. Wilhelm'e bu konuda garanti verdi ancak Romanya'nın savaş ilanı Falkenhayn'ın Kayser II. Wilhelm'in gözünde dikkatsiz bir komutan olarak gözükmesine yol açtı ve 28 Ağustos'ta genelkurmay başkanlığından alınarak yerine Mareşal Paul von Hindenburg getirildi³²⁴. Romanya Krallığı Üçlü İttifak'ın küçük bir üyesiydi fakat hem I. Ferdinand'ın tahta çıkması hem de milliyetçilik ve tarihi iddialar, Romanya'yı İtilaf Devletleri ile masaya oturmaya zorladı ve 17 Ağustos günü İtilaf Devletleri'ne 28 Ağustos'ta Alman İmparatorluğu'na ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na savaş ilan edeceği sözünü verdi³²⁵. 27 Ağustos'u 28 Ağustos'a bağlayan gece Romanya 1.Ordusu, Romanya 2.Ordusu ve Romanya Kuzey Ordusu, Karpat Dağları'nı geçerek Macaristan'a girdiğinde hem

³²¹ a.g.e., 153-156.

³²² Dowling, a.g.e., 156-157.

³²³ Herwig; a.g.e., 150.

³²⁴ Georg Alexander von Müller, Walter Gorlitz, *the Kaiser and his court: the diaries, notebooks, and letters of Admiral Georg Alexander von Müller, chief of the naval cabinet, 1914-1918* (London: Macdonald, 1961), 188.

³²⁵ Cyril Falls, *The Great War, 1914-1918* (Halifax: Capricorn Books, 1961), 228.

Alman İmparatorluğu hem de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için bir şok etkisi yarattı³²⁶. İtilaf Devletleri hem Somme Taarruzu hem de Brusilov Taarruzu sebebiyle Alman İmparatorluğu'nun bu ilerlemeye cevap veremeyeceğini tahmin etseler de Romanya'nın savaş ilanının hemen ardından Bulgaristan Krallığı'nın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş ilanı, Romanya'yı her noktadan çevreledi ve Generaloberst Arthur Arz von Straußenburg'un komutasındaki Avusturya 1.Ordusu Romanya ordularının ilerlemesini durdurduğu gibi Mareşal August von Mackensen'in komutasındaki Bulgar 3.Ordusu'nun ve Osmanlı 6.Kolordusu'nun oluşturduğu Mackensen Orduları Grubu Tuna Nehri'ni geçerek Dobruca'ya ve Silistre'deki Romanya pozisyonlarına doğru taarruzlarına başladı³²⁷.

Eylül ayı İtilaf Devletleri için başarılı başlamamıştı; Somme Taarruzu İngilizler lehine devam ettiği halde stratejik hedefi olan Peronne Sektörü'ne erişmekten çok uzaktaydı, Selanik'te konuşlu olan Fransız Orient Seferi Ordusu ve diğer İtilaf seferi orduları Makedonya Cephesi'nde yenilmeye devam ediyordu, Karpat Dağları'nda Letschitski'nin 9.Ordusu Alman ve Avusturya-Macaristan birliklerini takviye istemeleri için zorlamıyordu ve Romanya orduları hem Avusturya 1.Ordusu'nun hem de Mackensen Orduları Grubu'nun taarruzları sebebiyle Transilvanya'ya olan taarruzlarını durdurmuşlardı ve Bükreş'i savunmaya çalışıyorlardı³²⁸. Letschitski'nin birlikleri dağlarda savaşmaya alışmamışlardı ve sis ile hamleli rüzgarlar gibi doğal engeller ile beraber Alman ve Avusturya topçularının da Rus topçusunun tespit ateşi yapamayacak şekilde konuşlanması da Rus birliklerine yardımcı olmuyordu; dağ mevzilerini almaya çalışmaları çabuk davranan Avusturya ve Alman topçusu sebebiyle başarısızlık ile sonuçlanıyordu ve dağ geçitlerini kullanmak zorunda kaldıklarında da daha kolay hedef haline geliyorlardı³²⁹. Brusilov artık avantajlı olmadıklarını çok önceden biliyor olsa da Alekseev'in Kovel takıntısı ve Evert'in devam ettirdiği amaçsız taarruzları hem kendi kaynaklarını hem de Rus kaynaklarını

³²⁶ Mareşal Paul von Hindenburg, anılarında Romanya'nın savaşa girmesi ile ilgili şunları yazmıştır: "Tarihte Romanya kadar küçük bir devlete bu kadar önemli ve belirleyici bir rol verildiği görülmemiştir. Daha önce Almanya ve Avusturya gibi iki büyük güç, nüfuslarının yirmide biri kadar askeri olan bir devletin askeri kaynaklarının insafına bırakılmamıştır. Askerî açıdan değerlendirsek, Romanya'nın yıllarca bize boş yere zarar veren (Antant) Devletleri lehine Dünya Savaşı'na yön vermek için istediği yere ilerlemesi bekleniyordu. Nitekim her şey Romanya'nın anlık avantajından herhangi bir şekilde yararlanmaya hazır olup olmadığına bağlı görünüyordu."

Paul von Hindenburg, *Out Of My Life Vol 1* (New York: Harper and Brothers, 1927), 243.

³²⁷ V. N. Vinogradov, "Romania in the First World War: The Years of Neutrality, 1914-1916", *The International History Review Vol.14 Issue 3* (1992), 452-461.

³²⁸ Dowling, *a.g.e.*, 160-162.

³²⁹ Falkenhayn, *a.g.e.*, 319.

tüketmeye devam ediyordu. Bunun yanında Çar II. Nikola Evert'in cephesinden Brusilov'un cephesine birlik kaydırması hali hazırda tedarik hatları sıkıntıda olan birliklerin daha da yığılmasına sebep oldu ve Çar'ın hem Romanya'ya yardım etme hem de cepheyi genişletme niyeti Brusilov'un ordularının düzenin bozdu³³⁰. 20 Eylül günü Çar II. Nikola Alekseev'e "umutsuz olan taarruzlarımızı durdurmalarını, birliklerin geri çekilmesini ve dinlendirilmesini" istediğini bildirdi ve Brusilov Taarruzu durduruldu³³¹.

4.6. Taarruzun Sonuçları ve Tarafların Zayıfları

Başlangıç nedeni Verdun Muharebesi'nin Fransa Cumhuriyeti'nin rezervlerini aşırı şekilde tüketmesi ile askerler arasında korku ve paniğin başlaması sonucu Alman İmparatorluğu'nun Verdun'a yoğunlaşmasını engellemek ve Batı Cephesi'nden mümkün olduğu kadar fazla birlik çekmeye zorlamak olan Brusilov Taarruzu, bu hedefleri başarılı olduğu için başarılı sayılmaktadır. Ayrıca Rus İmparatorluğu'nun esas düşmanı olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na telafi edilemez kayıplar verdirmesi açısından da önemlidir³³². Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Brusilov Taarruzu sebebiyle hem önemli miktarda insanını kaybetti hem de bu kayıplar ve Avusturyalı subayları yeteneksizliği sebebiyle Alman İmparatorluğu'na bağlı hale geldi³³³.

Alman İmparatorluğu tarafında ise Brusilov Taarruzu doğrudan ciddi bir zarar veremedi ve Alman İmparatorluğu Doğu Cephesi'ndeki askeri varlığını korudu³³⁴. General Aleksey Brusilov harekât boyunca hem taktik ve strateji konusunda hem de uygulamada üzerine düşen görevlerin hepsini en iyi şekilde yerine getirmeye çalıştı; Brusilov'un taktikleri süngü hücumunun ve süvarilerin artık önemini kaybettiğini ve gereksiz olduğunu ortaya koydu ve top ile makineli tüfeklerin yeni oyun kurucu unsurlar olduğunu gösterdi³³⁵. Şok unsurunun kullanılması ve piyade ile topçunun koordineli kullanılması da kendisini modern savaş doktrinlerinin kurucularından

³³⁰ Timothy C. Dowling, "Eastern Front" 1914-1918-online. *International Encyclopedia of the First World War*, https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/eastern_front (8 Ekim 2014) [Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019].

³³¹ Dowling, *a.g.e.*, 156-157.

³³² John Keegan, *Der Erste Weltkrieg – Eine europäische Tragödie* (Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 2004), 425.

³³³ Jerabek, *a.g.e.*, 529.

³³⁴ Stone, *a.g.e.*, 260; Brusilov, *a.g.e.*, 220, 232.

³³⁵ Stone, *a.g.e.*, 255.

sayılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda birliklerini önemsiyor oluşu, çalışkan olması ve liderliği ile askerlerinin ve subaylarının saygısını ve sevgisini kazanmayı da başardı.

Ne var ki komutasındaki subaylar kendisi gibi kolay adapte olabilen veya yeni taktikler denemeye açık olan subaylardan değildiler ve Brusilov'un bu taktiklerine olan inançları da azdı. Batı Orduları Grubu komutanı General Evert'in taarruz etmek istemeyişi, Alekseev'in ihtiyat birliklerini göndermede ağır kalması, Rus İmparatorluğu'nun artan silah ve cephane sıkıntısı ile İtilaf Devletleri'nin yardımları aksatmaya başlaması taarruzu maliyetli hale getirdi ve Brusilov'un manevralarının erken başarıları Rus Genelkurmayı'ndaki subayların yeteneksiz olması sebebiyle devam ettirilemedi. Alman İmparatorluğu'nun desteği ve komutası ile toparlanan Avusturya-Macaristan birliklerinin Eylül 1916 sonlarında başlattıkları karşı taarruz ile akabinde devam eden ve 1917 Ekim ayına kadar icra ettikleri takip hareketleri ile kazanılan alan geri verildi³³⁶.

Brusilov Taarruzu'nun bitiminden Kerensky Taarruzu'na kadar geçen sürede Rus İmparatorluğu kayıplarını telafi etse de talimli birliklerin tükenmesi sonucu yeni oluşturulan ve savaş yüzü görmemiş birlikler ile savunmaya geçtiler ayrıca taarruzun durdurulması ve ardından başlayan İttifak karşı taarruzu Rus halkında büyük bir kızgınlığa yol açtı. Dahası Çar'ın iktidarı elinde tutmak ve orduya kaynak sağlamak için zorunlu çalışma yasasını getirmesi ile artan fakirlik ve açlık ile işçi haklarını görmezden gelmeye başlaması 1917 Ekim Devrimi'ne zemin hazırladı³³⁷.

Rus İmparatorluğu 55 tümen, yaklaşık 630 bin kişi, ile başladığı bu operasyon devam ederken 61 tümene, yaklaşık 1 milyon 750 bin kişi, çıktı ve operasyon bittiğinde yaklaşık 500 bin ile 1 milyon arası zayıyat verdi³³⁸. Buna karşılık Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğu operasyon başladığında toplamda 50 tümeni, yaklaşık 470 bin kişi, bulunuyordu ve operasyon devam ederken bu sayı 54 Avusturya ve 24 Alman tümenine çıkarak toplamda 78 tümene, yaklaşık 1 milyon kişi, ulaştı ve operasyon bittiğinde toplam zayıyatları, taarruzun son günlerine denk gelen Osmanlı 15.Kolordusu'nun zayıyatları da dahil, 778 bin idi³³⁹.

³³⁶ Brusilov, *a.g.e.*, 233; Stone, *a.g.e.*, 255.

³³⁷ Allan K. Wildman, *The End of the Russian Imperial Army: The Old Army and the Soldiers' Revolt (March-April, 1917)* (Princeton: Princeton University Press, 1980), 76–80.

³³⁸ A.G. Mernikov, A.A. Spektor, *Всемирная история войн* {Dünya Savaşlar Tarihi} {Rusça} (Minsk: AST, 2005), 428.

³³⁹ Reichsarchiv: *Der Weltkrieg von 1914 bis 1918* (Berlin, 1936), 566.

5. BRUSİLOV TAARRUZU'NUN DURDURULMASI HUSUSUNDA 15. TÜRK KOLORDUSU'NUN FAALİYETLERİ

5.1. 15.Kolordu'nun Kurulması ve Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesine Karar Verilmesi

Çanakkale Cephesi açıldığında Gelibolu'nun savunması için bölgeye intikal ettirilen 3.Tümen ve 11.Tümen, Çanakkale Kara Savaşı'nın başladığı Nisan 1915'te birleştirilerek 15.Kolordu'ya dönüştürüldü ve 15.Kolordu resmi olarak kurulmuş oldu. Bu muharebeler sırasında Alçıtepe ve İntepe bölgelerinde başarılı savunmalar yapan 3.Tümen ve 11.Tümen cephe kapanana kadar bu bölgelerde muharebelere devam etti³⁴⁰.

9 Ocak 1916 tarihinde üçüncü kez lağvedilen 15.Kolordu, 19.Tümen'in ve 20.Tümen'in birleştirilmesi ile yeniden oluşturuldu ve Selanik'te bulunan İngiliz, Fransız ve İtalyan seferi ordularının taarruz ihtimaline karşı Gelibolu ile Edirne arasında tatbikat yaptırılıp mevzi aldırıldı³⁴¹. 4 Haziran 1916'da Rus İmparatorluğu Güneybatı Cephesi komutanı General Aleksey Brusilov'un direktifleri ile General Letschitski'nin 9.Ordusu'nun ve General Scherbatschev'in 7.Ordusu'nun Karpat Dağları'nı aşmak için başlattıkları taarruz ile General Kaledin'in 8.Ordusu'nun ve General Sakharov'un 11.Ordusu'nun Lemberg ve Kovel üzerine yaptıkları taarruz sebebiyle dağılan Avusturya-Macaristan birliklerinin zor duruma düşmesi Alman Genelkurmay Başkanı Falkenhayn'ı endişelendirdi. Avusturya-Macaristan birliklerinin çok uluslu olduğunu biliyordu ve Brusilov'un erken başarılarının bu birliklerinin moralini çökerttiğini ve bazılarının da hiç kurşun atmadan teslim olduğu şeklindeki raporlardan da haberi vardı. Galiçya Cephesi'ne yeni takviyeler istendiğinde Harbiye Nazırı ve Başkomutan Vekili Enver Paşa ile görüşerek Galiçya için mümkünse bir kolordunun gönderilmesini istedi³⁴².

³⁴⁰ Erickson, *a.g.e.*, 87; Artuç, *a.g.e.*, 100.

³⁴¹ Ahmet Suat, "Büyük Harp'te Galiçya Cephesi'nde 15.Türk Kolordusu", *Askeri Mecmua Tarih Kısmı Say.17* (1930), 6-7.

³⁴² Falkenhayn, *a.g.e.*, 17.

Falkenhayn'ın Doğu Cephesi Komutanı Mareşal Paul von Hindenburg ve diğer Alman ve Avusturya komutanları gibi önemli çekinceleri vardı. Bunlardan ilki Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer cephelerdeki durumuydu; Kafkas Cephesi'nde, Sina-Filistin Cephesi'nde ve Irak Cephesi'nde İtilaf Devletleri Osmanlı kuvvetlerini durdurmuştu ve cepheler kısmen durağan olsa da İngiliz birlikleri taarruza kalkabilirdi yahut Rus birlikleri ilerlemeye devam edebilirdi³⁴³. Diğer bir çekince ise Osmanlı birliklerinin dağ muharebelerine uyum sağlayıp sağlayamayacağı idi. Özellikle bu konu hakkında Alman subaylardan çok Avusturyalı subaylar endişeliydi çünkü eğer Karpat Dağları aşılsa Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu koruyan son doğal engel kalkmış olacaktı ve Rus orduları Macaristan ovalarına girerek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu ya dağıtacak ya da ayrı bir barış antlaşmasına zorlayarak savaştan çekilmeye zorlayacaktı. Hem Alman hem de Avusturya birlikleri Bothmer'in Güney Ordusu ve Böhm-Ermolli'nin 2.Ordusu çatısı altında uzun süredir Bukovina ile Karpat Dağları önlerini savunuyordu ancak yeni gelen birlikler dağ havasına kolay alışamıyorlar ve hasta olmaya daha yatkın oluyorlardı³⁴⁴.

Başka bir çekince de Alman İmparatorluğu'na göre Osmanlı neferleri Birinci Dünya Savaşı başında doğru düzgün eğitim görmemişti ve devletin yeteri kadar ıslahat yapmaması yahut uygulamaması sebebiyle subay kadrosunun da kendi subayları kadar yetenekli olmadığı düşüncesindeydi³⁴⁵. Yine de Enver Paşa Falkenhayn'a Orşova'daki görüşmelerinde böyle bir mesele tekrar gündeme gelirse birlik göndereceğine söz vermiştir, aynı sözleri Mareşal Hindenburg ile görüşmesi sırasında elindeki müsait bütün tümenlerin istemesi halinde derhal gönderileceği şeklinde sarf etmiş ve bu hareketi Hindenburg'u hem şaşırtmış hem de memnun etmiştir³⁴⁶.

³⁴³ Müşir Liman von Sanders'in çekinceleri bu yönde olsa da Enver Paşa'nın Küçük Asya'daki muharebelerin kazanılacağına olan inancı tamdır ve Avrupa cephelerine birlik göndermekte isteklidir. Hindenburg, *a.g.e.*, 76-77.

³⁴⁴ Birinci Dünya Savaşı başından Gorlice-Tarnow Muharebesi'ne kadar geçen sürede geri çekilen Avusturya birliklerini takip eden Rus birlikleri Karpat Dağları'nda ve dağ eteklerinde savaşmaya başladığında geçit ve demiryolu azlığı ile beraber çıkış tehlikesi ile de mücadele etmek zorunda kaldılar. Dağ muharebeleri için gerekli olan alışma süresi, özel eğitim ve ekipman ile manevra kabiliyeti hem Avusturya-Macaristan İmparatorluğu hem de Rus İmparatorluğu için büyük bir problem haline geldi ancak Rus birlikleri bölgeye daha fazla birlik intikal edince şartlar Rus birliklerinin aleyhlerinde daha fazla çalıştı ve Alman destek birliklerinin gelmesi ile başlayan Avusturya-Macaristan taarruzu ile dağlardan atıldılar. Brusilov Taarruzu, Karpat Dağları'na yönelince aynı problemler yine başladı ancak 1914-1915 kışından farklı olarak Güney Ordusu ve Avusturya 2.Ordu, Rus birliklerini dağ geçitlerine doğru zorlayarak sıkıştırdı ve taarruzlarını durdurdu.

Bkz. Graydon A. Tunstall, *Blood on the Snow: The Carpathian Winter War of 1915* (Kansas, University Press of Kansas, 2010); Falkenhayn, *a.g.e.*, 319.

³⁴⁵ Hindenburg, *a.g.e.*, 102.

³⁴⁶ Allen; Muratov, *a.g.e.*, 325; Hindenburg, *a.g.e.*, 101.

Osmanlı Genelkurmayı'nda görev yapan diğer Alman subaylar ile de Falkenhayn'ın isteğini paylaşan Enver Paşa farklı şekilde geri dönüşler aldı. Osmanlı Genelkurmay Birinci Başkanlığı görevini yürüten General Bronsart von Schellendorf savaşın kaderinin Avrupa cephelerinin belirleyeceğini ve Osmanlı İmparatorluğu'nun müttefiklerine yardım ederek büyük bir fedakarlık yapacağını söyleyerek Falkenhayn'ın isteğini desteklese de 1912'den beri askeri danışman olan ve Çanakkale'deki başarılarından dolayı müşir rütbesi verilen General Liman von Sanders ise Osmanlı sınırlarının savunulması gerektiğini belirtmiş ve Osmanlı neferlerinin içlerinde iyi eğitilmiş olanlarının en iyi teçhizatla donatılıp Avrupa'ya gönderilmesinin kalan birliklerin savaşma gayretini azaltacağı gerekçesiyle Avrupa'ya asker gönderilmesine kesinlikle karşı çıkmıştır³⁴⁷. Neticede bu tartışmanın uygulamaya bir etkisi olmamıştır ve Çanakkale'deki başarılarından dolayı 15.Kolordu, Galiçya Cephesi'ne gönderilmek üzere seçilmiş ve kolorduya intikale başlaması için hazırlanması emri verilmiştir³⁴⁸.

5.2. 15.Kolordu'nun Galiçya Cephesi'ne İntikali

15.Kolordu'nun Avrupa cephelerinden birine gönderilme isteği Brusilov Taarruzu'nun başlamasından daha öncedir. Enver Paşa'nın ve Alman Genelkurmay Başkanı Falkenhayn'ın 1915 sonlarına doğru yaptıkları toplantıda Enver Paşa, Çanakkale Cephesi'nin kapanması ile boşta kalan tümen ve kolorduların Avrupa cephelerine gönderilmesini teklif etmiş ancak Falkenhayn Osmanlı neferlerinin eğitim ve teçhizat konularında eksik olduğunu belirterek bu isteği reddetmiştir³⁴⁹. Buna rağmen Brusilov Taarruzu'nun başlaması Falkenhayn'ı 27 Haziran'da Enver Paşa'dan birliklerin durumunu öğrenmeye ve Galiçya'ya gönderilme durumunu sormaya zorladı ve görüşmeler sonucunda 10 Temmuz 'da 15.Kolordu'nun Galiçya'ya sevk emri verildi³⁵⁰.

³⁴⁷ Hülya Toker, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi 15.Kolordu'nun Harekâtı* (Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, 2016), 25-26.

³⁴⁸ Toker, *a.g.e.*, 27.

³⁴⁹ Falkenhayn, *a.g.e.*, 175.

³⁵⁰ Carl Mühlmann, *Das Deutsch- Türkische Waffenbündnis in den Weltkriegen* (Verlag Köhler & Amelang, Leipzig, 1940), 106.

Enver Paşa, Galiçya'ya gidecek olan askerlerin iyi eğitimli ve iyi görünümlü olmasına çok dikkat etmiş ve en talimli olanların 15.Kolordu'ya sevkini sağlamıştır; kolordunun teşkilatı şu şekildedir³⁵¹:

- Kolordu Komutanı Miralay Yakup Şevki Bey (SUBAŞI)
 - 19.Tümen Komutanı Kaymakam Şefik Bey (AKER), Kurmay Başkanı Binbaşı Lütfü Bey
 - 57.Piyade Alayı Komutanı Binbaşı Hayri Bey
 - 72.Alay Komutanı Binbaşı Rifat Bey
 - 77.Alay Komutanı Kaymakam Saip Bey
 - 2 makineli tüfek bölüğü
 - 4.Süvari Alayı 5.Bölük
 - Topçu Alayı Komutanı Binbaşı Ziya Bey
 - 25.Toçu Alayı 2.Tabur
 - 9.Topçu Alayı 1.Tabur
 - 3.İstihkam Taburu 4.Bölük
 - 19.Sıhhiye Bölüğü
 - Telgraf takımı
 - 20.Tümen Komutanı Kaymakam Yasin Hilmi Bey, Kurmay Başkanı Yüzbaşı İsmail Hakkı Bey
 - 61.Piyade Alayı Komutanı Kaymakam Bahattin Bey
 - 62.Piyade Alayı Komutanı Binbaşı Nazmi Bey
 - 63.Piyade Alayı Komutanı Binbaşı Ahmet Muhtar Bey
 - 2 makineli tüfek bölüğü
 - 12.Süvari Alayı 6.Bölük
 - 20.Topçu Alayı Komutanı Süleyman Avni Bey
 - 4.İstihkam Taburu 4.Bölük
 - 20.Sıhhiye Bölüğü
 - Telgraf takımı

³⁵¹ Cihat Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII.Cilt Avrupa Cepheleeri 1.Kısım (Galiçya Cephesi)*, (Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 1967), 23.

Sevk emrine göre 15.Kolordu 20 Temmuz günü hazırlıklarını tamamlayıp intikal için Uzunköprü'ye hareket ettirilecekti ancak 15.Kolordu'nun tedarik ve üniforma eksiklikleri, İstanbul ile olan koordinasyonun tam sağlanamaması sebebiyle giderilemedi ve 23 Temmuz günü tedarikleri kısmen tamamlanmış olan birliklerin intikaline başlandı³⁵². 30 Temmuz günü 19.Tümen'in Belgrad'a intikalinin devam ettiği haberi Linsingen Orduları komutanı Generaloberst Alexander von Linsingen'e ulaştırıldı ve 11 Ağustos'ta Belgrad'a intikal eden 15.Kolordu karargâhı 17 Ağustos'a kadar Avusturyalı subayların eşliğinde bilgi eksikliğinden kaynaklı olan yığınak noktası ve karargâh noktası ile alakalı meseleleri çözmüşlerdir³⁵³.

15.Kolordu'nun Galiçya'ya olan intikali Tanin gazetesi tarafından çokça yer verilerek anlatılmıştır; üst rütbeli subaylar arasında tartışmaya neden olan intikal kararı gazetede olumlu olarak yansıtılmış, Türk askerinin Çanakkale'de gösterdiği kahramanlıklardan bahsedilerek şimdi de müttefiklerine yardım amacıyla en iyi şekilde talim ve terbiye görmüş, Alman subaylar tarafından makineli tüfek eğitimi ve bir kısmının da pilot eğitimleri aldıklarından da bahsedilerek moral ve motivasyon olarak gayet yerinde oldukları şeklinde yazılar yazılmıştır³⁵⁴.

15.Kolordu'nun Galiçya'ya olan intikali Avusturya-Macaristan basınında geniş yer bulmuştur. Temmuz sonlarına doğru intikalin başlaması ile Avusturya-Macaristan gazeteleri de bu intikale baskılarında yer vermeye başlamıştır. Gazetelerin genelinde müttefikliğe dikkat çekilmiş, Türk askerlerinin iyi giyimli ve donanımlı olduğu yazılmış ve yardımlaşma duygusuna vurgu yapılarak Türk birliklerinin intikalinden duyulan sevinç ve merak işlenmiştir. Kolordunun intikali Avusturya-Macaristan basınında yapılan yardımların bir dönüşü olarak gösterilmiş ve Rus basınında Kafkas Cephesi ile alakalı olarak yapılan yalan haberler ile propagandanın önüne geçilmek amaçlanmış ayrıca ortak düşmanları olan Rus İmparatorluğu'na da dikkat çekilerek birlik mesajları ile propaganda yapılmaya çalışılmıştır³⁵⁵.

³⁵² Oya Dağlar Macar, "Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordularının Galiçya Cephesine Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar", *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi- Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi Yıl: 5 Sayı: 10* (2006), 54.

³⁵³ Dowling, *a.g.e.*, 140-142; Toker, *a.g.e.*, 36.

³⁵⁴ Tanin, 16 Ağustos 1916; *a.g.g.*, 17 Ağustos 1916.

³⁵⁵ Bilge Karbi, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askerî Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi Kararı Etrafındaki Tartışmalar", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı 14 Sayı.20* (2016), 193-206.

Neuigkeits-Welt-Blatt gazetesinin 1 Ağustos 1916 tarihli baskısında yer alan “*Türkische Truppen an unserer Nordostsront (Türk Birlikleri Kuzeydoğu Cephemizde)*” adlı yazıda Galiçya’ya intikali devam eden Türk birliklerinin Lemberg (Lviv) gibi şehirlerden geçerken büyük ilgi ve sempati ile karşılandıklarından, Türk askerlerinin gayet nizamlı, iyi giyimli olduklarından ve hiç bilmedikleri halklara bile (kastedilen Leh ve Rumenlerdir) son derece büyük bir samimiyet ile yaklaştıklarından, tren yolculuğunun uzun sürmesine rağmen moral ve motivasyon olarak gayet iyi olduklarından, ikincil birlikler olarak gönderilmediklerini aksine Osmanlı’nın baş düşmanı olan Rusya ile burada da Avusturya-Macaristan askerleri ile omuz omuza çarpışacaklarından ve 100 yıl önce bir Ukraynalı köylünün söylediği “*Gdy turek konia w Dniestrze napoi, polska powstanie (Türk atları Dinyester’den içtiklerinde Polonya bağımsız olacaktır)*” sözünden bahsederek bu intikale dikkat çekmiştir³⁵⁶.

5.3. 15.Kolordu’nun İlk Muharebeleri ve Ağustos Ayında İcra Edilen Harekatlar

15.Kolordu’nun Galiçya Cephesi’ne intikali tamamlandığında General Bothmer’in Güney Ordusu ve General Pflanzner-Baltin’in 7.Ordusu Karpat Dağları önlerini savunmaktaydı. Lemberg’e varan ilk Türk birliği olan 19.Tümen, 12 Ağustos’ta Güney Ordusu’nun Dinyester Nehri’nin kollarından biri olan Strypa Nehri üzerindeki tahkimleri bırakıp başka bir kola, Zlota Lypa’ya, doğru geri çekildiği ve savunmada yer aldıkları emrini 12 – 13 Ağustos gecesi öğrenmiştir³⁵⁷. 14 Ağustos günü General Letschitski’nin 9.Ordusu ve General Scherbatschev’in 7.Ordusu Karpat Dağları’na olan taarruzlarına başladığında Zlota Lypa Vadisi’ne doğru ilerlerken 19.Tümen’e bağlı 57.Alay ve 72.Alay ile ilk temaslara başlamıştır. 20.Tümen ise Lemberg (Lviv) ile Stanislau (İvano-Frankivsk) arasında kalan bölgeye karargahını kurmuştur. 15.Kolordu’nun karargâhı ise Kolomyia önlerinde kurulmuştur³⁵⁸. 21 Ağustos günü General Bothmer, 15.Kolordu karargahını ziyaret etmiştir ve hem 15.Kolordu’nun görev alanını bildirmiş hem de kolorduya olan güvenin dile getirmiştir³⁵⁹. Kolordu komutanı Yakup Şevki kolordu birliklerinin intikalinin tamamlanmasının ardından birlikleri teftiş etmiş ve görülen olumsuzlukların derhal giderilmesini isterken, olumlu

³⁵⁶ Hans Kerschbaum, “Türkische Truppen an unserer Nordostsront”, *Neuigkeits-Welt-Blatt*, 1 Ağustos 1916.

³⁵⁷ Akçakayalıoğlu, *a.g.e.*, 31.

³⁵⁸ Suat, *a.g.e.*, 18-19; Akçakayalıoğlu, *a.g.e.*, 31-32.

³⁵⁹ Toker, *a.g.e.*, 38.

gördüğü hususlar konusunda da teşekkür etmiştir. 23 Ağustos günü Lemberg ile Stanislau şehirleri arasındaki araziye değerlendirmek isteyen Rus birliklerinin başlattığı taarruzu 15.Kolordu karşı taarruz ile karşı koymuştur ve 25 Ağustos'ta esir düşen yahut teslim olan Avusturya-Macaristan birliklerini ve keşif uçaklarını kullanan Rus ordularının bölgedeki birliklerini değiştirdiği istihbaratı ile dikkatli olması emredilen 15.Kolordu tahkim yapımına devam etmiştir³⁶⁰. 30 Ağustos'a kadar süren bu muharebelerde 15.Kolordu'nun rolü daha çok destek şeklinde olurken Letschitski'nin 9.Ordusu taarruzunu hafifletmiş, bu hafifletme Bothmer'in Güney Ordusu'nu daha fazla takviye istemekten vazgeçirmiştir³⁶¹.

5.4. 15.Kolordu'nun Eylül Ayında İcra Ettiği Harekatlar ve Brusilov Taarruzu'nun Durdurulmasında Gösterdiği Gayretler

Eylül ayı İtilaf Devletleri için Batı Cephesi'nde Somme Taarruzu ile Alman birliklerinin geri çekilmesi sağlanmıştı ancak halen İngiliz birlikleri stratejik hedefleri olan Peronne Sektörü'ne ulaşamamışlardı. Doğu Cephesi'nde ise Rus Genelkurmay Başkanı Mikhail Alekseev Kovel şehri üzerine odaklanmıştı ve Batı Ordular Grubu komutanı General Aleksey Evert'in bu şehir üzerine taarruz etmesine izin vermişti. Evert'in taarruzları Rus kaynaklarını tüketmeye devam ederken Brusilov da avantajlı olmaktan çok uzak olduklarını bildikleri halde Alekseev'in ısrarları sonucu Letschitski'nin 9.Ordusu'nun taarruzlarına devam etmesine izin verdi³⁶². İttifak Devletleri tarafında ise Romanya Krallığı'nın savaşa girmesi hem Alman İmparatorluğu hem de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için bir şok etkisi yaratsa da çabuk karar alınması sayesinde Avusturya 1.Ordusu ve Mareşal August von Mackensen'in komutasındaki Bulgar 3.Ordusu'nun ve Romanya Cephesi'ne gönderilen Osmanlı 6.Kolordusu'nun birleşiminden oluşan Mackensen Orduları Grubu, Romanya'nın Transilvanya üzerine yaptığı taarruzu durdurmasına ve Bükreş'i savunmaya geçmesine sebep olmuştu³⁶³.

³⁶⁰ *a.g.e.*, 49-52.

³⁶¹ *a.g.e.*, 52-53.

³⁶² Dowling, *a.g.e.*, 160-162; Falkenhayn, *a.g.e.*, 319.

³⁶³ Vinogradov, *a.g.e.*, 452-461.

1 Eylül günü hafif topçu ateşi ile 19.Tümen'in ve 20.Tümen'in kanatları ile merkezini tahrip etmeye çalışan Rus birliklerine karşılık verilmiştir³⁶⁴. Ertesi günü Rus esirlerden aldıkları bilgi ile taarruz bekleyen 15.Kolordu ile Hoffmann Kolordusu keşif birliklerini göndererek Rus birliklerinin pozisyonları hakkında bilgi toplamıştır³⁶⁵. 3 Eylül günü Alman ve Türk savunmasını aşip Karpat Dağları önlerine gelmeyi amaçlayan Letschitski'nin 9.Ordusu taarruzuna başlamıştır ve civar tepeleri ele geçiren Rus birlikleri ilerlemeye devam etse de ertesi günü başlayan karşı taarruz ve Türk topçusunun destek atışları sonucunda aldıkları tepeleri geri vermek zorunda kalmışlardır³⁶⁶. 5 Eylül'de Bothmer'in Güney Ordusu kendilerine güneyden yapılacak bir taarruz ihtimaline karşın 20 ile 30 km kadar batıya çekilmeyi uygun görmüş ve 5 Eylül akşamı geri çekilme planı 15.Kolordu'ya bildirilmiştir ve 6 Eylül günü kolorduya mensup birliklerin büyük kısmı yeni mevzilerini almıştır³⁶⁷. 19.Tümen bu geri çekilme sırasında havanın sisli olmasından faydalanan Rus birlikleri sebebiyle fazla geri çekilemeden tekrar tahkimatlarını yapmış ardından geri çekilmeyi tamamlamışlardır ve aynı gün 20.Tümen ise düşman keşif birliklerinin arttığını rapor etmiştir³⁶⁸. 7 Eylül günü taarruzlarına devam eden Rus birlikleri ertesi gün de 15.Kolordu tahkimlerini işgal etmeye çalışsa da ihtiyat birliklerinin hızlı intikali ile geri çekilmek zorunda kaldılar. 9 ve 10 Eylül'de Rus birlikleri tahkimat inşa etmekten başka bir faaliyete girişmemişlerdir³⁶⁹. Ertesi günü 19.Tümen'in durumunda değişiklik yaşanmazken 20.Tümen'in üzerine taarruz eden Rus birlikleri tepeler için mücadele etmiş ancak başarılı olamamışlardır. Bununla beraber akşam saatlerine kadar süren temaslar sonucunda 20.Tümen'in ileri hareketi durdurulmuş ancak Rus birlikleri de topçularının verdiği korumanın dışına çıkmayarak taarruz etmemişlerdir³⁷⁰. 12 Eylül günü kısmen durgun geçmesine rağmen 13 Eylül günü 20.Tümenin keşif birlikleri Rus tahkimlerini tespit etmişlerdir ve havadan keşif faaliyetleri sonucunda da Rus birliklerinin taarruz hazırlıkları gözlemlenmiş ve doğrulanmıştır. Ertesi günü temaslar şiddetlense de önemli muharebeler yaşanmamıştır, 15 Eylül'de 20.tümen'in ileri

³⁶⁴ Toker, *a.g.e.*, 57-58.

³⁶⁵ *a.g.e.*, 58.

³⁶⁶ Dowling, *a.g.e.*, 160-162; Toker, *a.g.e.*, 60-62.

³⁶⁷ Toker, *a.g.e.*, 62-65.

³⁶⁸ *a.g.e.*, 65-71.

³⁶⁹ *a.g.e.*, 71-81.

³⁷⁰ *a.g.e.*, 82-84.

hareketi ile Rus mevzileri alınmıştır³⁷¹. 16 Eylül sabahı Türk birliklerini yeni mevzilerinden atmak ve civar tepeleri ele geçirmek, topçudan daha iyi yararlanarak Karpat Dağları geçitleri önlerine gelmek amacıyla Letschitski'nin 9.Ordusu ve Scherbatschev'in 7.Ordusu Batı Orduları Grubu'ndan aldığı destek birlikleri ile 15.Kolordu mevzilerine taarruz ederek Bothmer'in Güney Ordusu'nu ve Avusturya 7.Ordusu'nu zorlamaya çalışmıştır. Bu zorlamaya rağmen gün boyunca süren bu taarruzlarının hepsi 15.Kolordu tarafından geri püskürtülmüştür fakat Rus taarruzu 15.Kolordu'nun ciddi derecede zayıf vermesine sebep olmuş ve tükenme noktasına gelmiş olan birliklerin acele olarak yerinin değiştirilmesi ve tekrar takviye edilmesi istenmiştir³⁷². Ertesi günde aynı şiddetle süren Rus taarruzu yine durdurulmuş ancak 15.Kolordu ciddi derecede sarsılmıştır. 18 Eylül'de ağır topların zarar verdiği tahkimlerin onarımına başlanmıştır. Sonraki gün de ormanlık araziden faydalanmak isteyen Rus birliklerinin ileri hareketleri durdurulmuştur³⁷³. 20 Eylül günü 19.Tümen ile Hoffmann Kolordusu'nun mevzileri değiştirilmiştir ve Ruslar Türk ile Alman tahkimlerini topçu ateşi altına almışlar ancak başka bir faaliyette bulunmamışlardır³⁷⁴.

15.Kolordu'nun Galiçya Cephesi'ne intikali Brusilov Taarruzu'nun yavaşladığı aylara gelmiş olsa da kolordu, düşmanın cepheyi yarma girişimini ağır kayıplar vererek durdurmuş, bu gayretleri üzerine müttefikleri Alman İmparatorluğu ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğu subaylarından takdir görmüştür.

Reichsposts gazetesinin 16 Eylül 1916 tarihli baskısında yer alan “*Bei den Türken in Galizien (Galiçya'da Türklerle)*” adlı yazıda Türk askerlerinin görünüşlerine dikkat çekilmiş, General Bothmer'in ordusu ile beraber tamamen bağımsız bir görev yürüttüklerinden bahsedilmiş ve Türk birliklerinin Zlota Lipa Nehri civarında savunma mevzilerine geçtiği belirtilmiştir³⁷⁵.

³⁷¹ Enver Paşa'nın Kayser II.Wilhelm'i ziyareti sırasında aldığı bu haber üzerine Galiçya Cephesi'ndeki Osmanlı neferlerini ve subaylarını tebrik etmiş ve gösterdikleri kahramanlık için de teşekkür etmiştir. Toker, *a.g.e.*, 84-89; Genelkurmay ATASE Arşivi, Kol. BDH, Kls. 565, Dos. 2181, Fih. 020, 020-001.

³⁷² Toker, *a.g.e.*, 89-96; Rus Güneybatı Cephesi'nde, Eylül 1916 ortalarından itibaren Mackensen Orduları Grubu'nun Romanya üzerine yaptığı taarruzları sonucu Rus 3.Ordu'nun ile 4.Ordu'nun ve Kaledin'in 8.Ordusu'nun güneye kaydırılması sebebiyle Letschitski'nin 9.Ordusu ve Sakharov'un 11.Ordusu cephelerini genişletmiş ayrıca Sakharov'un görev yeri de değiştirilmiştir. Rezervlerin Romanya'ya doğru kaydırılması cephenin düzenini bozmuştur ve Brusilov bu noktadan itibaren taarruzunu yenilemeye yönelik tüm umutlarını kaybetmiştir.

William Bruce Lincoln, *Red Victory* (Boston: Da Capo Press, 1999), 26

³⁷³ Toker, *a.g.e.*, 97-102.

³⁷⁴ *a.g.e.*, 102.

³⁷⁵ “Bei den Türken in Galizien”, *Reichsposts*, 16 Eylül 1916.

Böhmerwald Volksbote gazetesinin 21 Eylül 1916 tarihli baskısında yer alan “*Das Türkenviertel der galizischen Front (Galiçya Cephesi’ndeki Türk Karargâhı)*” adlı yazıda Berezhany’de konuşlu olan Türk askerlerinin nizamına dikkat çekilmiştir. İnşa ettikleri siperlerden bahsedilmiş, ibadet zamanı geldiğinde nasıl davrandıkları anlatılarak, sadece resmi görevleri sırasında değil normal hayatta da hep düzenli oldukları şeklinde çıkarımlar yapılmış, bazı Alman subaylar ile birkaç kelime de olsa Türkçe ve Almanca diyaloglar kurulduğundan bahsedilmiştir. Bu yönüyle Türk askerinin yaşamına, davranışlarına ve manevi kuvvetine duyulan merak da işlenmiştir. Yine Zlota Lipa’ya yapılan taarruzdan da bahsedilerek Türk neferlerinin ve subaylarının hızlı karar alıp icra ettikleri belirtilmiştir³⁷⁶.

15.Kolordu’nun gayreti halihazırda avantajlı olmaktan çok uzaklaşmış olan Rus ordularını Karpat Dağları önlerinde durdurmuş ve geçitlere ulaşmasını engellemiştir. Brusilov Taarruzu’nun durdurulmasının ardından Letschitski’nin 9.Ordusu’nun ve Scherbatschev’in 7.Ordusu’nun taarruzlarına devam etmelerine izin verilse de Rus birlikleri Türk birlikleri tarafından geri püskürtülmüş ve büyük kayıplar vermişlerdir. Rus birliklerinin 30 Eylül’de son bir gayretle cepheyi yarmak istemeleri de 15.Kolordu’nun direnişi ile mümkün olmamış ve Rus Güneybatı Cephesi, Mackensen Orduları Grubu’nun Romanya’daki ilerleyişleri sebebiyle kaydırılan ordular ve kullanılan rezervler sebebiyle genişletilmiştir³⁷⁷.

30 Eylül’den itibaren Rus ve Romanya birlikleri geri çekilişlerine devam etmiş ve 15.Kolordu Güney Ordusu altında yapılan bu muharebelerde kahramanlıklar göstermiştir. 1 Ekim günü Güney Ordusu komutanı General Felix Graf von Bothmer, 30 Eylül günü yapılan muharebede gösterdiği bu büyük başarı sebebiyle Yakup Şevki Bey’i ve 15.Kolordu’yu tebrik etmiştir³⁷⁸.

³⁷⁶ “Das Türkenviertel der galizischen Front”, *Böhmerwald Volksbote*, 21 Eylül 1916

³⁷⁷ Dowling, *a.g.e.*, 156-157.

³⁷⁸ ATASE., Kol. BDH, Kls. 4389, Dos.148A, Fih. 7.

6. BRUSİLOV TAARRUZU'NDA AKTİF GÖREV ALAN VE DOLAYLI YOLDAN KATKI SAĞLAYAN ÖNEMLİ SUBAYLAR

6.1. Rus İmparatorluğu

6.1.1. General Aleksey Alekseyevich Brusilov (Güneybatı Orduları Grubu Başkomutanı) 1 Eylül 1853 – 17 Mart 1926

Aleksey Brusilov, bazı akademik ve askeri çevrelerce Rus İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndaki en iyi subayı olarak kabul edilmektedir³⁷⁹, 1 Eylül 1853 tarihinde Tiflis, Gürcistan'da asker kökenli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi³⁸⁰. Eğitimini Rus İmparatorluğu'ndaki en prestijli eğitim kurumlarından biri olan, ilk amacı asilzadelere refakatçi yetiştirmek ile asilzadelerin çocuklarına davranış ve terbiye eğitimi vermek olan ancak sonradan subay ihtiyacının artması üzerine subay yetiştirmek üzere dönüştürülen, İmparatorluk Refakatçi Birliği'nde (*Rus. Пажееский корпус*, Pazheskiy korpus) tamamladı³⁸¹. Öğretmenlerinden biri 1867 yılında yazdığı raporunda Brusilov'u "canlı ve hatta eğlenceli bir karakteri olan ancak aynı zamanda samimi ve kibar, kendisini övmeyen ve kökenlerinin sadeliğini gizlemeyen biri" olarak yorumlamakla beraber "sohbet esnasında nadiren kaba ve tiz sesli fakat gösterişli, yetenekli fakat tembelliği sevmesi sebebiyle orta düzeyde bir başarı yakalayabilecek biri" şeklindeki yorumunu da raporuna eklemiştir³⁸².

³⁷⁹ Herwig, *a.g.e.*, 208.

³⁸⁰ Dowling, *a.g.e.*, 43.

³⁸¹ Daniel E. A. Perret, "The Sovereign Order of Saint John of Jerusalem Knights of Malta and the "Corps des Pages", Russia's Dream of Chivalry", 1916/17 War Time Course, <https://web.archive.org/web/20071224143501/http://www2.prestel.co.uk/church/oosj/cpages.htm> (22 Kasım 2005) [Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019].

³⁸² Rostunov, *a.g.e.*, 19.

1872’de Tiflis’e süvari bölüğünün başına geçirildiğinde Brusilov’un bu yetenekleri 1874’te ona teğmen rütbesini kazandırırken 1877 – 1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda aktif görev alması sebebiyle madalya ile ödüllendirilerek 1881’de St. Petersburg’da süvari eğitmeni olarak önce yüzbaşı ardından binbaşı rütbesine terfi ettirildi ve 1890 yılı başında yarbay olurken 1892’de albaylığa yükseldi. Tuğgeneral olarak atandığı okul komutan vekilliği görevi, ona Fransa, Avusturya-Macaristan ve Almanya’daki süvari okullarının yapısını ve tatbikatları inceleme fırsatı sunması ile birlikte onu etkilemiş ve 1902 yılında tümgeneral olarak atandığı süvari okul komutanlığı görevine geldiğinde günlük tatbikat uygulamalarını getirdi³⁸³.

1904-1905 Rus-Japon Savaşı’nda da aktif görev alan Brusilov, 1906 yılında korgeneral rütbesi ile Kiev’de bulunan 8.Ordu 2.Muhafız Süvari Tümeni’ne atandı. Bu atama onun akademi ile bağını koparsa da “1905 Yenilgisi” onun kafasında, subay rolünün değişmesi gerektiği ve bununla beraber yeni yeni su yüzüne çıkmaya başlayan “modern savaş” olgusunda subayların yerinin tanımlanmasının şart olduğu fikri yerleşmiş vaziyetteydi³⁸⁴. 1909’da Varşova’da bulunan 8.Ordu 15.Kolordu’ya kumandan sıfatıyla atandığında, ayrıntıya dikkat eden ve hangi sınıftan olursa olsun birliklerinin hepsi ile ilgilenen bir komutan olarak biliniyordu. Aynı zamanda subaylarının neredeyse hiç harita çalışmamaları sebebiyle, onlara ayda bir kez taktik ve coğrafya eğitimi vererek ve 1911’de yapılan savaş oyunları sırasında da birliklerini bizzat yöneterek kendisini bir kere daha kanıtladı³⁸⁵.

Diğer generallerden farklı olarak Brusilov, her ne kadar taarruzu tercih etse de onlar kadar taarruzun kör bir savunucusu olmamış, aksine taarruzun her zaman “ilerlemek” olmadığını belirterek tüm durumlara mümkün mertebe en gerçekçi şekilde yaklaşılması gerektiğini savunmaktaydı³⁸⁶. 1912’de orgeneral olan Brusilov, Birinci Dünya Savaşı başlamadan Kiev’deki 8.Ordu’ya komutan olarak atandı ve Galiçya Cephesi’ni iyi bilmesi sebebiyle komuta ettiği 8.Ordu hiç yenilgi yüzü görmedi. Ayrıca süvarilerin bu yeni tip savaşta etkisizliğine ile savaş meydanında daha etkin bir şekilde var olmaya başlayan topçuya ve yeni gelen bir teknoloji olan makineli tüfeklere işaret ederek yeni oyun kurucuların bunlar olduğuna dikkat çekti³⁸⁷. Her ne kadar

³⁸³ Karl Gustav Emil Mannerheim, Мемуары {Anılar} {Rusça} (Moscow: Vagrius, 1999), 508.

³⁸⁴ Dowling, *a.g.e.*, 43-44.

³⁸⁵ Rostunov, *a.g.e.*, 42.

³⁸⁶ Dowling, *a.g.e.*, 44-45.

³⁸⁷ Lincoln, *Passage through Armageddon. The Russians in war & revolution 1914–1918*, 240; Rostunov, *a.g.e.*, 55.

8.Ordu yenilgi yüzü görmediyse de diğer Rus ordularının art arda gelen yenilgi haberleri ve Tannenberg Muharebesi, Brusilov'un başarılarını gölgede bıraktı. Ayrıca Gorlice-Tarnow Muharebesi ile başlayan büyük geri çekilme sırasında Brusilov'un yerini korumakta diretmesi, diğer generaller tarafından hem hoş karşılanmadı hem de verilen kayıplar için kendisinin suçlanmasına ortam hazırladı³⁸⁸. Bunlara rağmen 8.Ordu taktiksel geri çekilme ile savunma hatlarına başarı ile yerleşti, şüphesiz ki bu başarının ardında Brusilov'un düzenli taktik çalışmaları ve savaş alanını iyi tanımasıydı³⁸⁹.

Birinci Dünya Savaşı başında artık süvarilerin savaşın kaderini değiştiremeyeceğini fark eden ve yeni oyun kurucuların top ve siperler olduğunu fark eden Brusilov, 1916 yılı haziranında yapılması planlanan taarruz için Rus Genelkurmayı'ndaki tüm subaylardan daha radikal bir plan hazırlamaya başladı³⁹⁰. Yeni fikirleri ve taktikleri uygulamaktan çekinmeyen Brusilov, topyekûn bir piyade hücumu veya geniş bir topçu bombardımanının ardından genel bir taarruz yapmak yerine taarruzu bir bölgeyle veya dar hedeflerle sınırlamayı ve topçu desteğini de belirlenen alan ile sınırlandırmayı planladı³⁹¹. Bu planlamanın ardından hazırlıklara başlayan Rus Güney Orduları Grubu 4 Haziran 1916 tarihinde Lviv, Kovel ve Lutsk şehirlerine doğru taarruzlarına başlayıp Avusturya-Macaristan birliklerine büyük zarar vererek hatlarını kırsa da, Rus Batı Orduları Grubu, Aleksei Evert komutasında gerçekleştirilen destek taarruzu ile Alman savunma hatlarını kıramadığı gibi Batı Orduları Grubu taarruzları da yavaşladı ve Alman Genelkurmayı Batı Cephesi'nden sevk ettiği destek birlikleri ile bu taarruzu doğuda durdurarak güneye doğru yönlendirdi³⁹².

Brusilov, kendi taarruzunda başarılı olmuş olsa da komutasındaki diğer orduların komutanlarının ve hem taktik hem de düşünce yapısı olarak genel anlamda ters düştüğü General Evert'in yetersizliği sebebiyle taarruz yavaşladı³⁹³. Bununla beraber Çar'ın Brusilov'a destek için gönderdiği birliklerin Karpat Dağları'nda yığılma

³⁸⁸ Anton Ivanovich Denikin, *The Russian Turmoil: Memoirs: Military, Social, and Political* (1922) (London: Hutchinson, 1922).

³⁸⁹ Dowling, *a.g.e.*, 44-45.

³⁹⁰ Stanley Washburn, *The Russian Advance* (New York: Doubleday, Page & Company, 1917), 8.

³⁹¹ Dowling, *a.g.e.*, 47-48.

³⁹² John Keegan, *The First World War* (New York: Vintage Books, 2000), 325.

³⁹³ Michael Lee Lanning, *The Battle 100: the stories behind history's most influential battles* (Naperville: Sourcebooks, 2003), 297.

yaratması Rus ordularının tedariklerini tüketmesine sebep olarak taarruzun, amacına ulaştığı halde, durdurulmasına sebep oldu³⁹⁴.

Akabinde başlayan Alman, Avusturya ve Osmanlı birliklerinin taarruzu sonrası geri çekilmeye başlayan Rus orduları taarruz öncesi konumlarına kısmen geri dönmüş vaziyette ve taarruz etmek istemeyecekleri bir noktaya gelmek üzere idiler³⁹⁵. Bu sırada Çar ve hükümeti popülerliğini neredeyse tamamen kaybetmiş ve askerler ile halk arasında huzursuzluk ciddi derecede artmaktaydı ve Rus İmparatorluğu Genel Karargâhı Stavka bu atmosferde Brusilov’dan görüş bildirmesini talep ettiğinde kendisi *“dışarıdaki düşmanla savaşı devam ettirebilmemiz için içeride istikrarı sağlamamız gerekmektedir, istikrarı sağlamak için de Büyük Dük Mikhail³⁹⁶’in lehine olacak şekilde bir naip konseyi kurulmalı ve Çar tahttan feragat etmelidir; aksi halde hızlanacak olan devrim ateşini asla söndüremeyeceğimiz gibi sayısız felaket ile de karşı karşıya kalacağız³⁹⁷”* demiştir. 1917 yılı başında Rus Orduları Başkomutanı olan Brusilov orduyu toparlamaya ve İttifak taarruzlarına karşı koymaya çalışsa da Rus askerleri kesin olarak merkezi otoriteye güvenmemekte ve taarruz etmek istememektedirler³⁹⁸. Yine bu yılda Brusilov, devrim duygularına sempatik de olsa önce savaşın kazanılması gerektiğini ve barış sağlanana kadar askerlerin merkezi otoriteye saygı duyması ve disiplini büyük bir titizlikle koruması gerektiğini de ileri sürdü³⁹⁹.

8 Mart 1917 tarihinde (eski Rus takvimine göre 23 Şubat 1917) başlayan ve tüm şehirlere yayılan Şubat Devrimi sonrası yeni kurulan geçici hükümetin Savaş Bakanı Alexander Kerensky, Brusilov’dan bir taarruz yapmasını istedi ne var ki Brusilov, Kerensky’ye çektiği bir telgrafında *“sadece idam cezasının uygulanması ordudaki*

³⁹⁴ Martin Gilbert, *The First World War: A Complete History*. New York, Henry Holt and Company, 1994, 302

³⁹⁵ Brusilov, *a.g.e.*, 245.

³⁹⁶ Çar III.Alexander’ın en genç oğlu ve Çar II.Nikola’nın kardeşidir. Kendisi ağabeyinin aksine yetenekli bir komutan ve sevilen bir askerdir. 1915 yılında Karpat Dağları’nda gösterdiği başarılar ve komutanlık yetenekleri sayesinde Rus İmparatorluğu’nun en büyük nişanı olan Aziz George Nişanı’nı kazanmıştır. Duma’nın baskıları ve Rus ordularının art arda aldığı yenilgiler sonucu II.Nikola tahttan çekilerek yerine Mikhail’in geçtiğini ilan etmiştir ancak Geçici Hükümet kendisinin çar olmasını onaylamadığı gibi Nisan 1917 başında da askeri hizmetten almış ve Ekim Devrimi ile hapsedilmiş ve öldürülmüştür.

Rosemary Crawford; Donald Crawford, *Michael and Natasha: The Life and Love of the Last Tsar of Russia* (London: Weidenfeld & Nicolson, 1997), 354.

³⁹⁷ Nicolas de Basily, *Diplomat of Imperial Russia: Memoirs 1903-1917* (Stanford: Hoover Institution Press, Stanford University, 1973), 121.

³⁹⁸ Wildman, *a.g.e.*, 85–89, 99–105, 106.

³⁹⁹ Martin McCauley, *The Russian Revolution and The Soviet State 1917–1921* (London: Macmillan, 1975), 79.

ayrışmayı durduracak ve özgürlüğümüz ile vatanımızı kurtaracaktır” şeklindeki ifadesi ve bir muhafazakar olmasına rağmen devrim duygularına olan sempatikliği sebebiyle kendisi politik olarak popüler olmayan bir duruma geldiği gibi Şubat Devrimi ile artan barış talepleri, askerlerin emre itaatsizliği, erler tarafından subaylara uygulanan zulüm ve subay cinayetleri, neredeyse günlük bir hal alan gösteriler gibi sebepler sonucu moral olarak çökmüş ve asker kaçaklarının arttığı bir orduya rağmen yapılan Kerensky Taarruzu’nun başarısız olması Brusilov’un görevden alınmasına sebep oldu⁴⁰⁰. Görevden alınmasının ardından Moskova’ya yerleşen Brusilov, Ekim Devrimi’nin ardından başlayan iç savaş sebebiyle ikiye bölünmüş vaziyetteydi: Bir taraftan radikal değişim ihtiyacına olan inancı sebebiyle Kızıl Ordu’yu desteklerken aynı zamanda bir muhafazakâr olması sebebiyle duyduğu vatanseverlik ve monarşi yanlısı duyguları onu Beyaz Ordu’nun tarafında gösteriyordu⁴⁰¹. Sonrasında Brusilov, Devrim Askeri Konseyi tarafından Kızıl Ordu’nun büyüklüğünün ve yapısının belirlenmesi için görevlendirildi ardından süvari denetçiliğine getirildi. 1924 yılında emekli olmasına rağmen Askeri Konsey için çalışmaya devam etti, 17 Mart 1926 yılında 72 yaşında hayata gözlerini yuman Aleksey Brusilov, hem Bolşevikler hem de eski rejim destekçilerinin katılımı ile yapılan bir devlet töreni sonrasında Bogoroditse-Smolensky Manastırı’na defnedilmiştir⁴⁰².

⁴⁰⁰ Nikolai Nikolaevich Golovin, *The Military Efforts of Russia in the World War* (Paris: Partnership of United Publishers, 1939).

⁴⁰¹ Balyazin Voldemar Nikolaevich, *Вольдемар Николаевич Баязин* {Rusya’nın resmi olmayan tarihi} {Rusça} (St. Petersburg: Olma Media Group, 2007), 595.

⁴⁰² S. V. Volkov, Генералитет Российской империи энциклопедический словарь генералов и адмиралов от Петра 1 до Николая 2. {Rus İmparatorluğu Generaller Ansiklopedisi I.Petro’dan II.Nikola’ya Generaller ve Amiraller} {Rusça} (Orsk: Tsentrpoligraf, 2010).

6.1.2. General Aleksey Ermolaevich Evert (Batı Orduları Grubu Başkomutanı) 4 Mart 1857 – 12 Kasım 1918? / 10 Mayıs 1926?

Aleksey Evert 4 Mart 1857 tarihinde Moskova’da Ortodoks Alman kökenli asil bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Eğitimi 1876 yılında İmparatorluk II.Katerina Birinci Moskova Subay (Adayı) Tümeni (Okulu) ve Alexander Askeri Okulu’nda tamamlayarak asteğmen rütbesinde mezun oldu ve Volinsky Muhafız Alayı’nda göreve başladı⁴⁰³. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda aktif görev alan Evert 1882 yılında Nikolayev Kurmay Akademisi’nden mezun olarak önce Moskova Askeri Bölgesi’nde görevine devam ederken aynı senenin

sonunda Üçüncü Tümen’de kıdemli emir subayı olarak atandı. 1886’da, 1893’te, 1900’de, 1901’de ve 1903’te görev yeri değişen Evert, bu süre zarfında birkaç alaya komutanlık yaptıktan sonra son olarak Beşinci Kolordu’da komutanlık yaptı. 1904-1905 Rus-Japon Savaşı başında levazım generali rütbesine yükseltilen Evert, 1905 yılında Birinci Mançurya Ordusu’nun başına getirilirken cesaretinden dolayı ödüllendirildi ve 1908’de 11’inci Kolordu’ya komutan olarak atanırken 1911’de generalliğe yükseltildi⁴⁰⁴. Birinci Dünya Savaşı başladığında Evert, 10.Ordu’ya komutan olarak atandı ve Doğu Prusya Seferi’ne kısmen de olsa katıldı ancak görev yeri tekrar değiştirildi ve katıldığı Lemberg Muharebesi’ndeki başarısı onun bir kez daha ödüllendirilmesini sağladıysa da Gorlice-Tarnow Muharebesi ile diğer Rus birlikleri gibi kendi komutasındaki birlikler de geri çekildi. 1916 yılında kendi planlaması olan Naroç Gölü Muharebesi; birliklerin yanlış düzende hareketi, yetersiz topçu desteği ve karşı topçu faaliyetlerinin yapılmaması, yetersiz keşif faaliyetleri gibi sebepler neticesinde bir hezimete dönüşerek kendisi için bir prestij kaybına neden oldu⁴⁰⁵.

⁴⁰³ “Эворт, Алексей Ермолаевич {Evert, Aleksey Ermolaevich}”, *Большая советская энциклопедия {Büyük Sovyet Ansiklopedisi} Cilt.3, Советская Энциклопедия {Sovyet Ansiklopedisi}*, (1969-1977).

⁴⁰⁴ John H. Morrow, *The Great War: An Imperial History* (London: Routledge, 2003), 193.

⁴⁰⁵ Fransa Cumhuriyeti tarafından Şubat 1916’da Rus İmparatorluğu’nun askeri propaganda faaliyetlerine yardımcı olmak için gönderilen Fransız-Slav Prof. Jules Legra, General Evert’in Naroç Gölü Muharebesi sırasındaki faaliyetlerini şöyle aktarmıştır: “Saldırının arifesinde gelen emirler ve bu emirlere karşı verilen yeni emirler mevcuttu. Askeri birliklerin gruplandırılması konusunda sürekli bir

General Brusilov, Avusturya hatlarına doğru yapılacak olan taarruzu planlarken bu taarruzun sadece Güney Orduları ile sınırlı kalmasını istememiş ve Batı Ordularının da bir destek taarruzu yaparak Almanların Avusturya hatlarına destek göndermesini geciktirmeyi ve mümkünse ilerleyip hatlarını dağıtmayı da planlamıştı. Ne var ki Çar II. Nikola Batı Orduları komutanı olarak kendisine sadık olan Evert'i atadığı gibi yapılacak olan bu taarruzu da ona emanet etti⁴⁰⁶. Bu durum Batı Ordularının yapması gereken taarruzun Evert tarafından devamlı ertelenmesine, bu ertelemenin Çar tarafından göz yumulmasına ve taarruzun esas hedefinin Vilnus'dan Baranaviçi'ye kaymasına rağmen yapılan taarruz büyük bir başarısızlığa ve büyük zayiata sebep oldu⁴⁰⁷. Yaşanan bu gelişmeler üzerine Evert'e yazdığı değerlendirmede Brusilov *"Baranaviçi'ye taarruz yapıldı ancak, öngörmek zor olmadığı gibi, birlikler büyük kayıplar vererek mutlak bir başarısızlık elde ettiler ve bu durum Batı Cephesi'nin yaptığım saldırıyı kolaylaştırmak için düzenlediği taarruz faaliyetlerini sona erdirdi. Batı Cephesi ana darbeyi gerçekleştirmedi. Tüm Rusya sevinirken Evert ve özellikle Kuropatkin isimleri kınandı ve Evert bir hain olarak sayıldı."* şeklinde söylemiştir; 1917 yılı başında Evert, Vilnus'a tekrar bir taarruz yapmak istediye de diğer generaller karşı çıkarak kendisini başka bir karşı taarruz yapması üzerine görevlendirdiler⁴⁰⁸.

Şubat Devrimi olduğunda Evert, Ruzsky'nin ve Brusilov'un görüş bildirmesinden sonra kendi görüşünü açıklayacağını geçici hükümete bildirmiş, bu görüşleri öğrendikten sonra Çar'a bir telgraf çekerek *"ordunun mevcut durumu göz önüne alındığında artık devrimi bastıramayacağı"* gerçeğine atıfta bulunarak *"başka çıkar yolu bulunmadığı, size sonsuz sadakat ile bağlı olan bu kulunuzun, devrimi*

hareketlilik vardı. Operasyon sırasında bile bir müdahale söz konusuydu; örnek verecek olursam, yer değişikliğinden iki gün önce, bölgeyi tanıyan birlik bölgeyi hiç tanımayan başka bir birlik ile değiştirildi. Son olarak, başarısızlıklardan sonra, saldırgan şekilde yazılmış olan kınama bildirgeleri bu değişikliklere itaat eden komutanları ve generalleri ele aldı (Evert'i kastederek).

Bu dokümanlara baktığımda derin üzüntü duydum: General Evert'in yeteneksizliği bu kendini beğenmiş ve boş ifadelerde kendisini göstermekteydi; sayısız karşı emir ile vurgulanmış olan kararsızlığı, siperleri ve materyalleri bilen herkesin Almanların yapılan bu operasyonun imkânsız oluşunun farkında olduğu anlamına geldiğini bildiği halde kendisinin olan biteni anlamadığını ve talimatlarda kaybolduğunu göstermekteydi."

Jules Legras, Mémoires De Russie {Rusya Anıları} {Fransızca} (Paris: Ulan Press, 2012), 76-77.

⁴⁰⁶ Stone, *a.g.e.*, 246-247; Lincoln, *a.g.e.*, 246-247.

⁴⁰⁷ Stone, *a.g.e.*, 257; Jerabek, *a.g.e.*, 369-372; Brusilov, *a.g.e.*, 217-218.

⁴⁰⁸ Andrey Ganin, "Главком Западного фронта Алексей Эверт: МЫ ПРЕДАТЕЛИ СВОЕГО ГОСУДАРЯ!" {Batı Cephesi Komutanı Alekesi Evert: BİZ EGEMENLİĞİMİZE HAİNLİK ETTİK!}, Родина {Anavatan} {Rusça} Vol.2 (2017), 49-53.

bitirebilecek ve Rusya'yı anarşi korkusundan kuracak olan siz majestelerine anavatanın ve hanedanın kurtuluşu adına yalvarmaktadır.” demiştir.

Geçici hükümet 11 Mart 1917’de kendisini görevden almış ve 22 Mart’ta emekli etmiştir. Rus İç Savaşı başlarında Bolşevikler tarafından uygulanan Kızıl Terör çerçevesinde tutuklandı⁴⁰⁹. Ölümü hakkında kaynaklar farklı bilgi vermekle beraber Bolşevikler tarafından öldürüldüğü çeşitli kaynaklarda farklı tarihler geçmesi sebebiyle kesin değildir⁴¹⁰.

6.2. Alman İmparatorluğu

6.2.1. Generaloberst Felix Ludwig Graf Von Bothmer (Güney (Bothmer) Ordusu Komutanı) 10 Aralık 1852 – 18 Mart 1937

Felix Graf von Bothmer 10 Aralık 1852 yılında soylu Bothmer ailesinin oğlu olarak Bavyera’da dünyaya geldi, babası Korgeneral ve Levazım Generali olan Max Graf von Bothmer’dir (1816-1878). 12 Şubat 1871’de başladığı askeri kariyerinde yetenekleri sayesinde Birinci Dünya Savaşı başlamadan kendisini kanıtlayarak korgeneral olmayı başardı⁴¹¹. Birinci Dünya Savaşı başında hastalığından dolayı görev alamayan von Bothmer 1914 sonunda aktif göreve başlayabildi ve 1915 başında kendi adıyla anılan ve Güney Ordusu içerisinde yer alan Bothmer Ordusu’nu kurdu⁴¹². 9 Nisan 1915’te

Galiçya’yı geçerek Macaristan’a ilerlemeye çalışan Rus ordularına karşı inisiyatif olarak taarruza kalkan Bothmer, Rus birliklerini Karpat Dağları’nda siper savaşı yapmaya zorladı ve beraber hareket ettikleri ve üstü olan General von Linsingen’in

⁴⁰⁹ Aliğa Şihlinski, Мои Воспоминания {Anılarım} {Rusça} (Bakü: Azernashr, 1984).

⁴¹⁰ Ganin, *a.g.m.*, 49-53.

⁴¹¹ Othmar Hackl, *Die Bayerische Kriegsakademie (1867-1914)* (München: CH Beck Publishing, 1989), 411.

⁴¹² Konrad Krafft von Dellmensingen; Friedrich Franz Feeser, *Das Bayernbuch vom Weltkriege 1914-1918* (Stuttgart: Chr. Belser AG, 1930), 45.

birliklerinin yardıma gelmesini sağladığı gibi düzeni bozulan Avusturya birlikleri General Karl von Pflanzer-Baltin ve Mareşal Svetozar Boroević von Bojna komutasında yeniden toparlandılar ve Alman destek birlikleri bu iki orduya dahil oldu; Bothmer'in bu başarısının ardında elindeki piyade, topçu ve istikam birliklerini planlı olarak kullanması yatıyordu ve bu sebepten dolayı kendisi ödüllendirildi⁴¹³. Gorlice–Tarnów Muharebesi sırasında halen Karpat Dağları'nda olan Bothmer ve ordusu, Rus birliklerini bir kez daha mağlup ederek onları Lemberg'e (Lviv) çekilmeye zorladı ve geri çekilen Rus birliklerinin düzenini bozarak Lemberg'e olan ilerlemenin önünü açtı⁴¹⁴.

Bu başarılarından dolayı bir kez daha ödüllendirilen Bothmer, Haziran 1916 başında Güney Ordusu'nun başına getirildi ve Brusilov Taarruzu devam ederken bu ordu Bothmer Ordusu adını aldı⁴¹⁵. Rus birliklerinin Avusturya hatlarını yarması sonucu Alman Genelkurmayı'ndan yardım isteyen Mareşal Conrad von Hötzendorf'a cevap veren Doğu Cephesi Komutanı Paul von Hindenburg, gelecek olan destek birliklerinin Bothmer'in komutası altında toplanacağını bildirdi ve Batı Cephesi'nden gelen Alman birlikleri, nispeten iyi durumda olan Avusturya birlikleri ve bölgeye gönderilen Osmanlı 15.Kolordusu (19.Tümen ve 20.Tümen) Bothmer Ordusu'nun altında toplandı⁴¹⁶. Yeni gelen birliklerle tekrar düzenlenen Bothmer Ordusu, Galiçya'daki yerlerini korurken hattı tutmaya çalışan, Böhm-Ermolli Orduları hariç, diğer Avusturya orduları tutunamayarak geri çekildi⁴¹⁷. Bu başarısı hem Mareşal von Hindenburg hem de Bavyera Kralı III. Ludwig tarafından takdir edilerek kendisinin bir kere daha ödüllendirilmesini sağladı⁴¹⁸. Cesareti ve azmi sayesinde bütün sektörün düşmesini engelleyen Bothmer, Ağustos 1916'da devam eden saldırılar karşısında yine yerini korumayı başardı ve Brusilov Taarruzu sonrası yapılan karşı saldırıyı yöneterek Rus birliklerine tekrar kayıplar verdirdi⁴¹⁹. 1917 yazında başlayan Kerensky Taarruzu'da Bothmer'in düşmanı iyi tanınması sebebiyle büyük bir hezimete dönüştü ve akabinde yapılan Alman karşı taarruzu, Rus birliklerine daha fazla kayıp verdirdi⁴²⁰.

⁴¹³ Rudolf von Kramer; Otto Freiherr von Waldenfels, *Der königlich bayerische Militär-Max-Joseph-Orden* (München: Selbstverlag des Königreich Bayern Militär-Max-Joseph-Ordens, 1966), 104.

⁴¹⁴ Kramer; Waldenfels, *a.g.e.*, 161.

⁴¹⁵ Dellmensingen; Feeser, *a.g.e.*, 45.

⁴¹⁶ Akçakayalıoğlu, *a.g.e.*, 31.

⁴¹⁷ Dowling, *a.g.e.*, 80-82.

⁴¹⁸ Kramer; Waldenfels, *a.g.e.*, 161.

⁴¹⁹ Dowling, *a.g.e.*, 133-134.

⁴²⁰ Anton Wagner, *Der Erste Weltkrieg* (Wien: Überreuter, 1981), 258.

4 Şubat 1918 yılında Lorraine sektöründe konuşlu olan 19'uncu Ordu'ya komutan olarak atanan Bothmer, Kasım Ateşkesine kadar kendi bölgesini tutmayı başardı, savaş bitmeden hemen önce generaloberst (denk rütbe kıdemli orgeneral) olan Bothmer sonrasında emekli edildi ve kendisi Bavyera'ya çekildi⁴²¹. 18 Mart 1937 tarihinde vefat eden Generaloberst Felix Ludwig Graf von Bothmer, ailesi her ne kadar karşı çıktıysa da Führer Adolf Hitler'in emri ile yapılan devlet töreni ile defnedildi.

6.2.2. Generaloberst Alexander Von Linsingen (Bug Ordusu – Linsingen Ordular Grubu Komutanı) 10 Şubat 1850 – 5 Haziran 1935

Alexander Adolf August Karl von Linsingen, 10 Şubat 1850 tarihinde Hildesheim'da eski soylu ailelerden olan Linsingen sülalesinin bir ferdi olarak dünyaya geldi. Askerlik kariyerine 1868 yılında Hannover'da başlanan ve Berlin'de devam eden aday subaylık eğitimi ile başlayan Linsingen, Franspa-Prusya Savaşı'nda gösterdiği yararlılıklar neticesinde ödüllendirildi; 1874 yılından itibaren görev yeri birçok kez değiştirilmesine rağmen 1901'de tümgeneral, 1905'te korgeneral ve 1909'da da İkinci Kolordu komutanı oldu⁴²². Kendisi Alman

Genelkurmayı'nda görev almamış nadir Alman generallerinden olan von Linsingen, Birinci Dünya Savaşı başında komuta ettiği kolordu ile birlikte Birinci Marne Savaşı'na katıldı. Rus birliklerinin Galiçya'yı işgale başlayıp Avusturya'yı zor duruma düşürmesinin ardından Ocak 1915'te bölgeye gönderilen von Linsingen, Güney Ordusu'nun, sonradan Bug Ordusu, kurulmasına vesile olurken Eylül 1915 itibari ile bu orduların birleştirilmiş hali olan Linsingen Ordular Grubu komutanı oldu⁴²³. Brusilov Taarruzu başladığı sırada kısa bir geri çekilme ile yeniden konuşlanan Linsingen, 18 Haziran 1916 tarihinde Brusilov'a destek için taarruz eden ancak zayıf

⁴²¹ J. Rickard, "Felix Graf von Bothmer, 1852-1937", *History of World War*, http://www.historyofwar.org/articles/people_bothmer_felix.html (4 Kasım 2007) [Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019]

⁴²² Klaus Mlynec, "Linsingen, Alexander von", *Hannoversches Biographisches Lexikon* (Hannover: Schlüter, 2002), 236.

⁴²³ Hermann Cron, *Geschichte des Deutschen Heeres im Weltkriege 1914-1918* (Berlin: Siegmund, 1937), 399.

ve kötü planlanmış bir şekilde taarruz eden General Evert'in saldırısını durdurduğu gibi 24 Haziran'da birliklerini karşı taarruza kaldırarak kendi birliklerinden sayıca fazla olan Rus birliklerini Kovel şehrinde yenerek hem Alman ve Avusturya ihtiyat birliklerin intikalini kolaylaştırdı hem de Rus birliklerine ciddi bir darbe vurarak Brusilov Taarruzu'nu ilk kez yavaşlattı⁴²⁴. 1917-1918 yılları arasındaki taarruzları da yöneten ve Brest-Litovsk Antlaşması imzalandıktan sonra da Alman birliklerinin Ukrayna'daki ilerleyişlerini sağlayan Linsingen, 31 Mart 1918'de komutasındaki ordunun lağvedilmesinin ardından Berlin'e çağrıldı ve 7 Nisan günü orgeneralliğe terfi ettirildi⁴²⁵. 9 Kasım'da istifa eden Linsingen, Hannover'a çekildi ve 5 Haziran 1935 tarihinde vefat ettiğinde yapılan devlet töreninin ardından defnedildi.

6.2.3. Mareşal August Von Mackensen (Mackensen Orduları Komutanı) 6 Aralık 1849 – 8 Kasım 1945

Anton Ludwig Friedrich August von Mackensen, takma ismi ile Son Hussar, 6 Aralık 1849 tarihinde Saksonya'nın Dahlenberg köyünde doğdu⁴²⁶. 1865'te eğitim hayatına başlayan von Mackensen, askeri kariyerine 1869'da gönüllü olarak katıldığı Prusya İkinci Muhafız Hussar Alayı ile başladı; Fransa-Prusya Savaşı sırasında Orleans civarlarında keşif görevi sırasında yaptığı başarılı saldırı ile teğmen rütbesine terfi ettirilen von Mackensen, savaş sonrasında ordudan ayrılıp Halle Üniversitesi'nde eğitim gördüyse de 1873 yılında tekrar orduya, eski alayına geri döndü⁴²⁷.

1891 yılında Harp Akademisi'nde üç yıl hazırlık okuması gerekirken doğrudan Alman

⁴²⁴ Büyük Britanya'nın Rusya büyükelçisi Sir George Buchanan, bu muharebe üzerine "Rusya'nın uğradığı kayıplar o kadar muazzam ki bütün ülke yas tutuyor. Son zamanlarda Kovel'e ve diğer yerlere yapılan başarısız saldırılarda pek çok hayat gereksiz yere feda edildi, mücadele etmenin faydasız olduğu izlenimi zemin kazanıyor ve Büyük Britanya'nın aksine Rusya'nın savaşı uzatarak kazanabileceği hiçbir şey yoktur." yorumunu yapmıştır.

George Buchanan, *My mission to Russia and other diplomatic memories* (London; New York: Cassell and Co., Limited, 1923), 28.

⁴²⁵ Sebastian Hafner, *1918/19 Die deutsche Revolution* (Reinbek: Rowohlt, 2004), 76.

⁴²⁶ Theo Schwarzmüller, *Zwischen Kaiser und "Führer". Generalfeldmarschall August von Mackensen. Eine politische biographie* (München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 1995), 17-29.

⁴²⁷ Schwarzmüller, *a.g.e.*, 34.

Genelkurmayı'na atandı; üstü olan Helmuth von Moltke onu “sevimli bir karakter” olarak nitelendirdiği gibi⁴²⁸ Alfred von Schlieffen'in emir subayı olması için onu bizzat çağırdı. Schlieffen kendisi için “milyonlarca kişiyi barındıran bir orduya liderlik etme konusunda büyük bir eğitmen” demiştir⁴²⁹. Kayser II. Wilhelm'i de etkileyen von Mackensen, daha sonradan Kayser'in emir subayı oldu ve 1901'e kadar bu görevde kaldı; 1901'de yeni kurulan Muhafız Hussar Tugayı'na komutanlık yaparken 1903'te Danzig'deki 36'ıncı Tümen'e atandı⁴³⁰. 1908 yılında 17'inci Kolordu'ya atanan von Mackensen, Birinci Dünya Savaşı başında Mareşal von Hindenburg'un emrinde Doğu Cephesi'ndeydi ve Tannenberg Muharebesi'ne ile Birinci Masur Gölleri Muharebesi'ne katılarak Rus birliklerini Doğu Prusya'dan uzaklaştırdı; 2 Kasım 1914'te Doğu Cephesi Başkomutanı olan Hindenburg'dan Dokuzuncu Ordu'nun komutasını devraldı ve Łódź (Voç) ile Varşova civarlarında yaptığı başarılı muharebeler sonucu 27 Aralık'ta Pour le Mérite Madalyası'na layık görüldü⁴³¹.

1915 Nisanı'nda Galiçya'dan Macaristan'a ilerleyen Rus ordularına yapılacak olan karşı taarruz için bir koalisyon ordusu oluşturulması ve başında da bir Alman general olması kararlaştırıldı, bu kararı onaylayan Avusturya Genelkurmayı von Mackensen'in bu ordunun başında olmasını kabul etti ve Mackensen Ordular Grubu oluşturuldu⁴³². Alman 11'inci Ordusu ve Avusturya 4'üncü Ordusu'ndan oluşan Mackensen Ordular Grubu, ezici bir topçu üstünlüğüne sahipti ve Gorlice ile Tarnów arasında konuşlanmış Rus birliklerine saldırarak, etkili bir savunma hattı kurmalarına izin vermeyerek, Przemyśl ve Lemberg şehirlerini geri alarak Galiçya'yı kurtardı ve bütün Rus birliklerini Polonya'dan geri çekilmeye zorladı⁴³³.

Bu başarıları ona birçok onur ve madalya kazandırmaklar beraber 22 Haziran 1915 tarihinde mareşalliğe terfi etmesini de sağladı. Ekim 1915'te Sırbistan'a yapılacak olan yeni bir sefer için Alman 11'inci Ordusu, Avusturya 3'üncü Ordusu ve Bulgar 1'inci Ordusu'nun birleşiminden oluşan yeni bir ordu yine von Mackensen'in emrine verildi. Bu ordu da Mackensen Ordular Grubu adını alarak Sırbistan'a intikal etti ve yapılan sefer sonucu Sırpların etkili askeri direnişte bulunmasını engellediyse de Sırbistan

⁴²⁸ a.g.e., 49.

⁴²⁹ a.g.e., 65.

⁴³⁰ Günter Wegner, *Stellenbesetzung der deutschen Heere 1815-1939* (Osnabrück: Biblio Verlag, 1993), 131, 463.

⁴³¹ Denis. E. Showalter, *Tannenberg: Clash of Empires* (Hamden: Archon, 1991), 178.

⁴³² Schwarzmüller, a.g.e., 105.

⁴³³ Robert L. DiNardo, *The Gorlice-Tarnow Campaign, 1915* (Santa Barbara: Praeger, 2010).

ordusunu tamamen imha edemedi ve kalan birlikler Makedonya Cephesi'nde İtalyan ve Fransız yardımları ile tekrar savaşa devam etti⁴³⁴.

Brusilov Taarruzu devam ederken taarruzun başarılarından etkilenerek Rus birliklerinin Avusturya ve Alman ordularını bir kez daha püskürteceğine inanan Romanya'nın Antant yanında savaşa girmesi ile Transilvanya'yı işgale başlaması sonucu Von Mackensen'in emrine Alman, Avusturya, Bulgar ve Osmanlı kuvvetlerinden oluşan yeni bir ordu verildi ve bu orduyla Dobruca'ya doğru taarruza başlaması istendi. 8 Eylül 1916 itibari ile ezici topçu üstünlüğü sayesinde Tuna civarındaki iki büyük kaleyi almayı başaran von Mackensen, 6 Aralık günü Bükreş'e girdi⁴³⁵. Kerensky Taarruzu sonrası kalan Romanya ordusunun yok edilmesi üzerine yapılan seferde yer alan von Mackensen, Mărăşeşti'de yapılan muharebede Alman birliklerinin verdiği kayıp neticesinde hedeflerine ulaşamadığı için Moldova'yı işgal edememiştir⁴³⁶. Kasım Ateşkesi imzalandıktan sonra Almanya'ya dönme yolunda İtilaf kuvvetleri tarafından teslim alınan von Mackensen, 1919 Kasım ayına kadar esir tutuldu⁴³⁷. 1920 yılında emekli olan von Mackensen, Versay Antlaşması'na ve monarşinin lağvedilmesine karşı çıkmakla beraber başlarda siyasetten uzak dururken sonraları aşırı sağ ve milliyetçi grupları desteklemek için savaş kahramanı imajını kullanmaktan da geri durmadı. 1932 seçimlerinde Hitler'e karşı Hindenburg'u destekledi ancak Hitler'in iktidara gelmesinin ardından görünürde bir Nazi destekçisi olarak kalmayı tercih etti⁴³⁸. 1940lı yılların başında Hitler ve Goebbels, von Mackensen'in sadakatinden şüphe duysalar da herhangi bir girişimde bulunmadılar⁴³⁹. 8 Kasım 1945'te hayatı Prusya Krallığı, Kuzey Alman Konfederasyonu, Alman İmparatorluğu, Weimar Cumhuriyeti, Üçüncü Reich ve İkinci Dünya Savaşı'nı kaplayan Mareşal August von Mackensen 95 yaşında hayata gözlerini yumdu.

⁴³⁴ Sırbistan'a hareket etmeden önce von Mackensen, askerlerine şu konuşmayı yapmıştır: "İtalyan, Rus veya Fransız Cephesi'ne gitmiyorsunuz. Tehlikeli, sert, korkusuz, keskin ve yeni bir düşmana karşı savaşıyorsunuz. Sırp Cephesi'ne, Sırbistan'a gidiyorsunuz; Sırlar özgürlüklerine son derece düşkün olan ve son adama kadar savaşacak insanlardır. Bu küçük düşmanın şanımıza gölge düşürmemesine ve başarılarımızdan ödün vermemeye dikkat ediniz."

Schwarzmüller, *a.g.e.*, 124-125.

⁴³⁵ Stone, *a.g.e.*, 272-281.

⁴³⁶ Gilbert, *a.g.e.*, 302.

⁴³⁷ Schwarzmüller, *a.g.e.*, 170, 178.

⁴³⁸ Anna Rosmus, *Hitlers Nibelungen: Niederbayern im Aufbruch zu Krieg und Untergang* (Grafenau: Samples Verlag, 2015), 111.

⁴³⁹ Norman J. W. Goda, "Black Marks: Hitler's Bribery of His Senior Officers during World War II", *The Journal of Modern History*, Vol. 72, No. 2. (2000), 430-432.

6.3. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu

6.3.1. Mareşal Franz Conrad Von Hötzendorf (Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Genelkurmay Başkanı) 11 Kasım 1852 – 25 Ağustos 1925

Franz Xaver Josef Graf Conrad von Hötzendorf, 11 Aralık 1852 tarihinde Viyana'nın kenar mahallelerinden olan Penzing'de Avusturyalı bir subay ailesinin çocuğu olarak doğdu. Askeri kariyerine Hainburg garnizonuna katılarak başladı ve Maria Theresa Akademisi'nde eğitim görerek 1871 yılında teğmen rütbesi ile Avcı (*Alm. Jäger*) taburunda görevlendirildi⁴⁴⁰. 1876'da Harp Akademisi'nden mezun olarak Avusturya-Macaristan Genelkurmayı'na transfer edildi⁴⁴¹. 1878 Berlin Konferansı sonrasında

denetimi Avusturya-Macaristan'a bırakılan Osmanlı vilayeti Bosna-Hersek'i teslim almak üzere gönderilen Dördüncü Tümen'in komuta kademesine atandı. 1888 sonbaharında binbaşı rütbesine terfi etti ve Harp Akademisi'nde askeri taktik dersi vermeye başladı, öğrenciler arasında popüler olan iyi bir öğretmendi⁴⁴².

1890 yılında yarbay rütbesine terfi ettirildi ve 1892'de kendi isteği ile Olmütz şehrinde konuşlu olan 93'üncü Piyade Alayı'na atandı; 1893'de albay rütbesine yükselirken 1885'ten 1899'a kadar da 1'inci Piyade Alayı komutanı oldu, 1899'da tuğgeneral olan von Hötzendorf, 1902'de Trieste'de çıkan İtalyan ayaklanmasının bastırılmasındaki başarısı sebebiyle tümgeneralliğe terfi ettirildi⁴⁴³. 18 Kasım 1906'da Arşidük Franz Ferdinand'ın tavsiyesi ile Genelkurmay Başkanlığı'na getirildi; kendisi de döneminin diğer Avusturya-Macaristan subayları gibi çok az savaş deneyimine sahipti ancak kendisi özellikle teori ve taktik konularında uzmanlaştı⁴⁴⁴.

⁴⁴⁰ Francis J. Reynolds, "Hoetzendorf, Baron Franz Conrad von", *Collier's New Encyclopedia* (New York, P. F. Collier & Son Company, 1921).

⁴⁴¹ Gunther Erich Rothenberg, *The Army of Francis Joseph* (West Lafayette: Indiana Purdue University Press, 1976), 143.

⁴⁴² L. Sondhaus, *Franz Conrad von Hötzendorf. Architect of the apocalypse* (Boston: Humanity Press, 2000), 37

⁴⁴³ Rothenberg, *a.g.e.*, 143.

⁴⁴⁴ *a.g.e.*, 43.

1908 yılında korgeneral olan von Hötzenndorf, 1909 Bosna-Hersek'in ilhakı sırasındaki tutumundan dolayı 1911'de görevinden alınsa da Balkan Savaşları başında Arşidük Franz Ferdinand'ın ısrarı sonucunda tekrar görevinde döndü⁴⁴⁵. Savaş planları özenli olmakla beraber aynı anda iki cephede birden savaşmayı hesaba katmaması sebebiyle eksikti. Bununla beraber Avusturya-Macaristan ordusunun elinde olandan daha fazla mevcuda ve daha iyi eğitime sahip olduğunu varsayarak, gerçekte Avusturya-Macaristan orduları düşmanların ordularından aşağı kalıyordu, yaptığı bu planlarda Alman Genelkurmayı'nın Rus İmparatorluğu'nun demiryollarını iyileştirdiği uyarılarını dikkate almayarak 1870lerin demiryolu zaman çizelgelerini kullandı⁴⁴⁶. Kendi hesaplamasına göre altı haftada zafer kazanacaktı, Rus birliklerinin mobilize olması için otuz güne ihtiyaçları vardı ve Avusturya-Macaristan orduları Sırbistan'a karşı iki haftada mobilize olabilecekti ancak savaş başladığında gecikmeler hemen kendisini gösterdi⁴⁴⁷. Arşidük Franz Ferdinand'ın öldürülmesinden sonra başlayan Temmuz Krizi sırasında von Hötzenndorf, hemen savaş ilan edilmesi gerektiğini savundu; Alman İmparatorluğu şiddetle Sırbistan'ın işgalini talep etse de kendisin bir ay kadar gecikti çünkü askerler hasat zamanı için izindelerdi ve izindeki bu askerleri çağırmak ülkenin gıda arzını bozacağı gibi halihazırda karmaşık olan demiryolu programlarını bozar ve düşmana mobilize olmaları için gereken zamanı verirdi⁴⁴⁸. 29 Temmuz 1914'te ilk harekâtına başlayan von Hötzenndorf ilk yenilgisini de yine bu harekât sırasında aldı; 12 Ağustos'da tekrar harekete geçti ancak yine yenildi ve 22 Ağustos'ta Galiçya üzerinden yapmaya çalıştığı taarruz sonucunda da yenildi⁴⁴⁹. Hötzenndorf, Rus birliklerinin hız ve gücünü hafife aldığı gibi Avusturya-Macaristan ordularının da güçsüzlüğünü görmezden gelmeye devam etti. Nihayetinden Batı Cephesi çıkmaza girdiğinde ve Tannenberg Muharebesi sona erdiğinde Alman İmparatorluğu destek birliklerini gönderebildi. Nitekim Alman Genelkurmayı ile Avusturya-Macaristan Genelkurmayı arasındaki iş birliği Alman Genelkurmay İkinci Başkanı Erich von Falkenhayn ile kendisi arasındaki sürtüşmeden dolayı bulanıklaştı; Brusilov Taarruzu sırasında Avusturya-Macaristan Genelkurmayı'nda artan Alman etkisi sebebiyle ikinci planda kalan von Hötzenndorf, Kasım 1916'da I. Karl'ın tahta

⁴⁴⁵ John Leslie, "The Antecedents of Austria-Hungary's War Aims". *Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit*. Vol.20 (1993), 307–394.

⁴⁴⁶ Herwig, *a.g.e.*, 53-56.

⁴⁴⁷ Leslie, *a.g.m.*, 307–394.

⁴⁴⁸ Herwig, *a.g.e.*, 52-53.

⁴⁴⁹ *a.g.e.*, 87-96, 112-113.

çıkması ile mareşal rütbesine yükseltildi⁴⁵⁰. Bu noktadan itibaren yeni imparator komutayı kendi üzerine alarak ordudaki düzensizliğin kendisinin görevinden alınması ile çözülebileceğine inanmış ancak yerine kimin geçmesi gerektiğine de karar vermemiş vaziyetteydi; 1 Mart 1917’de imparator, von Hötendorf’u görevden aldı ve Hötendorf istifasını istediye de imparator onu Güney Tirol Orduları Grubu’na atadı⁴⁵¹. 1918 baharında yapılan İkinci Piave Nehri Muhaberesi Avusturya-Macaristan için bir hezimete dönüşünce kendisi ve Mareşal Svetozar Borojević von Bojna ciddi şekilde kınandı ve 15 Haziran 1918 yılında görevden alındı⁴⁵². Birinci Dünya Savaşı sonunda kendisi savaşın çıkması ve feda edilen hayatlar konusunda hiçbir suçluluk duymadığını belirterek Avusturya-Macaristan tahtını ve politikacıları suçladı⁴⁵³, 25 Ağustos 1925 tarihinde Almanya’da öldü.

6.3.2. Mareşal Eduard Von Böhm-Ermolli (İkinci Ordu – Böhm-Ermolli Orduları Komutanı) 12 Şubat 1856 – 9 Aralık 1941

Eduard Freiherr von Böhm-Ermolli, 12 Şubat 1856 tarihinde İtalya’nın Marche bölgesinin başkenti olan Ancona’da dünyaya geldi. Askeri kariyerine Maria Theresa Akademisi’nde aldığı eğitim ile başlayarak 1 Eylül 1875 tarihinde teğmen rütbesiyle Arşidük Albrecht’in Dragoon Alayları’nda görev aldı; çeşitli birliklerde görev alırken sürekli olarak terfi etti ve 1 Mayıs 1912’de korgeneral rütbesi ile Kraków’daki 1’inci Kolordu’ya atandı⁴⁵⁴. Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması ile Avusturya 2’inci Ordu’nun komutanlığı kendisine verilerek Sırbistan’a karşı

yapılan sefere gönderildiyse de von Hötendorf’un yanlış hesapları nedeniyle geç kalınmış bir şekilde Rus birliklerine karşı Galiçya’ya hareket etti ancak Rus birliklerini durdurmakta başarılı olamadığı gibi 1915 Mayıs ayına kadar geri çekilme ve birkaç

⁴⁵⁰ Rudolf Kiszling, “Franz Graf Conrad von Hötendorf”, *Tausend Jahre Österreich. Eine Biographische Chronik. Band 3: Der Parlamentarismus und die beiden Republiken* (Wien: Jugend & Volk, 1974), 43.

⁴⁵¹ Rothenberg, *a.g.e.*, 212.

⁴⁵² *a.g.e.*, 202-203.

⁴⁵³ Sondhaus, *a.g.e.*, 244.

⁴⁵⁴ Johann Christoph Allmayer-Beck, "Böhm-Ermolli, Eduard Freiherr von", *Neue Deutsche Biographie* 2 (Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957), 386.

başarısız taarruzdan başka bir faaliyette bulunmadı. Gorlice–Tarnów Muharebesi başlarında Rus hatlarını yarmayı ve Lemberg’i almayı başaran Böhm-Ermolli, Eylül 1915’te komuta ettiği 2’inci Ordu ve 1’inci Ordu’dan oluşan Böhm-Ermolli Orduları Grubu’nun komutasını aldı⁴⁵⁵. Mayıs 1916’da orgeneral rütbesine terfi ettirildi; Brusilov Taarruzu başladığında hatlarının çoğunu koruyabilen tek Avusturya generali olan Böhm-Ermolli, bu taarruz sonrası yapılan karşı taarruzda da aktif rol alarak bir yıl sonra yapılan Kerensky Taarruzu’nda da yerini korumayı başardı⁴⁵⁶. 31 Ocak 1918’de mareşalliğe terfi ettirildi ve Ukrayna’ya ilerlemesi için görevlendirildi, 16 Mayıs’da Odesa’da konuşlu olan ordusunun dağıtılması sebebiyle görevden alındı⁴⁵⁷. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Opava’ya (*Alm. Troppau*) yerleşti ve yeni kurulan Çekoslovakya tarafından, Çekoslovakya ordusunda olmamasına rağmen, kendisine general rütbesi verildi; Çekoslovakya’nın işgali sonrasında Nazi Almanyası’nın altında hayatına devam eden Böhm-Ermolli, 31 Ekim 1940 tarihinde onursal mareşalliğe terfi ettirildi⁴⁵⁸. 9 Aralık 1941 tarihinde 85 yaşında vefat eden Mareşal Eduard von Böhm-Ermolli, yapılan devlet töreninin ardından defnedildi.

6.4. Osmanlı İmparatorluğu

6.4.1. Orgeneral Yakup Şevki (Subaşı) (15.Kolordu Komutanı) 1876 – 20 Aralık 1939

Mehmet Bey oğlu Yakup Şevki 1876 yılında Harput’da doğdu. 28 Mayıs 1894’te Harp Okulu’na başladı ve 17 Ağustos 1896’ta teğmen olarak mezun oldu. Ardından devam ettiği Harp Akademisi’nden de 17 Ocak 1900’de kurmay yüzbaşı olarak mezun oldu. Aynı tarihte Genelkurmay 5.Şube’de görevlendirildi. 18 Mart 1900’de staj için 4.Ordu’ya atandı. 5 Mayıs 1900’de 8.Nişancı Taburu 1.Bölük Komutanı olurken 23 Şubat 1901’de kıdemli kurmay yüzbaşı rütbesine yükseldi. 2 Ocak 1902’de 21.Süvari Alayı 5.Bölük Komutanı

⁴⁵⁵ Glenn Jewison; Jörg C. Steiner, “Eduard Freiherr von Böhm-Ermolli”, *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918*, <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/bohm.htm> (15 Kasım 2016) [Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019]

⁴⁵⁶ Allmayer-Beck, *a.g.e.*, 386.

⁴⁵⁷ Tucker, *a.g.e.*, 216.

⁴⁵⁸ *a.g.e.*, 216.

olurken 23 Şubat 1904'te 4.Ordu Kurmay Heyeti'nde göreve devam etti. 9 Eylül 1905'te 3.Ordu Kurmay Heyeti'ne atandı. 10 Ağustos 1906'da Erzincan Harp Okulu Ders Nazırı Yardımcısı görevine başladı. 3 Mayıs 1907'de kurmay binbaşı olurken 31 Aralık 1908'de 2.Ordu Kurmaylığı'nda görevine devam etti. 8 Temmuz 1909'de 4.Ordu Karargâhı'nda 1.Şube Müdürü olurken 14 Aralık 1909'da 4.Süvari Tümeni Kurmaylığı'na tayin edildi. 25 Ocak 1910'da İstanbul Harp Okulu taktik öğretmeni olarak görevlendirildi. 25 Nisan 1912'de 2.Kolordu Kurmaylığı'na tayin oldu. Tayininin ertesi günü kurmay yarbaylığa terfi ettirildi. 10 Kasım 1912'de Bolayır Müstahkem Mevki Kurmaylığı'na tayin edildi. 25 Aralık 1912'de 2.Kolordu Kurmaylığı'nda görevine devam etti, 4 Şubat 1913'te Çatalca Ordusu'nda Topçu Kumandanlığı Kurmay Başkanı oldu. 14 Mart 1914'te Karadeniz Boğazı Müstahkem Mevki Komutanı olurken 29 Kasım 1914'te albay rütbesine yükseltildi. 31 Ağustos 1915'te 19.Tümen Komutanı, 15 Ekim 1915'te 3.Kolordu Komutan Vekili ve 21 Ekim 1915'te 15.Kolordu Komutan Vekili oldu.

15.Kolordu'nun Galiçya Cephesi'ne sefer emri kendisine ulaştırıldığında, 15.Kolordu'nun hareketinin gizlilik içerisinde olması ve intikal edilecek olan bölgede milli şan ve şerefın korunması adına “gizli” ibareli bir emir yayınlamış ve kolordunun hareketinden önce teçhizat bakımından tüm eksikliklerin giderilmesi, askerlerin içlerinde zayıf ve hasta olanlar varsa acele ile yeni askerler ile değiştirilmesi, askerlerin her gün talim ile meşgul olması ve yeni teçhizatın askerler tarafından öğrenilmesi gibi hususlarda çok hassas davranmıştır⁴⁵⁹.

Yakup Şevki, kolordunun Galiçya'ya intikalinden sonra bazı sorunlarla karşılaşacağını düşünerek birtakım emirler yayınlamış ve kolordu mahiyetindeki tüm birliklerden usul ve nizam dahilinde hareket etmeleri, subayların üniformalarının eksiksiz ve yeni olmaları, görevlendirilen yer veya bölge dışına çıkılmayacağı, resmi teçhizat miktarından fazla teçhizat bulundurulmayacağı ve yük hayvanlarına fazla yük yüklenmeyeceği, erlere angarya iş yaptırılmayacağı şeklinde verdiği emirlerin eksiksiz olarak yerine getirilmesini istemiştir⁴⁶⁰.

15.Kolordu'nun Galiçya muharebeleri devam ederken 5 Ekim 1916'da mirliya (tümgeneral) rütbesine yükseltilmiştir. 18 Kasım 1916'da 14.Kolordu Komutanı olarak tayin edilmiştir. 10 Ağustos 1917'de 2.Kafkas Kolordu Komutanı, 11 Ekim 1917'de 2.

⁴⁵⁹ Toker, *a.g.e.*, 29-30.

⁴⁶⁰ *a.g.e.*, 32-35.

Ordu Komutan Vekili görevine getirilmiştir. 8 Haziran 1918'de 9.Ordu Komutanı, 17 Aralık 1919'da Tetkik ve Tasnif Komisyon Başkanı ve 31 Aralık 1919'da Yüksek Askerî Şûra Üyesi olarak görev yaptı. 16 Mart 1920'de İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürgüne gönderildi. Sakarya Meydan Muharebesi sonrasında yapılan esir değişimi antlaşması ile 31 Ekim 1921'de Malta'dan İnebolu'ya geldi ve İstiklal Harbi'ne katıldı. 18 Kasım 1921'de 2.Ordu Komutanı olurken Başkomutanlık Meydan Muharebesi sonrasında 31 Ağustos 1922'de korgeneral rütbesine terfi ettirildi. 20 Nisan 1924'te Yüksek Askerî Şûra üyesi oldu ve 30 Ağustos 1926'da orgeneral rütbesine terfi ettirildi. 30 Aralık 1939'da Yüksek Askerî Şûra üyesi iken vefat etmiş⁴⁶¹ ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir. 27 Eylül 1988 tarihinde naaşı Devlet Mezarlığı'na nakledilmiştir⁴⁶².

6.4.2. Albay Mehmet Şefik (Aker) (19.Tümen Komutanı) 1 Ocak 1877 – 6 Şubat 1964

Kesriyeli Selim Bey'in oğlu olan Mehmet Şefik 1877 yılında Manastır'a bağlı Kesriye kazasında doğdu. 28 Mayıs 1894'te başladığı Harp Okulu'ndan 17 Ağustos 1896'da teğmen rütbesi ile mezun oldu. Aynı tarihte Debre'de konuşlu olan 3.Ordu 72.Alay 3.Tabur 3.Bölük'te takım komutanı ve sonra İstanbul'da konuşlu olan 2.Alay 1.Tabur 3.Bölük'te takım komutanı oldu. 29 Ağustos 1896'da 72.Alay 3.Tabur 2.Bölük'te, 28 Eylül 1896'da 1.Nizamiye Ordusu açığına tayin edildi. 1897 Osmanlı-Yunan Harbi sırasında 1 Mayıs 1897'de 2.Alay 1.Tabur 3.Bölük'e

tayin edildi. 8 Mart 1900'de 28.Tugay Mülhakkı'na tayin edildi. Aynı tarihte üsteğmen rütbesini atlayarak yüzbaşılığa terfi ettirildi ve gönüllü olarak Yemen'de konuşlu olan 4.Tümen'e Kurmay Başkan Vekili görevi ile tayin edildi. 17 Ekim 1901'de 14.Tümen Mülhakkı'na tayin edildi. Nisan 1902'de hava değişimi için İstanbul'a gönderildi. 17 Mayıs 1903'te 2.Ordu Simav Alayı 2.Tabur 2.Bölük Komutanı ardından da tabur komutanı oldu, 25 Eylül 1905'te kıdemli yüzbaşı rütbesi

⁴⁶¹ *Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri* (Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 1989), 71-72.

⁴⁶² Hülya Toker, *Çanakkale Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri* (Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, 2014), 541-542.

ile Edremit Redif Alayı 4.Tabur Komutanı görevine getirildi. 13 Kasım 1907'de 2.Ordu 4.Edremit Taburu Komutanı olarak tayin edildi, 18 Temmuz 1908'de binbaşı rütbesiyle Çanakkale Redif Tümeni Bayramiç Alayı Ezine Redif Tabur Komutanı oldu. 1912'de Edremit Redif Tümeni Bayramiç Alay Komutan Vekili olurken sonrasında tekrar Ezine Redif Tabur Komutanı görevine getirildi. Şubat 1914'te 9.Tümen 25.Alay 3.Tabur Komutanı, 8 Eylül 1914'te 3.Kolordu 25.Nizamiye Alayı 3.Tabur Komutanı oldu⁴⁶³ ve Ekim 1914'te 29.Tümen 27.Alay Komutanı sıfatıyla Çanakkale Cephesi'ne gönderildi. Arıburnu Muharebeleri devam ederken 29 Kasım 1914'te yarbay rütbesine yükseltildi. 8 Ağustos 1915'te 19.Tümen Komutanı olarak tayin edildi. 9 Ocak 1916 tarihinde 15.Kolordu mahiyetine dahil edildi ve Ağustos 1916'da Galiçya Cephesi'ne gönderildi.

14 Aralık 1916'da albay rütbesine terfi ettirilmiş ve Ekim 1916'da İzmir Tümeni Askeralma Dairesi Başkanı görevine tayin edilmiştir. 28 Ocak 1917'de 5.Ordu 21.Kolordu 59.Tümen Komutanı, 19 Temmuz 1917'de 49.Tümen Komutanı, 24 Temmuz 1917'de becayişle 57.Tümen Komutanı ve aynı zamanda 24 Ekim 1917'den itibaren ek görev olarak 8.Ordu 21.Kolordu Komutan Vekili ve bu kolordu lağvedildikten sonra 57.Tümen ile beraber İzmir Güney Cephesi (Menderesler Grubu) Komutanı olmuştur. Ağustos 1920'den Şubat 1921'e kadar Konya ayaklanması nedeniyle oluşturulan takip müfrezesi komutanı olarak ve Millî Savunma Bakanlığı'nın Antalya'da İtalyanlardan silah ve cephane tedarikine ait işlerinde görev yapmıştır. 1 Mart 1921'de 6.Tümen ve sonra Dinar-Menderes Havalisi Komutanı, 14 Haziran 1921'de Antalya ve Havalisi Komutanı, 24 Kasım 1921'de 2.Ordu 2.Kolordu 7.Tümen Komutanı, 9 Mayıs 1922'de Konya'da Batı Cephesi'ne bağlı Özel Askeri Mahkeme Başkanı ve II Eylül 1922'de Elâzığ 11.Kolordu Askeralma Heyeti Başkanı olarak görevine devam etmiştir. Kasım 1923'te başkanı olduğu heyetin lağvedilmesi ile açığa alınmıştır. 28 Ocak 1924'te MSB 2 Numaralı İstanbul Üstsubay ve Subay Askeralma Mahkemesi Üyesi olurken 25 Şubat 1931'de emekliye ayrılmıştır. 6 Şubat 1964'te İstanbul'da vefat etmiştir⁴⁶⁴.

⁴⁶³ a.g.e, 148-159.

⁴⁶⁴ *Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, 77-79.

6.4.3. Kurmay Albay Yasin Hilmi Salman (El-Haşimi) (20.Tümen Komutanı)

1884 – 21 Ocak 1937

Süleyman Bey'in oğlu olan Yasin Hilmi, Tarihçi Muhammad Y. Muslih'e göre babasının adı Seyyid Selman'dır ve Peygamber soyundan geldiği iddia edilmektedir⁴⁶⁵, 1878 yılında Bağdat'ta doğdu. 14 Mart 1900'da girdiği Harp Okulu'ndan 1902 yılında teğmen olarak mezun oldu. 5 Kasım 1905'te de Harp Akademisi'nden kurmay yüzbaşı olarak mezun oldu. Harp Okulu ve Harp Akademisi'ndeki eğitimi sırasında İslam Peygamberi'nin mensup olduğu Kureyş kabilesinin bir kolu olan Beni Haşim kabilesinin

ismini soyadı olarak kullanmaya başlamıştır, eğitimi boyunca asker yetenekleri sebebiyle çokça takdir görmüştür⁴⁶⁶. 19 Ekim 1912'de kurmay binbaşı rütbesine terfi ettirilmiş, 1913'te Musul'a gönderildiğinde kardeşi Taha El-Haşimi ile birlikte Arap milliyetçisi bir örgüt olan Ahd'ın bu şehirdeki şubesini açmıştır⁴⁶⁷. Şam'da kurulu olan başka bir milliyetçi örgüt El-Fetat ile yakın ilişkilerde bulunmuş ve Şerif Hüseyin'in Ordusu'nda görevli bir subay olan Emir Faysal ile de yakın ilişkiler kurmuştur⁴⁶⁸. Birinci Dünya Savaşı başında 17.Kolordu Kurmay Başkanı olarak göreve başlamıştır. Bir Arap milliyetçisi olmasına rağmen Emir Faysal'ın Şerif'in Ordusu'na katılma isteğini askerlik görevinden ayrılmak istemediğini söyleyerek reddetmiştir, aynı şekilde Birinci Dünya Savaşı'na kadar sürecek olan bu sadakati kendisinin Cemal Paşa'ya yapılması planlanan bir suikast girişiminde bulunmasını da engellemiştir⁴⁶⁹. 20.Tümen Komutanı olarak Galiçya Cephesi'ne gönderilmiştir. Askeri yetenekleri ve Galiçya'da göstermiş olduğu başarıdan dolayı hem Osmanlı Genelkurmayı hem de

⁴⁶⁵ Ailenin Arap olup olmadığı ve Peygamber soyundan gelip gelmediği halen tartışma konusu olsa da tarihçi Muhammad Y. Muslih'e göre aile 17.yy'da Bağdat'a yerleşmiş olan ve sonradan Araplaşmış olan Türkmen aşiretlerindendir.

Muhammad Muslih, *The Origins of Palestinian Nationalism* (New York: Columbia University Press, 1988), 143.

⁴⁶⁶ a.g.e., 144.

⁴⁶⁷ Basheer M. Nafi, "King Faysal, the British and the Project for a Pan-Arab Congress, 1931–33", *Islamic Studies Vol.37 Issue 4* (2016), 479–502

⁴⁶⁸ Ali A. Allawi, *Faisal I of Iraq* (New Haven: Yale University Press, 2014), 52.

⁴⁶⁹ Muslih, a.g.e., 144.

Kayser II. Wilhelm tarafından ödüllendirilmiştir⁴⁷⁰. 1918 yılında Batı Şeria’da bulunan Tulkarim şehrinde konuşlu olan 4.Ordu’ya atanmıştır, aynı yılın bahar ayında İngiliz birlikleri Amman şehrine doğru taarruzlarına başlamışlardır ve bu muharebe sırasında Osmanlı ordularını yönetirken yaralanarak Şam’a gönderilmiştir⁴⁷¹.

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında tekrar Osmanlı ordusuna katılmak istemiş ancak antlaşma şartları gereğince geri kabul için başvuru yapmadığından reddedilmiştir⁴⁷². Sykes-Picot Antlaşması gereğince Suriye ve Lübnan’da hakimiyet bölgesi oluşturan Fransız birliklerine karşı Emir Faysal’ın Suriye’de kurduğu Birleşik Arap Krallığı’nda genelkurmay başkanlığı görevine getirilmiştir⁴⁷³. Fransızların Şam’a girmesini engellemek ve kurulan ülkenin tanınmasını sağlamak amacıyla asker toplama faaliyetlerine başlanması emrini vermiş ancak Britanya, Fransa’nın Suriye ve Lübnan manda devletini kabul ederek Faysal’a verdiği bağımsızlık garantisini geri çekmiş ve El-Haşimi’yi de Mustafa Kemal ile Suriye üzerinde Fransızlara karşı yapılacak olan direniş hususunda anlaşmak ile suçlayarak Kasım 1919’da tutuklamıştır⁴⁷⁴.

1922 yılında Bağdat’a dönmesine izin verilmiş ve Britanya mandası olan Irak Krallığı’nda 1924 yılında Kral Faysal tarafından başbakan yapılmıştır ancak 1925 Ankara Antlaşması sonucunda Irak Krallığı’nın çıkarlarına aykırı hareket etmekten görevden alınmıştır⁴⁷⁵. 1934 yılında şiddetlenen Şii isyanları sebebiyle tekrar başbakan olarak atanmış ancak Kral Gazi ile yakın çevresinin El-Haşimi’nin uygulamalarından rahatsız olması sebebiyle 1936 yılında yapılan darbe sonucunda Lübnan’a kaçmıştır ve 21 Ocak 1937’de Lübnan’da vefat etmiştir⁴⁷⁶.

⁴⁷⁰ Türk kaynaklarına göre en fazla kurmay albay rütbesine kadar yükseltilmiştir ancak yabancı kaynaklar kendisinin tümgeneral rütbesine kadar yükseltildiğini belirtmişlerdir.

Bkz. Mohammad A. Tarbush, *The Role of the Military in Politics: A Case Study of Iraq to 1941* (Abingdon: Routledge, 2015), 116-117.

⁴⁷¹ Muslih, *a.g.e.*, 144.

⁴⁷² Tarbush, *a.g.e.*, 116-117

⁴⁷³ Allawi, *a.g.e.*, 161.

⁴⁷⁴ *a.g.e.*, 261.

⁴⁷⁵ Charles Tripp, *A History of Iraq* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), 58-59.

⁴⁷⁶ Peter Wien, “The Long and Intricate Funeral of Yasin al-Hashimi: Pan-Arabism, Civil Religion and Popular Nationalism in Damascus, 1937”, *International Journal of Middle East Studies Vol.43 Issue 2* (2011), 271–292.

7. SONUÇ

Dünya tarihinde eşine az rastlanan bir operasyon olan Brusilov Taarruzu, verilen kayıplar olarak bakıldığında en ölümcül muharebeler listesinde üst sıralardadır. Bir yüzyıl öncesinin taktiklerinin gelişen ve silahları daha ölümcül hale getiren teknolojiye rağmen kullanılması, Birinci Dünya Savaşı'nın diğer cephelerinde de görüldüğü üzere, insan ve ekipman kaybına sebep olmuş ve büyük yıkım yaratmıştır. Bu taktiklerin değişmesi gerektiğini ilk fark edenlerden olan General Aleksey Brusilov, kısa ama dar alanda belirli hedeflere sahip olan saldırıların sürpriz faktörü ile birlikte kullanılınca başarıya ulaşabileceği yönünde radikal bir yaklaşım geliştirmiştir. Ne var ki bu yaklaşımı Rus Genelkurmayı arasında pek yankı bulmasa da Çar II. Nikola'nın başkomutanlık makamını devralması ile birlikte Brusilov'a onay vermesi, bu yeni taktiklerin denenebilmesi için bir fırsat olmuştur.

Neticede başarılı olan Brusilov'un bu taktikleri Rus Genelkurmayı tarafından tam anlaşılamadığı için geniş alanda uygulanamamış ve diğer subayların da bu taktiklerin potansiyelini fark edememeleri Brusilov'un başarılarının sınırlı olmasına sebep olmuştur. Haziran 1916'da başlayan bu taarruzun esas cephesinin Güneybatı Cephesi yerine Batı Cephesi şeklinde revize edilmesi, Brusilov'un taarruzunun tam potansiyeline ulaşmadan Rus İmparatorluğu'nun elindeki insan ve ekipman gibi değerli kaynaklarını tüketmesine sebep olmuştur. Bunula birlikte Batı Ordular Grubu komutanı General Evert'in yaptığı başarısız taarruzlar ve ardından taarruz etmeyişi, Rus Genelkurmayı'ndaki diğer subayların Brusilov kadar yetenekli olmadıklarını ve inisiyatif almayı bilmediklerini göstermektedir. Evert'in inisiyatif almaması ve Brusilov'un taktiklerini öğrenmeye başlayan Avusturya ve Alman birlikleri, Batı Orduları'nın yaptığı diğer taarruzları durdurduğu gibi esas darbeyi vurması gereken Kovel Taarruzu'nu da durdurulmuşlardır. Her ne kadar Brusilov Taarruzu, Batı Cephesi'ndeki subayların yeteneksizliği sebebiyle istenilen sonucu elde edememiş olsa da Güneybatı Cephesi'nde Avusturya-Macaristan birliklerini ciddi derecede zorlamış ve bunun sonucunda ise Galiçya'ya gidecek olan destek birlikleri arasında bir Türk kolordusunun bulunması ihtimali de gündeme gelmiştir.

Çanakkale Muharebeleri sırasında görev yerini en iyi şekilde muhafaza eden 15.Kolordu, Çanakkale Muharebeleri sonrasında Keşan'da mevzi aldırılmış ve Enver Paşa'nın direktifleri ile içlerinden en iyi görünümlü, en iyi eğitilmiş ve en iyi talimli olanların Galiçya Cephesi'ne gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Ağustos 1916 ortasında Galiçya'ya intikali tamamlanan 15.Kolordu, ağustos ayı boyunca girdiği bütün destek muharebelerinde müttefiklerine en iyi şekilde yardımcı olmuştur.

Eylül 1916 boyunca Karpat Dağları önlerini zorlamaya çalışan Rus birliklerine karşı doğrudan muharebeler icra etmeye başlayan 15.Kolordu, 16 Eylül'de gerçekleştirdikleri muharebe sonucu ciddi derecede zayıt vermiş olsa da Rus taarruzunu üç kez durdurmayı başarmıştır. Bu başarısı kolordunun hem Enver Paşa tarafından hem de Güney Ordusu komutanı Bothmer tarafından takdir görmesini sağlamıştır. Ekim ayı ve sonrasında devam eden muharebelerde 15.Kolordu görevini en iyi şekilde icra etmiş ve Avrupa'da Alman ve Avusturya subayları arasında oluşan ve propaganda olarak kullanılan "Kahraman Türk" imajını korumuştur.

Brusilov Taarruzu'nda kullanılan taktikler Batı Cephesi'nde birbirlerinden bağımsız olarak Fransa, Almanya ve Britanya tarafından uygulanmıştır. Almanya'nın savaşın son senesinde başlattığı Bahar Taarruzu'nda ve Fırtına Birlikleri'nin (*Alm. Sturmtruppen*) oluşturulmasında General Brusilov'un uyguladığı taktiklerin dolaylı yoldan katkısı bulunmaktadır. Brusilov'un taktiklerinin temeli olan şok ve manevra her ne kadar ilk safhada düşmanı şaşırtıp birçok birliğini imha ettiyse de bu taktiğin eğitimini almış birliklerin yok olması ile savaş, manevra savaşından tekrar siper savaşına dönmüş ve düşmanın tamamen imha edilememesine sebep olmuştur. Aynı şekilde eğitilmiş Alman birliklerinin Bahar Taarruzu başında elde ettikleri inisiyatifi devam ettirememesinin sebebi de uçak ve tank gibi diğer etmenlerle birlikte bu taktiğe adapte olmuş eğitilmiş personelin yerine aynı derecede eğitilmiş yeni birliklerin konulamamasıdır.

Brusilov Taarruzu, icra ettiği taktikleri ile Birinci Dünya Savaşı'nın en yaratıcı hareketlerinden biridir. Stratejik hedefini başarı ile gerçekleştirmiş ancak İttifak Devletleri'nin cepheye destek kuvvetlerini göndermesi ve Rus birliklerinin inisiyatifi kaybetmesi, silah ve ekipman açığının taarruzu idame ettiremeyecek kadar büyük boyutlara ulaşması ile Alman ve Avusturya subaylarının kullanılan taktikleri öğrenmeye başlaması üzerine taarruz, etkili olma özelliğini kaybetmiş ve Çar II. Nikola tarafından durdurulmasına karar verilmiştir.

KAYNAKÇA

Birinci Derece Kaynaklar

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Arşivi
Österreichisches Staatsarchiv

İkinci Derece Kaynaklar

«60 лет Победе. Создание Ставки Главного Командования Вооруженных Сил СССР [Zaferin 60.yılında. SSCB Silahlı Kuvvetleri Yüksek Komutanlığı Karargahının Kurulması].» *victory.mil.ru*. 5 Mart 2009. (erişildi: Haziran 16, 2020).

A.Kaye, Clifford. «Military Geology in the United States Sector of the European Theater of Operations during World War II.» *Bulletin of the Geological Society of America* 68, no. 1 (1957): 47.

Akçakayalıoğlu, Cihat. *Birinci Dünya Harbi VII.Cilt Avrupa Cepheleri 1.Kısım (Galiçya Cephesi)*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 1967.

Allawi, Ali A. *Faisal I of Iraq*. New Haven: Yale University Press, 2014.

Allen, William Edward David, ve Pavel Pavlovich Muratov. *Caucasian Battlefields: A History of Wars on the Turco-Caucasian Border, 1828–1921*. Nashville: Battery Press, 1999.

Allmayer-Beck, Johann Christoph. «Böhm-Ermolli, Eduard Freiherr von.» *Neue Deutsche Biographie* 2 içinde, 356. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1957.

Anderson, Matthew Smith. *The Ascendancy of Europe: 1815-1914*. Abingdon: Routledge, 2014.

———. *The Eastern Question, 1774–1923: A Study in International Relations*. New York: St. Martin's Press, 1966.

Artuç, İbrahim. *1915 Çanakkale Savaşı*. İstanbul: Kastaş Yayınları, 1992.

Ascher, Abraham. *The Revolution of 1905: A Short History*. Stanford: Stanford University Press, 2004.

Aspinall-Oglander, Brig C. F. *Military Operations Gallipoli: May 1915 to the Evacuation. History of the Great War Based on Official Documents by*

- Direction of the Historical Section of the Committee of Imperial Defence.* London: Heinemann, 1932.
- Baker, Chris. «Sir John Nixon's Second Despatch.» *The Long, Long Trail*. 31 Mayıs 2008. https://web.archive.org/web/20080828074239/http://www.1914-1918.net/meso_bat11.htm (erişildi: Kasım 17, 2019).
- . «The Battle of the Hanna (21 January 1916).» *The Long, Long Trail*. 28 Ağustos 2008. https://web.archive.org/web/20080828074239/http://www.1914-1918.net/meso_bat11.htm (erişildi: Kasım 17, 2019).
- Barkin, Kenneth. «Otto von Bismarck.» *Encyclopædia Britannica*. tarih yok. <https://www.britannica.com/biography/Otto-von-Bismarck> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- Baykov, Alexander. «The economic development of Russia.» *Journal of Economic History Review* 7, no. 2 (1954): 137–149.
- Bayur, Yusuf Hikmet. *Türk İnkılabı Tarihi*. Cilt 2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.
- Bean, Charles Edwin Woodrow. *The Story of ANZAC from 4 May, 1915, to the evacuation of the Gallipoli Peninsula. Official History of Australia in the War of 1914–1918*. Brisbane: University of Queensland Press, 1924.
- Bei den Türken in Galizien*. Gazete Makalesi, Wien: Reichspots, 1916.
- Ben-Gavriel, Moshe Ya'aqov. *Tagebücher: 1915 bis 1927*. Wien: Böhlau, 1999.
- Bertolini, Pietro, Guido Fusinato, Giuseppe Volpi, Mehmed Naby, ve Roumboyoglou Fahreddin. «Treaty of Peace Between Italy and Turkey.» *The American Journal of International Law* 7, no. 1 (1913): 58-62.
- Betts, Raymond F. *Assimilation and Association in French Colonial Theory, 1890–1914*. Lincoln: University of Nebraska Press, 2005.
- Braybon, Gail. *Evidence, History, and the Great War: Historians and the Impact of 1914–18*. New York: Berghahn Books, 2004.
- Broadbent, Harvey. *Gallipoli: The Fatal Shore*. Camberwell: Viking/Penguin, 2005.
- Brown, Judith. *The Twentieth Century, The Oxford History of the British Empire*. Cilt IV. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Brusilov, Aleksey. *My memories*. Moscow: Military Publishing, 1983.
- Buchanan, George. *My mission to Russia and other diplomatic memories*. London, New York: Cassell and Co., Limited, 1923.
- Bury, J. P. T. . *The New Cambridge Modern History: The Shifting Balance of World Forces 1898–1945*. Cambridge: Cambridge University Press, 1968.
- Bury, John Patrick Tuer. *France, 1814–1940*. London: Routledge, 1949.
- Campbell, Christopher. *Aces and Aircraft of World War I*. Dorset: Blandford Press, 1981.
- Carmichael, Joel. *A short history of the Russian Revolution*. New York: Basic Books, 1964.

- Charmley, John. *Splendid Isolation? Britain and the Balance of Power 1874–1914*. London: Spectre, 1999.
- Chinyun, Lee. «Austro-Hungarian Concession.» *Tianjin under Nine Flags, 1860-1949*. 28 Eylül 2009. <http://www.bristol.ac.uk/tianjin-project/tianjinnineflags/austrohungarian/> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- Churchill, Winston. *The World Crisis*. Canada, New York: Macmillan Publishing Company, 1992.
- Clark, Christopher. «Confessional Policy and the Limits of State Action: Frederick William III and the Prussian Church Union 1817-40.» *The Historical Journal* 39, no. 4 (1996): 985–1004.
- . *Iron Kingdom: The Rise and Downfall of Prussia, 1600-1947*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2006.
- . *The Sleepwalkers: How Europe Went to War in 1914*. New York: Harper Perennial, 2012.
- Clodfelter, Micheal. *Warfare and Armed Conflicts: A Statistical Encyclopedia of Casualty and Other Figures, 1492-2015*. Jefferson: McFarland, 2017.
- Crawford, Rosemary, ve Donald Crawford. *Michael and Natasha: The Life and Love of the Last Tsar of Russia*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1997.
- Cron, Hermann. *Geschichte des Deutschen Heeres im Weltkriege 1914–1918*. Berlin: Siegmund, 1937.
- Danişmend, İsmail Hami . *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. Cilt 4. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1972.
- Darby, G., ve C. Culpin. *The Russian Revolution: Tsarism to Bolshevism, 1861-1924*. Harlow: Longman, 1998.
- Das Reichsarchiv. *Der Weltkrieg von 1914 bis 1918*. Arşiv Belgeleri Derlemesi, Berlin: Das Reichsarchiv, 1936.
- Das Türkenviertel der galizischen Front*. Gazete Makalesi, Linz: Böhmerwald Volksbote, 1916.
- De Basily, Nicolas. *Diplomat of Imperial Russia: Memoirs 1903-1917*. Stanford: Hoover Institution Press, 1973.
- De Cesare, Raffaele. *The Last Days of Papal Rome*. Edinburg: Archibald Constable & Co, 1909.
- De Gruiter. «Die Persönlichkeit in der Wissenschaft.» *Deutsche Zeitschrift für Philosophie* 33, no. 4 (1985).
- Dellmensingen, Konrad Krafft von, ve Friedrich Franz Feese. *Das Bayernbuch vom Weltkriege 1914-1918*. Stuttgart: Chr. Belser AG, 1930.
- Denikin, Anton Ivanovich. *The Russian Turmoil: Memoirs: Military, Social, and Political* (1922). London: Hutchinson, 1922.
- Dennis, Peter, Jeffrey Grey, Ewan Morris, Robin Prior, ve Jean Bou. *The Oxford Companion to Australian Military History*. Melbourne: Oxford University Press, 2008.

- DiNardo, Richard L. *Breakthrough: The Gorlice-Tarnow Campaign*. Santa Barbara: Praeger, 2010.
- DiNardo, Robert L. *The Gorlice-Tarnow Campaign, 1915*. Santa Barbara: Praeger, 2010.
- Doughty, R. A. *Pyrrhic Victory: French Strategy and Operations in the Great War*. Cambridge: Belknap Press, 2005.
- Dowling, Timothy C. «Eastern Front.» *1914-1918 online. International Encyclopedia of the First World War*. 8 Ekim 2014. https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/eastern_front (erişildi: Mayıs 1, 2019).
- . *The Brusilov Offensive*. Bloomington: Indiana University Press, 2008.
- Duffy, Michael. «Who's Who - Otto Liman von Sanders.» *The First World War*. 22 Ağustos 2019. <https://www.firstworldwar.com/bio/liman.htm> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- Dupuy, Trevor Nevitt, ve Włodzimierz Onaciewicz. *Triumphs and Tragedies in the East, 1915–1917. The Military History of World War I*. New York: Franklin Watts, 1967.
- Earle, Edward Meade. *Turkey, The Great Powers, and the Bagdad Railway*. New York: Macmillan, 1923.
- Edmonds, J. E., ve G. C. Wynne. *Military Operations France and Belgium, 1915: Winter 1914–15 Battle of Neuve Chapelle: Battles of Ypres*. London: Macmillan, 1927.
- Eggenberger, David. *An Encyclopedia of Battles: Accounts of Over 1,560 Battles from 1479 b.c. to the Present*. Mineola: Courier Dover Publications, 1985.
- Encyclopædia Britannica, inc. «“Congress of Verona”.» *Encyclopædia Britannica*. 13 Ekim 2019. <https://www.britannica.com/event/Congress-of-Verona> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- . «Louis-Philippe.» *Encyclopædia Britannica*. 2 Ekim 2019. <https://www.britannica.com/biography/Louis-Philippe> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- . «Russia.» *Encyclopædia Britannica*. 16 Kasım 2019. <https://www.britannica.com/place/Russia> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- . «World War I: Eastern Front.» *Encyclopædia Britannica*. tarih yok. <https://www.britannica.com/event/Eastern-Front-World-War-I-history#/media/1/668465/54619> (erişildi: Haziran 17, 2020).
- Engels, Frederick. «Germany and Pan-Slavism.» *Collected Works of Karl Marx and Frederick Engels* içinde, yazan Karl Marx ve Frederick Engels, 156-158. London: Lawrence and Wishart, 1978.
- Erickson, Edward J. *Ordered to Die: A History of the Ottoman Army in the First World War (Contributions in Military Studies)*. Westport: Greenwood Press, 2001.
- . *Ottoman Army Effectiveness in World War I: A Comparative Study*. London: Routledge, 2007.

- Falkenhayn, Erich von. *The German General Staff and Its Decisions, 1914-1916*. New York: Dodd, 1920.
- Falls, Cyril. *The Great War, 1914-1918*. Halifax: Capricorn Books, 1961.
- Falls, Cyril, ve George Fletcher MacMunn. *Military Operations Egypt & Palestine from the Outbreak of War with Germany to June 1917. Official History of the Great War Based on Official Documents by Direction of the Historical Section of the Committee of Imperial Defence*. London: H.M. Stationery Office, 1930.
- Ferguson, Niall. *Empire: The Rise and Demise of the British World Order and the Lessons for Global Power*. New York: Basic Books, 2004.
- Figes, Orlando. *The Crimean War: A History*. London: Picador, 2012.
- Finkel, Caroline. *Osman's Dream: The History of the Ottoman Empire*. New York: Basic Books, 2007.
- Fitzpatrick, Shelia. *The Russian Revolution*. Oxford: Oxford University Press, 1994.
- Foley, R. T. *German Strategy and the Path to Verdun: Erich von Falkenhayn and the Development of Attrition, 1870–1916*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Fromkin, David. *A Peace to End All Peace: The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*. New York: Henry Holt, 1989.
- . *Europe's Last Summer: Why the World Went to War in 1914*. Portsmouth: Heinemann, 2004.
- Fuller, John F. C. *The Conduct of War, 1789–1961: A Study of the Impact of the French, Industrial and Russian Revolutions on War and its Conduct*. New York: Da Capo Press, 1992.
- Ganin, Andrey. «Главком Западного фронта Алексей Эверт: МЫ ПРЕДАТЕЛИ СВОЕГО ГОСУДАРЯ!» [Batı Cephesi Komutanı Alekesi Evert: BİZ EGEMENLİĞİMİZE HAINLIK ETTİK!].» *Родина [Anavatan]* 2 (2017): 49-53.
- Gardner, Hall. *The Failure to Prevent World War I: The Unexpected Armageddon*. Surrey: Ashgate Publishing, 2016.
- Gilbert, Martin. *The First World War: A Complete History*. New York: Henry Holt and Company, 1994.
- Goda, Norman J. W. «Black Marks: Hitler's Bribery of His Senior Officers during World War II.» *The Journal of Modern History* 72, no. 2 (2000): 430-432.
- Golovin, Nikolai Nikolaevich. *The Military Efforts of Russia in the World War*. Paris: Partnership of United Publishers, 1939.
- Gooch, John. *The unification of Italy*. London: Methuen, 1986.
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Bursa Ekin Kitabevi Yayınları, 2000.
- Grenville, John Ashley Soames. *Europe Reshaped 1848-1868*. Fontana: Collins, 1976.
- Griffith, Paddy. *Battle Tactics of the Western Front: The British Army's Art of Attack 1916–18*. New Haven: Yale University Press, 1994.
- . *Fortifications of the Western Front 1914–18*. Oxford: Osprey, 2004.

- Griffiths, William R., ve Thomas E. Griess. *The Great War*. Wayne: Avery, 1986.
- Hackl, Othmar. *Die Bayerische Kriegsakademie (1867-1914)*. München: CH Beck Publishing, 1989.
- Hafner, Sebastian. *1918/19 Die deutsche Revolution*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 2004.
- Hamilton, Richard F., ve Holger H. Herwig. *The Origins of World War I*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Hart, Peter. *Gallipoli*. London: Profile Books, 2011.
- Herbst, Jeffrey Ira. *States and power in Africa: comparative lessons in authority and control*. Princeton: Princetown University Press, 2000.
- Herwig, Holger H. *The First World War, Germany and Austria-Hungary 1914–1918*. London: Arnold, 1997.
- Hewitson, Mark. «Germany and France before the First World War: a reassessment of Wilhelmine foreign policy.» *English Historical Review* 115, no. 462 (2000): 570–606.
- Hindenburg, Paul von. *Out Of My Life*. Cilt 1. New York: Harper and Brothers, 1927.
- Hinterhoff, Eugene. *Persia: The Stepping Stone To India*. Cilt 4, *Marshall Cavendish Illustrated Encyclopedia of World War I* içinde, yazan Peter Young, düzenleyen: Barry Pitt, 499–503. New York: Marshall Cavendish Corporation, 1984.
- History.com. «Brusilov Offensive begins.» *History.com*. A&E Television Networks. tarih yok. <https://www.history.com/this-day-in-history/brusilov-offensive-begins> (erişildi: Mayıs 1, 2019).
- Hogg, Ian V. *Barrage: The Guns in Action*. New York: Ballantine Books, 1970.
- Holstein, C. *Fort Douaumont*. Havertown: Pen and Sword, 2010.
- Horne, John N., ve Alan Kramer. *German Atrocities, 1914: A History of Denial*. New Haven: Yale University Press, 2001.
- Horstenau, Edmund Glaise von. *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918 (ÖULK)*. Cilt 4. Wien: Verl. der Militärwiss. Mitteilungen, 1932.
- . *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918 (ÖULK)*. Cilt 5. Wien, 1934.
- . *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918 (ÖULK) die Karten*. Cilt 4. Wien, 1933.
- . *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918 (ÖULK) die Karten*. Cilt 5. Wien, 1934.
- Huber, Ernst Rudolf. *Deutsche Verfassungsgeschichte seit 1789. Vol. III: Bismarck und das Reich*. 3. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1988.
- Hull, Isabel V. *Absolute Destruction: Military Culture and the Practices of War in Imperial Germany*. London: Cambridge University Press, 2005.
- . *The Entourage of Kaiser Wilhelm II, 1888–1918*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

- Illustrierten Zeitung. Leipzig, 3 Ağustos 1916.
- Imperial War Museum. «Private Papers; Imperial War Museum Documents 7308. Entry for the 16th April 1916.» Arşiv Belgesi, London, 1916.
- James, Robert Rhodes. *Gallipoli: A British Historian's View*. Parkville: University of Melbourne Department of History, 1995.
- Jelavich, Barbara. *The Habsburg Empire in European Affairs: 1814-1918*. Chicago: Rand McNally, 1969.
- Jerabek, Rudolf. *Die Brussilowoffensive 1916: Ein Webdepunkt der Koalitionskriegführung der Mittelmächte*. Wien: Diss, 1982.
- Jewison, Glenn, ve Jörg C. Steiner. «Eduard Freiherr von Böhm-Ermolli.» *Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918*. 15 Kasım 2016,. <http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/bohm.htm> (erişildi: Mayıs 1, 2019).
- Karbi, Bilge. «Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askerî Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi Kararı Etrafındaki Tartışmalar.» *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ* 14, no. 20 (2016): 193-206.
- Keay, John. *The Honourable Company*. London: Macmillan Publishing Company, 1991.
- Keegan, John. *Der Erste Weltkrieg – Eine europäische Tragödie*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 2004.
- . *The First World War*. New York: Vintage Books, 2000.
- Kennedy, Paul. *The Rise and Fall of the Great Powers*. New York: Vintage Books, 1989.
- Kerschbaum, Hans. *Türkische Truppen an unserer Nordostsront*. Gazete Makalesi, Wien: Neuigkeits-Welt-Blatt, 1916.
- Kissinger, Henry. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster, 1995.
- Kiszling, Rudolf. «Franz Graf Conrad von Hötzendorf.» *Tausend Jahre Österreich. Eine Biographische Chronik. Band 3: Der Parlamentarismus und die beiden Republiken* içinde, 43. Wien: Jugend & Volk, 1974.
- Kramer, Rudolf von, ve Otto Freiherr von Waldenfels. *Der königlich bayerische Militär-Max-Joseph-Orden*. München: Selbstverlag des Königreich Bayern Militär-Max-Joseph-Ordens, 1966.
- Küçük, Cevdet , ve Tevfik Ertüzün. «Düyûn-u Umûmiye.» *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1994. <https://islamansiklopedisi.org.tr/duyun-i-umumiyye> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- Lanning, Michael Lee. *The Battle 100: the stories behind history's most influential battles*. Naperville: Sourcebooks, 2003.
- Legras, Jules. *Mémoires De Russie [Rusya Anıları]*. Paris: Ulan Press, 2012.
- Leslie, John. «The Antecedents of Austria-Hungary's War Aims.» *Wiener Beiträge zur Geschichte der Neuzeit* 20 (1993): 307–394.
- Lieber, Francis. *The Encyclopedia Americana*. Cilt 28. Wilkinsburg: Scholastic, 1920.

- Lieven, Dominic. *Russia and the Origins of the First World War*. New York: St Martin's Press, 1983.
- . *Russia and the Origins of the First World War*. New York: St Martin's Press, 1983.
- Lincoln, William Bruce. *Passage through Armageddon. The Russians in war & revolution 1914–1918*. New York: Simon & Schuster, 1986.
- . *Red Victory*. Boston: Da Capo Press, 1999.
- . *The Romanovs*. New York: The Dial Press, 1981.
- Lupfer, Timothy T. *The Dynamics of Doctrine, The Changes in German Tactical Doctrine During the First World War*. Fort Leavenworth: US Army Command and General Staff College, 1981.
- Lyons, Michael J. *World War I: A Short History*. Upper Saddle River: Prentice Hall, 2000.
- Macar, Oya Dağlar. «Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordularının Galiçya Cephesine Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar.» *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi- Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi* 5, no. 10 (2006): 54.
- MacDonald, John. *Great Battlefields of the World*. Edison: Chartwell Books Inc., 1987.
- Maiorova, Olga E. «War as Peace: The Trope of War in Russian Nationalist Discourse during the Polish Uprising of 1863.» *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History* 6, no. 3 (2005): 501-534.
- Malcolm, Noel. *Bosnia: A Short History*. London: Pan Books, 2002.
- Mannerheim, Karl Gustav Emil. *Мемуары [Anılar]*. Moscow: Vagrius, 1999.
- Mansel, Philip. *Paris Between Empires*. New York: St. Martin Press, 2001.
- Marinelli, Maurizio, ve Giovanni Andornino. *Italy's Encounters with Modern China: Imperial Dreams, Strategic Ambitions*. New York: Palgrave Macmillan, 2014.
- Martin, Connor. *Bang! Europe At War*. San Francisco: Blurb, 2017.
- Martin, William. *Verdun 1916: They Shall Not Pass*. Oxford: Osprey, 2001.
- Marx, Karl, ve Frederick Engels. *Class Struggles in France*. Cilt 10, *Collected Works of Karl Marx and Frederick Engels: Marx and Engels: 1849-1851* içinde, yazar Karl Marx ve Frederick Engels, 75-77. London: Lawrence and Wishart, 1978.
- Mason, D. *Verdun*. Moreton-in-Marsh: Windrush Press, 2000.
- McCauley, Martin. *The Russian Revolution and The Soviet State 1917–1921*. London: Macmillan, 1975.
- McMeekin, S. *The Russian Origins of the First World War*. Harvard: Harvard University Press, 2011.
- Menning, Bruce W. *Bayonets Before Bullets: The Imperial Russian Army*. Bloomington: Indiana University Press, 1992.
- Mernikov, A.G., ve A.A. Spektor. *Всемирная история войн [Dünya Savaşlar Tarihi]*. Minsk: AST, 2005.

- Michelin. *The Battle of Verdun (1914-1918)*. Clermont-Ferrand: Michelin & cie, 1919.
- Milza, Pierre. *Napoléon III*. Paris: Tempus, 2006.
- Mlynek, Klaus. «Linsingen, Alexander von.» *Hannoversches Biographisches Lexikon* içinde, yazar Dirk Böttcher, 236. Hannover: Schlüter, 2002.
- Morris, Jan. *Farewell the Trumpets: An Imperial Retreat*. London: Faber & Faber, 2010.
- Morrow, John H. *The Great War: An Imperial History*. London: Routledge, 2003.
- Muslih, Muhammad. *The Origins of Palestinian Nationalism*. New York: Columbia University Press, 1988.
- Mühlmann, Carl. *Das Deutsch- Türkische Waffenbündnis im Weltkrieg*. Leipzig: Verlag Köhler & Amelang, 1940.
- Müller, Georg Alexander von, ve Walter Gorlitz. *The Kaiser and his court: the diaries, notebooks, and letters of Admiral Georg Alexander von Müller, chief of the naval cabinet, 1914–1918*. London: Macdonald, 1961.
- Nafi, Basheer M. «King Faysal, the British and the Project for a Pan-Arab Congress, 1931–33.» *Islamic Studies* 37, no. 4 (2016): 479–502.
- Nicholson, Gerald W. L. *The Fighting Newfoundlander*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2007.
- Nicolson, Harold. *The Congress of Vienna; a Study in Allied Unity, 1812–1822*. Edinburgh: Constable & co., 1946.
- Nikolaevich, Balyazin Voldemar. *Вольдемар Николаевич Балязин [Rusya'nın resmi olmayan tarihi]*. St. Petersburg: Olma Media Group, 2007.
- Oakes, Augustus, ve R. B. Mowat. *The Great European Treaties of the Nineteenth Century*. Oxford: Clarendon Press, 1918.
- Olson, James Stuart, ve Robert Shadle. *Historical dictionary of European imperialism*. New York: Greenwood Press, 1991.
- Otmar, Karl, ve Baron von Aretin. «Franz Joseph.» *Encyclopædia Britannica*. 17 Kasım 2019. <https://www.britannica.com/biography/Franz-Joseph> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- Otte, Thomas. «From 'War-in-Sight' to Nearly War: Anglo–French Relations in the Age of High Imperialism, 1875–1898.» *Diplomacy and Statecraft* 17, no. 4 (2006): 693–714.
- Örses, İclal, ve Tunca Örses. «Bir Zamanlar Avrupadaydık.» *Çanakkale Muharebeleri 1915*. 17 Nisan 2017. <https://canakkalemuharebeleri1915.com/makaleler/konuk-yazarlar/iclal-tunca-orses/404-bir-zamanlar-avrupadaydik> (erişildi: Haziran 17, 2019).
- Page, Thomas Nelson. *Italy and The World War*. New York: Charles Scribner's Sons, 1920.
- Pakenham, Thomas. *The Scramble for Africa: White Man's Conquest of the Dark Continent from 1876 to 1912*. New York: Perennial, 1992.

- Palazzo, Albert. *Seeking Victory on the Western Front: The British Army and Chemical Warfare in World War I*. Lincoln: University of Nebraska Press, 2000.
- Perk, Kadri. *Çanakkale Savaşları Tarihi: Büyük Harpte Çanakkale*. İstanbul: Askeri Matbaa, 1940.
- Perret, Daniel E. A. «The Sovereign Order of Saint John of Jerusalem Knights of Malta and the “Corps des Pages”, Russia's Dream of Chivalry.» *1916/17 War Time Course*. 22 Kasım 2005. <https://web.archive.org/web/20071224143501/http://www2.prestel.co.uk/church/oosj/cpages.htm> (erişildi: Mayıs 1, 2019).
- Pike, John. «First Schleswig-Holstein War / First War of the Danish Duchies.» *Global Security.org*. tarih yok. <https://www.globalsecurity.org/military/world/war/schleswig-holstein-war-first.htm> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- Podorozhniy, N. E. *Нарочская операция в марте 1916 г. на русском фронте мировой войны [Birinci Dünya Savaşı 1916 Yılı Rus Cephesi Naroc Taarruzu]*. Moskova: Voenizdat, 1938.
- Pollard, Albert Frederick. «The first winter of the war.» *A Short History of the Great War* içinde, yazar Albert Frederick Pollard, 90-113. London: Methuen, 1920.
- Price, Munro. *The Fall of the French Monarchy: Louis XVI, Marie Antoinette and the Baron de Breteuil*. New York: Pan Macmillan, 2011.
- Rao, Anna Maria. «Republicanism in Italy from the eighteenth century to the early Risorgimento.» *Journal of Modern Italian Studies* 17, no. 2 (2012): 149-167.
- Reich, Emil. «Abidcation of Francis the Second.» *Select Documents Illustrating Mediæval and Modern History* içinde, yazar Emil Reich, 622. London: P.S. King & Son, 1905.
- Reynolds, Francis J. «Hoetzendorf, Baron Franz Conrad von.» *Collier's New Encyclopedia* içinde. New York: P. F. Collier & Son Company, 1921.
- Rich, Norman. *Great power diplomacy, 1814-1914*. New York: McGraw-Hill, 1992.
- Richter, D. *Chemical Soldiers: British Gas Warfare in World War I*. London: Leo Cooper, 1994.
- Rickard, J. «Felix Graf von Bothmer, 1852-1937.» *History of World War*. 4 Kasım 2005. http://www.historyofwar.org/articles/people_bothmer_felix.html (erişildi: Mayıs 1, 2019).
- . «Second War of Italian Independence, 1859-61.» *Histroy of War.org*. 18 Şubat 2018. http://www.historyofwar.org/articles/wars_second_war_italian_independence.html (erişildi: Kasım 17, 2019).
- Robertson, Priscilla Smith. *Revolutions of 1848: A Social History*. Princeton: Princeton University Press, 1952.
- Robinson, Paul. *Grand Duke Nikolai Nikolaevich. Supreme commander of the Russian Army*. De Kalb: Northern Illinois University Press, 2014.

- Robinson, ve Gallagher. «Robinson and Gallagher and Their Critics.» *Ends of British Imperialism: The Scramble for Empire, Suez, and Decolonization* içinde, yazar William Roger Louis, 910. London: I.B.Tauris, 2006.
- Rogasch, Wilfried, ve Arnulf Scriba. «Die Reichsgründung 1871.» *Lebendiges virtuelles Museum Online*. 25 Ağustos 2014. <https://www.dhm.de/lemo/kapitel/kaiserreich/das-reich/reichsgruendung/> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- Rooney, Jr., John W. , ve Alan J. Reinerman. «Continuity: French Foreign Policy of The First Restoration.» *Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850: Proceedings*. Tallahassee: Institute on Napoleon and the French Revolution, 1986. 275-288.
- Rosmus, Anna. *Hitlers Nibelungen: Niederbayern im Aufbruch zu Krieg und Untergang*. Grafenau: Samples Verlag, 2015.
- Rostunov, Ivan Ivanovich. *General Brusilov*. Moscow: Voenizdat, 1964.
- Rothenberg, Gunther Erich. *The Army of Francis Joseph*. West Lafayette: Indiana Purdue University Press, 1976.
- Samuels, Martin. *Command or Control? Command, Training and Tactics in the British and German Armies, 1888–1918*. Hove: Psychology Press, 1995.
- Schulze, Max-Stephan. *Engineering and Economic Growth: The Development of Austria-Hungary's Machine-Building Industry in the Late Nineteenth Century*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1996.
- Schwarzmüller, Theo. *Zwischen Kaiser und "Führer". Generalfeldmarschall August von Mackensen. Eine politische biographie*. München: Deutsche Taschenbuch Verlag, 1995.
- Seaman, Lewis Charles Bernard. «Proved Only Negative Propositions.» *The Unification of Italy, 1859–1861: Cavour, Mazzini, or Garibaldi?* içinde, yazar Charles F. Delzell , 72. New York: Hold, Rinehart, and Winston, 1980.
- Semiz, Yaşar. «18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları.» *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, no. 14 (2004): 221-247.
- Seton-Watson, Hugh. *The Russian Empire 1801–1917*. Oxford: Clarendon Press, 1988.
- Sheldon, J. *The German Army on the Western Front 1915*. Barnsley: Pen and Sword Military, 2012.
- Showalter, Denis. E. *Tannenberg: Clash of Empires*. Hamden: Archon, 1991.
- Simkins, Peter. *The First World War: The War To End All Wars*. Oxford: Osprey, 2014.
- Sked, Alan. *The Decline and Fall of the Habsburg Empire, 1815-1918*. London: Longman, 1989.
- Smith, Denis Mack. *Italy: a modern history*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1969.
- Smith, Leonard V., Stéphane Audoin-Rouzeau, ve Annette Becker. *France and the Great War, 1914–1918*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

- Sondhaus, L. *Franz Conrad von Hötzendorf. Architect of the apocalypse*. Boston: Humanity Press, 2000.
- Soroka, Marina. *Britain, Russia, and the Road to the First World War*. Farnham: Ashgate Publishing, 2011.
- Stearns, Josephine Bunch. *The Role of Metternich in Undermining Napoleon*. Champaign: University of Illinois Press, 1948.
- Steel, Nigel, ve Peter Hart. *Defeat at Gallipoli*. London: Macmillan, 1994.
- Stevenson, D. . *1914-1918: The History of the First World War*. London: Allen Lane, 2005.
- Stone, David. *The Russian Army in the Great War: The Eastern Front, 1914–1917*. Lawrence: University Press of Kansas, 2015.
- Stone, Norman. *The Eastern Front 1914 – 1917*. London: Penguin, 1998.
- Strachan, Hew. *The First World War*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- . *The First World War: To Arms*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Suat, Ahmet. «Büyük Harp’te Galiçya Cephesi’nde 15.Türk Kolordusu.» *Askeri Mecmua Tarih Kısmı* 17 (1930): 6-7.
- Şihlinski, Aliaga. *Mou Воспоминания [Anılarım]*. Bakü: Azernashr, 1984.
- Tanin. 16 Ağustos 1916.
- . 17 Ağustos 1916.
- Tarbush, Mohammad A. *The Role of the Military in Politics: A Case Study of Iraq to 1941*. Abingdon: Routledge, 2015.
- Taylor, Alan John Percivale. *Bismarck: The Man and the Statesman*. London: Hamish Hamilton, 1955.
- . *The Habsburg Monarchy 1809–1918*. London: Hamis Hamilton, 1948.
- . *The Struggle for Mastery in Europe, 1848–1918*. Oxford: Oxford University Press, 1954.
- «The Battle of Paris, 1814.» *Napolun.com*. tarih yok. http://www.napolun.com/mirror/web2.airmail.net/napoleon/Paris_1814.htm (erişildi: Kasım 17, 2019).
- Toker, Hülya. *Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi 15.Kolordu’nun Harekâtı*. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, 2016.
- . *Çanakkale Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri*. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Travers, Tim. *Gallipoli 1915*. Stroud: Tempus, 2001.
- Tripp, Charles. *A History of Iraq*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

- Trueman, C. N. «The Brusilov Offensive.» *The History Learning Site*. tarih yok. <https://www.historylearningsite.co.uk/world-war-one/battles-of-world-war-one/the-brusilov-offensive/> (erişildi: Mayıs 1, 2019).
- Tucker, Spencer C., ve Priscilla Mary Roberts. *Encyclopedia of World War I*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2005.
- Tunstall, Graydon A. «Austria-Hungary and the Brusilov Offensive of 1916.» *The Historian* 70, no. 1 (2008): 30–53.
- . *Blood on the Snow: The Carpathian Winter War of 1915*. Kansas: University Press of Kansas, 2010.
- Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 1972.
- Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, 1989.
- «Unrestricted U-Boat Warfare.» *The National WWI Museum and Memorial*. tarih yok. <https://www.theworldwar.org/explore/centennial-commemoration/us-enters-war/unrestricted-u-boat-warfare> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- «Verfassungsurkunde für den preußischen Staat.» *documentArchiv.de*. 3 Ocak 2004. <http://www.documentarchiv.de/nzjh/verfpr1848.html> (erişildi: Kasım 17, 2019).
- Vinogradov, V. N. «Romania in the First World War: The Years of Neutrality, 1914–1916.» *The International History Review* 14, no. 3 (1992): 452–461.
- Volkov, S. V. *Генералитет Российской империи энциклопедический словарь генералов и адмиралов от Петра 1 до Николая 2. [Rus İmparatorluğu Generaller Ansiklopedisi I.Petro'dan II.Nikola'ya Generaller ve Amiraller]*. Orsk: Tsentrpoligraf, 2010.
- Wagner, Anton. *Der Erste Weltkrieg*. Wien: Überreuter, 1981.
- Walker, Christopher J. *Armenia: The Survival of A Nation*. London: Croom Helm, 1980.
- Waller, Sally. *France in Revolution, 1776-1830*. Portsmouth: Heinemann, 2002.
- Warikoo, Kumar. *Himalayan Frontiers of India: Historical, Geo-Political and Strategic Perspectives*. Abingdon: Routledge, 2009.
- Warner, Philip. *The Battle of Loos*. London: Wordsworth Editions, 2000.
- Washausen, Helmut. *Hamburg und die Kolonialpolitik des Deutschen Reiches*. Hamburg: Hans Christians Verlag, 1968.
- Washburn, Stanley. *The Russian Advance*. New York: Doubleday, Page & Company, 1917.
- Wavell, Earl. «The Palestine Campaigns.» *A Short History of the British Army* içinde, yazan Eric Sheppard, 33-34. London: Constable & Co., 1968.
- Wegner, Günter. *Stellenbesetzung der deutschen Heere 1815-1939*. Osnabrück: Biblio Verlag, 1993.

- Wien, Peter. «The Long and Intricate Funeral of Yasin al-Hashimi: Pan-Arabism, Civil Religion and Popular Nationalism in Damascus, 1937.» *International Journal of Middle East Studies* 43, no. 2 (2011): 271–292.
- Wildman, Allan K. *The End of the Russian Imperial Army: The Old Army and the Soldiers' Revolt (March-April, 1917)*. Princeton: Princeton University Press, 1980.
- Williamson, Samuel R. *Austria-Hungary and the Origins of the First World War*. New York: St. Martin's Press, 1991.
- Willmott, Hedley Paul. *World War I*. London: Dorling Kindersley Publishing, 2003.
- Wohlforth, William C. «The Perception of Power: Russia in the Pre-1914 Balance.» *World Politics* 39, no. 3 (1987): 353-381.
- Wrangel, Pyotr Nikolayevich. *The memoirs of General Wrangel: The last commander-in-chief of the Russian national army*. New York: Duffield & company, 1930.
- Yaycıoğlu, Ali. *Partners of the empire: The crisis of the Ottoman order in the age of revolutions*. Palo Alto: Stanford University Press, 2016.
- Zabecki, D. T. *Germany at War: 400 Years of Military History*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2014.
- Zalessky, K.A. *Кто был кто в Первой мировой войне [Birinci Dünya Savaşı'nda Kim Kimdi?]*. Moskova: Astre, 2003.
- Zuber, Terence. «The German intelligence estimates in the west, 1885–1914.» *Journal of Intelligence and National Security* 21, no. 2 (2006): 177-201.
- Эверт, Алексей Ермолаевич (Evert, Aleksey Ermolaevich). Cilt 3, *Большая советская энциклопедия (Büyük Sovyet Ansiklopedisi)* içinde, düzenleyen: Alexander Mikhailovich Prokhorov. Советская Энциклопедия (Sovyet Ansiklopedisi), 1969-1978.

Ek 1: Doğu Cephesi'nde Savaş Durumu 1914 – 1918⁴⁷⁷

⁴⁷⁷ Tablo: Doğu Cephesi 1914 – 1918 (sırasıyla) 1914'te Rus birliklerinin en ileri durumları, 1915 Gelibolu Seferi, 1917 Rus Ekim Devrimi sırasında cephe, 1918'de Alman ve Avusturya birliklerinin en ileri durumları.

Encyclopædia Britannica, "World War I: Eastern Front", *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/event/Eastern-Front-World-War-I-history#/media/1/668465/54619> [Erişim Tarihi: 18 Haziran 2020].

Ek 2: Rus Güneybatı Cephesi Kurmay Kadrosu (General Brusilov ortada), 1917⁴⁷⁸

⁴⁷⁸ Pyotr Nikolayevich Wrangel, *The memoirs of General Wrangel: The last commander-in-chief of the Russian national army*, New York, Duffield & company, 1930.

Ek 3: Mareşal Paul von Hindenburg, Generaloberst Eduard von Böhm-Ermolli, Korgeneral Erich Ludendorff, Tümgeneral Bardoff ve Tümgeneral Riml ile Mahiyetlerindeki Subaylar, Lemberg (Lviv), 3 Ağustos 1916⁴⁷⁹

Ek 4: Generaloberst Freiherr von Hötzendorf ve General der Kavallerie (Denk Rütbe Orgeneral) Böhm-Ermoli, Lemberg (Lviv), Haziran 1915⁴⁸⁰

⁴⁷⁹ *Illustrierten Zeitung*, Leipzig, 3 Ağustos 1916.

⁴⁸⁰ OeStA / KA, BS I WK, Fronten Galizien, 513, Generaloberst Freiherr von Hötzendorf mit General der Kavallerie Böhm-Ermoli, Lemberg, 06.1915.

Ek 5: Mareşal August von Mackensen ve General der Kavallerie Böhm-Ermolli, Lemberg (Lviv), 21 Temmuz 1915⁴⁸¹

Ek 6: 15.Kolordu Komutanı Yakup Şevki (SUBAŞI) ve Mahiyetindeki Subaylar⁴⁸²

⁴⁸¹ OeStA / KA, BS I WK, Fronten Galizien, 2988, Mackensen und Böhm-Ermolli in Lemberg, 21.07.1915.

⁴⁸² İclal Örses; Tunca Örses, "Bir Zamanlar Avrupa'daydık", *Çanakkale Muharebeleri 1915*, <https://canakkalemuharebeleri1915.com/makale-ler/konuk-yazarlar/iclal-tunca-orses/404-bir-zamanlar-avrupadaydik> (17 Nisan 2017) [Erişim Tarihi: 17 Haziran 2019].

Ek 7: 15.Kolordu Karargâhı, Pidvysoke?, 21 Eylül 1916⁴⁸³

Ek 8: Galiçya Cephesi'nde Bir Türk Subayın Raporunu Kabul Eden Arşidük Veliht Karl Franz Joseph, General der Kavalerie Rütbesiyle, 1916⁴⁸⁴

⁴⁸³ OeStA / KA, BS I WK, Fronten Rumänien, 1704, Standort des türkischen XV. Korpskommandos, 21.09.1916.

⁴⁸⁴ OeStA / KA, BS I WK, Fronten Galizien, 736,7 General der Kavallerie Erzherzog Karl Franz Josef nimmt die Meldung türkischer Offiziere entgegen, 1916.

Ek 9: Enver Paşa'nın 15 Eylül 1916 tarihinde 15. Kolordu'nun Galiçya Cephesi'ndeki Başarıları Üzerine Çektiği Tebrik Telgrafı⁴⁸⁵

Blatt Nr. 67		gr h a <i>Konstantinopel</i>		1309	
A	1-2				
D	181				
F	20 577				

Telegramm Nr. _____

Aufgenommen den *15. 9.* 191*6*

um *2* Uhr *15* Min. *vorm.* *nachm.*

von *4*

durch *4*

Telegraphie des Deutschen Reichs.

Amt _____ Leitung Nr. *1117*

Telegramm aus *4579* *budapest* 42 5294 173 12 10 S = *1* / um *1* Uhr *15* Min. *vorm.* *nachm.*

galitschya'daki kitaa'fimisî geurmek ve gensterilen arsu neserine
alman ve avonsurya ordulari başch kommandantıkları ile de
geurueschmek usre avrupa schark darueharbine vuku bulan
ceyahatimde bisat almanu imparatoru hasretleri osmanli ordussunun
bidayeti harbdem beri her yerde gensterdikler chedjaat ve
fedakiarlığı fevkalade takdir buyurduklarını ve kasandıkları
muvaffakiyetden dolayı osmanli ordussi cılah arkadaşlarını
tebrik ve kendilerine bil hassa celam ve beni de garde fuesiber
alayınon erkiani meyanına idhal ve tayin buyurmusch olduklarını

Blatt Nr. 68					
A	1-2				
D	181				
F	20-1				

Telegramm Nr. _____

Aufgenommen den *15. 9.* 191*6*

um *2* Uhr *15* Min. *vorm.* *nachm.*

von *4*

durch *4*

Telegraphie des Deutschen Reichs.

Amt _____ Leitung Nr. *1117*

Telegramm aus *4579* B. den *1* um *1* Uhr *15* Min. *vorm.* *nachm.*

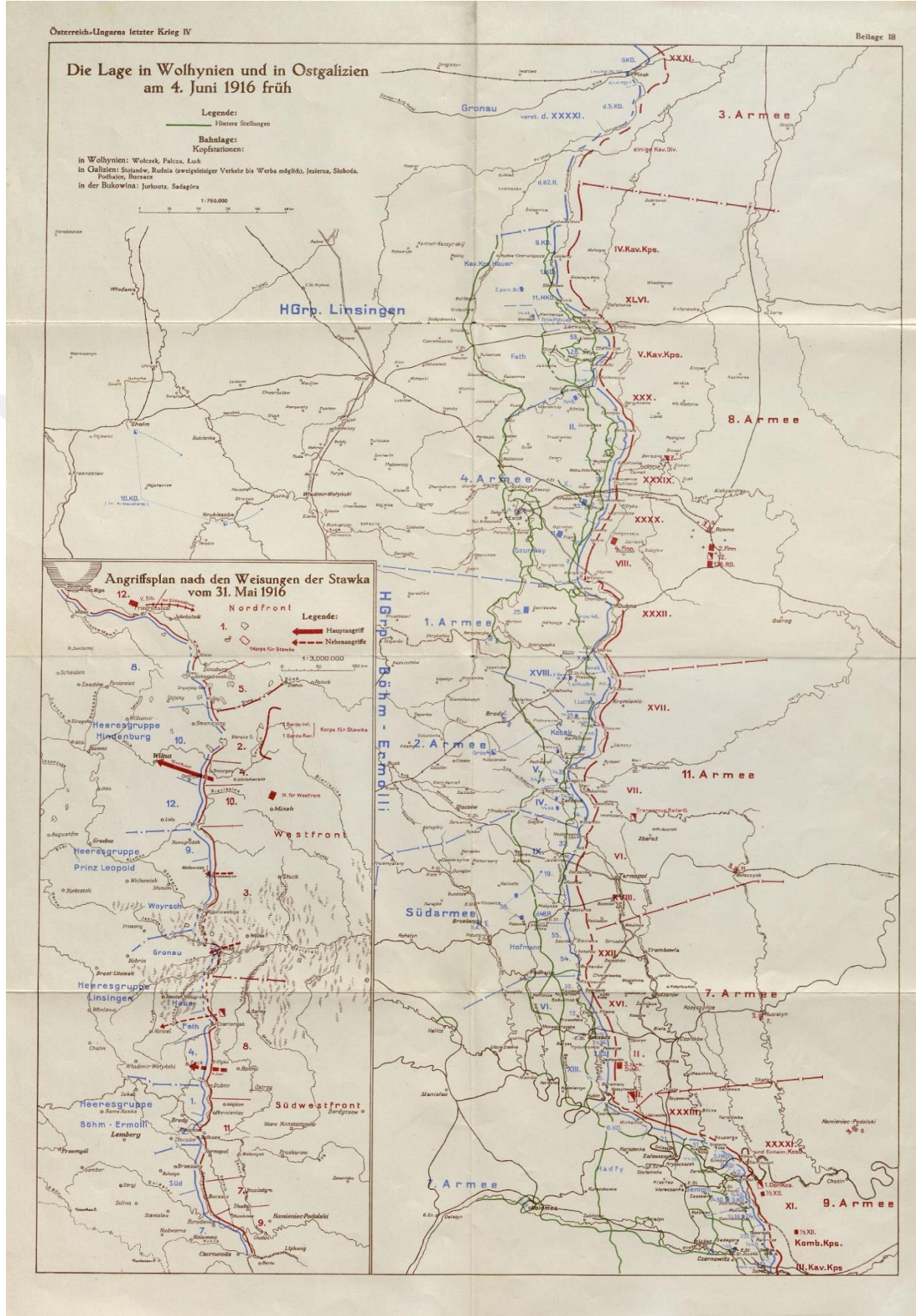
beyan buyurmuschlardin buetuen cılah arkadaşları hat kindu
ishar buyuratan bu kiymetli iltifat ve celamin belджуemle
kitaata tebliğ idilmessini ridja ve bisat benzim hakkında
ıbrar buywınlan teveddujuhuen andjak cılah arkadaşbarimin dahil
ve haridji memlekette geusterdikleri muetevati kahrre manliklara
binaen ishar idilmisch bir iltifat oldiginig bildighim djinetle
bu muenacebette de buetuen arkadaşlarıma kemali ittihar ile
teschekkur iderim = eüver + +

C. 137.

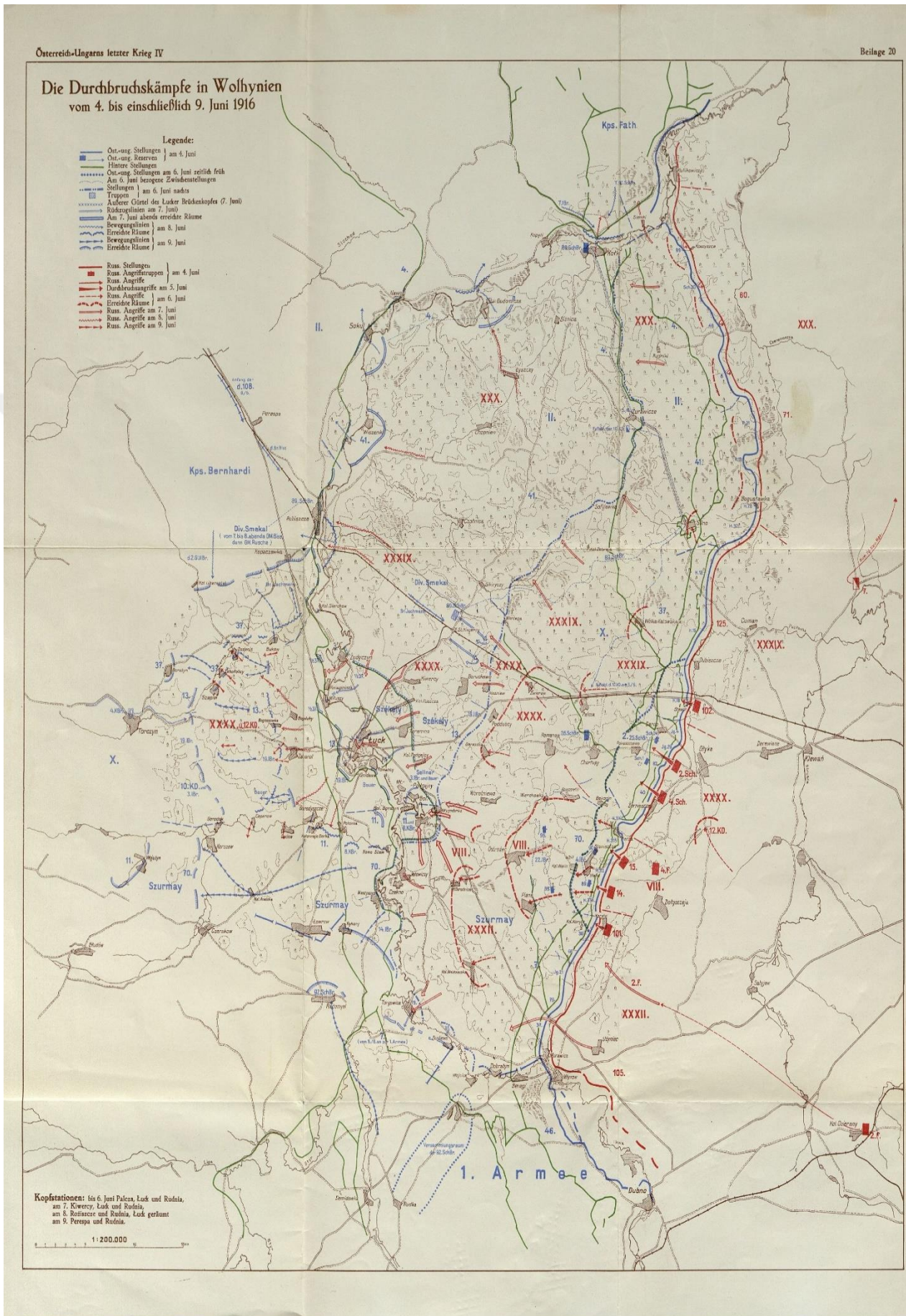
⁴⁸⁵ Genelkurmay ATASE Arşivi, Kol. BDH, Kls. 565, Dos. 2181, Fih. 020, 020-001.

[illegible]

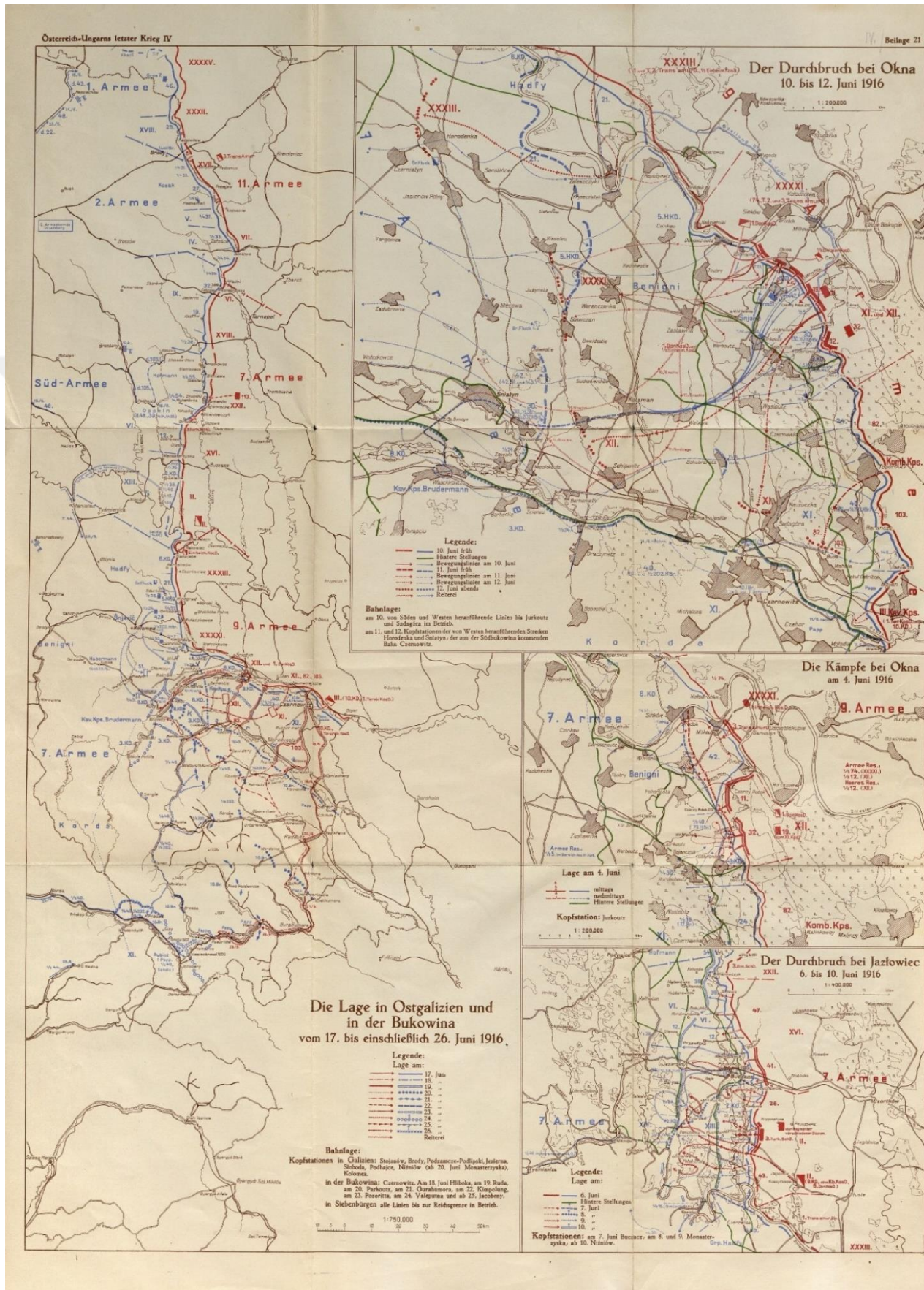
**Ek 11: 4 Haziran 1916'da Galiçya-Volhynia'da Vaziyet, 31 Mayıs 1916'da Stavka'ya
Göre Taarruz Planı⁴⁸⁷**

⁴⁸⁷ Edmund Glaise von Horstenau, *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918 (ÖULK) die Karten*, C.IV, Wien, 1933, 70.

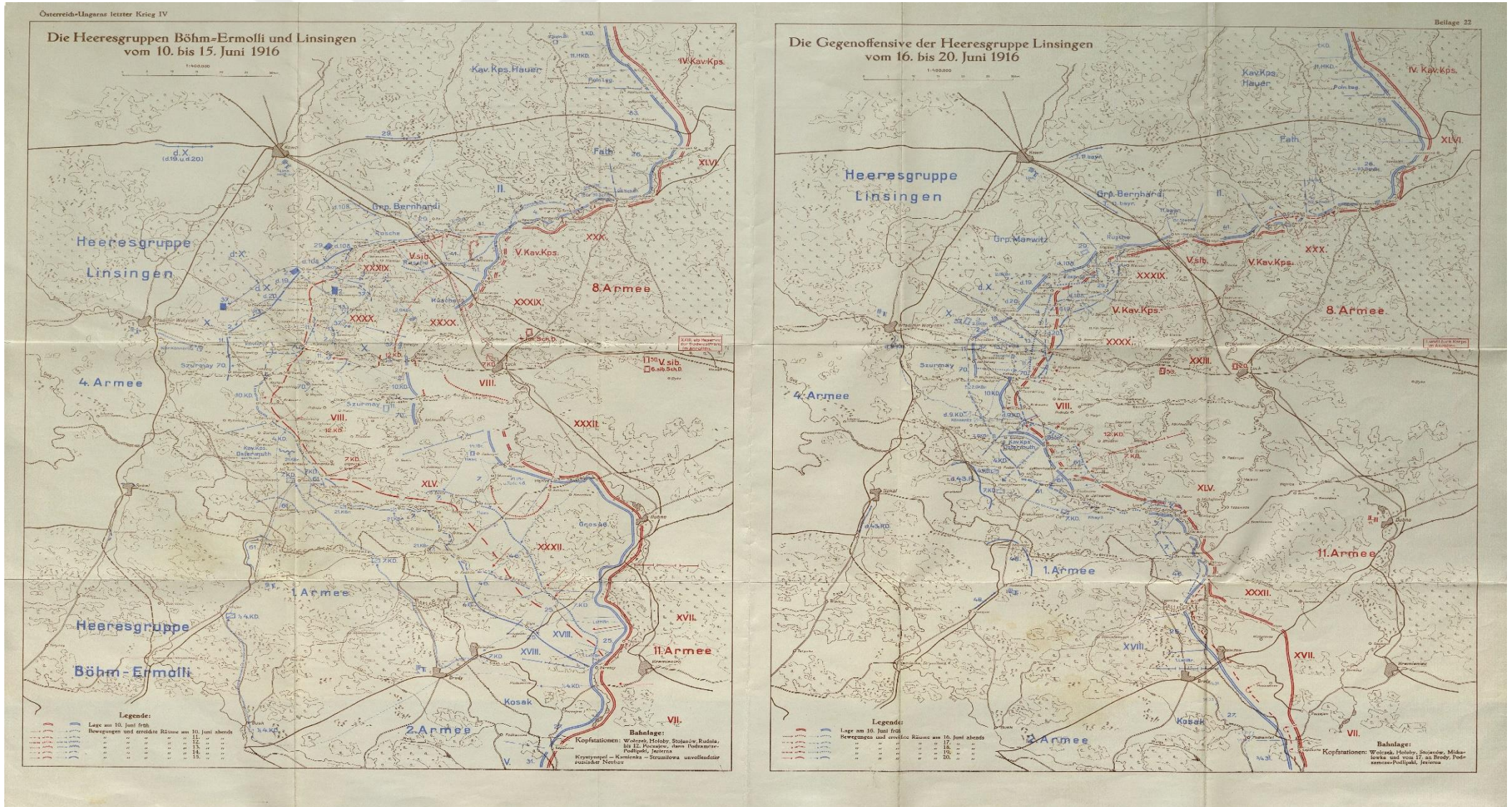

Ek 13: 4 Haziran 1916 Okna Muharebesi, 6 – 10 Haziran 1916'da Yazlovets'deki Gedik, 10 – 12 Haziran 1916'da Okna'daki Gedik, 17 – 26 Haziran 1916'da Doğu Galiciya ve Bukovina'daki Vaziyet⁴⁸⁹

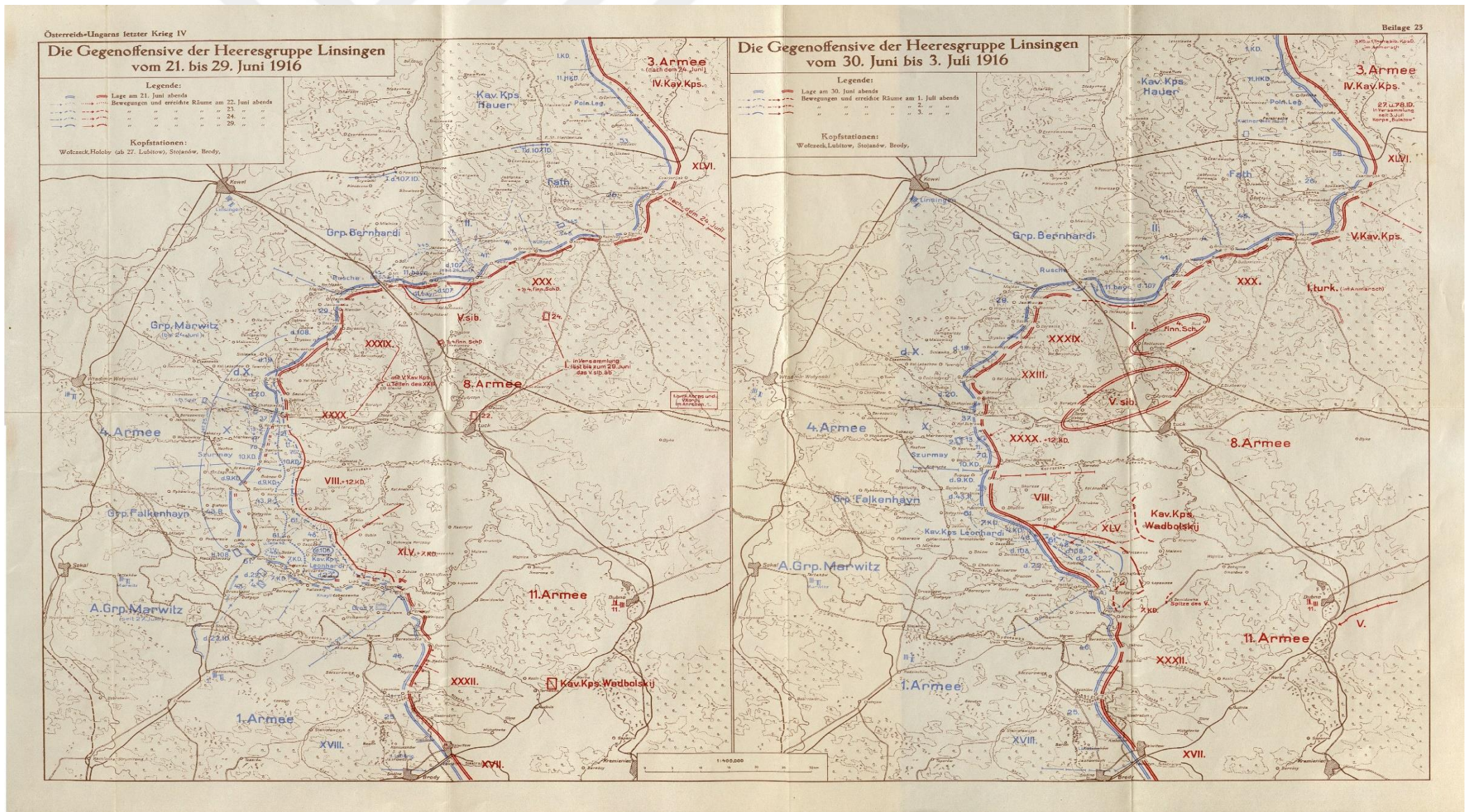
⁴⁸⁹ ÖULK Karten, IV, 73.

Ek 14: 10 – 15 Haziran 1916'da Böhm-Ermolli Orduları Grubu ve Linsingen Orduları Grubu, 16 – 20 Haziran 1916'da Linsingen Orduları Grubu Karşı Taarruzu⁴⁹⁰

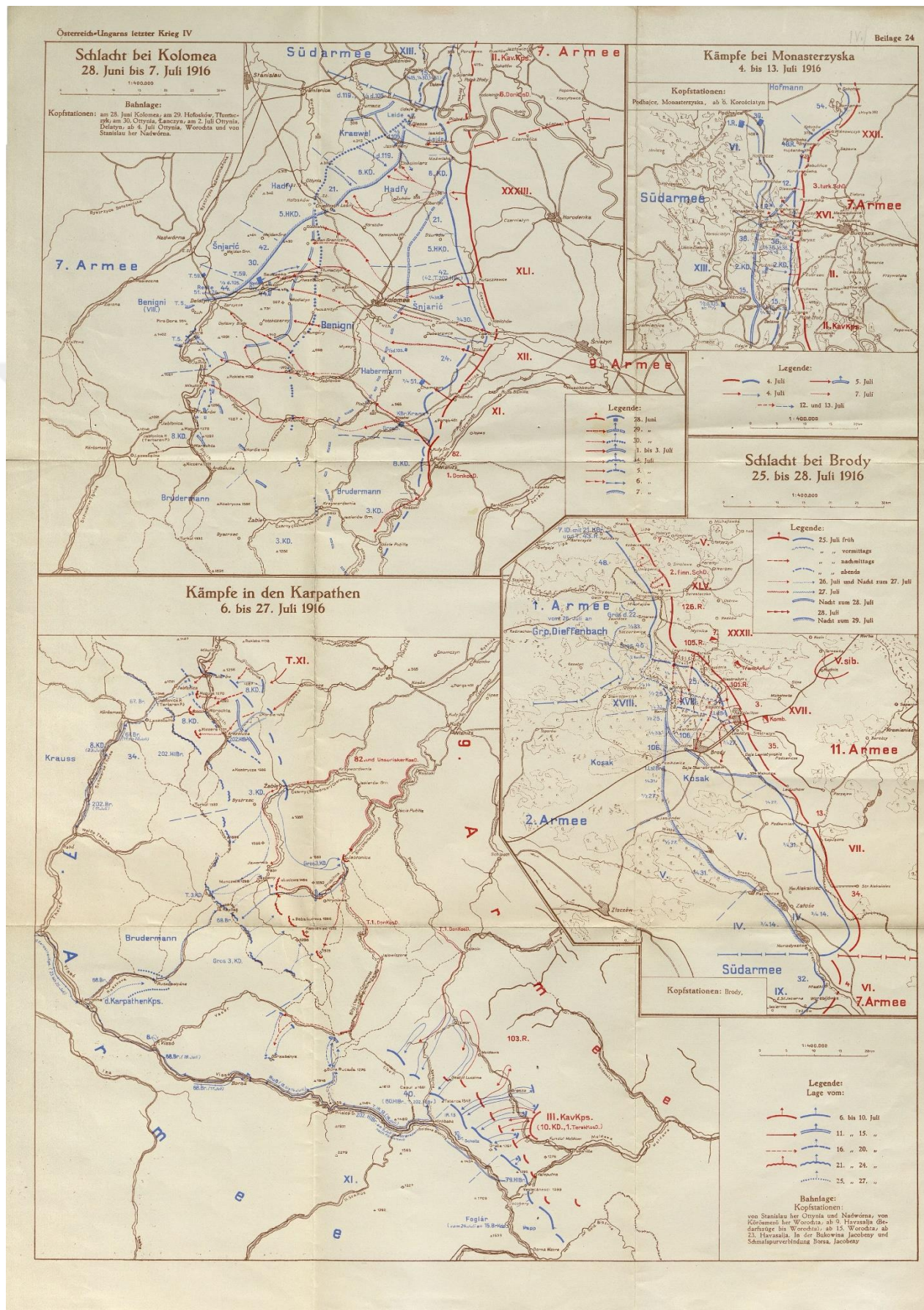

⁴⁹⁰ ÖULK Karten, IV, 74.

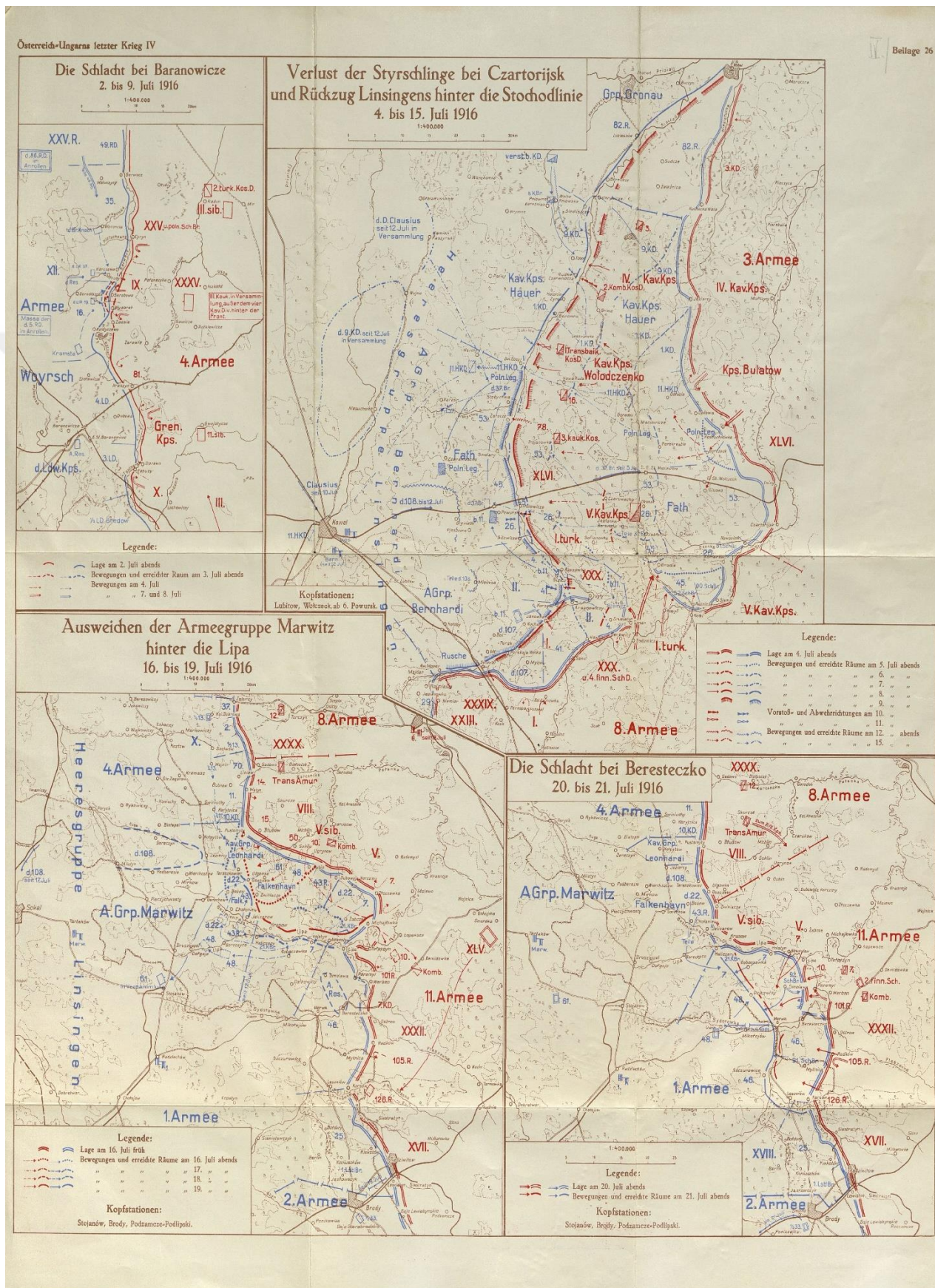
Ek 15: 21 – 29 Haziran 1916 ve 30 Haziran 3 Temmuz 1916’da Linsingen Orduları Grubu Karşı Taarruzları⁴⁹¹

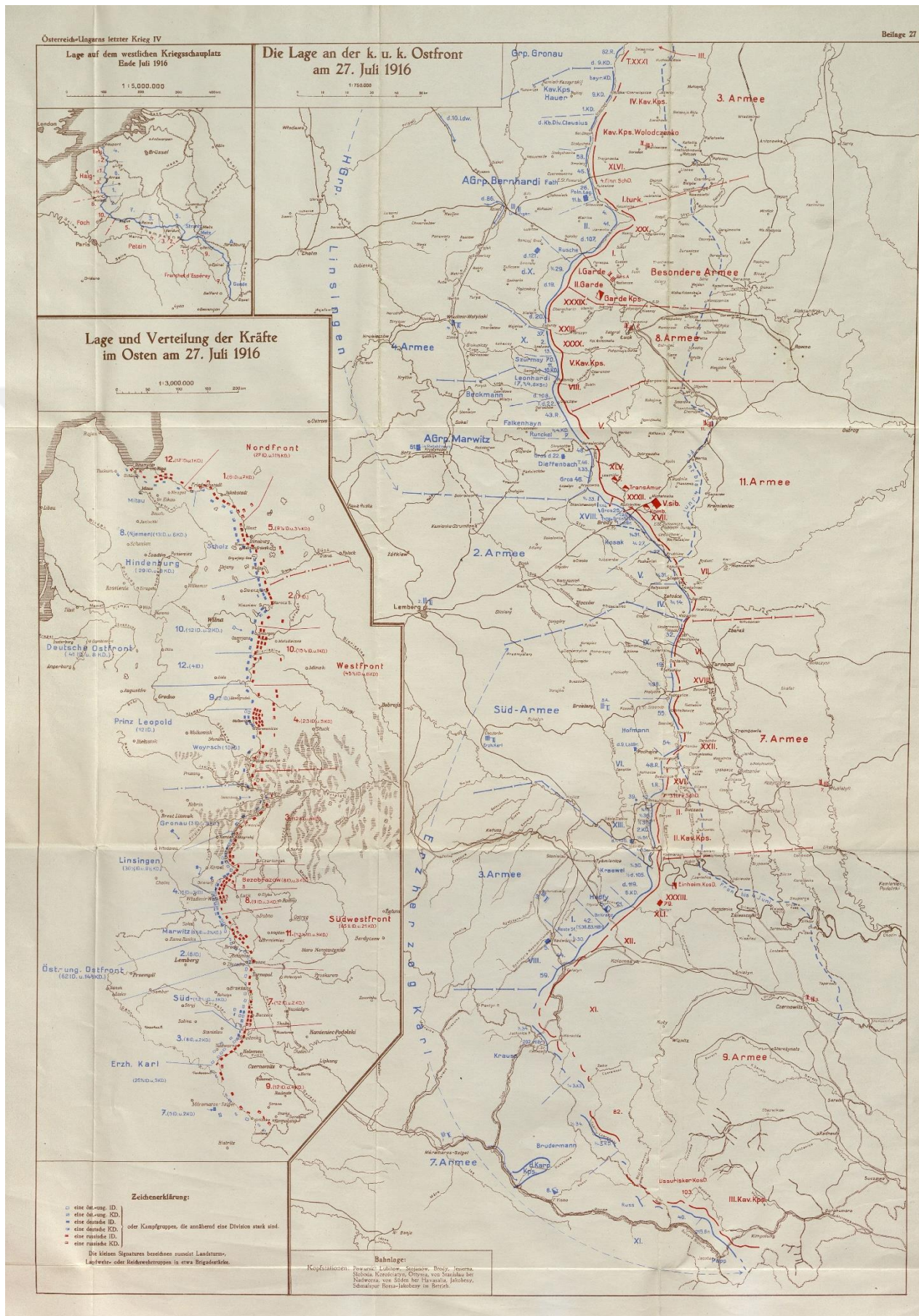
Ek 16: 24 Haziran – 7 Temmuz 1916 Kolomyia Muharebesi, 4 – 13 Temmuz 1916'da Monastyriska'daki Çatışmalar, 6 – 27 Temmuz 1916'da Karpatlar'daki Çatışmalar, 25 – 28 Temmuz 1916 Brody Muharebesi⁴⁹²

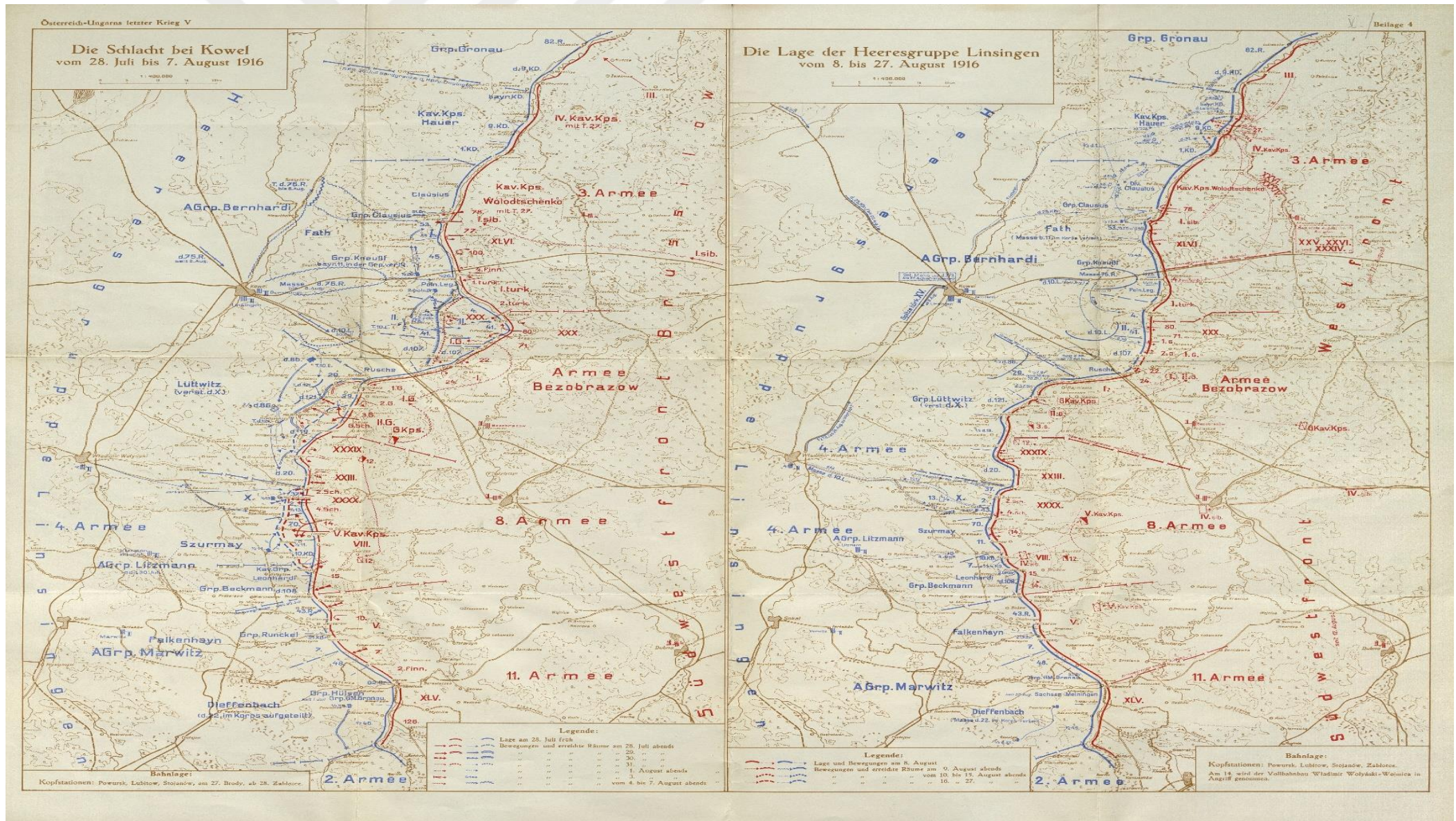
⁴⁹² ÖULK Karten, IV, 76.

Ek 18: Temmuz 1916 sonu Batı Cephesi'nde Vaziyet, 27 Temmuz 1916'da Avusturya-Macaristan Doğu Cephesi, 27 Temmuz 1916'da Doğu'daki Birlikler ve Dağılımları⁴⁹⁴

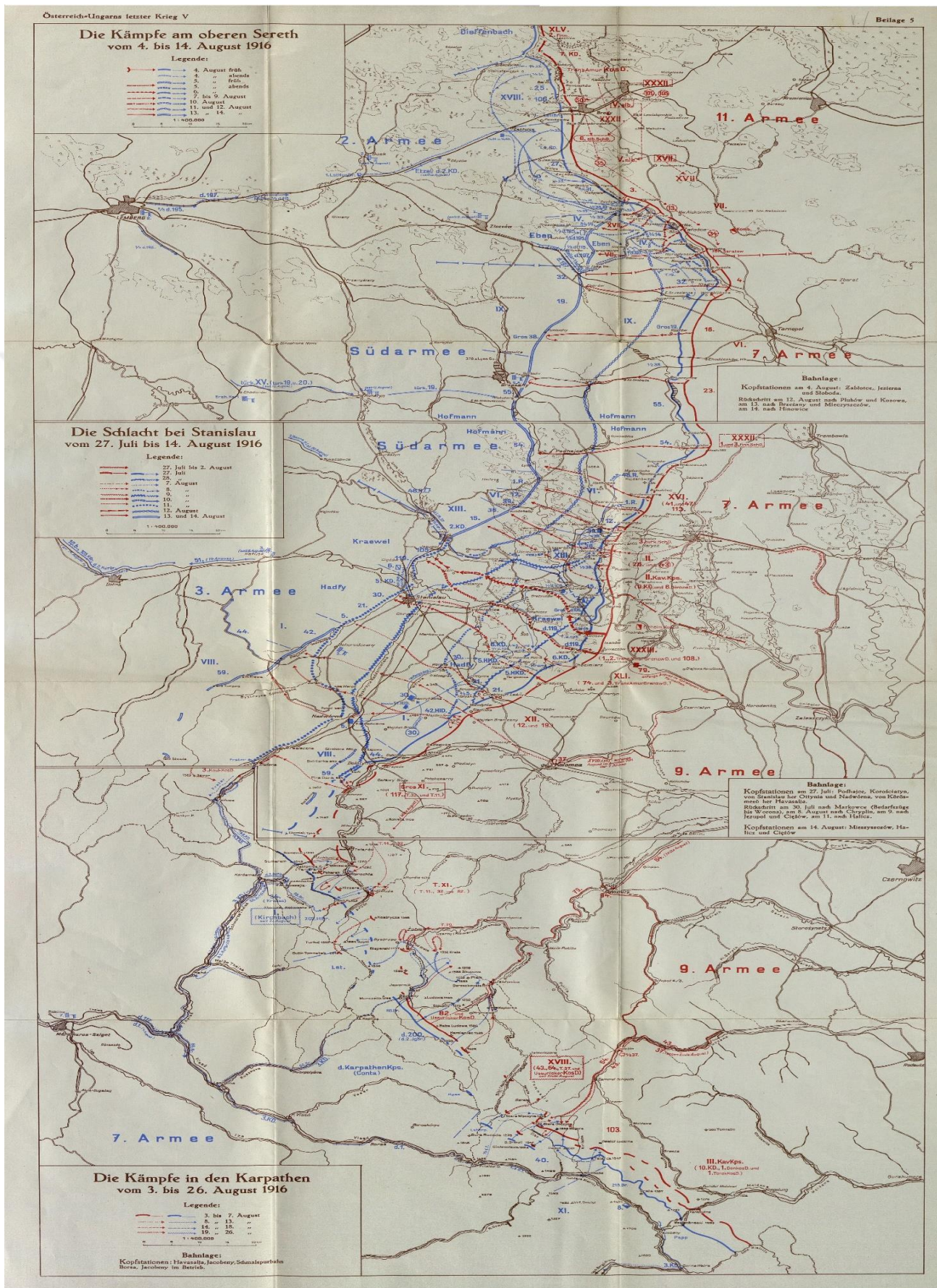

Ek 19: 28 Temmuz – 7 Ağustos 1916 Kovel Muharebesi, 8 – 27 Ağustos 1916’da Linsingen Orduları Grubu⁴⁹⁵

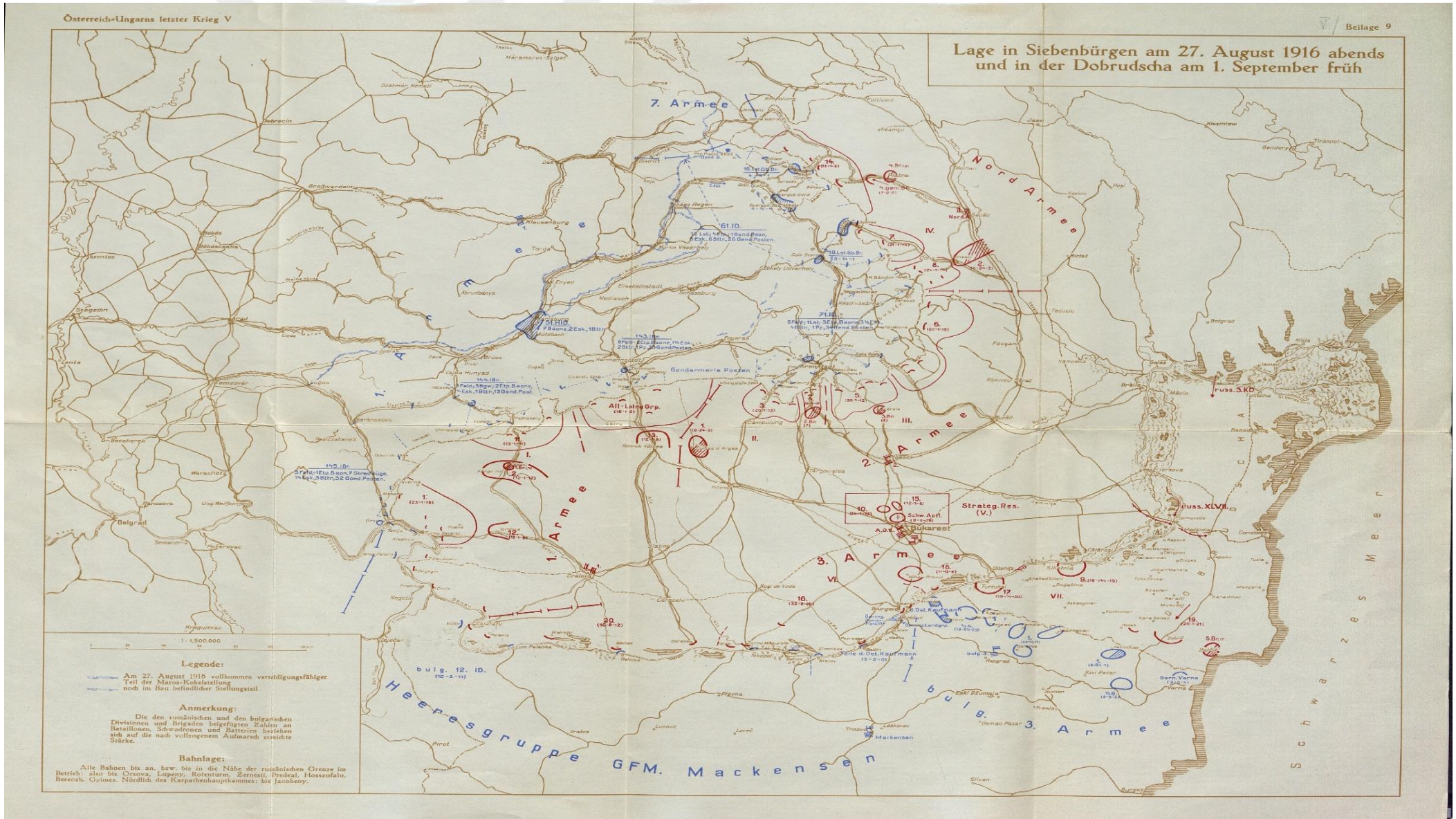

⁴⁹⁵ Edmund Glaise von Horstenau, *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918 (ÖULK) die Karten*, C.V, Wien, 1934, 7.

Ek 20: 4 – 14 Ağustos 1916'da Siret Nehri Üzerindeki Çatışmalar, 27 Temmuz – 14 Ağustos 1916 Stanislau (İvano-Frankivsk) Muharebesi, 1 – 26 Ağustos 1916'da Karpatlar'daki Çatışmalar⁴⁹⁶

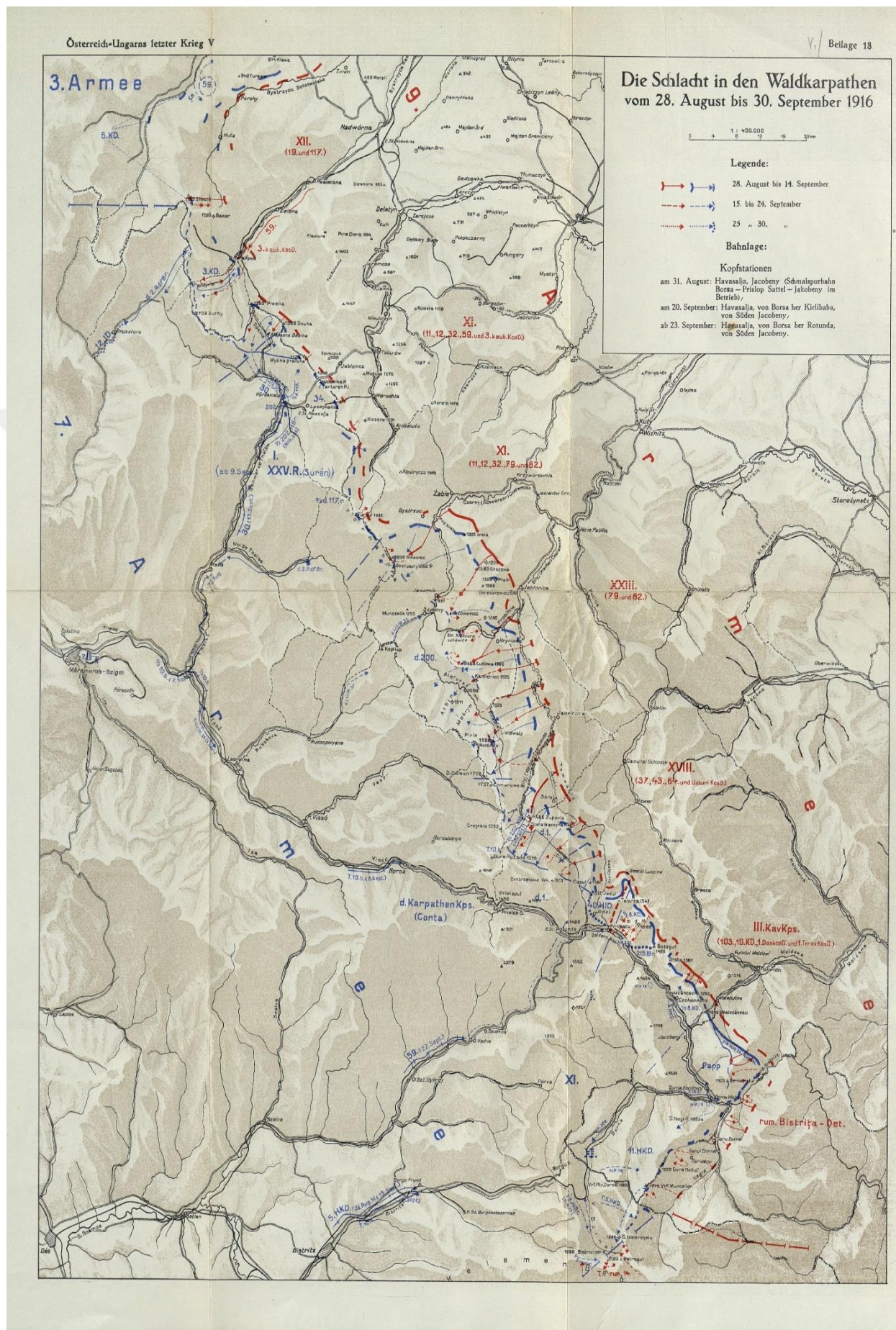

Ek 21: 27 Ağustos 1916 Akşamı Transilvanya'daki Vaziyet ve 1 Eylül 1916 Sabahı Dobruca'daki Vaziyet⁴⁹⁷

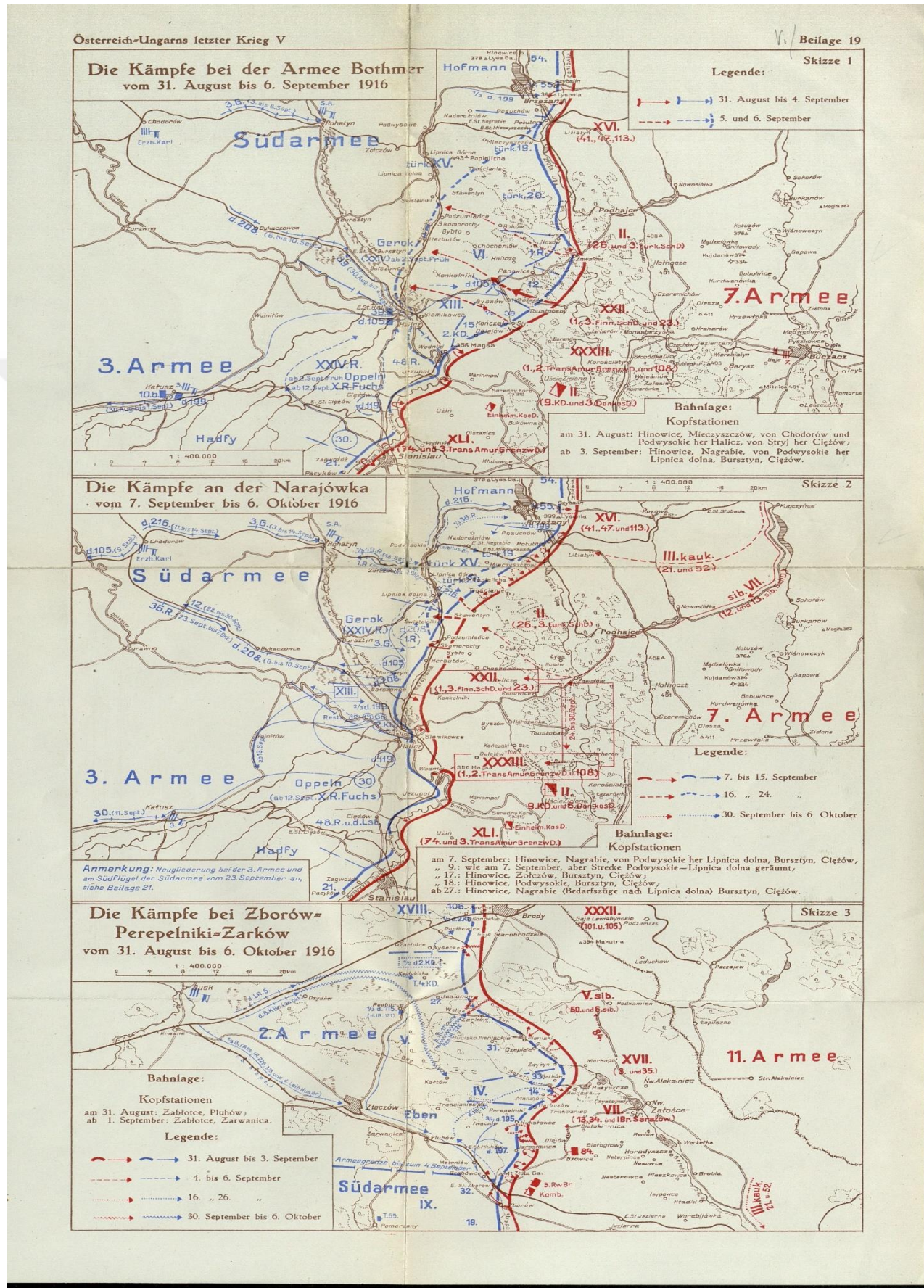

⁴⁹⁷ ÖULK Karten, V, 63.

Ek 22: 28 Ağustos – 30 Eylül 1916 Karpatlar Muharebesi⁴⁹⁸

Ek 23: 31 Ağustos – 6 Eylül 1916'da Bothmer Ordusu'nun Çatışmaları, 7 Eylül – 6 Ekim 1916'da Naraivka Nehri Çatışmaları, 31 Ağustos – 6 Ekim 1916'da Zboriv Çatışmaları⁴⁹⁹

Osterreich-Ungarns letzter Krieg V
Beilage 20

Lage der Heeresgruppe Linsingen am 31. August 1916

Lage der Heeresgruppe Linsingen am 16. September 1916

Kriegsgliederung der k.u.k. 4. Armee
am 31. August 1916.

Kmdt.: **60. v. Tersztyánszky**
Geführer: **GM. Berndt**

verst. X. ArmeeKps. Kmdt.: 60. v. Tersztyánszky Geführer: GM. Berndt				Armeegruppe Litzmann Kmdt.: Gdt. Litzmann Geführer: Mjr. Frnk v. Rotberg			
X. Korps. Kmdt.: FML Canady Geführer: Colonel Rasky				Korps Saurmay. Kmdt.: FML Saurmay Geführer: Colonel Rasky		Gruppe Beckmann (Kommando der 108. I.) Kmdt.: Gdt. Beckmann Geführer: Lieut. v. Jägers	
29. I.D. FML Schön 58. I.Brig. 92. 94. 96. 37. I.Brig. 2. 4. 12. 23. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694							

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı: ÇETİN, Ahmet Buğra

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 24.07.1995 – Altındağ/ANKARA

Telefon: 0 (542) 487 86 02

E-mail: a.bugra_95@hotmail.com

Eğitim

Derece

Üniversite ve Bölüm

Mezuniyet Tarihi

Lisans

Türk Hava Kurumu Üniversitesi – Havacılık Yönetimi

12.06.2017

Mesleki Deneyimi

Yıl

Yer

Görev

2019

Yüksekova/HAKKARİ

Stajyer Hava Trafik Kontrolörü

Yabancı Dilleri

İngilizce

Almanca

Rusça